

Ministerie van Buitenlandse Zaken

Algemeen Ambtsbericht Pakistan

September 2022

Colofon

Plaats	Den Haag
Opgesteld door	Afdeling Ambtsberichten (DAF/AB)

Inhoudsopgave

Colofon	2
Inhoudsopgave	3
Inleiding	5
1 Politieke en veiligheidssituatie	7
1.1 Veiligheidssituatie	7
1.1.1 Overzicht relevante ontwikkelingen veiligheid	7
1.1.2 Invloedrijkste sektarische partijen en groeperingen: TTP en TLP.....	10
1.1.3 Andere militante groeperingen	14
1.1.4 Belangrijkste politieke ontwikkelingen in Pakistan sinds het vorige (thematische) ambtbericht	20
1.1.5 Gerichte (gewelds)incidenten	22
1.1.6 Bescherming	30
1.1.7 Vaccinatieteams	31
1.1.8 Bewegingsvrijheid en Exit Control List	33
1.1.9 Uitreisvisum.....	33
1.1.10 Anjuman-e-hussainia foundation, Allahmar Student foundation en Rehmania organisatie	34
2 Identiteit, nationaliteit en documenten	35
2.1 Identificatieplicht en identificerende documenten.....	35
2.1.1 Algemene en specifieke identificatieplicht	35
2.1.2 Identiteits- en reisdocumenten.....	36
2.1.3 Overige belangrijke documenten	37
2.1.4 Documenten in de praktijk.....	39
2.1.5 Originelen en kopieën van NADRA	39
2.1.6 Zelfstandig reisdocument voor vrouw.....	39
2.1.7 Biometrische gegevens.....	39
2.1.8 Documentfraude.....	39
2.1.9 Voor- en achternamen	40
2.1.10 Huwelijken en echtscheidingen.....	41
2.2 Nationaliteit	44
2.2.1 Verkrijgen Pakistaanse nationaliteit van rechtswege	44
2.2.2 Verkrijgen Pakistaanse nationaliteit via naturalisatie	44
2.2.3 Verliezen Pakistaanse nationaliteit	45
2.2.4 Opnieuw verkrijgen nationaliteit	46
3 Mensenrechten	47
3.1 Positie van specifieke groepen en thema's	47
3.1.1 Bedreigingen door de Taliban en andere fanatieke islamitische bewegingen	47
3.1.2 Gedwongen recrutering	48
3.1.3 Madrassa's en jihad	48
3.1.4 Inschrijving hoger onderwijs	50
3.1.5 Balochistan	50
3.1.6 Rohingya's.....	54
3.1.7 Sjiïeten	56
3.1.8 Pashtuns	60
3.1.9 Christenen.....	62
3.1.10 Ahmadi's	66

3.1.11	LHBTI'ers	70
3.1.12	Vrouwen.....	72
3.1.13	Bloed- en erekwesies	80
3.1.14	(Alleenstaande) minderjarigen	83
3.1.15	Kastensysteem.....	86
3.2	Naleving en schendingen	87
3.2.1	Vrijheid van meningsuiting	87
3.2.2	Vrijheid van godsdienst en levensovertuiging	91
3.3	Toezicht en rechtsbescherming	92
3.3.1	Mogelijkheden tot het doen van aangifte van een misdrijf.....	92
3.3.2	Inbehandelingname van aangiftes	92
3.3.3	Verloop en uitkomst onderzoek	92
3.3.4	Archiveren van FIRs.....	93
3.3.5	Mogelijkheden en toegang tot bescherming	93
3.3.6	Hulp van ngo's en internationale organisaties.....	93
3.3.7	Wetgeving	93
3.3.8	Rechtsgang.....	94
3.3.9	Doodstraf, mishandeling en foltering	99
3.3.10	Onrechtmatig toe-eigenen van land (land grabbing)	101
3.3.11	Verwijningen en ontvoeringen	102
3.3.12	Jirga-uitspraken	103
4	Vluchtelingen in Pakistan	105
4.1	<i>Wettelijke bepalingen met betrekking tot vreemdelingen in Pakistan</i>	105
4.2	Terugkeer, inreis, vluchtelingen.....	108
4.2.1	Gedwongen terugkeer en refoulement vanuit Pakistan	108
4.2.2	Asielaanvragen, asielbeoordeling en verblijfssatus in Pakistan	109
4.2.3	Rechten van vreemdelingen	109
4.2.4	Levensomstandigheden asielzoekers en vluchtelingen	109
4.2.5	Nieuwe ontwikkelingen sinds machtsovername Taliban in Afghanistan.....	110
4.2.6	Grensovergangen tussen Pakistan en Afghanistan	111
4.2.7	DRIVE	113
4.2.8	Afghaanse Hazara-vluchtelingen.....	113
5	Terugkeer	114
5.1	Terugkeer naar Pakistan.....	114
5.2	Documenten bij terugkeer	114
5.3	Terugkeer gevluchte ahmadi's.....	114
5.4	Situatie terugkerende afgewezen asielzoekers.....	115
6	Bijlagen	116
6.1	Kaart van Pakistan.....	116
6.2	Gebruikte afkortingen en buitenlandse namen.....	117
6.3	Overzicht geraadpleegde bronnen.....	120
6.3.1	Rapporten	120
6.3.2	Artikelen in de media	130
6.3.3	Websites	146
6.3.4	Social media en andere bronnen.....	150
6.4	Overige bijlagen	151

Inleiding

Dit ambtsbericht is opgesteld aan de hand van de in de *Terms of Reference* (ToR) gestelde vragen en genoemde aandachtspunten. Deze ToR is opgesteld door het ministerie van Justitie en Veiligheid en vastgesteld op 5 november 2021. De ToR is tezamen met het ambtsbericht gepubliceerd op de website van de Rijksoverheid.

In dit algemeen ambtsbericht wordt de situatie in Pakistan beschreven voor zover deze van belang is voor de beoordeling van asielverzoeken van personen die afkomstig zijn uit Pakistan en voor besluitvorming over de terugkeer van afgewezen Pakistaanse asielzoekers. De paragrafen over ahmadi's en christenen vormen een actualisering van het thematisch ambtsbericht over de positie van ahmadi's en christenen in Pakistan 2017-2020 van december 2020. Dit ambtsbericht beslaat de periode van november 2020 tot en met augustus 2022. Relevante ontwikkelingen tot aan de publicatie van dit ambtsbericht zijn zoveel mogelijk meegenomen.

Dit ambtsbericht betreft een feitelijke, neutrale en objectieve weergave van de bevindingen gedurende de onderzochte periode. Het is geen beleidsdocument en geeft niet de visie van de regering of het beleid jegens Pakistan weer en biedt geen beleidsaanbevelingen. Het bevat geen conclusies ten aanzien van het vreemdelingenbeleid.

Het ambtsbericht pretendeert niet volledig te zijn wat betreft afzonderlijke veiligheidsincidenten en mensenrechtenschendingen; de specifiek genoemde incidenten zijn aangehaald ter onderbouwing van een meer algemeen beeld. De situatie in Pakistan met betrekking tot de in het ambtsbericht behandelde onderwerpen kan echter van plaats tot plaats verschillen en/of snel veranderen.

Het ambtsbericht is opgesteld aan de hand van openbare en vertrouwelijke bronnen, waarbij gebruik gemaakt is van zorgvuldig geselecteerde en geanalyseerde informatie. Bij de opstelling is gebruik gemaakt van informatie van verschillende organisaties van de Verenigde Naties, (internationale) niet-gouvernementele organisaties ((i)ngo's), vakliteratuur en berichtgeving in de (inter)nationale media. De passages in dit ambtsbericht berusten op meerdere bronnen, tenzij anders vermeld of in het geval van algemeen onbetwiste feiten. De tekst is een synthese van de bronnen. Waar kwalificaties gegeven worden, zijn deze te herleiden tot de bronnen. De geraadpleegde openbare bronnen zijn opgenomen in paragraaf 6.1 van dit ambtsbericht.

In dit ambtsbericht is gebruik gemaakt van interviews met relevante en deskundige bronnen. Deze interviews zijn voornamelijk afgenomen tijdens een fact finding missie naar Pakistan begin 2022. Sommige interviews zijn online gehouden. Daarnaast is gebruik gemaakt van vertrouwelijke informatie afkomstig van de diplomatieke vertegenwoordiging(en) van Nederland in Pakistan en elders alsmede van gesprekken en correspondentie. De op vertrouwelijke basis ingewonnen informatie is voornamelijk gebruikt ter ondersteuning en aanvulling van passages die zijn gebaseerd op openbare informatie. Deze bronnen zijn in het voetnotenapparaat aangemerkt als 'vertrouwelijke bron' en voorzien van een datum. Waar informatie op basis van één bron is opgenomen, wordt dit expliciet vermeld. Dit betreft ingewonnen informatie die meldenswaardig was, maar die niet kon worden bevestigd middels andere bronnen.

Wanneer dit ambtsbericht spreekt over 'moslims', wordt bedoeld op de groep die door de Pakistaanse overheid als moslim wordt beschouwd. Omdat ahmadi's door de Pakistaanse overheid niet als zodanig worden gezien en onder andere wetgeving vallen, worden zij hier steeds apart genoemd.

In hoofdstuk één worden politieke en bestuurlijke ontwikkelingen en de veiligheidssituatie in deze verslagperiode beschreven.

Het tweede hoofdstuk gaat over Pakistaanse identiteit, nationaliteit.

Hoofdstuk drie beschrijft de mensenrechtensituatie in Pakistan en gaat in op de positie van specifieke groepen.

Het vierde hoofdstuk gaat over de situatie van binnenlandse ontheemden en vluchtelingen in Pakistan.

Hoofdstuk vijf gaat in op de terugkeer van Pakistanen naar Pakistan.

1 Politieke en veiligheidssituatie

Dit hoofdstuk beschrijft de politieke- en veiligheidssituatie in Pakistan tijdens de verslagperiode. Enkele invloedrijke sektarische partijen en groeperingen worden nader uitgelicht en er wordt een overzicht gegeven van gerichte gewelddadige incidenten.

1.1 Veiligheidssituatie

1.1.1 Overzicht relevante ontwikkelingen veiligheid

Algemeen

Tijdens de verslagperiode verslechterde de veiligheidssituatie in Pakistan. Het aantal aanslagen in 2021 steeg met 42% in vergelijking met het jaar daarvoor. De machtsovername door de Taliban in Afghanistan op 15 augustus 2021 had invloed op de situatie in Pakistan. Aanvallen van de *Tehreek-i-Taliban Pakistan* (TTP oftewel de Pakistaanse Taliban¹) en andere militante islamistische groeperingen namen toe na de machtsovername door de Taliban. Een vluchtelingenstroom vanuit Afghanistan kwam op gang. Verder organiseerde de rechts religieuze politieke partij *Tehreek-e-Labbaik Pakistan*² (TLP) op verschillende momenten massale demonstraties die tot veel geweld en onrust leidden. De Pakistaanse regering probeerde door onderhandelingen tot afspraken te komen met de TTP en de TLP. Dit leverde geen blijvende concrete resultaten op.

Machtsovername Taliban in Afghanistan

De terugtrekking van de Amerikaanse troepen uit Afghanistan en de machtsovername door de Taliban leidde tot grote bezorgdheid bij het Pakistaanse leger en de veiligheidsdiensten. Stabiliteit in Afghanistan is fundamenteel voor Pakistans veiligheidssituatie. Vanaf juli 2021 werd bewaking door legerstroepen aan de Pakistaans-Afghaanse grens opgeschoefd.³ Direct na de machtsovername door de Taliban werden verschillende grensovergangen tijdelijk gesloten. Daarna gingen ze geleidelijk aan gedeeltelijk weer open. Grote stromen Afghaanse vluchtelingen staken de grens over naar Pakistan. Zie hiervoor hoofdstuk 4 en met name de paragrafen 4.1 en 4.2.4 tot en met 4.2.6.

Verder heeft de machtsovername de positie versterkt van de Pakistaanse Taliban, die al jarenlang aanvallen in Pakistan uitvoerde vanuit het Afghaanse grensgebied.⁴

Verslechtering veiligheidssituatie en toename gewelddadige aanvallen van extremistische islamistische groeperingen

Volgens het PIPS (*Pak Institute of Peace Studies*) nam het aantal terroristische aanslagen voor het eerst sinds 2013 weer toe.⁵ De grootste stijging vond plaats na de machtsovername van de Taliban in Afghanistan. In de maanden juli tot september 2021 vonden er 66 terroristische aanslagen plaats. Dat is 86% van het totaal in de eerste zes maanden (januari-juni) van dat jaar. Zowel de TTP als

¹ Niet te verwarren met de Afghaanse Taliban, dit is een andere organisatie.

² In het Nederlands betekent de naam ongeveer 'Ik sta voor Pakistan-beweging'.

³ EASO, *Pakistan Security Situation Country of Origin Report*, p.20, oktober 2021.

⁴ Economist Intelligence Unit, *Militant attacks increase in Pakistan*, 21 oktober 2021.

⁵ <https://www.pakips.com/#1623769634031-c574830a-896f>, website bezocht op 23-02-2022. Verwijst naar: Pak Institute for Peace Studies (PIPS), *Pakistan Security Report 2021 – Conflict and Peace Studies*, Volume 14, Jan-June 2022, Nr 1

opstandige Baloch nationalistische groeperingen hadden hun acties tegen veiligheidstroepen opgeschroefd in de tweede helft van 2021.⁶ In totaal eisten 207 gemelde aanslagen in 2021 335 levens en raakten nog eens 555 mensen gewond. Dit betekende een stijging met 52% ten opzichte van het aantal doden bij dergelijke aanslagen in 2020. Onder de 335 doden bij aanslagen bevonden zich 177 leden van de veiligheidstroepen, 126 burgers en 32 militanten.⁷

De meest actieve terroristische groeperingen tijdens de verslagperiode waren de TTP en *IS-Khorasan* (Islamitische Staat van de provincie Khorasan ofwel ISKP). De TTP viel vooral veiligheidstroepen aan, terwijl ISKP het ook gemunt had op doelen waar zich burgers bevonden. Beide groeperingen opereerden deels vanuit Afghanistan en voelden zich gesterkt door het vertrek van de Amerikaanse troepen.⁸

Religieus geïnspireerde militante groeperingen zoals de TTP, lokale Taliban-groepen en ISKP, voerden in 2021 gezamenlijk 128 terroristische aanslagen uit (in 2020 waren dat er 95), waarbij 236 mensen omkwamen en 278 gewond raakten. Verschillende nationalistische Baloch en Sindhi opstandelingen voerden 77 aanslagen uit (44 in 2020) die tot 97 doden leidden en 255 gewonden.⁹

Grens Pakistan-Afghanistan

Aanvallen van extremisten in Pakistan vanaf Afgaans grondgebied zijn de regering in Islamabad al lang een doorn in het oog. Pakistan beschuldigt Afghanistan ervan een toevluchtsoord te bieden voor jihadistische militanten van de TTP. Ondanks herhaalde pogingen is het Pakistan niet gelukt om garanties te krijgen van de Afgaanse Taliban dat zij actie ondernemen tegen de TTP.¹⁰ Wel zou het Pakistaanse leger met instemming van de Afgaanse Taliban verschillende militanten van de TTP en ISKP uitgeschakeld hebben binnen Afghanistan.¹¹

De *Durand line*, de grens die is getrokken door de Britten, blijft een twistpunt tussen de beide landen. Pakistan wil de 2700 kilometer lange, poreuze grens sluiten. Het is bezig een hek te bouwen langs het grootste deel van de grens om illegaal oversteken zoveel mogelijk tegen te gaan. Afghanistan is hierop tegen, wat heeft geleid tot spanningen en aanvallen over en weer op grenswachten.¹² In de eerste maanden van 2022 werden enkele luchtaanvallen uitgevoerd op dorpen aan de Afgaanse kant van de grens.¹³ Zo vielen bij een bombardement op 16 april 2022 volgens lokale bewoners en de Taliban autoriteiten ten minste 47 doden, onder wie 20 kinderen. De aanvallen vonden plaats in drie dorpen in het Spera district van Khost en in het dorp Chogam.¹⁴ Volgens Afghanistan zat het Pakistaanse leger hier achter.¹⁵

Onderhandelingen TTP en wapenstilstand

⁶ Vertrouwelijke bron 30 maart 2022; Pak Institute for Peace Studies (PIPS), *Pakistan Security Report 2021 – Conflict and Peace Studies*, Volume 14, Jan-June 2022, Nr 1, p.26.

⁷ <https://www.pakpips.com/#1623769634031-c574830a-896f>, website bezocht op 23-02-2022. Verwijst naar: Pak Institute for Peace Studies (PIPS), *Pakistan Security Report 2021 – Conflict and Peace Studies*, Volume 14, Jan-June 2022, Nr 1

⁸ Vertrouwelijke bron 30 maart 2022.

⁹ Pak Institute for Peace Studies (PIPS), *Pakistan Security Report 2021 – Conflict and Peace Studies*, Volume 14, Jan-June 2022, Nr 1, p.15.

¹⁰ Pak Institute for Peace Studies (PIPS), *Pakistan Security Report 2021 – Conflict and Peace Studies*, Volume 14, Jan-June 2022, Nr 1, p.26.

¹¹ Vertrouwelijke bron 30 maart 2022; *Al Jazeera*, *Senior Pakistani Taliban leader killed in Afghanistan: Official*, 11 januari 2022.

¹² Vertrouwelijke bron 30 maart 2022.

¹³ *Al Jazeera*, *Life destroyed, Afghan civilians describe alleged border raids*, 21 april 2022.

¹⁴ *Al Jazeera*, *Life destroyed, Afghan civilians describe alleged border raids*, 21 april 2022.

¹⁵ *Al Jazeera*, *Life destroyed, Afghan civilians describe alleged border raids*, 21 april 2022.

Vanaf de zomer van 2020 groeide de aanwezigheid van de TTP in de zogenaamde tribale districten nabij de grens met Afghanistan. Na enkele hergroeperingen en aansluiting van facties vond een groter aantal gewelddadige aanvallen plaats.¹⁶ Sinds die tijd heeft de Pakistaanse regering verschillende keren vredesonderhandelingen gevoerd met de groepering. Een onderhandeld staakt-het-vuren in november 2021 werd een maand later niet verlengd door de TTP.¹⁷ Vertrouwelijke onderhandelingen voor een permanent staakt-het-vuren zouden opnieuw gestart zijn in februari 2022.¹⁸ Voor een meer uitgebreide beschrijving van de TTP en de onderhandelingen, zie paragraaf 1.1.2.

Demonstraties en onderhandelingen TLP

De rechts-religieuze islamitische politieke partij *Tehreek-e-Labbaik Pakistan* (TLP) organiseerde massale demonstraties in april en oktober 2021. De partij heeft als voornaamste thema het handhaven van de strenge blasfemie-wetten. Doel van de protesten was de uitzetting van de Franse ambassadeur naar aanleiding van uitspraken van president Macron over de profeet Mohammed-cartoons in Charlie Hebdo en over de islam. Toen de demonstraties op geweld uitliepen in april 2021, arresteerden de Pakistaanse autoriteiten partijleider Rizvi en zetten de TLP op de lijst van verboden organisaties. Ruim een half jaar later lieten ze Rizvi weer vrij en haalden ze de partij van de lijst. Ook werden andere afspraken gemaakt met de partij, wat tot kritiek op de regering leidde. Voor een gedetailleerde beschrijving van de TLP en de ontwikkelingen rondom de partij, zie paragraaf 1.1.2.

Chinese belangen en doelen

De Chinese overheid heeft grote belangen in Pakistan. De *China-Pakistan Economic Corridor* (CPEC) is een grootschalig bilateraal project om de infrastructuur binnen Pakistan te verbeteren ten behoeve van de handelsstromen met China. Het doel van het in 2015 gestarte project is modernisering van transportsystemen over de weg en het spoor en door de lucht. Ook de transportmogelijkheden van energie worden vernieuwd. De diepzeehavens van Gwadar en Karachi zullen verbonden worden met bestemmingen in China. De CPEC vormt onderdeel van China's *Belt and Road Initiative* (BRI)¹⁹ - in het Nederlands bekend als de 'Nieuwe Zijderoute' - waarmee China investeert in infrastructuur in grote delen van de wereld.²⁰ Diverse Pakistanen staan sceptisch tegenover de CPEC omdat zij menen dat China hiermee te veel invloed krijgt op Pakistans economie en bodemschatten. Diverse militante groeperingen eisen het vertrek van China en plegen aanslagen op Chinese projecten en personen.

Balochistan

In de zuidwestelijke provincie Balochistan²¹ nam het aantal terroristische aanslagen toe. Vergeleken met 2020 groeide het aantal aanslagen met 93% en het aantal dodelijke slachtoffers met 43%. Het doelwit van de militante groeperingen waren vaak veiligheidstroepen, maar ook Chinese doelen en sjieten, met name Hazara's.²²

¹⁶ EASO, *Pakistan Security Situation - Country of Origin Report*, p.29, oktober 2021; Economist Intelligence Unit, *Militant attacks increase in Pakistan*, 21 oktober 2021.

¹⁷ The Diplomat, *Spike in Violence Follows Failed Negotiations Between the Pakistani Taliban and Islamabad*, 3 april 2021; The New York Times, *Pakistan Reaches Cease-Fire With Resurgent Taliban Militants*, 09 november 2021; The Express Tribune, *Govt releases over 100 TTP prisoners as goodwill gesture*, 22 november 2021; Economist Intelligence Unit, *Pakistani government agrees ceasefire with local Taliban*, 10 november 2021.

¹⁸ Vertrouwelijke bron 30 maart 2022

¹⁹ Voor meer informatie over het BRI, zie het Algemeen ambtsbericht China, februari 2018, blz. 11 en 12.

²⁰ Rauf, Shayan. "China-Pakistan Economic Corridor (CPEC)". Encyclopedia Britannica, 4 Aug. 2017, <https://www.britannica.com/topic/China-Pakistan-Economic-Corridor>. Accessed 14 May 2022.

²¹ In het Nederlands wordt ook wel de term Beloetsjistan gebruikt.

²² Pak Institute for Peace Studies (PIPS), *Pakistan Security Report 2021 – Conflict and Peace Studies*, Volume 14, Jan-June 2022, Nr 1, p.22.

In de provincie werden in 2021 in totaal 81 aanslagen gepleegd, waarbij 136 mensen overleden en 345 gewond raakten.²³

Het *Balochistan Liberation Army* (BLA) en andere militante groeperingen beschuldigen China en de Pakistaanse regering van het exploiteren van Balochistans bodemschatten en hadden al eerder Chinese staatsburgers en het Chinese consulaat in Karachi aangevallen.²⁴ Het *Balochistan Liberation Army* (BLA) is een nationalistische separatistische militante beweging die strijdt tegen Pakistaanse overheidscontrole en het monopolie dat China en de Pakistaanse overheid hebben op de bodemschatten in Balochistan.²⁵

COVID-19 en vaccinaties

De COVID-19 pandemie zette zich voort tijdens de verslagperiode. De Pakistaanse autoriteiten namen beperkende maatregelen en voerden een vaccinatieprogramma uit.

Door de COVID-19 crisis was de aandacht van de veiligheidstroepen gedeeltelijk en tijdelijk verplaatst naar de pandemie. Een observator stelde dat militante groepen probeerden dit uit te buiten, evenals de instabiele sociaal-economische situatie.²⁶ Ook wantrouwen tegen poliovaccinaties bleef bestaan en aanslagen op vaccinatieteams gingen door. Voor de houding tegenover de polio vaccinatiecampaagnes, zie paragraaf 1.1.7 over vaccinatieteams.

1.1.2

Invloedrijkste sektarische partijen en groeperingen: TTP en TLP

Het geheel van extremistische organisaties in Pakistan en hun onderlinge dynamiek is complex. Volgens schattingen zijn er ongeveer driehonderd groeperingen die regelmatig wisselende coalities vormen, waarin ze soms samenwerken maar soms ook weer tegenover elkaar komen te staan. Bewegingen splitsen zich af, hergroeperen zich onder een andere naam of verleggen hun loyaliteit. In het kader van het *National Action Plan* stelde het Pakistaanse ministerie van Binnenlandse Zaken in januari 2015 een lijst op met verboden organisaties. Daar werden af en toe ook weer organisaties vanaf gehaald. Een tot 7 november 2021 bijgewerkte lijst van 78 verboden organisaties staat op de website van de *National Counter Terrorism Authority Pakistan* (NACTA).²⁷ Soms veranderen militante organisaties hun naam om zo te ontkomen aan de sancties die gelden voor organisaties die op de lijst staan.

Hieronder volgt een bespreking van de twee invloedrijkste sektarische groeperingen, de TTP en de TLP, en de veranderingen in hun positie, invloed en macht. Andere militante sektarische groeperingen worden besproken in paragraaf 1.1.3.

NB Het woord 'sektarisch' wordt hier gebruikt op de manier waarop het in Pakistan wordt gebruikt, in de Engelse zin van het woord. 'Sektarisch' verwijst in deze context naar een religieuze stroming en niet naar het woord 'sekte' zoals we dat doorgaans in het Nederlands gebruiken.

Tehreek-e-Taliban Pakistan (TTP)

De *Tehreek-e-Taliban Pakistan* (TTP, ook wel Pakistaanse Taliban genoemd) werd in 2007 opgericht en vormt een overkoepelende organisatie die is ontstaan uit ongeveer dertien afzonderlijke Pakistaanse Taliban-facties. Door de jaren heen

²³ Pak Institute for Peace Studies (PIPS), *Pakistan Security Report 2021 – Conflict and Peace Studies*, Volume 14, Jan-June 2022, Nr 1, p.17.

²⁴ The Guardian, *At least 21 dead after Pakistan army clashes with militants for third day*, 4 februari 2022, <https://www.theguardian.com/world/2022/feb/04/pakistan-army-clashes-with-separatist-militants-for-third-day>

²⁵ Reuters, Factbox: Who are the Pakistan separatists behind attack on Chinese citizens?, 26 april 2022.

²⁶ EASO, *Pakistan Security Situation – Country of Origin Report*, pp.54-55, oktober 2021.

²⁷ <https://nacta.gov.pk/wp-content/uploads/2018/12/Proscribed-OrganizationsEng-3.pdf>

bestond de groep uit wisselende coalities van verschillende jihadistische groeperingen die zich bij de organisatie aansloten of zich ervan afsplitsten. Dit waren bijvoorbeeld de Jamaat-ul-Ahrar en Hizbul Ahrar.²⁸ De doelstellingen van de TTP waren 'de invoering van de sharia, het verdrijven van de coalitietroepen uit Afghanistan en een defensieve jihad tegen de Pakistaanse veiligheidsdiensten en -troepen'. In augustus 2008 werd de groep door de regering van Pakistan verboden. Moefti Noor Wali Mehsud is sinds 2018 de leider van de TTP met de titel van 'emir'.²⁹ De TTP heeft haar basis in Pakistan en gebruikt Afghanistan als toevluchtoord. De groepering opereert in beide landen. Sinds juli 2020 vond een reeks fusies met invloedrijke commandanten en rivaliserende groepen plaats. Dit leidde tot een heropleving van de activiteiten van de TTP.³⁰

De Pakistaanse regering zou vanaf 2020 (al dan niet geheime) vredesonderhandelingen gevoerd hebben met de TTP. De regering verklaarde bereid te zijn tot onderhandelingen met groeperingen die de wapens willen neerleggen in ruil voor amnestie.³¹ De besprekingen werden gefaciliteerd door het Haqqani-netwerk, dat onderdeel uitmaakt van de Afgaanse Taliban en dat nauwe banden zou hebben met de Pakistaanse inlichtingendienst *Inter-Services Intelligence* (ISI).³² Eind december 2020/begin januari 2021 mislukten de besprekingen. In oktober 2021 werden opnieuw besprekingen gevoerd. Dat leidde tot een staakt-het-vuren tussen Pakistan en de TTP voor de duur van een maand. De wapenstilstand trad in werking op 8/9 november 2021.³³ Midden november werd melding gemaakt van de vrijlating van meer dan honderd TTP-gevangenen als 'welwillend gebaar'. De gevangenen zouden hun zes maanden durende verplichte 'deradicalisering en rehabilitatie programma' echter (nog) niet afgemaakt hebben.³⁴ Dit werd later ontkend door de TTP. Het is onduidelijk wat de precieze toedracht was en wat er met de vrijgelatenen gebeurd is.

Toen het staakt-het-vuren afliep op 9 december 2021, stelde de TTP de wapenstilstand niet te willen verlengen. Het beschuldigde de regering ervan dat zij haar beloftes niet nakwam en dat zij TTP militanten in Khyber Pakhtunkhwa (KP) arresteerde en doodde. In februari 2022 werden de onderhandelingen officieel hervat.³⁵

De onderhandelingen kwamen premier Imran Khan op veel kritiek van de bevolking te staan.³⁶ Sinds Shahbaz Sharif het premierschap heeft overgenomen zijn de besprekingen voortgezet in Kabul, gefaciliteerd door de Afgaanse Taliban. Na de machtsovername van de Taliban zijn er aanvallen uitgevoerd door de TTP in Pakistan, waarbij gebruik werd gemaakt van Afgaans grondgebied. Onbevestigde bronnen meldden de vrijlating van zo'n dertig TTP-leden. Een wapenstilstand die begin mei 2022 was ingegaan werd in juni voor onbepaalde tijd verlengd.³⁷ Sinds begin 2021 is het aantal aanvallen door de TTP toegenomen. Na de hergroepering en de aansluiting van splintergroeperingen, lijkt de groep zowel groter als operationeel sterker te zijn geworden. In april 2021 voerde de TTP een zelfmoordaanslag uit op het Serena Hotel in Quetta, Balochistan. Dit vormde een uitbreiding van het traditionele operatiegebied van de groepering. De Chinese

²⁸ Deze twee groeperingen worden uitgebreider besproken in paragraaf 3.1.1 over groeperingen die zich actief richten tegen specifieke personen of groepen.

²⁹ EASO, *Pakistan Security Situation - Country of Origin Report*, p.29, oktober 2021.

³⁰ EASO, *Pakistan Security Situation - Country of Origin Report*, p.29, oktober 2021.

³¹ The New York Times, *Pakistan Reaches Cease-Fire With Resurgent Taliban Militants*, 9 november 2021.

³² The Diplomat, *Spike in Violence Follows Failed Negotiations Between the Pakistani Taliban and Islamabad*, 3 april 2021.

³³ Economist Intelligence Unit, *Pakistani government agrees ceasefire with local Taliban*, 10 november 2021.

³⁴ The Express Tribune, *Govt releases over 100 TTP prisoners as goodwill gesture*, 22 november 2021.

³⁵ The Diplomat, *Talks With TTP Take Back Seat as Pakistan's Prime Minister Turns Attention to Political Turmoil*, 16 maart 2022.

³⁶ Frankfurter Allgemeine Zeitung (FAZ), *Die blutige Spur der Pakistanischen Taliban*, 12 november 2021.

³⁷ The Independent, *Pakistan Taliban extend truce for more talks with government*, 18 mei 2022; Vertrouwelijke bron 20 mei 2022; BBC News, *Pakistani Taliban militants announce indefinite ceasefire with Islamabad*, 3 juni 2022.

ambassadeur logeerde in het hotel, maar was niet aanwezig op het moment dat de aanslag plaatsvond.³⁸

In 2010 werd de TTP op de Amerikaanse lijst van *Foreign Terrorist Organizations* gezet.³⁹ Reeds sinds 2008 staat de TTP op de lijst van verboden organisaties van de Pakistaanse regering.⁴⁰

Tehreek-e-Labbaik Pakistan (TLP)

Tehreek-e-Labbaik Pakistan (TLP) is een ultrarechtse islamitische partij die voortkomt uit de barelvi⁴¹ stroming. De partij heeft zich afgescheiden van de *Tehreek-e-Labbaik Ya Rasool Allah* (TLYRA), een radicaal-religieuze groepering die wordt geleid door Muhammad Ashraf Asif Jalali. De huidige leider van de TLP is Saad Hussain Rizvi, de zoon van oprichter Khadim Hussain Rizvi.

Khadim Hussain Rizvi richtte de TL op in 2015. Door een grote verkiezingsoverwinning in 2018 veranderde de TLP ineens vanuit het niets in Pakistans vijfde partij.⁴² De groepering is een *one issue party* die protesteert tegen afzwakking van de blasfemiewetten. De TLP weet daarvoor steeds weer grote mensenmassa's op de been te brengen en heeft daardoor een disproportionele politieke invloed. Een voorbeeld was de zogenaamde *Faizabad-sit-in* van november 2017, een drie weken durend protest tegen een –in hun ogen– pro-ahmadi clause in de nieuwe kieswet. Met de sit-in wisten zij de wetswijziging met succes terug te draaien.⁴³

In september/oktober 2020 kreeg Rizvi opnieuw enkele duizenden mensen op de been voor protesten die op geweld uitliepen.⁴⁴ Aanleiding waren uitspraken van de Franse president Macron na de onthoofding van leraar Samuel Paty door een radicale islamist in Frankrijk.⁴⁵ Tijdens de betogingen eiste de TLP de sluiting van de Franse ambassade en de uitzetting van de Franse ambassadeur. De regering weigerde, maar om de spanningen te verminderen beloofde zij uiteindelijk een resolutie in te dienen in de Pakistaanse Nationale Assemblee over uitwijzing van de Franse ambassadeur.⁴⁶

Leider Khadim Hussain Rizvi overleed op 19 november 2020 en werd opgevolgd door zijn zoon Saad Rizvi. Deze organiseerde in april 2021 protesten omdat hij vond dat de regering zich niet hield aan haar belofte over de uitwijzing van de Franse ambassadeur. De protesten leidden tot veel geweld en eindigden met een verbod op de organisatie en de arrestatie van leider Saad Rizvi.⁴⁷

Rizvi werd op 12 april 2021 in hechtenis genomen op grond van de verordening tot handhaving van de openbare orde (*Ordinance for Maintenance of Public Order-MPO*)

³⁸ BBC, *Pakistan hotel bomb: Deadly blast hits luxury venue in Quetta*, 22 april 2021; BBC News, *Violence surges in Pakistan's tribal belt as Taliban, IS-K go on attack*, 13 oktober 2021; Vertrouwelijke bron 10 juni 2021.

³⁹ <https://www.state.gov/foreign-terrorist-organizations/>, geraadpleegd 21 april 2022.

⁴⁰ <https://nacta.gov.pk/wp-content/uploads/2018/12/Proscribed-OrganizationsEng-3.pdf>

⁴¹ Barelvi en deobandi zijn twee verschillende soennitische stromingen, waarbij deobandi conservatiever is en striktere naleving van de regels eist.

⁴² Dawn, *Mobilising the Barelvi vote. Is TLP more than a one-hit wonder?*, 16 augustus 2018.

⁴³ Dawn, *Who is Khadim Hussain Rizvi*, 3 december 2017; Newsweek Pakistan, *States Surrender*, 3 december 2017; Thematisch ambtsbericht over de positie van ahmadi's en christenen in Pakistan 2017-2020, december 2020, p.8.

⁴⁴ Reuters, *Thousands protest in Pakistan over reprinting of Mohammad cartoons in France*, Reuters, 14 september 2020.

⁴⁵ Samuel Paty had karikaturen van de profeet Mohammed door het Franse satirische tijdschrift Charlie aan zijn studenten getoond en was daarna vermoord. De Franse president Emmanuel Macron had op zijn moord gereageerd door te zeggen dat Frankrijk haar liberale waarden zou verdedigen; Zeit-online, *Pakistan hebt Verbot islamistischer Partei TLP auf*, 8 november 2021.

⁴⁶ CNN News 18, *How fringe group TLP has put Pakistan on edge*, 28 oktober 2021.

⁴⁷ CNN News 18, *How fringe group TLP has put Pakistan on edge*. 28 oktober 2021; BBC Monitoring, *RIZVI Saad Hussain – Biography*, 23 november 2021.

van 1960. De beschuldiging luidde dat hij zijn volgelingen ertoe zou hebben aangezet het recht in eigen hand te nemen.⁴⁸ Als gevolg van de gewelddadige protesten werd de TLP op 15 april 2021 opgenomen op de lijst van terroristische organisaties van de Pakistaanse regering.⁴⁹

Op 22 oktober 2021 marcheerden duizenden TLP-volgers vanuit Lahore naar de hoofdstad Islamabad. Zij eisten wederom de uitwijzing van de Franse ambassadeur in Pakistan wegens de publicatie van karikaturen van de profeet Mohammed in Frankrijk. Tijdens de gewelddadige protesten raakten aanhangers in gevecht met de politie. Een aantal politieagenten en vier demonstranten werden gedood.⁵⁰ De TLP blies de demonstraties af na besprekingen met de Pakistaanse regering. Het ministerie van Binnenlandse Zaken in Islamabad maakte bekend dat het verbod op de radicale islamistische partij TLP opgeheven was. Dat betekende dat de groepering opnieuw aan het politieke leven kon deelnemen, fondsen mocht verzamelen en toegang kreeg tot bevroren bankrekeningen. De TLP beloofde in de toekomst geen gewelddadige politieke acties meer uit te voeren. Het ministerie van Binnenlandse Zaken zou meer dan duizend aanhangers van de partij hebben vrijgelaten.⁵¹ Volgens een andere bron zouden dat er meer dan tweeduizend zijn geweest. Op 18 november 2021 werd partijleider Rizvi vrijgelaten uit de Kot Lakhpatgevangenis in Lahore. Ook werd zijn naam verwijderd van een lijst verdachten van terrorisme en sektarisme op basis van de '*4th Schedule of Anti-Terrorism Act, 1997*'.⁵² Personen op deze lijst worden bestraft met bevrozing van hun banktegoeden, blokkade van hun bankkaart en identiteitskaart en plaatsing op de zogenaamde '*Exit Control List*' (ECL).⁵³ In april 2021 waren meer dan 100 leden van de TLP op deze lijst gezet.⁵⁴ Voor meer informatie over de Exit Control List, zie paragraaf 1.1.8.

Journalisten, het maatschappelijk middenveld, oppositiepartijen, maar ook politie agenten bekritiseerden de beslissing van premier Imran Khan en zijn regeringspartij *Pakistan Tehreek-e-Insaf* (PTI) om het verbod op te heffen en de leider vrij te laten. De protesten hadden tot doden en gewonden geleid. Tijdens de beide TLP-protesten in april en oktober 2021 waren zeker 11 politieagenten gedood en meer dan 1250 agenten gewond geraakt.⁵⁵

De TLP heeft twee 'fatwa's' uitgevaardigd tegen PVV-leider Geert Wilders. De eerste was in 2018 door toenmalig TLP-leider Khadim Hussain Rizvi naar aanleiding van de cartoonwedstrijd van Wilders. De tweede fatwa werd in april 2022 uitgevaardigd door de huidige TLP-leider Saad Hussain Rizvi naar aanleiding van tweets van Wilders. Rizvi dreigde ermee Wilders te onthoofden en riep Nederlandse moslims op hem te vermoorden.⁵⁶ Voor een nadere bespreking van het begrip 'fatwa', zie paragraaf 3.3.8 over rechtsgang.

⁴⁸ Dawn, *LHC declares TLP chief Saad Rizvi's detention illegal*, 15 november 2021.

⁴⁹ Vertrouwelijke bron 10 juni 2021.

⁵⁰ The Independent, *Pakistan, Islamists reach agreement to end violent rally*, 31 oktober 2021; Zeit online, *Pakistan hebt Verbot islamistischer Partei TLP auf*, 8 november 2021; Volgens The Independent waren het er 'tenminste zeven', volgens Zeit Online waren het er zes. (voetnoten van deze artikelen hierboven).

⁵¹ Zeit online, *Pakistan hebt Verbot islamistischer Partei TLP auf*, 8 november 2021.

⁵² Dawn, *TLP chief Saad Hussain Rizvi released from jail*, 18 november 2021.

⁵³ <http://balochistan.gov.pk/wp-content/uploads/2019/08/THE-EXIT-FROM-PAKISTAN-CONTROL-ORDINANCE-1981.doc.pdf>

⁵⁴ The News, *Over 100 TLP clerics placed on Fourth Schedule*, 20 april 2021.

⁵⁵ Vertrouwelijke bron 29 december 2022.

⁵⁶ Rijksoverheid, *Antwoorden van de minister-president op vragen van het lid Wilders (PVV) over de zeer recent in Pakistan uitgesproken fatwa en dreigementen tegen een Nederlandse parlementariër*, 3 mei 2022; Het Parool, *Wilders doet opnieuw aangifte tegen Pakistaanse geestelijke*, 20 november 2019; Rijksoverheid, *Antwoord op vragen van de leden Ceder en Segers over de oproepen tot de doodstraf tegen een Nederlands Tweede Kamerlid door een Pakistaanse geestelijke*, 9 juni 2022.

1.1.3 *Andere militante groeperingen*

Deze paragraaf gaat in op militante groeperingen (naast de TTP en TLP) die hun aanvallen gericht uitvoeren op specifieke personen of groepen, zoals religieuze groeperingen of etnische bevolkingsgroepen.

Daarnaast bestaat er binnen de Pakistaanse samenleving geweld en discriminatie tussen verschillende groepen of individuen. Er moet een onderscheid worden gemaakt tussen gerichte acties van specifieke groeperingen tegen andere groeperingen en animositeit tussen verschillende (religieuze of etnische) grotere groepen binnen de samenleving. Tegelijkertijd is er ook een wisselwerking tussen beide.

Ophitsing en indoctrinatie door militante groeperingen leidt tot meer intolerantie en haat tegenover (religieuze) minderheden onder de bevolking. Een voorbeeld hiervan is de lynchpartij van een Sri Lankaanse fabrieksmanager, die werd dood geslagen en in brand gestoken door een woedende menigte fabriekarbeiders. De werknemers dachten dat de manager zich schuldig had gemaakt aan godslastering door posters met de naam van de profeet Mohammed te verwijderen. Dit zou echter tijdelijk gedaan zijn omdat er schoonmaakwerkzaamheden werden verricht.⁵⁷

Voor een overzicht van de aanslagen per terroristische groepering in 2021, inclusief tabellen, zie paragraaf 1.1.5.

ISKP – Islamic State provincie Khorasan

Islamitische Staat Khorasan Provincie (ISKP), ook wel ISIS-K, ISK-P of IS-K genoemd, is de regionale tak van IS. De naam verwijst naar een historische regio die in het hedendaagse Afghanistan en Pakistan ligt. Volgens verschillende media is de in januari 2015 opgerichte groepering een van de meest extreme en gewelddadige van alle jihadistische militante groeperingen in Afghanistan en Pakistan. ISKP rekruteert zowel Afghaanse als Pakistaanse jihadisten, vooral overgelopen leden van de Afghaanse en Pakistaanse Taliban die vinden dat hun eigen groepering niet ver genoeg gaat.⁵⁸

ISKP heeft het gemunt op Afghaanse en Pakistaanse veiligheidstroepen, politici en ministeries, de Taliban, religieuze minderheden waaronder sjiiitische moslims en sikhs, strijdkrachten van de VS en de NAVO, internationale agentschappen waaronder hulporganisaties en 'westerse' doelen meer in het algemeen.⁵⁹

ISKP streeft naar een islamitisch kalifaat en is vooral actief in de Pakistaans-Afghaanse grensregio. Zij opereert via zelfmoordaanslagen, (massa)schietspartijen en geïmproviseerde explosieven (in het Engels bekend als *improvised explosive devices*, *IED's*) en valt zowel lokale doelwitten als grotere doelen aan. ISKP was verantwoordelijk voor de aanval op de luchthaven van Kabul in augustus 2021, waarbij 183 doden vielen.⁶⁰

ISKP is verantwoordelijk gesteld voor enkele van de grofste wredeheden van de afgelopen jaren, zoals het aanvallen van meisjesscholen, ziekenhuizen en zelfs een kraamafdeling, waar militanten naar verluidt zwangere vrouwen en verpleegsters hebben doodgeschoten.⁶¹

ISKP heeft haar basis in de oostelijke Afghaanse provincie Nangarhar, dicht bij de drugs- en mensensmokkelroutes van en naar Pakistan.⁶²

⁵⁷ BBC News, *Pakistan: Killing of Sri Lankan accused of blasphemy sparks protests*, 06 december 2021

⁵⁸ BBC- *Afghanistan: Who are Islamic State Khorasan Province militants?* 11 oktober 2021; Reuters, *Factbox: What is Islamic State in Afghanistan?*, 26 augustus 2021; Zie ook het Algemeen Ambtsbericht Afghanistan maart 2022.

⁵⁹ BBC- *Afghanistan: Who are Islamic State Khorasan Province militants?* 11 oktober 2021.

⁶⁰ Vertrouwelijke bron 30 maart 2022.

⁶¹ BBC- *Afghanistan: Who are Islamic State Khorasan Province militants?* 11 oktober 2021.

⁶² BBC- *Afghanistan: Who are Islamic State Khorasan Province militants?* 11 oktober 2021.

ISKP maakt deel uit van het wereldwijde IS-netwerk, dat aanslagen wil plegen op westerse, internationale en humanitaire doelwitten overal ter wereld. Volgens onderzoekers zijn er sterke banden tussen ISKP en het Haqqani-netwerk, dat op zijn beurt een leidende rol speelt binnen de Taliban. Bij verschillende grote aanslagen tussen 2019 en 2021 zou sprake zijn geweest van samenwerking tussen ISKP, het Haqqani-netwerk van de Taliban en andere in Pakistan gevestigde gewapende groepen. Desondanks heeft ISKP grote ideologische verschillen met de Taliban. ISKP beschuldigde voorheen de groep ervan de jihad en het slagveld te hebben verlaten voor een vredesregeling die via onderhandelingen tot stand is gekomen in 'chique hotels' in Doha (Qatar). ISKP beschouwt de Taliban als 'afvalligen', waardoor het doden van Taliban-militanten volgens hun interpretatie van de islamitische wet geoorloofd is.⁶³ De naar schatting 1500-2200 strijders van ISKP in Pakistan zouden voornamelijk voormalige TTP militanten zijn.⁶⁴ ISKP heeft zeven leiders gehad, waarvan de eerste vijf Pakistaanse staatsburgers waren.⁶⁵ Eind november 2021 zette het Amerikaanse *State Department* drie ISKP leiders op de lijst van *Specially Designated Global Terrorists* (SDGT).⁶⁶ Sinds 2016 staat de organisatie op de Amerikaanse lijst van *Foreign Terrorist Organizations*.⁶⁷ Verder wordt de overkoepelende organisatie ISIS/ISIL vanaf 2015 genoemd op de lijst van verboden organisaties van de Pakistaanse regering.⁶⁸

Lashkar-e-Islam

Lashkar-e-Islam (LeI, 'Leger van Islam') is een islamitische militante groepering die is opgericht in het Khyber-district van Pakistan. De groep is soennitisch en propageert een strikte deobandi-vorm van de islam. Het hoofddoel van LeI is het verwerven van territoriale controle en het instellen van een eigen bestuur over het Khyber-district.⁶⁹

LeI onderhoudt nauwe banden met de TTP en de twee voerden gezamenlijke aanslagen uit. In 2014 dwong een groot Pakistaans militair offensief de LeI om zich te verplaatsen naar de Afghaanse provincie Nangarhar. Van daaruit is LeI aanvallen blijven uitvoeren in het Khyber-district en is het in conflict geraakt met ISKP.⁷⁰ LeI streeft ernaar streng islamitisch recht in te voeren in de gebieden die zij controleert, inclusief een verbod op televisie, muziek, drank- en drugsverkoop en andere onheilig geachte handelingen. LeI legde beperkingen op aan de activiteiten van vrouwen en dreigde geweld te gebruiken tegen vrouwen die deelnamen aan verkiezingen. LeI eist onder andere het bijwonen van het gebed in moskeeën en het dragen van strikte islamitische kleding.⁷¹

LeI richt zich tegen verschillende religieuze minderheden, andere militante groeperingen en vertegenwoordigers van de Pakistaanse staat. Zo pleegde de groepering aanslagen tegen soennitische barelvi⁷² en sjiiitische moslims, Zakakhel-stamleden⁷³, christenen, Pakistaanse strijdkrachten, politieagenten en verkozen

⁶³ BBC- *Afghanistan: Who are Islamic State Khorasan Province militants?* 11 oktober 2021.

⁶⁴ Congressional Research Service (CRS), *Terrorist and Other Militant groups in Pakistan*, 23 september 2021

⁶⁵ Vertrouwelijke bron 30 maart 2022.

⁶⁶ US State Department, *Taking Action Against ISIS-K Press Statement*, 22 oktober 2021.

⁶⁷ <https://www.state.gov/foreign-terrorist-organizations/>, geraadpleegd op 22 april 2022.

⁶⁸ <https://nacta.gov.pk/wp-content/uploads/2018/12/Proscribed-OrganizationsEng-3.pdf>

⁶⁹ Stanford University, *Mapping Militant Organizations*. "Lashkar-e-Islam" Last modified August 2019. <https://cisac.fsi.stanford.edu/mappingmilitants/profiles/lashkar-e-islam>

⁷⁰ Stanford University, *Mapping Militant Organizations*. "Lashkar-e-Islam" Last modified August 2019.

<https://cisac.fsi.stanford.edu/mappingmilitants/profiles/lashkar-e-islam>

⁷¹ Stanford University, *Mapping Militant Organizations*. "Lashkar-e-Islam" Last modified August 2019.

<https://cisac.fsi.stanford.edu/mappingmilitants/profiles/lashkar-e-islam>

⁷² Barelvi en deobandi zijn twee verschillende soennitische stromingen, waarbij deobandi conservatiever is en strictere naleving van de regels eist.

⁷³ De Zakhakhel zijn een van de acht clans van de Pashtun Afridi-stam die leven in de bergachtige grensgebieden bij Peshawar. De Zakhakhel leven voornamelijk in de Bazar Vallei. Zie: <https://theodora.com/encyclopedia/a/afridi.html> en

staatsfunctionarissen. Ook voerde zij zelfmoordaanslagen uit in gebieden waar alleen burgers zouden wonen en zich geen strijders zouden ophouden.⁷⁴

LeI heeft zich geassocieerd met de TTP. De organisatie gebruikt een breed scala aan tactieken, waaronder ontvoering, plundering, onthoofding, bomaanslagen, zelfmoordaanslagen en vuurwapenaanvallen tegen militairen.⁷⁵ LeI staat sinds 2001 op de lijst van verboden organisaties van de Pakistaanse regering.⁷⁶ In januari 2021 werd Mangal Bagh, leider van LeI, gedood. Dat bracht vooralsnog geen grote veranderingen teweeg voor de organisatie of de relatie met de TTP.⁷⁷ De nieuwe leider is Zala Khan Afridi.⁷⁸

Jamaat-ul-Ahrar

Jamaat-ul-Ahrar (JuA, 'Vereniging van de Vrijen') is een terroristische organisatie die zich in augustus 2014 afsplitste van de TTP. De groep kwam in de belangstelling nadat zij de verantwoordelijkheid had opgeëist voor de zelfmoordaanslag aan de Wagah-grens in 2014.

In augustus 2020 sloot de splintergroep zich weer aan bij de TTP.⁷⁹ Zij richt haar aanvallen onder andere tegen verschillende religieuze minderheden en Pakistaanse veiligheidskrachten.⁸⁰

De JuA staat zowel op de lijst van verboden groeperingen van Pakistan als van de VN.⁸¹ In 2010 werd de overkoepelende TTP op de Amerikaanse lijst van Foreign Terrorist Organizations gezet.⁸² Sinds 2008 staat de TTP op de lijst van verboden organisaties van de Pakistaanse regering.⁸³

Hizbul Ahrar

Hizbul Ahrar ('Partij van de Vrijen') splitste zich af van de JuA (zie hierboven) in 2017. Interne onenigheden onder de leiding van de TTP hadden in het verleden al eens geleid tot dodelijke botsingen tussen verschillende facties. In augustus 2020 sloot de splintergroep zich weer aan bij de TTP, evenals de JuA.⁸⁴ Zij richten zich op dezelfde doelen als de TTP.

In 2010 werd de overkoepelende TTP op de Amerikaanse lijst van Foreign Terrorist Organizations gezet.⁸⁵ Sinds 2008 staat de overkoepelende TTP op de lijst van verboden organisaties van de Pakistaanse regering.⁸⁶

Jaish-e Mohammad

Jaish-e Mohammad (JeM, 'Leger van Mohammed') is een Pakistaanse jihadistische deobandi groep die actief is in Kasjmir. De groep wordt algemeen beschouwd als een terroristische groepering.

<https://nps.edu/documents/105988371/107571254/Afridi+UPDATED.pdf/50ec635f-f0c4-47e6-afed-caa4b53f19dc>

⁷⁴ Stanford University, *Mapping Militant Organizations*. "Lashkar-e-Islam" Last modified August 2019. <https://cisac.fsi.stanford.edu/mappingmilitants/profiles/lashkar-e-islam>

⁷⁵ Stanford University, *Mapping Militant Organizations*. "Lashkar-e-Islam" Last modified August 2019. <https://cisac.fsi.stanford.edu/mappingmilitants/profiles/lashkar-e-islam>

⁷⁶ <https://nacta.gov.pk/wp-content/uploads/2018/12/Proscribed-OrganizationsEng-3.pdf>

⁷⁷ Dawn, A Brief History of Mangal Bagh, 31 januari 2021, <https://thediplomat.com/2021/01/a-brief-history-of-mangal-bagh/>

⁷⁸ The Hindu, *Pakistan-based banned terror group Lashkar-e-Islam picks its new leader*, 30 januari 2022.

⁷⁹ VOA News, *Experts: Tehreek-e-Taliban Pakistan Merger with Splinter Groups 'Bad News' for Pakistan*, 13 september 2020.

⁸⁰ VOA News, *Pakistan Hails UN for Listing Jamaat-ul-Ahrar as Global Terrorist*, 07 juli 2017.

⁸¹ VOA News, *Pakistan Hails UN for Listing Jamaat-ul-Ahrar as Global Terrorist*, 07 juli 2017.

⁸² <https://www.state.gov/foreign-terrorist-organizations/>, geraadpleegd 21 april 2022.

⁸³ <https://nacta.gov.pk/wp-content/uploads/2018/12/Proscribed-OrganizationsEng-3.pdf>

⁸⁴ Long War Journal, *Pakistani Taliban splinter factions officially rejoin group*, 17 augustus 2020.

⁸⁵ <https://www.state.gov/foreign-terrorist-organizations/>, geraadpleegd 21 april 2022.

⁸⁶ <https://nacta.gov.pk/wp-content/uploads/2018/12/Proscribed-OrganizationsEng-3.pdf>

Het voornaamste doel van JeM is om Kasjmir van India af te scheiden door middel van gewelddadige aanvallen op veiligheids- en regeringsdoelen en het gebied in Pakistan te integreren. De groep was betrokken bij verschillende (zelfmoord)aanslagen, waaronder een aanslag op het Indiase parlement in Delhi (samen met *Lashkar-e-Taiba* (LeT))⁸⁷ in 2001 en een aanslag op een overheidsgebouw in het door India bestuurde deel van Kasjmir.⁸⁸ Pakistan zette de JeM in 2002 op de lijst van verboden terroristische organisaties⁸⁹, wat ertoe leidde dat de groep uit wraak ook aanslagen in Pakistan uitvoerde. In 2003 probeerde de groep tweemaal tevergeefs de toenmalige Pakistaanse president Pervez Musharraf te vermoorden.⁹⁰ In 2001 werd de JeM op de Amerikaanse lijst van Foreign Terrorist Organizations gezet.⁹¹

Lashkar-e-Jhangvi

Lashkar-e-Jhangvi (LeJ, 'Leger van Jhangvi') is een extremistische deobandi groep die sjiitische doelen aanvalt. De terroristische groepering werd in 1996 gevormd door een groep radicale sektarische extremisten die zich hadden afgescheiden van de Sipah-e-Sahaba Pakistan (SSP). De LeJ streeft ernaar Pakistan om te vormen tot een soennitische staat, hoofdzakelijk met gewelddadige middelen.⁹² De LeJ opereert vooral in Pakistan, waar het de verantwoordelijkheid heeft opgeëist voor talrijke bloedbaden onder sjiieten en gerichte moorden op religieuze en gemeenschapsleiders van sjiieten. De slachtoffers zijn leiders en medewerkers van sjiitische groeperingen, bureaucraten, politieagenten en sjiitische gelovigen. Ook heeft de LeJ talrijke aanslagen gepleegd tegen Iraanse belangen en Iraanse onderdanen in Pakistan.⁹³ De Lashkar-e-Jhangvi wordt algemeen beschouwd als de meest geheimzinnige sektarische extremistische groepering in Pakistan. Zij heeft zich nooit publiekelijk aan het Pakistaanse publiek of de media laten zien. Haar enige manier van communiceren is door middel van faxberichten en persberichten aan redacties om de verantwoordelijkheid voor terreurdaden op te eisen.⁹⁴ Sinds 2003 staat de organisatie op de lijst van Foreign Terrorist Organisations van de VS.⁹⁵ In 2020 sloot LeJ zich aan bij de TTP.⁹⁶ Sinds 2008 staat de TTP op de lijst van verboden organisaties van de Pakistaanse regering.⁹⁷

Sipah-e-Sahaba Pakistan (= Ahle Sunnat Wal-Jamaat)

Sipah-e-Sahaba Pakistan (SSP, Soldaten van de Metgezellen van de Profeet Pakistan) is een anti-sjiitische groepering die is opgericht in Punjab in het midden van de jaren tachtig. De groepering staat nu bekend als *Ahle Sunnat Wal-Jamaat* (de soennitische partij). Haar 3.000-6.000 leden opereren voornamelijk in de

⁸⁷ Voor een beschrijving van LeT, zie verderop in deze paragraaf.

⁸⁸ Al Jazeera - Profile: What is Jaish-e-Muhammad? 1 mei 2019; Vertrouwelijke bron 30 maart 2022; The Economic Times, Jammu encounter: Had lost all hope, but army responded in time, rescued us, says family caught in gunbattle, 22 april 2022.

⁸⁹ <https://nacta.gov.pk/wp-content/uploads/2018/12/Proscribed-OrganizationsEng-3.pdf>

⁹⁰ Al Jazeera - Profile: What is Jaish-e-Muhammad? 1 mei 2019.

⁹¹ <https://www.state.gov/foreign-terrorist-organizations/>, geraadpleegd 21 april 2022.

⁹² South Asia Terrorism Portal (SATP), Pakistan - Terrorist, insurgent and extremist groups <https://www.satp.org/terrorist-profile/pakistan/lashkar-e-jhangvi-lej>

⁹³ South Asia Terrorism Portal (SATP), Pakistan - Terrorist, insurgent and extremist groups <https://www.satp.org/terrorist-profile/pakistan/lashkar-e-jhangvi-lej>

⁹⁴ South Asia Terrorism Portal (SATP), Pakistan - Terrorist, insurgent and extremist groups <https://www.satp.org/terrorist-profile/pakistan/lashkar-e-jhangvi-lej>

⁹⁵ <https://www.state.gov/foreign-terrorist-organizations/>

⁹⁶ Jamestown Foundation, Terrorism Monitor Volume 19 Issue 18, *Tehreek-e-Taliban Pakistan's Discursive Shift From Global Jihadist Rhetoric to Pashtun-Centric Narratives*, 24 oktober 2021.

⁹⁷ <https://nacta.gov.pk/wp-content/uploads/2018/12/Proscribed-OrganizationsEng-3.pdf>

voormalige FATA (nu samengevoegd met de provincie Khyber Pakhtunkhwa), Punjab, Balochistan, en Karachi.⁹⁸

De soennitische sektarische groepering was betrokken bij terroristisch geweld, voornamelijk gericht tegen de sjiitische minderheid in Pakistan.⁹⁹

De extremisten van de Ahle Sunnat Wal-Jamaat doodden gericht prominente tegenstanders. Verder vielen zij gelovigen in sjiitische moskeeën aan. Zij zouden Iran beschouwen als de sponsor van sjiitische extremistische groeperingen in Pakistan. Wanneer een belangrijke soennitische leider werd vermoord, zouden Iraniërs in Pakistan vervolgens het doelwit van vergelding worden.¹⁰⁰

De organisatie is actief geweest als politieke partij en heeft aan verkiezingen deelgenomen.¹⁰¹ Sinds 2002 staat de SSP op de lijst van verboden organisaties van de Pakistaanse regering.¹⁰²

Jamaat-e-Islami

Jamaat-e-Islami (JeI, 'Islamitische Vereniging') is een religieuze partij die in 1941 is opgericht in het voormalige Brits Indië (nu Pakistan). In 1953 leidde de Jamaat-e-Islami een gewelddadige campagne tegen ahmadi's die 2000 doden tot gevolg had. De Jamaat blijft actief in haar pogingen om de samenleving te hervormen volgens de islamitische wet.¹⁰³ Volgens de emir van Jamaat-e-Islami, Sirajul Haq, zorgt het kapitalistische denken ervoor dat de mensheid wordt geëxploiteerd. Alleen JeI zou Pakistan terug op het rechte pad kunnen brengen.¹⁰⁴

Jamaat-Ud-Dawa

Jamaat-Ud-Dawa (JuD, 'Vereniging voor Proselitisme') werd in 1985 opgericht door een kleine groep islamitische geestelijken.¹⁰⁵ De organisatie is nauw gelieerd aan *Lashkar-e-Taiba* (LeT) (zie hieronder). De leider van JuD is Hafiz Saeed, die tevens mede-oprichter is van Lashkar-e-Taiba.

Volgens de VS is Jamaat-ud-Dawa een liefdadigheidsorganisatie die dient als dekmantel voor Lashkar-e-Taiba.¹⁰⁶ De liefdadigheidsorganisatie van JuD heet de *Falah-e-Insaniat Foundation* (FIF) en werd opgericht in Pakistan. De organisatie was gevestigd in Lahore. Het behoort tot de Ahl-i Hadith- school van denken van de soennitische islam. In 2019 verbood de regering van Pakistan de FIF. Tientallen scholen, madrassa's en ziekenhuizen die werden gerund door de organisatie, werden toen overgenomen door de regering.¹⁰⁷

Sinds 2019 staat JuD op de lijst van verboden organisaties van de Pakistaanse regering.¹⁰⁸

Lashkar-e-Taiba (LeT)

⁹⁸ Congressional Research Service (CRS), *Terrorist and Other Militant Groups in Pakistan*, 23 september 2021.

⁹⁹ South Asia Terrorism Portal (SATP), *Pakistan - Terrorist, insurgent and extremist groups*
<https://www.satp.org/terrorist-profile/pakistan/sipah-e-sahaba-pakistan-ssp>

¹⁰⁰ South Asia Terrorism Portal (SATP), *Pakistan - Terrorist, insurgent and extremist groups*
<https://www.satp.org/terrorist-profile/pakistan/sipah-e-sahaba-pakistan-ssp>

¹⁰¹ South Asia Terrorism Portal (SATP), *Pakistan - Terrorist, insurgent and extremist groups*
<https://www.satp.org/terrorist-profile/pakistan/sipah-e-sahaba-pakistan-ssp>

¹⁰² <https://nacta.gov.pk/wp-content/uploads/2018/12/Proscribed-OrganizationsEng-3.pdf>

¹⁰³ Britannica, The Editors of Encyclopaedia. "Jamaat-i Islami". Encyclopedia Britannica, 26 Feb. 2020,
<https://www.britannica.com/topic/Jamaat-i-Islami>. Accessed 3 December 2021.

¹⁰⁴ The Express Tribune, *Only JI can put Pakistan on the right track: Siraj*, 21 mei 2022.

¹⁰⁵ Combating Terrorism Center (CTC), *Jamaat-ud Daawa: Into the Mainstream*, April 2015, VOLUME 8, ISSUE 4,
<https://ctc.usma.edu/jamaat-ud-daawa-into-the-mainstream/>

¹⁰⁶ Trouw, *Zelfs met tien miljoen dollar op zijn hoofd is Hafiz Saeed niet stil te krijgen*, 25 november 2017;
<https://www.trouw.nl/nieuws/zelfs-met-tien-miljoen-dollar-op-zijn-hoofd-is-hafiz-saeed-niet-stil-te-krijgen~b16cc5cf/>;

Combating Terrorism Center (CTC), *Jamaat-ud Daawa: Into the Mainstream*, April 2015, VOLUME 8, ISSUE 4, <https://ctc.usma.edu/jamaat-ud-daawa-into-the-mainstream/>

¹⁰⁷ Dawn, JuD, *FIF facilities taken over in Punjab, Sindh, and Balochistan after listing by federal govt*, 6 maart 2019; Stringfixer, *Stichting Falah-e-Insaniat*, https://stringfixer.com/nl/Falah-e-Insaniat_Foundation

¹⁰⁸ <https://nacta.gov.pk/wp-content/uploads/2018/12/Proscribed-OrganizationsEng-3.pdf>

De jihadistische terroristische Lashkar-e-Taiba (LeT, 'Leger der Rechtschapenen') werd in 1990 opgericht door Hafiz Saeed. De groepering pleegde de grootschalige aanslagen in Mumbai in november 2008. De groepering richt zich vooral op de Indiase deelstaat Jammu en Kasjmir in het Himalayagebergte. Dit gebied wordt door Pakistan geclaimd. Voor Lashkar-e-Taiba is India de grote vijand.¹⁰⁹

LeT onderschrijft een strikte fundamentalistische interpretatie van de islam en streeft naar de oprichting van een islamitisch kalifaat in Zuid-Azië. De groep heeft de VS, Israël en India bestempeld als vijanden van de islam. LeT heeft talrijke dodelijke aanslagen gepleegd tegen Indiase functionarissen, troepen en burgers in het betwiste gebied Kasjmir en in heel India en Afghanistan. De groep heeft eigen trainingskampen, faciliteiten, scholen en medische klinieken in Pakistan. Het beschikt over eigen liefdadigheidsorganisatie, Jamaat-ud-Dawa (JuD) (zie hierboven), en heeft humanitaire hulpmissies in Pakistan gesteund.¹¹⁰

Hafiz Saeed, die ook leider is van Jamaat-ud-Dawa, wordt gezien als het brein achter de aanslagen in Mumbai. In april 2022 werd hij door een Pakistaans gerechtshof veroordeeld tot 31 jaar celstraf vanwege twee gevallen van terrorisme financiering.¹¹¹

In 2001 werd LeT op de Amerikaanse lijst van Foreign Terrorist Organizations gezet.¹¹²

Tablighi Jamaat

De Tablighi Jamaat ('Vereniging van Predikers') werd in 1926 in India opgericht door een deobandi islamgeleerde die een groep toegewijde predikers bijeen wilde brengen om de 'ware islam' te doen herleven.

Leden sporen medemoslims aan om te leven en zich te kleden zoals de profeet Mohammed deed. Mannen scheren meestal hun bovenlip en dragen een lange baard. De organisatie is er niet op gericht mensen van andere geloofsovertuigingen tot de islam te bekeren, maar veeleer op het 'zuiveren' van het moslimgeloof.¹¹³

De modus operandi van de groep zou vreedzaam zijn en richt zich volledig op de moslimgemeenschap wereldwijd. Volgens ingewijden 'heerst er een cultuur van geheimzinnigheid in de organisatie, waardoor achterdocht ontstaat'. In sommige Centraal-Aziatische landen zoals Oezbekistan, Tadzjikistan en Kazachstan, is de organisatie verboden omdat de regeringen de puriteinse prediking als extremistisch beschouwen.¹¹⁴

Bescherming tegen militante groeperingen en activiteiten

De Pakistaanse overheid probeert burgers te beschermen tegen aanvallen van militante groeperingen en activiteiten. Dit doet zij door het uitvoeren van operaties tegen militante groeperingen, het arresteren van geweldplegers en het beschermen van locaties of personen die een specifiek doel kunnen zijn. Zo beschermen zij in Quetta de Hazara's, die in een afgeschermd deel van de stad wonen, en begeleiden ze vaccinatieteams.

Volgens het jaarlijkse rapport van de *US Commission on International Religious Freedom* (USCIRF) over het jaar 2021 zou de Pakistaanse regering echter hebben 'gefaald in het beschermen van religieuze minderheden tegen niet-statelijke actoren zoals de TLP'.¹¹⁵ Het rapport noemt daarbij niet alleen gerichte gewapende aanvallen, maar ook het toelaten van een klimaat waarin moslim-extremistisch

¹⁰⁹ Trouw, *Zelfs met tien miljoen dollar op zijn hoofd is Hafiz Saeed niet stil te krijgen*, 25 november 2017.

¹¹⁰ Stanford, Center for International Security and Cooperation (CISAC), *Lashkar-e-Taiba*, https://cisac.fsi.stanford.edu/mappingmilitants/profiles/lashkar-e-taiba#text_block_25834

¹¹¹ Trouw, *Zelfs met tien miljoen dollar op zijn hoofd is Hafiz Saeed niet stil te krijgen*, 25 november 2017.

¹¹² <https://www.state.gov/foreign-terrorist-organizations/>, geraadpleegd 21 april 2022.

¹¹³ The Hindu - Explained | *Who are the Tablighi Jamaat?* 2 april 2020.

¹¹⁴ The Hindu - Explained | *Who are the Tablighi Jamaat?* 2 april.

¹¹⁵ US Commission on International Religious Freedom (USCIRF), *Annual report 2022*, april 2022, p.28

gedachtengoed steeds meer getolereerd wordt en onbestraft blijft. Voor meer informatie, zie paragraaf 1.1.6 over bescherming.

Het aantal acties van de veiligheidstroepen is toegenomen met de stijging van het aantal militante aanvallen. In 2021 vonden er 207 operaties plaats waarbij 188 verdachte militanten, 32 veiligheidstroepen personeel en twee burgers omkwamen. 17 personen, onder wie 16 leden van veiligheidstroepen, raakten gewond en 222 verdachte militanten werden gearresteerd. In 2020 vonden er 146 operaties plaats, waarbij 142 verdachte militanten, 21 veiligheidstroepen en 182 verdachten werden gearresteerd.¹¹⁶

1.1.4 *Belangrijkste politieke ontwikkelingen in Pakistan sinds het vorige (thematische) ambtbericht*

In aanvulling op de ontwikkelingen op veiligheidsgebied, beschreven in paragraaf 1.1.1, volgt hier een beknopte beschrijving van de belangrijkste politieke ontwikkelingen in Pakistan sinds eind 2020. De ontwikkelingen met betrekking tot de TTP en de TLP zijn beschreven in paragraaf 1.1.2.

De regering van de in augustus 2018 gekozen premier Imran Khan had te maken met forse uitdagingen. Het lukte Khan met zijn partij *Pakistan Tehreek-e-Insaf* (PTI) dan ook niet om de volledige regeerperiode tot 2023 uit te dienen.¹¹⁷

Islamistische groeperingen zoals de TTP, ISKP en een groot aantal kleinere partijen bleven de politieke stabiliteit en de sociale cohesie ondermijnen. Massale gewelddadige demonstraties van de rechts-religieuze partij TLP vonden plaats in april en oktober 2021.¹¹⁸ Onderhandelingen van Khan met de TLP en de Pakistaanse Taliban leidden tot kritiek op de regering.

Na de machtsovername door de Taliban in Afghanistan kwam er een stroom vluchtelingen op gang, waardoor het aantal Afghanen in Pakistan verder toenam. Ook groeide de onrust in het grensgebied met Afghanistan.

Het aantal terroristische aanslagen in het hele land groeide in 2021 met 42% in vergelijking met met het jaar ervoor.

Er waren spanningen tussen de PTI regering en het leger, een van de invloedrijkste krachten in Pakistan. Zo was er rond oktober 2021 onenigheid over de benoeming van de directeur-generaal (DG) van de *Inter-Services Intelligence* (ISI), de inlichtingendienst van Pakistan.¹¹⁹ Na de val van Imran Khan in april 2022 (zie hieronder), verscherpte de tegenstelling tussen Khan en de legerchef Qamar Javed Bajwa. De termijn van generaal Bajwa loopt af in november 2022, zijn ambtsperiode was al eens verlengd tot zes jaar. Deze onzekere factor zorgt nog eens voor extra instabiliteit.¹²⁰

Naast het toenemende aantal aanslagen, verslechterde de economische situatie. Dit droeg bij aan groeiende ontevredenheid onder de bevolking. De PTI-regering wist bij onderhandelingen met het Internationaal Monetair Fonds (IMF) een leningpakket van zes miljard dollar te krijgen.¹²¹ De inflatie was ongekend hoog. Van januari 2020 tot september 2021 stegen de voedselprijzen in Pakistan met bijna achttien

¹¹⁶ PICCS (Pakistan Institute for Conflict and Security Studies), *Resurgent militancy, rising extremism warrant collective national resolve, Pakistan annual security assessment report 2021*, p.14

¹¹⁷ Economist Intelligence Unit (EIU), *Political Stability*, 15 november 2021.

¹¹⁸ Economist Intelligence Unit (EIU), *Political Stability*, 15 november 2021.

¹¹⁹ The Diplomat, *Tumultuous days ahead for prime minister Imran Khan*, 27 oktober 2021; US Institute for Peace (USIP), *Pakistans Shifting Political and Economic Winds*, 27 oktober 2021.

¹²⁰ Vertrouwelijke bron 12 april 2022.

¹²¹ The Diplomat, *Tumultuous days ahead for prime minister Imran Khan*, 27 oktober 2021.

procent.¹²² In april 2022 vroeg de Pakistaanse regering het IMF de lening te verlengen en te verhogen.¹²³

Val van Imran Khan

In april 2022 diende de oppositie een motie van wantrouwen in tegen premier Imran Khan. Hij probeerde deze te kenteren door het parlement te ontbinden en vervroegde verkiezingen uit te schrijven. Khan stelde dat een 'buitenlandse samenzwering erop uit was om hem ten val te brengen'. Dit zei hij te hebben afgeleid uit een diplomatiek bericht. Het *National Security Committee* (NSC) concludeerde later dat dit niet het geval was.¹²⁴ Op 7 april 2022 verklaarde het Hooggerechtshof dat het ongrondwettelijk was om de parlementaire motie van wantrouwen tegen PM Khan niet in stemming te brengen. Imran Khan werd daarop op 9 april weggestuurd met 174 stemmen van de 342. Op 11 april 2022 trad oppositieleider Shahbaz Sharif van de PML-N (*Pakistan Muslim League-Nawaz*) aan als nieuwe premier.¹²⁵

Shahbaz Sharif is zeventig jaar oud en lid van de Sharif-dynastie. Zijn oudere broer en voormalig premier Nawaz Sharif woont sinds november 2019 in London.¹²⁶ Onder de regering Khan kreeg de van corruptie verdachte Nawaz toestemming om voor medische redenen kort het VK te bezoeken. Sinds dat bezoek in 2019 keerde hij echter niet meer terug naar Pakistan en werd zijn paspoort ingetrokken. Binnen de PML-N speelt Nawaz nog altijd een grote rol. Inmiddels is hij weer in het bezit van een Pakistaans paspoort.¹²⁷ Verschillende leden van de familie Sharif zijn eveneens aangeklaagd voor corruptie, volgens henzelf zijn deze aanklachten politiek gemotiveerd.¹²⁸

Oud-premier Imran Khan blijft druk uitoefenen op de nieuwe regering en speelt daarbij in op anti-westerse gevoelens. Khan heeft zijn volgelingen meerdere keren opgeroepen en gemobiliseerd tot grote demonstraties om vervroegde verkiezingen te eisen. De verkiezingen staan gepland voor zomer of nazomer 2023. Volgens de *Election Commission of Pakistan* (ECP) kunnen de verkiezingen niet vóór mei 2023 gehouden worden.¹²⁹

Bij lokale verkiezingen (*by-elections*) voor de provinciale assemblee in Punjab in juli 2022 behaalde Khans PTI onverwachts een overwinning op de PLM-N. Khan ging door met rondreizen door het land om felle speeches te geven met kritiek op de regering. In augustus beschuldigde hij tijdens een bijeenkomst lokale politie autoriteiten en een vrouwelijke rechter van het opsluiten en mishandelen van een voormalig medewerker van hem, Shahbaz Gill. Daarop werd Khan beschuldigd van het breken van de anti-terrorisme wetten vanwege het bedreigen van staatsdienaren en staatsinstituten. Hij werd op borgtocht vrijgelaten. Grote groepen aanhangers verzamelden zich bij zijn huis in Islamabad om steun te betuigen. Ze dreigden met het 'overnemen van Islamabad' als hun leider gearresteerd zou

¹²² US Institute for Peace (USIP), *Pakistans Shifting Political and Economic Winds*, 27 oktober 2021; FT, *Pakistan's economic pain poses political headache for Imran Khan*, 1 december 2021.

¹²³ Le Figaro, *L'éternelle quête du Pakistan auprès du FMI*, 29 april 2022.

¹²⁴ Zie: The Independent, *Pakistan says US did not help topple Imran Khan's government*, 23 april 2022. <https://www.independent.co.uk/asia/south-asia/pakistan-imran-khan-shehbaz-sharif-b2063917.html>

¹²⁵ BBC, *Imran Khan ousted as Pakistan's PM after vote*, 10 april 2021; Vertrouwelijke bron 12 april 2022.

¹²⁶ The Guardian, *Shehbaz Sharif: the diligent administrator now PM of Pakistan*, 11 april 2022; Hindustan Times, *Pakistan PM Shehbaz meets brother Nawaz Sharif in London*, 12 mei 2022; Vertrouwelijke bron 12 april 2022.

¹²⁷ The Guardian, *Shehbaz Sharif: the diligent administrator now PM of Pakistan*, 11 april 2022; Vertrouwelijke bron 29 april 2022.

¹²⁸ Vertrouwelijke bron 12 april 2022; Times of India, *PML-N leader Shahbaz Sharif walks free from jail*, 23 april 2021.

¹²⁹ Business Standard, *Pakistan poll body says general elections not possible before May 2023*, 27 april 2022; Al Jazeera, *Pakistan's Imran Khan calls for early polls after Punjab victory*, 18 juli 2022; Vertrouwelijke bron 13 mei 2022.

worden. Het Hooggerechtshof oordeelde dat de terrorisme aanklachten ingetrokken moesten worden. Andere aanklachten wegens de bedreigingen bleven echter staan.¹³⁰

1.1.5 Gerichte (gewelds)incidenten

Tijdens de verslagperiode hebben diverse groeperingen aanslagen gepleegd of geweld gebruikt. Dit waren onder andere doelgerichte moorden, aanslagen met verschillende types geïmproviseerde explosieven (in het Engels bekend als *improvised explosive devices, IED's*), zelfmoordaanvallen, granaataanvallen, raketaanvallen en sabotage.¹³¹ Ook vond mishandeling, foltering, ontvoering en illegale detentie plaats.

Slachtoffers van geweld

Net als de afgelopen jaren waren gemeenschappen van religieuze minderheden, met name sjiïeten, hindoes, christenen en ahmadi's, het slachtoffer van sektarisch geweld.¹³² In Balochistan (met name in Quetta) waren de sjiïtische Hazara een specifiek doelwit.¹³³ LHBTI'ers en ook vrouwen waren regelmatig doelwit van gewelddadige aanvallen. Ook waren er gerichte aanslagen op Chinese doelwitten.¹³⁴ Bloed- en eerwraakkwesties leidden tot gewelddadigheden. Jonge meisjes van christelijke gemeenschappen waren bijzonder kwetsbaar, zij liepen het risico op gedwongen bekering.¹³⁵ Naast geweld tegen burgers was er ook een stijging in het aantal gerichte aanvallen tegen veiligheidstroepen en hun installaties.¹³⁶

Actoren van geweld

Een groot aantal extremistische militante groeperingen voerde aanvallen uit op burgers en overheidsdoelen. De organisaties die de meeste aanvallen uitvoerden, waren de TTP en ISKP. Sommige organisaties, zoals *Sipah-e-Sahaba Pakistan* (ook *Ahle Sunnat Wal-Jamaat* genoemd) en *Lashkar-e-Jhangvi* richtten zich alleen tegen sjiïeten. ISIS pleegde een zelfmoordaanslag op een sjiïtische moskee in Peshawar op 4 maart 2022, waarbij zeker 62 mensen omkwamen.¹³⁷ Militante opstandige groeperingen in Balochistan werden actiever. Verder zorgden de gewelddadige demonstraties van de TLP voor onrust en verdere escalatie van geweld.

Volgens verschillende bronnen zouden veiligheidstroepen, waaronder leger, politie en veiligheidsdiensten zich schuldig maken aan mishandeling, gedwongen

¹³⁰ BBC News, *Imran Khan: Pakistan police charge ex-PM under terrorism act*, 22 augustus 2022; BBC News, *Imran Khan: Supporters show solidarity with ex-Pakistan PM*, 22 augustus 2022, Foreign Policy, *Imran Khan's Revolution, The ousted prime minister is challenging the taboos of Pakistani politics*, 24 augustus 2022; The Economist, *On the comeback trail with Imran Khan*, 25 augustus 2022; Al Jazeera, *Drop 'terrorism' charges against ex-PM Imran Khan: Pakistan court*, 19 september 2022.

¹³¹ EASO, *Pakistan Security Situation - Country of Origin Report*, p.49, oktober 2021.

¹³² EASO, *Pakistan Security Situation - Country of Origin Report*, p.21, oktober 2021.

¹³³ Bijvoorbeeld bij een aanslag op 11 Hazari steenkoolmijnarbeider door ISIS. PICCS (Pakistan Institute for Conflict and Security Studies), *Resurgent militancy, rising extremism warrant collective national resolve, Pakistan annual security assessment report 2021*, p.8; EASO, *Pakistan Security Situation - Country of Origin Report*, pp.20-21, 28, 36, 92, 93 en 95, oktober 2021.

¹³⁴ Drie van de vijf zelfmoordaanslagen in 2021 waren gericht tegen Chinese nationals PICCS. (Pakistan Institute for Conflict and Security Studies), *Resurgent militancy, rising extremism warrant collective national resolve, Pakistan annual security assessment report 2021*, p.11.

¹³⁵ Vertrouwelijke bron 29 januari 2022.

¹³⁶ PICCS (Pakistan Institute for Conflict and Security Studies), *Resurgent militancy, rising extremism warrant collective national resolve, Pakistan annual security assessment report 2021*, p.5 en 8.

¹³⁷ Al Jazeera, *ISIL suicide bomber of Pakistan mosque was Afghan exile*, 10 maart 2022; Dawn, *Death toll from attack on Shia mosque in Peshawar rises to 62*, 5 maart 2022.

ontvoering en illegale detentie.¹³⁸ Ook pleegden zij (tegen)aanvallen op militante groeperingen.

Geweld in de samenleving

Discriminatie en religieus geweld werden niet alleen gepleegd door specifieke groepen, maar kwamen ook voort uit de bredere samenleving.¹³⁹ Toenemende extremistische en intolerante retoriek op digitale platforms en in het openbare leven creëerden een omgeving waarin religieuze minderheden kwetsbaarder werden voor haat en gemeenschapsgeweld. Dit leidde tot versterking van vooroordelen en verhoogde angst onder religieuze minderheden. De meeste gevallen van gemeenschapsgeweld tegen religieuze minderheden volgden op een concreet 'ontvlam-moment', zoals een uitspraak van een politicus, religieus leider of televisiepresentator.¹⁴⁰

Volgens het jaarlijkse rapport van het *Pak Institute for Peace Studies* (PIPS) waren er in 2021 zeven gevallen van 'gemeenschapsgeweld' of geweld gebaseerd op religie. Daarbij kwamen een Sri Lankaanse man en een ahmadi om het leven en raakten acht personen gewond. Terwijl in 2020 de meeste uitbarstingen van collectief geweld plaatsvonden in de provincie Khyber Pakhtunkhwa (KP), vonden er in 2021 vijf incidenten plaats in Punjab, één in Islamabad en één in KP. Vier keer was sprake van geweld door een menigte, twee maal werd een hindoe-tempel aangevallen en vernield, en er werd een persoon van de ahmadi-gemeenschap doodgeschoten.¹⁴¹

Volgens de *United States Commission on International Religious Freedom* (USCIRF) bleven de omstandigheden op het gebied van godsdienstvrijheid verslechteren. USCIRF observeerde in 2020 'een sterke stijging van gerichte moorden, blasfemiezaken, gedwongen bekeringen en haatzaaiende taal gericht tegen religieuze minderheden, waaronder ahmadi's, sjieten, hindoes, christenen en sikhs'.¹⁴² Deze trend zette zich voort in 2021. Volgens het eerder aangehaalde rapport van het jaar erna over 2021 zou 'de Pakistaanse regering hebben gefaald in het beschermen van religieuze minderheden tegen niet-statelijke actoren (*non-state actors*) zoals de TLP'. Het ging daarbij volgens USCIRF niet alleen om gerichte gewapende aanvallen, maar ook over het toelaten van een klimaat waarin moslim-extremistisch gedachtegoed steeds meer getolereerd wordt en onbestraft blijft.¹⁴³

De oorzaken en vormen van geweld verschillen in Pakistan per regio. Voor zover mogelijk wordt het overzicht van de geweldsincidenten hieronder dan ook uitgesplitst per regio.

Overzicht geweldsincidenten

Hieronder volgt een beperkt overzicht van geweldsincidenten die zich voorgedaan hebben tijdens de verslagperiode. Het overzicht dient als illustratie van het soort incidenten dat plaatsvond en wie daarbij slachtoffer waren. Het is niet mogelijk een

¹³⁸ Human Rights Commission of Pakistan (HRCP), *State of Human Rights 2021, 2022*; US Department of State, *Country Reports on Human Rights Practices in 2021, Pakistan*, 12 april 2022; zie verder de betreffende paragrafen.

¹³⁹ EASO, *Pakistan Security Situation - Country of Origin Report*, pp. 20-21, oktober 2021.

¹⁴⁰ US Commission on International Religious Freedom (USCIRF), *USCIRF Annual report 2021*, p.28, april 2022.

¹⁴¹ Pak Institute for Peace Studies (PIPS), *Pakistan Security Report 2021 – Conflict and Peace Studies*, Volume 14, Jan-June 2022, Nr 1, p.25.

¹⁴² United States Commission on International Religious Freedom, USCIRF, *Annual Report 2020*, Pakistan, April 2021, p.36.

¹⁴³ US Commission on International Religious Freedom (USCIRF), *Annual report 2021*, april 2022, p.28.

precies of volledig overzicht van alle geweldsincidenten te geven. Daarvoor waren het er te veel en zijn ze te weinig gedocumenteerd.

De gegevens zijn opgesplitst in twee periodes: het jaar 2021 en de periode januari-april 2022.¹⁴⁴

Voor de eerste periode is gebruik gemaakt van informatie van twee verschillende bronnen, namelijk het *Pak Institute for Peace Studies* (PIPS) en *Armed Conflict Location and Event Data* (ACLED).¹⁴⁵ Voor de tweede, meest recente periode, is alleen gebruik gemaakt van gegevens van ACLED, omdat die van PIPS nog niet voorhanden zijn. Het PIPS en ACLED hanteren andere onderzoeksmethodes, waardoor zij (licht) afwijkende uitkomsten laten zien en andere aspecten belichten. Over het jaar 2021 zijn enkele grafieken bijgevoegd en wordt een overzicht per regio gegeven.

De federale islamitische republiek Pakistan is onderverdeeld in vier provincies: Balochistan, Khyber Pakhtunkhwa (KP), Punjab en Sindh. Daarnaast is er het *Islamabad Capital Territory*.

Per 31 mei 2018 zijn de *Federally Administered Tribal Areas* (FATA) opgegaan in de provincie Khyber Pakhtunkhwa. De vroegere FATA worden in de volksmond nog steeds wel 'tribale gebieden' genoemd. De provincie Khyber Pakhtunkhwa heette vroeger *North-West Frontier Province*.¹⁴⁶ Verder zijn er gebieden die een aparte status hebben, namelijk Azad Jammu en Kasjmir en ook Gilgit Baltistan.¹⁴⁷ Over Kasjmir bestaat een grensdispuut met India.

Overzicht jaar 2021

De veiligheidssituatie in Pakistan verslechterde in het jaar 2021. Volgens gegevens van het onderzoeksinstituut PIPS, nam het aantal terroristische aanslagen toe met 42% in vergelijking met het jaar ervoor. Deze aanslagen werden gepleegd door verschillende nationalistische, religieus geïnspireerde militante en gewelddadige sektarische groepen. Zij eisten 335 levens en veroorzaakten 555 gewonden. Dit aantal vormde een stijging van 52% ten opzichte van het aantal doden bij aanslagen in het jaar ervoor.¹⁴⁸

Religieus geïnspireerde militante groepen zoals de TTP, lokale Taliban groepen en ISKP pleegden gezamenlijk een totaal van 128 terroristische aanvallen (95 in het jaar ervoor) waarbij 236 mensen omkwamen en 278 gewond raakten. Verschillende nationalistische Baloch en Sindh groepen voerden 77 aanvallen uit (44 in 2020) waarbij 97 doden vielen en 255 gewonden.¹⁴⁹

In 2021 werden er vijf zelfmoordaanslagen gepleegd, drie in Balochistan en twee in KP. De TTP voerde drie ervan uit, een in het Serena Hotel in Quetta, één op een Frontier Corps (FC)¹⁵⁰ controlepost op de Quetta-Mastung Road en één op een bus

¹⁴⁴ De maanden november en december 2020, die formeel wel onder de verslagperiode vallen, worden hier niet in detail beschreven. Mogelijke belangrijke geweldsincidenten in die periode worden wel meegenomen in de algemene evaluatie. Hiervoor is gebruik gemaakt van het EASO, *Pakistan Security Situation - Country of Origin Report*, oktober 2021.

¹⁴⁵ De gegevens van deze twee onderzoeksinstituten zijn gehaald uit het rapport EASO, *Pakistan Security Situation - Country of Origin Report*, oktober 2021. Dit rapport geeft een indicatie van het aantal geweldsincidenten in de periode januari 2020 tot en met juli 2021. Het baseert zich daarbij op de gegevens van drie verschillende onderzoeksinstituten: *Armed Conflict Location and Event Data* (ACLED), *Pakistan Institute for Conflict and Security Studies* (PICSS) en *Pak Institute for Peace Studies* (PIPS).

¹⁴⁶ Thematisch ambtsbericht positie van Ahmadi's en Christenen in Pakistan, p.37, november 2014; Thematisch Ambtsbericht over de positie van Ahmadi's en Christenen in Pakistan 2017-2020, p.16, oktober 2020:

¹⁴⁷ <https://www.pakinformation.com/provinces.html>, geraadpleegd 14 mei 2022.

¹⁴⁸ Pak Institute for Peace Studies (PIPS), *Pakistan Security Report 2021 – Conflict and Peace Studies*, Volume 14, Jan-June 2022, Nr 1, p.15.

¹⁴⁹ Pak Institute for Peace Studies (PIPS), *Pakistan Security Report 2021 – Conflict and Peace Studies*, Volume 14, Jan-June 2022, Nr 1, p.15.

¹⁵⁰ Het Frontier Corps is een paramilitaire macht in Balochistan en KP.

Chinese arbeiders in Kohistan in KP. ISKP eiste de verantwoordelijkheid op voor de aanslag op een bus met mensen die gingen stemmen nabij Bajaur (KP). *Balochistan Liberation Army* (BLA) nam de verantwoordelijkheid voor een aanslag op een konvooi van Chinese arbeiders bij Gwadar. In totaal kwamen bij de zelfmoordaanslagen dertig mensen om en raakten er 85 gewond.¹⁵¹

Burgerslachtoffers

In het jaar 2021 verloren 126 burgers hun leven door aanslagen en raakten er 328 gewond in Pakistan.¹⁵² Het PIPS heeft de (burger)slachtoffers onderverdeeld in verschillende categorieën. In 2021 waren er 16 aanslagen op 'gewone' burgers; 9 aanslagen op pro-regerings dorpsleiders en leden van vredescommissies; 7 aanslagen op politieke leiders; 7 op overheidsbeambten; 6 op polio-vaccinatiewerkers en hun veiligheidsescortes; 5 op niet-Baloch arbeiders en arbeidsmigranten in Balochistan; 4 op CPEC/Chinese personen en 3 op sjiïeten en soennieten.^{153, 154}

Slachtoffers militanten

In 2021 werden er 32 militanten gedood en 9 gewond, ofwel in zelfmoordacties of in vergeldings schietpartijen naar aanleiding van aanslagen.¹⁵⁵

Slachtoffers onder veiligheidstroepen

In 2021 waren de veiligheidstroepen het meest frequente doelwit van militante groeperingen. Van de 207 terroristische aanslagen waren er 137 - ofwel meer dan 66% - gericht tegen personeel, voertuigen en controleposten van veiligheids- en wethandhavingsdiensten.¹⁵⁶

Onder personeel van veiligheidstroepen en wethandhavingsinstanties vielen 177 doden en 218 gewonden. Onder de 177 doden waren 65 militairen, 53 politie agenten, 48 leden van het FC¹⁵⁷; 6 *Levies*¹⁵⁸; 4 niet nader gespecificeerde paramilitairen en een *Ranger*¹⁵⁹.

Zie de onderstaande tabellen voor een overzicht van de doelen en aard van de terroristische aanslagen in 2021, de regionale spreiding en de groeperingen die ze hebben uitgevoerd.

Tabel 1: Doelen van terroristische aanslagen in 2021.¹⁶⁰

Doel	Aantal	Doden	Gewonden
Veiligheids/wetshandhavende instanties (personeel, konvooien, gebouwen)	137	213	341
Onderwijs/instituten/leraren	2	0	0

¹⁵¹ Pak Institute for Peace Studies (PIPS), *Pakistan Security Report 2021 – Conflict and Peace Studies*, Volume 14, Jan-June 2022, Nr 1, p.22-23.

¹⁵² Pak Institute for Peace Studies (PIPS), *Pakistan Security Report 2021 – Conflict and Peace Studies*, Volume 14, Jan-June 2022, Nr 1, p.15.

¹⁵³ Het is onduidelijk tot welke soennitische stroming de slachtoffers behoorden.

¹⁵⁴ Pak Institute for Peace Studies (PIPS), *Pakistan Security Report 2021 – Conflict and Peace Studies*, Volume 14, Jan-June 2022, Nr 1, p.16.

¹⁵⁵ Pak Institute for Peace Studies (PIPS), *Pakistan Security Report 2021 – Conflict and Peace Studies*, Volume 14, Jan-June 2022, Nr 1, p.15.

¹⁵⁶ Pak Institute for Peace Studies (PIPS), *Pakistan Security Report 2021 – Conflict and Peace Studies*, Volume 14, Jan-June 2022, Nr 1, p.16.

¹⁵⁷ Het Frontier Corps is een paramilitaire macht in Balochistan en KP.

¹⁵⁸ De *Pakistan Levies of Federal Levies* zijn paramilitaire wetshandhavende instantie.

¹⁵⁹ De *Pakistan Rangers* zijn een paramilitaire federale wetshandhavende instantie.

¹⁶⁰ Pak Institute for Peace Studies (PIPS), *Pakistan Security Report 2021 – Conflict and Peace Studies*, Volume 14, Jan-June 2022, Nr 1, p.16/17.

Niet-Baloch arbeidsmigranten	5	12	11
Overheidsbeambten	7	6	42
Hoogspanningsmast/telefoonmast	1	0	0
Niet nader gespecificeerde burgers	16	38	78
Sjiieten	2	13	21
Gebedsoorden/heiligdommen/madrassa's	1	0	1
Soennieten	1	0	1
Haqqani netwerk	1	1	0
Politieke leiders/werkers	7	11	20
Ngo's/maatschappelijk middenveld	1	4	1
Sikh	1	1	0
Vermeende spion	1	1	0
Gezondheids/polio-vaccinatiewerkers, veiligheidsscortes	6	5	2
Pro-regering stamhoofden/leden van vredescommissies	9	10	3
Afghaanse Taliban/anderen	1	1	0
Chinees/CPEC	4	17	34
Voormalige militanten	1	1	0
Spoorwegen/rails	1	0	0
Ontwikkeling, exploratie projecten, bedrijven, arbeiders	2	1	0
Totaal	207	335	555

Tabel 2: Terroristische aanslagen in Pakistan per regio in 2021.¹⁶¹

Regio	Aantal aanslagen	Doden	Gewonden
Khyber Pakhtunkhwa	111	169	122
Balochistan	81	136	345
Punjab	5	14	51
Karachi	5	12	31
Sindh (zonder Karachi)	3	1	4
Islamabad	2	3	2
Totaal	207	335	555

Tabel 3: Aard van de geweldsincidenten in 2021.¹⁶²

Aard van incident	Aantal incidenten	Doden	Gewonden
Terroristische aanslag	207	335	555
Politiek/etnisch geweld	5	7	12
Gevechten en 'encounters' tussen veiligheidstroepen en militanten	6	15	1

¹⁶¹ Pak Institute for Peace Studies (PIPS), *Pakistan Security Report 2021 – Conflict and Peace Studies*, Volume 14, Jan-June 2022, Nr 1, p.18/19.

¹⁶² Pak Institute for Peace Studies (PIPS), *Pakistan Security Report 2021 – Conflict and Peace Studies*, Volume 14, Jan-June 2022, Nr 1, p.19.

Grensoverschrijdende gevechten en aanvallen	23	16	26
Operationele aanvallen door veiligheidstroepen	63	197	13
Intertribale gevechten	1	11	15
Gevechten militanten	1	1	0
Baloch/religieus geïnspireerd geweld	7	2	8
Mislukte poging	6	0	0
Gerichte aanval (niet duidelijk of door terroristen)	1	1	0
Protesten/gevechten met veiligheidstroepen	6	24	415
Totaal	326	609	1045

Tabel 4: Terroristische aanslagen geclaimd of gepleegd door terroristische groeperingen in 2021.¹⁶³

Organisatie	Balochistan	KP	Punjab & Islamabad	Sindh (zonder Karachi)	Karachi	Totaal
TTP	5	78	4	-	-	87
Lokale Taliban	-	22	-	-	-	22
Balochistan Liberation Army (BLA)	37	-	-	-	1	38
Baloch Liberation Front (BLF)	23	-	-	-	2	25
Baloch Republican Army (BRA)	4	-	-	-	-	4
United Baloch Army (UBA)	1	-	-	-	-	1
Baloch Republican Guard	1	-	-	-	-	1
Sindhudesh Revolutionary Army (SRA)	-	-	-	3	-	3
Sipeh-e-Muhammad Pakistan	-	-	-	-	1	1
Rivaliserende sectarische groepen	-	1	1	-	-	1
Nationalistische opstandelingen (ongespecificeerd)	5	-	-	-	-	5
Onbekende militanten	4	2	2	-	1	11
ISIS geaffilieerden/aanhangers	1	-	-	-	-	8
Totaal	81	111	7	3	5	207

¹⁶³ Pak Institute for Peace Studies (PIPS), *Pakistan Security Report 2021 – Conflict and Peace Studies*, Volume 14, Jan-June 2022, Nr 1, p.84.

Geweldsincidenten per regio

Khyber Pakhtunkhwa (KP)

Net als in het voorgaande jaar was Khyber Pakhtunkhwa de provincie waar het hoogste aantal terroristische aanslagen werd gepleegd in 2021. In totaal werden 111 aanslagen gepleegd, waarbij 169 doden en 122 gewonden vielen. Meer dan 71% van de aanvallen was gericht tegen veiligheidstroepen en wethandhavingsdiensten. Er waren 6 aanslagen op polio-vaccinatiewerkers en hun politie escorte en 12 op dorpsoudsten die pro-regering waren. De meeste aanslagen werden uitgevoerd door de TTP en gelieerde lokale Taliban groepen, enkele ook door ISKP.¹⁶⁴

Voor een overzicht van de doelen van militanten in KP, zie tabel KP2021¹⁶⁵ in de bijlage in paragraaf 6.4.

Balochistan

Na KP was Balochistan in 2021 de regio die het meest te lijden had onder niet-statelijk geweld. 136 mensen werden gedood en 345 raakten gewond in 81 aanslagen door Baloch opstandelingen en religieus geïnspireerde militante groepen. Verschillende opstandige Baloch groeperingen waren actief zoals de *Baloch Liberation Army* (BLA), het *Balochistan Liberation Front* (BLF), BRAS (een alliantie van Baloch opstandelijke groepen, voornamelijk BLA, BLF en de *Baloch Republican Guard* (BRG)) *Lashkar-e-Balochistan*, *Baloch Republican Army* (BRA) en *United Baloch Army* (UBA). Deze Baloch groeperingen voerden 71 aanslagen uit, waarbij zij 95 mensen doodden en 234 verwonden.¹⁶⁶ Religieus geïnspireerde militante groeperingen zoals TTP en ISKP en andere onbekende militanten voerden 10 aanvallen uit in Balochistan. Daarbij kwamen 41 mensen om en raakten er 111 gewond.¹⁶⁷

Begin 2021 pleegde IS een aanslag waarbij het 11 Hazara mijnwerkers doodde.¹⁶⁸ Zie verder paragraaf 3.1.5 over Balochistan.

Voor een overzicht van de doelen van militanten in Balochistan, zie tabel B2021¹⁶⁹ in de bijlage in paragraaf 6.4.

Sindh

In de provincie Sindh vonden in 2021 verschillende terroristische aanslagen plaats, waarvan 5 in de hoofdstad Karachi. Daarbij kwamen 13 mensen om het leven en raakten er 35 gewond. Zes van deze aanvallen werden uitgevoerd door nationalistische Baloch en Sindhi opstandelingen, met name BLA, BLF en *Sindhudesh Revolutionary Army* (SRA). In Karachi voerde de BLF 2 aanslagen uit tegen Chinese personen en BLA deed een aanval tegen Rangers. De sjiitische sektarische groep *Sipah-e-Muhammad Pakistan* (SMP) voerde een aanslag uit in Karachi.¹⁷⁰

¹⁶⁴ Pak Institute for Peace Studies (PIPS), *Pakistan Security Report 2021 – Conflict and Peace Studies*, Volume 14, Jan-June 2022, Nr 1, p.17.

¹⁶⁵ Pak Institute for Peace Studies (PIPS), *Pakistan Security Report 2021 – Conflict and Peace Studies*, Volume 14, Jan-June 2022, Nr 1, p.46.

¹⁶⁶ Pak Institute for Peace Studies (PIPS), *Pakistan Security Report 2021 – Conflict and Peace Studies*, Volume 14, Jan-June 2022, Nr 1, p.17.

¹⁶⁷ Pak Institute for Peace Studies (PIPS), *Pakistan Security Report 2021 – Conflict and Peace Studies*, Volume 14, Jan-June 2022, Nr 1, p.18.

¹⁶⁸ Pak Institute for Peace Studies (PIPS), *Pakistan Security Report 2021 – Conflict and Peace Studies*, Volume 14, Jan-June 2022, Nr 1, p.18.

¹⁶⁹ Pak Institute for Peace Studies (PIPS), *Pakistan Security Report 2021 – Conflict and Peace Studies*, Volume 14, Jan-June 2022, Nr 1, p.54.

¹⁷⁰ Pak Institute for Peace Studies (PIPS), *Pakistan Security Report 2021 – Conflict and Peace Studies*, Volume 14, Jan-June 2022, Nr 1, p.60/61.

Voor een overzicht van de doelen van militanten in Sindh, zie tabel S2021¹⁷¹ in de bijlage in paragraaf 6.4.

Punjab

In de provincie Punjab vonden in 2021 5 terroristische aanslagen plaats, waarbij 14 mensen omkwamen en 51 gewond raakten. Twee van deze aanvallen werden uitgevoerd door de TTP in Rawalpindi en doodden 2 en verwondden 5 politie agenten. De overige aanslagen werden gepleegd door onbekende groeperingen. Bij een granaatslag op een sjiitische Ashura-processie vielen 2 doden en raakten 24 personen gewond.¹⁷²

De gewelddadige demonstraties van de TLP vonden grotendeels in Punjab plaats, met name in de steden Lahore, Gujranwala en Faisalbad en leidden tot veel onrust. Minstens 24 personen kwamen om.¹⁷³

Islamabad

Er vonden in 2021 twee terroristische aanslagen plaats in de hoofdstad Islamabad, waarbij de TTP drie politieagenten doodde en er twee verwondde.¹⁷⁴

Onderzoeksdata ACLED 2021

De onderzoeksresultaten van het onderzoeksinstituut ACLED (*Armed Conflict Location and Event Data*) over de veiligheidssituatie in Pakistan in het jaar 2021 laten licht afwijkende resultaten zien en belichten andere aspecten omdat ACLED een andere onderzoeksmethode hanteert.

Volgens ACLED vonden er in het jaar 2021 7780 gewelddadige incidenten plaats, waarvan 1416 met dodelijke afloop. De meeste van deze incidenten (6551) waren protesten (veelal van de TLP). ACLED verdeelde de gebeurtenissen in de volgende categorieën¹⁷⁵:

Incident	Aantal incidenten	Aantal doden
Gevechten	378	813
Explosies/geweld op afstand	209	264
Protesten	6651	3
Rellen	304	80
Strategische ontwikkelingen	39	0
Geweld tegen burgers	199	256
Totaal	7780	1416

De onderverdeling per regio was als volgt:

KP	1561	502
Balochistan	847	675
Gilgit Baltistan	74	0

¹⁷¹ Pak Institute for Peace Studies (PIPS), *Pakistan Security Report 2021 – Conflict and Peace Studies*, Volume 14, Jan-June 2022, Nr 1, p.61.

¹⁷² Pak Institute for Peace Studies (PIPS), *Pakistan Security Report 2021 – Conflict and Peace Studies*, Volume 14, Jan-June 2022, Nr 1, p.63. Voor een overzicht van de doelen van militanten in Punjab, zie de tabel op pagina 63.

¹⁷³ Pak Institute for Peace Studies (PIPS), *Pakistan Security Report 2021 – Conflict and Peace Studies*, Volume 14, Jan-June 2022, Nr 1, p.22.

¹⁷⁴ Pak Institute for Peace Studies (PIPS), *Pakistan Security Report 2021 – Conflict and Peace Studies*, Volume 14, Jan-June 2022, Nr 1, p.18. Voor een overzicht van de doelen van militanten in Islamabad, zie de tabel op pagina 63.

¹⁷⁵ <https://tableau.buzaservices.nl/#/views/SecurityMonitor/Overview?iid=1>, geraadpleegd 27 april 2022.

Sindh	4278	70
Azad Jammu en Kasjmir	36	10
Punjab	747	151
Islamabad	228	0

Onderzoeksdata ACLED januari-april 2022

Voor de eerste maanden van het jaar 2022 (1 januari 2022- 22 april 2022) waren de volgende gegevens van ACLED voorhanden.

In in de eerste vier maanden het jaar 2022 vonden er 2178 gewelddadige incidenten plaats, waarvan 624 met dodelijke afloop. Het grootste deel hiervan waren protesten, namelijk 1831. De incidenten waren onder te verdelen in de volgende categoriën¹⁷⁶:

Incident	Aantal incidenten	Aantal doden
Gevechten	153	405
Explosies/geweld op afstand	76	135
Protesten	1831	1
Rellen	69	36
Strategische ontwikkelingen	8	0
Geweld tegen burgers	41	47
Totaal	2178	624

De onderverdeling per regio was als volgt:

KP	521	295
Balochistan	370	263
Gilgit Baltistan	32	0
Sindh	876	43
Azad Jammu en Kasjmir	5	0
Punjab	316	15
Islamabad	58	8

1.1.6

Bescherming

De overheid heeft de afgelopen jaren in verschillende gevallen geprobeerd burgers bescherming te bieden tegen extremistisch geweld. Dit geweld werd gepleegd door militante islamitische groeperingen en religieuze partijen die zich tegen bepaalde personen en groepen richtten. Veiligheidstroepen voerden onder andere gerichte operaties tegen militante groeperingen uit en probeerden gewelddadige demonstraties (van de TLP) in goede banen te leiden. Hierbij sneuvelden politieagenten en veiligheidstroepen. Het lukte niet altijd om burgers te beschermen. Ook lukte het de overheid niet om haar eigen personeel te beschermen tegen gewelddadige aanslagen, bijvoorbeeld in Balochistan of bij de bescherming van

¹⁷⁶ <https://tableau.buzaservices.nl/#/views/SecurityMonitor/Overview?.iid=1>, geraadpleegd 27 april 2022.

poliovaccinatoren.¹⁷⁷ Voor een overzicht van slachtoffers van islamitische militante aanvallen, zie paragraaf 1.1.5 over gerichte (gewelds)incidenten.

Volgens het jaarlijkse rapport over 2021 van de *US Commission on International Religious Freedom* (USCIRF) zou de Pakistaanse regering hebben 'gefaald in het beschermen van religieuze minderheden tegen niet-statelijke actoren zoals de TLP'. Het gaat daarbij niet alleen om gerichte gewapende aanvallen, maar ook over het toelaten van een klimaat waarin moslim-extremistisch gedachtengoed steeds meer getolereerd wordt en onbestraft blijft.¹⁷⁸

Aantallen gesneuvelde en gewonde veiligheidstroepen

Volgens politiestatistieken hebben in 2021 militanten, hoofdzakelijk behorend tot de Pakistaanse Taliban (TTP), alleen al in de provincie Khyber Pakhtunkhwa 48 politieagenten gedood en 44 anderen verwond. Veel van het geweld vond plaats in de laatste maanden van het jaar 2021.¹⁷⁹ Volgens de landelijke politie heeft de politieke partij TLP 10 politiemensen gedood en 1300 mishandeld en verwond in 2021.¹⁸⁰

1.1.7

Vaccinatieteams

Pakistan kent een geschiedenis van anti-vaccinatie propaganda en mythes rondom poliovacinatie. Volgens geruchten zouden inenting een instrument zijn van westerse samenzweringen om kinderen onvruchtbaar te maken. Poliovacinatieteams en de politieagenten die poliovaccinatoren beschermen, zijn daarom een belangrijk doelwit van aanvallen geweest, ook tijdens deze verslagperiode.¹⁸¹

Polio vaccinaties

Tijdens de verslagperiode werden verschillende gezondheidswerkers die polio vaccins zetten, aangevallen of gedood. Militanten richtten hun geweld doelbewust op vaccinatieteams en de politieagenten die hen beschermen.¹⁸² De vaccinatieteams kunnen onderdeel zijn van verschillende gezondheidsinstituties zoals een *Basic Health Unit* (BHU), *District Headquarter Hospital* (DHQ), *Rural Health Center* (RHC) en/of een *Tehsil Headquarter Hospital* (THQ) (een tehsil is een sub-district).

Op 2 maart 2022 werd een vrouwelijk lid van een polio vaccinatieteam gedood.¹⁸³ Onder andere in juni, augustus, september oktober en december 2021 werden politieagenten doodgeschoten die poliowerkers beschermden. De TTP eiste sommige van de aanslagen op.¹⁸⁴ De aanvallen vonden met name plaats in de provincie Khyber Pakhtunkhwa.

Gezondheidswerkers

Uit een studie van het Internationale Comité van het Rode Kruis (ICRC) bleek dat begin 2021 meer dan 41% van de gezondheidswerkers geweld had meegemaakt in

¹⁷⁷ Pak Institute for Peace Studies (PIPS), *Pakistan Security Report 2021 – Conflict and Peace Studies*, Volume 14, Jan-June 2022, Nr 1.

¹⁷⁸ US Commission on International Religious Freedom (USCIRF), *Annual report 2022*, april 2022, p.28.

¹⁷⁹ The New York Times, *To Preserve Its Own Stability, Pakistan Must Stabilize Afghanistan First; News analysis*, 22 februari 2022.

¹⁸⁰ BBC News, *Pakistan: Islamist against Muhammad cartoons stage comeback*, 1 december 2021.

¹⁸¹ The New York Times, *To Preserve Its Own Stability, Pakistan Must Stabilize Afghanistan First; News analysis*, 22 februari 2022.

¹⁸² Gandhara, RFE/RL, *Gunmen Kill Polio Worker In Pakistan Vaccination Campaign*, 2 maart 2022,

¹⁸³ Gandhara, RFE/RL, *Gunmen Kill Polio Worker In Pakistan Vaccination Campaign*, 2 maart 2022.

¹⁸⁴ Gandhara RFE/RL, *Second deadly attack on Pakistans polio eradication effort in as many days*, 12 december 2021; AP, *Pakistani police say polio team attacked, policeman killed*, 2 augustus 2021; Vertrouwelijke bron 10 juni 2021.

de twee voorafgaande maanden, met name verbaal geweld, valse beschuldigingen en stigmatisering. De studie werd uitgevoerd in drie grote steden.¹⁸⁵ Later berichtte het ICRC dat er in de eerste zes maanden van de coronapandemie zo'n zeshonderd gevallen werden geregistreerd van geweld tegen gezondheidswerkers, patiënten en gezondheidscentra. Het startte daarom een training in september 2021 om gezondheidswerkers te leren hoe zij beter kunnen omgaan met dit geweld.¹⁸⁶

COVID-19

Over het algemeen bestaat er bereidheid onder de Pakistaanse bevolking zich te laten vaccineren tegen corona en zich aan de COVID-maatregelen te houden. Volgens een bron is de houding tegenover corona-vaccinaties niet hetzelfde als tegenover polio-inentingen. Toch zijn er Pakistanen die denken dat het COVID-vaccin een negatieve invloed zal hebben op hun gezondheid en controle door westerse landen mogelijk zal maken.¹⁸⁷ Er zijn tot dusverre echter geen meldingen van specifieke aanvallen op COVID-vaccinatoren. De corona-vaccinatie campagne was een massa-operatie, en werd niet van deur tot deur uitgevoerd zoals bij polio.¹⁸⁸ Het is echter niet uitgesloten dat er ongedocumenteerd geweld heeft plaatsgevonden. Ook is het mogelijk dat een corona-vaccinatie centrum ten onrechte werd aangezien voor een polio-vaccinatie centrum.

De COVID-vaccinatiegraad stond in maart 2022 op 101 miljoen geheel gevaccineerden en 128 miljoen gedeeltelijk gevaccineerden.¹⁸⁹ De totale bevolking bedraagt volgens het *CIA World Factbook* bijna 243 miljoen personen.¹⁹⁰ In de provincie Sindh zal een nieuwe campagne van start gaan. In tegenstelling tot de eerdere strategie zullen 13.000 vrouwen langs de deuren gaan om corona-vaccins te zetten. Dit om ook mensen in minder geschoolde en conservatieve milieus te kunnen bereiken.¹⁹¹

Bescherming door de overheid

De overheid probeert vaccinatoren te beschermen tegen geweld van militante tegenstanders. Daarom worden vaccinatie teams vaak beschermd door veiligheidsagenten. Volgens Michael Galway van de *Bill & Melinda Gates Foundation* heeft Pakistan veiligheid voor vaccinatoren tot een prioriteit gemaakt. In sommige delen van Khyber Pakhtunkhwa (KP) zijn er meer beschermende politieagenten op de been dan vaccinatoren zelf. Op sommige plekken mogen de teams pas naar binnen nadat een anti-explosieven ploeg de locatie heeft gecheckt. Verder zijn er meer dan 5.000 sociaal werkers ingezet die contact leggen met families in KP en grote steden als Karachi, Lahore, Rawalpindi, Peshawar, and Quetta. Zij zorgen ervoor dat families de vaccinatoren binnen laten en dat zij weten wat er speelt binnen de gemeenschappen.¹⁹²

¹⁸⁵ ICRC, *ICRC study: Over 41% health workers experienced violence in last 2 months*, 5 januari 2021; Meer informatie over het rapport kan worden gevonden op: <https://www.omicsonline.org/open-access/violence-against-hcws-working-in-covid19-healthcare-facilities-in-three-big-cities-of-pakistan-116629.html>

¹⁸⁶ ICRC, *Pakistan: ICRC launches online training to address violence in health-care settings*, 29 september 2021; Meer informatie over het rapport kan gevonden worden op: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC8064297/> ; <https://www.annalsofglobalhealth.org/articles/10.5334/aogh.3203/>

¹⁸⁷ Deutsche Welle, *Pakistan picks up its COVID vaccination drive just in time*, 23 juni 2021.

¹⁸⁸ Vertrouwelijke bron 29 januari 2022.

¹⁸⁹ National Command and Operation Center (NCOC) *Covid in Pakistan*, <https://ncoc.gov.pk/>, geraadpleegd 22 maart 2022.

¹⁹⁰ *CIA World Factbook*, geraadpleegd 1 juni 2022.

¹⁹¹ NPR, *Pakistan has a big idea, send 13.000 teams led by women to vaccinate the hesitant*, 5 maart 2022.

¹⁹² Bill & Melinda Gates Foundation, *A front-row seat to the end of polio*, 17 februari 2022.

1.1.8 *Bewegingsvrijheid en Exit Control List*

In Pakistan bestaat een zogenaamde *Exit Control List (ECL)*, op basis van de *Exit from Pakistan (Control) Ordinance 1981*.¹⁹³ Mensen die op deze lijst staan, mogen Pakistan niet uitreizen, ook niet als ze geldige reisdocumenten hebben. De federale regering beslist wie er op deze lijst staat.¹⁹⁴ Het is onduidelijk hoeveel personen er op de lijst staan. Onder andere rechtbanken kunnen mensen op de lijst plaatsen. Voorheen was het makkelijker om mensen aan deze lijst toe te voegen. Naar verluidt is dat nu moeilijker, de procedure waarmee mensen aan de lijst worden toegevoegd is niet duidelijk.¹⁹⁵ Het is mogelijk dat politieke opposanten op deze lijst staan. Er stonden leden van de TLP op de lijst, zie paragraaf 1.1.2. Op basis van de *Anti Terrorism Act, 1997* kan een persoon die gelieerd is met een *Proscribed Organization* (verboden organisatie), een reisverbod opgelegd krijgen.¹⁹⁶ Volgens een bron is er een geval bekend waarbij een rechter een LHBTI activist op de lijst heeft gezet.¹⁹⁷ Het is niet bekend of familieleden van personen die problemen met de autoriteiten hebben ook moeilijkheden bij legale uitreis ondervinden. Waarschijnlijk hebben zij alleen problemen als ze zelf op de lijst staan.¹⁹⁸

Verhuizing/vestiging elders

Verhuizen naar een ander gebied in Pakistan zou een poging kunnen zijn om zich te onttrekken aan bedreigingen van de TTP of andere fanatieke islamitische bewegingen. Of dit ook succesvol is, verschilt echter van geval tot geval. Personen die serieus worden achtervolgd door gewapende miltante groepen zullen in het algemeen niet veilig zijn in de regio's waar deze groepen zijn gevestigd (bijvoorbeeld Balochistan of KP). Ze kunnen ook elders onveilig zijn, afhankelijk van het geografische bereik van deze groepen. Ook andere overwegingen spelen een rol, zoals de aard van de bedreiging, of iemand invloedrijke connecties heeft¹⁹⁹ en of iemand gemakkelijk identificeerbaar is. Verder is er verschil in dreigingsniveau voor de verschillende groepen. Haat tegen ahmadi's zou overal bestaan, er is geen regio waar zij veilig zijn daartegen.²⁰⁰

In het vorige thematische ambtsbericht over de positie van ahmadi's en christenen in Pakistan wordt gesteld dat de beste wijze voor christenen en (vooral) ahmadi's om zich te onttrekken aan regelmatig geweld is om niet op te vallen, om 'onder de radar te leven'.²⁰¹ Dit is tot nu toe niet veranderd.

1.1.9 *Uitreisvisum*

Het is niet duidelijk of sommige personen een uitreisvisum nodig hebben om Pakistan uit te reizen. Tijdens het onderzoek zijn geen gevallen gemeld van mensen die een uitreisvisum nodig hadden.²⁰² Het is mogelijk dat dergelijke uitreisvisa wel bestaan. Het zou kunnen dat niet-Pakistani's dit krijgen als zij Pakistan uitreizen met een visum dat verlopen of ongeldig verklaard is.²⁰³

¹⁹³ <http://balochistan.gov.pk/wp-content/uploads/2019/08/THE-EXIT-FROM-PAKISTAN-CONTROL-ORDINANCE-1981.doc.pdf>

¹⁹⁴ <http://balochistan.gov.pk/wp-content/uploads/2019/08/THE-EXIT-FROM-PAKISTAN-CONTROL-ORDINANCE-1981.doc.pdf>

¹⁹⁵ Vertrouwelijke bron 25 januari 2022.

¹⁹⁶ National Counter Terrorism Authority (NACTA), *Proscribed Persons*, <https://nacta.gov.pk/proscribed-persons/>, geraadpleegd 26 maart 2022.

¹⁹⁷ Vertrouwelijke bron 29 januari 2022.

¹⁹⁸ Vertrouwelijke bron 20 mei 2022.

¹⁹⁹ Vertrouwelijke bron 24 januari 2022.

²⁰⁰ Vertrouwelijke bron 13 april 2022.

²⁰¹ Thematisch Ambtsbericht over de positie van ahmadi's en christenen in Pakistan 2017-2020, december 2020.

²⁰² Vertrouwelijke bron 25 januari 2022.

²⁰³ Vertrouwelijke bron 20 mei 2022; Lost with Purpose, *What you need to know about Pakistan visa overstays and extensions*, <https://www.lostwithpurpose.com/pakistan-visa-extension-overstay/>

Doorgaans krijgen mensen met een Pakistaans paspoort een uitreisstempel in hun paspoort wanneer zij via een legale grensovergang het land verlaten. Met name in Balochistan en KP gebeurt het wel dat mensen illegaal de grens oversteken. Wanneer mensen zonder geldige reisdocumenten de grens oversteken, kunnen zij teruggestuurd worden. Wanneer zij geen uitreisstempel hebben, kan het gebeuren dat grensbeambten vragen te verklaren waarom zij geen uitreisstempel hebben.²⁰⁴ Dan kunnen zij in hechtenis worden genomen of kan er een FIR²⁰⁵ (*First Information Report*) worden opgesteld. Volgens een bron kunnen mensen problemen krijgen als ze terugkeren naar Pakistan en geen uitreisstempel in hun paspoort hebben.²⁰⁶ Volgens een andere bron is het niet illegaal, en dus niet strafbaar, maar moet het wel opgehelderd en gecorrigeerd worden. Volgens deze bron kunnen Pakistanen die met een *laissez-passer* het land inreizen ook problemen ondervinden.²⁰⁷ Zie ook paragraaf 5.1 over terugkeer naar Pakistan.

1.1.10 *Anjuman-e-hussainia foundation, Allahmar Student foundation en Rehmania organisatie*

Anjuman-e-hussainia foundation en Allahmar Student foundation

De *Anjuman-e-hussainia foundation* en de *Allahmar Student foundation* zijn niet algemeen bekend. Het is niet duidelijk waar deze stichtingen voor staan. Ook is niet bekend of leden van deze stichtingen doelwit zijn van bepaalde groeperingen, waaronder de Taliban.²⁰⁸

Rehmania organisatie

De Rehmania organisatie is niet algemeen bekend, de Jame Masjid Rehmaniya evenmin.²⁰⁹ 'Rehman' is een gebruikelijke achternaam in Pakistan. De Rehmania organisatie zou gelinkt kunnen zijn aan de moslim fundamentalistische politicus en geestelijke Maulana²¹⁰ Fazlur Rehman, ook wel Maulana Hidayat-ur-Rehman genoemd. Deze deobandi extremist steunt de Taliban en zou ondersteuning van Saoedi-Arabië geaccepteerd hebben.²¹¹ Hij is de leider van de *Jamiat Ulema-i-Islam-Rehman* (JUI-F) partij en werd tevens verkozen als leider van de *Pakistan Democratic Movement* (PDM), een coalitie van elf oppositie-partijen.²¹² Maulana Fazlur Rehman organiseerde in 2021 een 31-dagen lange sit-in in Gwadar. Mensen protesteerden onder andere tegen het gebrek aan basisvoorzieningen, zoals water en elektriciteit.²¹³

²⁰⁴ Vertrouwelijke bron 22 juli 2022; Vertrouwelijke bron 6 september 2022.

²⁰⁵ Een FIR (First Information Report) is een aangifte bij de politie. Zie paragraaf 3.3 over toezicht en rechtsbescherming hiervoor.

²⁰⁶ Vertrouwelijke bron 25 januari 2022.

²⁰⁷ Vertrouwelijke bron 6 september 2022.

²⁰⁸ Vertrouwelijke bron 28 januari 2022.

²⁰⁹ Vertrouwelijke bron 28 januari 2022.

²¹⁰ Maulana is een term om een islamitische geestelijke aan te duiden.

²¹¹ Declan Walsh, *The nine lives of Pakistan*, Bloomsbury Publishing, 2021, p.89.

²¹² The Economic Times, *Maulana Fazlur Rehman unanimously appointed as head of Pakistan's new anti-govt alliance PDM*, 04 oktober 2020; The Diplomat, *No, Fazlur Rehman Cannot Protect Pakistanis' Democratic Rights*, 10 oktober 2020.

²¹³ MM News, *How Maulana Hidayat ur Rehman got dramatic success*, 16 december 2021; Dawn, *The rise of Maulana*, 1 december 2021.

2 Identiteit, nationaliteit en documenten

2.1 Identificatieplicht en identificerende documenten

2.1.1 *Algemene en specifieke identificatieplicht*

Vanaf de leeftijd van achttien jaar kunnen Pakistaanse burgers een *Computerized National Identity Card (CNIC)* kaart aanvragen. Deze identiteitskaart is nodig voor veel (administratieve) handelingen, zoals het aanvragen van een paspoort of rijbewijs, het openen van een bankrekening, het boeken van een vliegticket of het kopen van een SIM-kaart.²¹⁴ De facto is een CNIC dus verplicht om bureaucratische basishandelingen te kunnen verrichten. De CNIC wordt uitgegeven door de *National Database & Registration Authority (NADRA)*. NADRA is de Pakistaanse autoriteit die het gelijknamige systeem beheert waarin alle gegevens van burgers worden opgeslagen. CNIC is de gedigitaliseerde versie van NIC.

De *Union Council* is het gemeentehuis van een stad of dorp, waar aangifte wordt gedaan van bijvoorbeeld de geboorte van een kind. Het document dat de Union Council uitgeeft kan vervolgens in NADRA worden geregistreerd. Sommige Union Councils hebben toegang tot NADRA en kunnen een NADRA certificaat uitgeven.²¹⁵

De Union Councils zijn verantwoordelijk voor de registratie van geboorte, overlijden, huwelijk en echtscheiding en voor de afgifte van de bijbehorende akten van de burgerlijke stand. Sinds 2001 zijn de Union Councils geleidelijk uitgerust met computers en NADRA-software om de digitale registratie te vergemakkelijken. Ook kregen zij printers voor de afgifte van akten van de burgerlijke stand. NADRA levert de Union Councils papier voor het afdrucken van de aktes en verleent technische bijstand bij het onderhoud van de crms (*Civil Registration Management System*)-database.

De Union Councils houden archieven bij van documenten van de burgerlijke stand die zijn afgegeven en daarmee samenhangende documenten die zijn ingediend. Ze houden ook handgeschreven, handmatig bijgehouden registerboeken bij van geboorten, huwelijken, overlijdens en echtscheidingen.

Bij de registratie worden gegevens vaak handmatig ingevoerd in de crms-database op computers die meestal offline zijn. Daarom moet NADRA-personeel op een regelmatige basis reizen naar veel Union Councils om de gegevens te verzamelen met een USB-geheugenstick. De gegevens worden vervolgens geüpload op de NADRA crms database in de dichtstbijzijnde NADRA-faciliteit. Het kan tot een of twee maanden duren voordat de gegevens zijn geüpload. Er wordt aan gewerkt om alle Union Councils te koppelen aan de NADRA crms-database, waardoor gegevens rechtstreeks in de database kunnen worden ingevoerd. Sommige Union Councils zijn al rechtstreeks aan de databank gekoppeld.²¹⁶ Het is onduidelijk welke Union Councils en welke locaties al volledig gekoppeld zijn aan het NADRA systeem. In rurale gebieden kan het een uitdaging zijn.²¹⁷

²¹⁴ Op de website van NADRA staat: "It (NIC) is the first requirement of individuals as it is mandatory to obtain documents like license, NTN, bank account, passport, cellular connection etc. Every citizen of Pakistan, 18 years and above, is eligible for NIC." <https://www.nadra.gov.pk/identity/identity-cnrc/>, geraadpleegd op 06 april 2022.

²¹⁵ Vertrouwelijke bron 20 mei 2022.

²¹⁶ Norwegian ID Center, *Pakistani ID cards and other identity documents*, p.6, 29 november 2019.

²¹⁷ Vertrouwelijke bron 22 juli 2022.

2.1.2 Identiteits- en reisdocumenten

In Pakistan konden de (C)NIC en het rijbewijs gebruikt worden als identiteitsdocument. De NIC is vijf jaar geldig en de gecomputeriseerde versie CNIC tien jaar. Sinds enige tijd kan de niet-gecomputeriseerde NIC niet meer worden gebruikt ter identificatie.²¹⁸ Voor buitenlandse reizen is een paspoort vereist. Een paspoort is normaal gezien drie tot vijf jaar geldig, met een optie om er tien jaar van te maken. Iedere provincie heeft zijn eigen regels hiervoor.²¹⁹

Identiteits- en reisdocumenten dienen doorgaans persoonlijk aangevraagd te worden. Minderjarigen moeten persoonlijk aanwezig zijn voor het aanvragen van een paspoort. Dit geldt ook voor aanvragen die in het buitenland bij een ambassade worden gedaan.²²⁰ Volgens een bron kan de aanvraag voor een *B-form* ofwel *Child Registration Certificate* (CRC) door de ouders worden ingediend.²²¹ Volgens een andere bron moet de vader aanwezig zijn.²²² Op verschillende websites, waaronder die van NADRA en van het informatieplatform 'Bolo', wordt alleen de verplichte aanwezigheid van een van de ouders of voogd (met een NIC of NICOP) genoemd.²²³ Een B-form is een registratiedocument voor kinderen, nodig voor bijvoorbeeld inschrijving op een school.

Een handtekening van een minderjarige op een aanvraagformulier voor een identiteitsdocument kan door de ouders worden gezet.²²⁴

Er bestaan mogelijkheden om identiteitskaarten online in het buitenland aan te vragen of te verlengen. Deze aanvragen gaan naar de centrale database van NADRA.²²⁵ Als een paspoort is aangevraagd in het buitenland, wordt deze uitgegeven door de Pakistaanse ambassade in het betreffende land.²²⁶ Volgens de website van NADRA en andere sites kun je een CNIC overal online aanvragen en wordt het wereldwijd verstuurd.²²⁷ Sinds 2010 hoort er in een paspoort een handtekening te staan. Deze handtekening moet identiek zijn aan die op de identiteitskaart.²²⁸ Volgens een bron wordt de handtekening niet altijd gecheckt op het vliegveld.²²⁹

Bij een aanvraag voor een paspoort of een identiteitskaart is het verplicht de religie aan te geven.²³⁰ Deze wordt vermeld in het paspoort.²³¹ Een enkele bron stelde echter over een paspoort te beschikken waarin de religie niet werd vermeld.²³² In sommige oudere paspoorten zou de religie ook niet vermeld zijn.²³³ Er wordt geen onderscheid gemaakt tussen verschillende stromingen binnen godsdiensten zoals

²¹⁸ Vertrouwelijke bron 14 september 2022; Vertrouwelijke bron 22 september 2022. NADRA heeft in 2010 het project afgerond ter digitalisering van identiteitskaarten.

²¹⁹ Vertrouwelijke bron 27 januari 2022; Vertrouwelijke bron 20 mei 2022.

²²⁰ Vertrouwelijke bron 22 juli 2022; Vertrouwelijke bron 14 september 2022; Vertrouwelijke bron 27 augustus 2022.

²²¹ Vertrouwelijke bron 14 september 2022.

²²² Vertrouwelijke bron 22 juli 2022.

²²³ Bolo, *Steps for acquiring a child registration certificate B-form in Pakistan*, 7 januari 2022, <https://www.bolo-pk.info/hc/en-us/articles/1500009345782-Steps-for-Acquiring-a-Child-Registration-Certificate-B-Form-in-Pakistan>; NADRA, *Identity CRC*, <https://www.nadra.gov.pk/identity/identity-crc/>; The News International, *How to get B-Form or Child Registration Certificate from NADRA*, 14 november 2018.

²²⁴ Vertrouwelijke bron 6 september 2022.

²²⁵ Vertrouwelijke bron 27 januari 2022; Vertrouwelijke bron, 20 mei 2022.

²²⁶ Vertrouwelijke bron 27 januari 2022.

²²⁷ <https://id.nadra.gov.pk/e-id/>; <https://propakistani.pk/how-to/how-to-renew-your-cnic-online/>; <https://www.phoneworld.com.pk/how-to-renew-your-expired-cnic/>; geraadpleegd 06 april 2022.

²²⁸ Vertrouwelijke bron 27 januari 2022.

²²⁹ Vertrouwelijk bron 24 januari 2022.

²³⁰ Reuters, *In blow to minorities, Pakistani court orders citizens to declare religion*, 9 maart 2018; World Watch Monitor, *Pakistan court orders citizens to declare religion*, 13 maart 2018; Vertrouwelijke bron 19 april 2022; Vertrouwelijke bron 22 juli 2022; Thematisch Ambtsbericht over de positie van ahmadi's en christenen in Pakistan 2017-2020, december 2020.

²³¹ Vertrouwelijke bron mei 2022; Vertrouwelijke bron 27 augustus 2022.

²³² Vertrouwelijke bron 22 juli 2022

²³³ Christian Today, *Protests Against 'Religion Column' in Pakistan Passports Continue*, 29 april 2005.

soennitisch of sjiitisch en katholiek of protestant. Er staat bijvoorbeeld moslim, hindoe of christen.²³⁴ Ook 'ahmadi' is een aparte categorie. Wanneer een ahmadi bij een paspoortaanvraag het vakje 'moslim' aankruist, moet hij/zij schriftelijk verklaren afstand te nemen van de profeet en hem te beschouwen als een bedrieger. Als de aanvrager dit weigert, moet een niet-moslim verklaring worden ondertekend. In de praktijk hebben ahmadi's bij een paspoortaanvraag de keuze tussen twee kwaden: afstand nemen van hun profeet of verklaren dat zij geen moslim zijn. Bovendien zijn zij strafbaar wanneer zij verklaren moslim te zijn. Zie het kopje 'documenten' onder paragraaf 3.1.10 over ahmadi's. NB In Pakistan worden de verschillende stromingen binnen één religie 'sects' genoemd, ook als het om grote groepen gaat. Het heeft dus een iets andere betekenis dan het woord 'sekte' zoals we dat doorgaans in het Nederlands gebruiken.

De *National Identity Card for Overseas Pakistanis* (NICOP) is een identiteitskaart voor Pakistanen die in het buitenland wonen. De *Pakistan Origin Card* (POC) is een identiteitskaart voor personen van Pakistaanse origine die afstand hebben gedaan van hun Pakistaanse kaart. De kaart is vrijwillig²³⁵ en er zijn rechten aan verbonden, zoals visum-vrije inreis en langdurig verblijf. Ook kunnen personen met een POC onroerend goed kopen en investeren in Pakistan. Volgens een bron is het de enige manier om als buitenlands staatsburger nog steeds dezelfde rechten als een Pakistaan te hebben.²³⁶

Een NICOP kan volledig online worden aangevraagd. Het is onduidelijk of dat ook geldt voor een POC²³⁷ of dat aanvragers op een bepaald moment tijdens het proces persoonlijk moeten langskomen. Personen die in Engeland wonen moeten langskomen bij een *NADRA Swift Registration Center* (NSRC) in London, Manchester, Birmingham of Bradford voor het afgeven van een foto, handtekening en duimafdruk.²³⁸

Aanvragen voor de NICOP en POC kunnen ingediend worden via de website van NADRA.²³⁹

2.1.3 Overige belangrijke documenten

In de praktijk zijn verschillende documenten onmisbaar in Pakistan. Dat zijn een CNIC voor het verrichten van administratieve handelingen en een paspoort om te reizen naar het buitenland. Andere belangrijke documenten zijn een *B-Form* (registratie voor kinderen) en de *Family Registration Certificate* (FRC).²⁴⁰ Een woonverklaring (*domicile certificate*) is belangrijk voor toelating tot scholen of universiteiten als er een quotum is in de provincie.²⁴¹ Soms gebeurt het dat om een huwelijksakte wordt gevraagd in de bevallingskliniek.²⁴²

In voorkomend geval zullen een *succession certificate* (een verklaring van erfopvolging wanneer het hoofd van de familie overlijdt) of een overlijdensakte nodig zijn. Deze laatste kreeg je vroeger van de Union Council, maar nu van NADRA. Het kan gebeuren dat een overlijdensakte is uitgegeven door de Union Council, en

²³⁴ Vertrouwelijke bron januari 2022.

²³⁵ Vertrouwelijke bron 20 mei 2022.

²³⁶ Vertrouwelijke bron 22 juli 2022.

²³⁷ Vertrouwelijke bron 20 mei 2022.

²³⁸ <https://www.phclondon.org/nadra/nicop/apply/nsrc/>

²³⁹ Zie <https://id.nadra.gov.pk/>

²⁴⁰ Vertrouwelijke bron 27 januari 2022.

²⁴¹ Vertrouwelijke bron 27 januari 2022.

²⁴² Vertrouwelijke bron 27 januari 2022.

vervolgens geregistreerd in NADRA.²⁴³ Een *succession certificate* verkrijg je ook bij NADRA.²⁴⁴

Het aanvragen van documenten

Hieronder volgt een overzicht van de aanvraagprocedures voor de belangrijkste documenten.

CNIC: persoonlijk aanvragen vanaf achttien jaar bij NADRA.

Paspoort: vanaf achttien aanvragen op vertoon van een CNIC. Tot achttien jaar kan een ouder/voogd dit aanvragen.

Geboortekte: vader of moeder kan dit aanvragen op vertoon van een CNIC bij Union Council.²⁴⁵

B-Form: een van de ouders of de voogd kan dit aanvragen op vertoon van een NIC of NICOP bij NADRA.²⁴⁶ Zie paragraaf 2.1.2 voor een uitgebreide beschrijving.

Family Registration Certificate (FRC): Het FRC is een basisdocument dat nodig is voor het aanvragen van andere documenten, zoals voor een volmacht of voor eigendomsoverdracht aan wettelijke erfgenamen.²⁴⁷ Het kan worden aangevraagd bij NADRA door het hoofd van de familie. Deze heeft een geldige identiteitskaart nodig, alsmede die van zijn ouders. (NB *Extended family*, oftewel de 'grootfamilie' is niet geregistreerd op de FRC).²⁴⁸ Volgens een bron is het niet nodig dat de hele familie persoonlijk aanwezig is, omdat NADRA veel gegevens kan checken in haar eigen bestanden.²⁴⁹ Minderjarige en geadopteerde kinderen moeten meekomen omdat een foto en vingerafdrukken worden genomen.²⁵⁰

Een andere bron stelt echter dat de hele familie moet meekomen bij de aanvraag voor een FRC vanwege de foto en vingerafdrukken.²⁵¹ In de Pakistaanse context is het goed denkbaar dat staatsbeambten de regels op verschillende wijzen implementeren. Ook is het mogelijk dat de aanvraagprocedures in de praktijk verschillen van wat er op de NADRA website wordt beschreven.

Van de eigen FRC kan een uitdraai worden aangevraagd door een Pakistaanse burger. Dit is dan een officieel document.²⁵² Een persoon blijft zijn hele leven op de FRC van de ouders staan, ook wanneer hij/zij inmiddels een eigen gezin en FRC heeft.²⁵³

Overlijdensakte: kan iedereen aanvragen die deel uitmaakt van de FRC²⁵⁴, behalve minderjarigen.²⁵⁵

Succession certificate: lang proces om dit aan te vragen, nodig zijn een zogenaamde *consensual affidavit* (gemeenschappelijke officiële verklaring) van de familie, een officieel overlijdenscertificaat, een overzicht van de eigendommen volgens de islamitische verdeling tussen jongens en meisjes²⁵⁶. Als de grootouders leven,

²⁴³ Vertrouwelijke bron 27 januari 2022; Vertrouwelijke bron 22 juli 2022.

²⁴⁴ Vertrouwelijke bron 22 juli 2022.

²⁴⁵ Vertrouwelijke bron 27 januari 2022; Vertrouwelijke bron 22 juli 2022.

²⁴⁶ Vertrouwelijke bron 22 juli 2022.

²⁴⁷ Vertrouwelijke bron 6 september 2022.

²⁴⁸ Vertrouwelijke bron 27 januari 2022.

²⁴⁹ Vertrouwelijke bron 6 september 2022.

²⁵⁰ NADRA, Family Registration Certificate (FRC), <https://www.nadra.gov.pk/identity/identity-frc/#Q1>; Canada: Immigration and Refugee Board of Canada, *Pakistan: Requirements and procedures to obtain a Family Registration Certificate (FRC), including from abroad; information contained on the FRC, including whether names of family members who are deceased or reside abroad appear on the document* (2016-January 2018), 19 January 2018, PAK106044.E, available at: <https://www.refworld.org/docid/5aa8d95a7.html>

²⁵¹ Vertrouwelijk bron 24 januari 2022.

²⁵² Vertrouwelijke bron 27 januari 2022.

²⁵³ Vertrouwelijke bron 20 mei 2022.

²⁵⁴ Vertrouwelijke bron 27 januari 2022.

²⁵⁵ Vertrouwelijke bron 20 mei 2022.

²⁵⁶ Volgens sommige interpretaties van het islamitische familierecht krijgen zonen twee maal zoveel als dochters bij een erfenis. De gebruiken kunnen echter verschillen.

kunnen die meetellen als 'afhankelijke familieleden' of grootfamilie (*extended family*). Dit wordt aangevraagd bij NADRA.²⁵⁷

2.1.4 *Documenten in de praktijk*

Een identiteitskaart is nodig voor verschillende administratieve handelingen, zoals de geboorte van een kind aangeven, zich op een school inschrijven, een trouw- of overlijdensakte aanvragen. Daarom hebben de meeste Pakistanen een dergelijke kaart. Het kan echter voorkomen dat mensen hier niet over beschikken. Dit zijn meestal personen die in rurale gebieden wonen en niet reizen.²⁵⁸

2.1.5 *Originelen en kopieën van NADRA*

NADRA geeft originele exemplaren van aktes uit en een gewaarmerkte kopie kan ook worden aangevraagd indien nodig.²⁵⁹ Deze procedure is hetzelfde in alle regio's. Het kan voorkomen dat een Union Council geen toegang heeft tot NADRA. Dit gebeurt echter zeer zelden.²⁶⁰

Het is onduidelijk of documenten van NADRA zelf uitgeprint kunnen worden. Volgens een bron moet de aanvrager persoonlijk naar een NADRA-kantoor komen. Men kan alleen documenten aanvragen voor zichzelf of voor een naast familielid. Vanuit het buitenland kan men geen NADRA-documenten uitprinten.²⁶¹

Volgens een andere bron zou het mogelijk moeten zijn om documenten uit NADRA zelf uit te printen via de NADRA-website. Dat moet eerst worden aangevraagd en betaald. Een kopie van een FRC zou in principe op deze manier kunnen worden aangevraagd.²⁶² Volgens de website zou het mogelijk zijn om op aanvraag tegen betaling diverse documenten uit te printen. Wat er precies mogelijk en nodig is daarvoor, verschilt per document. De procedures en vereisten zijn ondoorzichtig. Ook is het onduidelijk of het mogelijk is persoonlijke documenten van anderen uit te draaien.²⁶³ Het is onduidelijk of de service die op de website aangeboden wordt, in de praktijk ook daadwerkelijk functioneert.

2.1.6 *Zelfstandig reisdocument voor vrouw*

Een vrouw kan zelf een identiteitsdocument en een paspoort aanvragen. Dit kan elke vrouw vanaf achttien jaar doen, hiervoor is geen begeleiding of instemming van een (mannelijk) familielid of echtgenoot vereist.²⁶⁴ Ook voor reizen zonder mannelijke begeleiding is geen apart document nodig.

2.1.7 *Biometrische gegevens*

Biometrische gegevens, vingerafdrukken en pasfoto's worden opgeslagen in een centrale database van NADRA. In principe heeft alleen de staf van NADRA toegang tot deze database.²⁶⁵ Het is onduidelijk of er in de praktijk nog anderen in de database kunnen kijken.

2.1.8 *Documentfraude*

Vervalste identiteitsdocumenten en corruptie eromheen zijn wijdverspreid in Pakistan. Diverse oningevulde documenten kunnen relatief goedkoop verkregen

²⁵⁷ Vertrouwelijke bron 27 januari 2022; Vertrouwelijke bron 22 juli 2022.

²⁵⁸ Vertrouwelijke bron 27 januari 2022.

²⁵⁹ Vertrouwelijke bron 27 januari 2022.

²⁶⁰ Vertrouwelijk bron 24 januari 2022.

²⁶¹ Vertrouwelijke bron 20 mei 2022.

²⁶² Vertrouwelijke bron 27 januari 2022.

²⁶³ Vertrouwelijke bron 27 januari 2022.

²⁶⁴ Vertrouwelijke bron 27 januari 2022.

²⁶⁵ Vertrouwelijke bron 27 januari 2022.

worden op de lokale markt.²⁶⁶ Frauduleuze documenten zijn daarom eenvoudig te maken en te printen in Pakistan.²⁶⁷

Vóór de komst van NADRA was het nog eenvoudiger dit te doen, sommige Union Councils waren er zelfs bij betrokken.²⁶⁸ De Pakistaanse autoriteiten leveren nu grote inspanningen om fraude tegen te gaan. Met NADRA zijn digitale registers met biometrische gegevens van de burgerlijke stand ontwikkeld, evenals elektronische identiteitsdocumenten met ingebouwde veiligheidskenmerken.²⁶⁹

Kritiek op NADRA systeem

Er bestaat kritiek op het functioneren van NADRA. Omdat het systeem zo gedigitaliseerd is, kan het gebeuren dat het systeem mensen ongewild blokkeert. Het is ingewikkeld dat weer ongedaan te maken.²⁷⁰ De organisatie van onderzoeksjournalisten Coda Story beschrijft verschillende gevallen waarbij mensen buiten hun schuld om uitgesloten worden door het systeem. Met alle gevolgen van dien, met een geblokkeerde CNIC kan men immers geen administratieve handelingen verrichten, zelfs geen simpele zoals het kopen van een SIM-kaart. Ook zijn er gevallen bekend waarbij personen over een CNIC-kaart met een valse identiteit beschikken.²⁷¹

Volgens HRCP zijn er miljoenen mensen zonder CNIC in Pakistan. Het systeem sluit bepaalde personen uit, zoals kinderen van ongedocumenteerde ouders. Zij krijgen geen geboorteakte, waardoor zij eerder slachtoffer kunnen worden van mensenhandel of dwangarbeid. In november 2021 oordeelde een rechtbank in Sindh dat het onwettelijk was dat een vrouw die was opgevoed door haar alleenstaande moeder, geen CNIC kon krijgen. Omdat zij de CNIC van haar onbekende vader niet kon overleggen, kreeg zij geen eigen CNIC. De uitspraak van de rechtbank heeft de praktijk echter nog niet veranderd.²⁷²

2.1.9

Voor- en achternamen

Er bestaat geen formeel systeem voor achternamen in Pakistan. Mensen kunnen zelf een achternaam kiezen, dit hoeft niet gerelateerd te zijn aan de naam van de vader.²⁷³ Een enkele familie kan dus verschillende achternamen hebben.²⁷⁴ Kaste- of stamnamen kunnen ook gebruikt worden, zoals Baloch of Qureshi.²⁷⁵ Achternamen die verwijzen naar een bepaalde stam worden in bepaalde regio's gevonden. De naam Chandios bij voorbeeld komt meestal voor in Sindh. Individuele personen met deze achternaam kunnen echter door heel Pakistan worden aangetroffen.²⁷⁶ Personen uit Balochistan kunnen ervoor kiezen Baloch als achternaam aan te nemen, als een verwijzing naar hun herkomst.²⁷⁷ Soms nemen vrouwen de achternaam van hun man aan uit praktische overwegingen, bijvoorbeeld bij het aanvragen van visa of voor eigendomsdocumenten.²⁷⁸

²⁶⁶ Norwegian ID Center, <https://www.nidsenter.no/en/news/news-archive/2019/2/pakistan-added-to-the-id-database/>.

²⁶⁷ Vertrouwelijk bron 24 januari 2022.

²⁶⁸ Vertrouwelijk bron 24 januari 2022.

²⁶⁹ Norwegian ID Center, <https://www.nidsenter.no/en/news/news-archive/2019/2/pakistan-added-to-the-id-database/>.

²⁷⁰ IFEX (International Freedom of Expression Exchange), *Identity theft persists in Pakistan's biometric era*, 23 juli 2014.

²⁷¹ Coda Story, Alizeh Kohari, *Pakistan's biometric ID scheme is stripping citizenship from thousands of people*, 2 november 2022.

²⁷² Al Jazeera, *Millions in Pakistan without digital ID card: Rights activists*, 26 juli 2022.

²⁷³ Vertrouwelijk bron 24 januari 2022.

²⁷⁴ Vertrouwelijke bron 27 januari 2022.

²⁷⁵ Vertrouwelijk bron 24 januari 2022.

²⁷⁶ Vertrouwelijke bron 27 januari 2022.

²⁷⁷ Vertrouwelijke bron 7 juni 2022.

²⁷⁸ Vertrouwelijke bron 20 mei 2022.

2.1.10 *Huwelijken en echtscheidingen*

Huwelijksaktes

Huwelijken in Pakistan worden reregistreerd en uitgevoerd volgens de gebruiken en procedures van de religieuze groep waartoe de huwelijkspartners behoren.²⁷⁹ Er bestaan verschillen tussen de huwelijksaktes, scheidingsaktes, ongehuwdverklaringen, *affidavits* (beëdigde verklaringen), etcetera, van de verschillende geloofsstromingen. De overheid zou deze documenten kunnen verifiëren, maar dat wordt doorgaans niet gevraagd.²⁸⁰ In principe zouden de aktes en certificaten ook zonder verificatie rechtsgeldig moeten zijn. Het kan echter gebeuren dat een (individuele) ambtenaar nadere verificatie eist. Deze kan bijvoorbeeld vragen het identiteitsbewijs van de echtgenoot of de vader te laten zien.

Op een huwelijksakte behoort de datum van het huwelijk vermeld te worden.²⁸¹ Om te kunnen trouwen, moet een CNIC worden overlegd om de identiteit te bevestigen. Als de persoon minderjarig is, zullen de ouders of voogd hun identiteitskaart moeten laten zien.²⁸²

Registratie van huwelijken in NADRA voor personen van alle geloven is vrijwillig, behalve wanneer zij hun burgerlijke staat (of naam) willen wijzigen.²⁸³

Ongehuwdverklaring

Een ongehuwdverklaring moet worden aangevraagd bij de plaatselijke of regionale *Union Council*. Daarbij is een *affidavit* nodig van de ouders (of een andere familielid), de aanvrager en twee getuigen die bevestigen dat de aanvrager ongehuwd is.²⁸⁴ Een ongehuwdverklaring kan soms gevraagd worden om te kunnen trouwen. Doorgaans is het echter niet nodig.²⁸⁵ De *Union Council* kan alleen bevestigen dat de persoon ongetrouwd is in de eigen regio, niet in een andere.²⁸⁶

Naamveranderingen

Bij islamitische huwelijken in Pakistan is het niet gebruikelijk dat de vrouw de naam van de man aanneemt. Wil zij dit toch doen, dan kan zij dit bij NADRA laten veranderen.²⁸⁷ Ook bij niet-islamitische huwelijken kunnen mensen hun naam veranderen op officiële documenten en in officiële registratiesystemen zoals NADRA. De aanvrager moet hiervoor een huwelijks- of een echtscheidingsakte overleggen, samen met de oude CNIC.²⁸⁸

Volgens een bron wordt meestal (maar niet altijd) de nieuwe naam van een vrouw overgenomen in de identiteitspapieren.²⁸⁹

Nikah-ceremonie

Een *nikah* is een traditionele islamitische huwelijksceremonie. De term *nikah*-ceremonie kan volgens de Pakistaanse autoriteiten alleen worden gebruikt voor islamitische huwelijken en niet voor huwelijken van christenen of andere niet-

²⁷⁹ EUAA European Agency for Asylum, *Pakistan – situation of Afghan refugees*, p.82, mei 2022.

²⁸⁰ Vertrouwelijke bron 27 januari 2022.

²⁸¹ Vertrouwelijk bron 24 januari 2022; Vertrouwelijke bron 27 januari 2022.

²⁸² Vertrouwelijke bron 20 mei 2022.

²⁸³ Vertrouwelijke bron 27 januari 2022.

²⁸⁴ Vertrouwelijke bron, 27 januari 2022.

²⁸⁵ Vertrouwelijke bron 20 mei 2022.

²⁸⁶ Vertrouwelijk bron 24 januari 2022.

²⁸⁷ <https://lawsocietypakistan.com/changing-of-last-name-after-the-marriage-in-pakistan/>, geraadpleegd 13 mei 2022.

²⁸⁸ <https://lawsocietypakistan.com/changing-of-last-name-after-the-marriage-in-pakistan/>, geraadpleegd 13 mei 2022.

²⁸⁹ Vertrouwelijke bron 19 april 2022.

moslims. Zij menen dus dat de ceremonie tijdens een ahmadi-huwelijk geen nikah genoemd mag worden. Ahmadi's zelf noemen het wel nikah.²⁹⁰

Echtscheiding

Echtscheidingen worden in eerste instantie geregistreerd bij de Union Council, niet in NADRA. Maar wanneer een gescheiden persoon zijn/haar naam wil laten veranderen, moet de echtscheidingsakte worden overlegd bij NADRA.²⁹¹ Het ministerie van Buitenlandse Zaken kan echtscheidingsaktes legaliseren.²⁹² Echtscheidingsprocedures zijn verschillend bij de diverse godsdiensten. Christenen, parsi's, sikh en hindoes volgen allemaal hun eigen regels en processen. Dat kan ook gelden voor bevolkingsgroepen zoals Sindhi's. Ahmadi's hebben hun eigen systeem van sluiting en registratie van huwelijken. Zie paragraaf 2.1.10.

Onder islamitisch recht bestaan er verschillende manieren om een echtscheiding aan te vragen, afhankelijk van wie de aanvraag heeft gedaan, de man of de vrouw. Als de man de scheiding aanvraagt, heet het *Talaq*. Initieert de vrouw het, dan heet het *Khula*. In het geval dat beide partijen de scheiding willen, heet het *Mubarat*. Deze term wordt echter weinig gebruikt in Pakistan. Soennieten en sjiieten kennen beide mubarat, er zijn echter verschillen in de procedures.²⁹³

Er moet altijd een verplichte *iddat* ofwel 'verzoeningsperiode' van drie maanden in acht genomen worden. Dit omdat de partners wellicht van gedachten veranderen via een bemiddelingsprocedure en om er zeker van te zijn dat de vrouw niet zwanger is. Geen van de partijen mag hertrouwen tijdens deze periode.²⁹⁴

Wanneer een echtgenoot zijn vrouw toestemming geeft om te scheiden, gebeurt dit op dezelfde manier als *Talaq*. Geeft hij geen toestemming, dan moet de vrouw een aanvraag doen bij de Union Council en vervolgens naar de familierechtbank gaan. Die kan de scheiding bevestigen, na de verplichte periode van drie maanden.²⁹⁵ Er wordt een vonnis uitgesproken, dat vervolgens in NADRA kan worden geregistreerd.²⁹⁶ In zeldzame gevallen wordt het recht om te scheiden niet verleend. Dit gaat dus altijd om vrouwen.²⁹⁷

Ook zou een echtscheiding definitief kunnen worden gemaakt onder islamitisch familierecht met een '*divorce effectiveness certificate*' (echtscheidingscertificaat) uitgegeven door de Union Council. Meestal wordt een echtscheiding schriftelijk bevestigd. Bij *triple talaq* onder islamitisch familierecht spreekt de echtgenoot de scheidingswens verschillende keren uit met tussenpozen van een maand en in het bijzijn van twee getuigen. Vervolgens moeten de drie maanden 'verzoeningstijd' afgewacht worden. Alleen de man kan deze uitspraken doen, niet de vrouw. Triple *talaq* wordt echter niet erkend in Pakistan. In 2019 adviseerde Pakistans *Council of Islamic Ideology* (CII) dat triple *talaq* een strafbaar feit zou moeten zijn.²⁹⁸

²⁹⁰ Vertrouwelijk bron 24 januari 2022; Vertrouwelijke bron 22 juli 2022.

²⁹¹ Vertrouwelijke bron 27 januari 2022.

²⁹² Vertrouwelijke bron 20 juni 2022.

²⁹³ GS Bagga & Associates, Procedure if divorce in Muslim law by the mutual consent, <https://gsbagga.com/blog/procedure-of-divorce-in-muslim-law-by-the-mutual-consent/>; Vertrouwelijke bron 22 juli 2022.

²⁹⁴ Vertrouwelijk bron 24 januari 2022; Norwegian ID Center, *Pakistani ID cards and other identity documents*, p.32, 29 november 2019.

²⁹⁵ Vertrouwelijke bron 28 januari 2022; Norwegian ID Center, *Pakistani ID cards and other identity documents*, p. 33, 29 november 2019.

²⁹⁶ Vertrouwelijk bron 24 januari 2022.

²⁹⁷ Vertrouwelijke bron 28 januari 2022; ; Vertrouwelijke bron 22 juli 2022.

²⁹⁸ Business Standard, *Make triple talaq a punishable crime in Pakistan: Islamic advisory body*, 6 september 2019; NewsLifeTV, *List of Muslim countries where 'Triple Talaq' is banned*, 22 juni 2021; Vertrouwelijke bron 20 mei 2022; Vertrouwelijke bron 25 januari 2022; Vertrouwelijke bron 22 juli 2022.

Volgens een bron moet de geestelijke die de nikah (islamitische huwelijksceremonie) heeft geregistreerd, ook aanwezig zijn bij de scheidingsceremonie.²⁹⁹ De laatste jaren geeft NADRA ook documenten uit waarin de echtscheiding geregistreerd staat. Daarvoor is wel een certificaat van de Union Council nodig.³⁰⁰

Ahmadi-huwelijken en acceptatie/erkenning

In 1974 heeft de overheid de geloofsgemeenschap *Jamaat-e-Ahmadiyya* het recht gegeven om ahmadi-huwelijken te sluiten en te registreren.³⁰¹ Daarmee heeft de ahmadi-gemeenschap haar eigen systeem gekregen om huwelijken te registreren. De ahmadi-huwelijksakte is dus geen officieel overheidsdocument.³⁰²

Er heerst veel onduidelijkheid over de invloed van de niet-erkenning van de ahmadi-stroming als islamitisch op de rechtsgeldigheid van de huwelijksakte van de Jamaat-e-Ahmadiyya. Berichten hierover zijn niet eenduidig en in de praktijk lijken beambten er verschillend mee om te gaan.

Omdat ahmadi's niet erkend worden als moslims, worden hun huwelijken ook niet als islamitisch beschouwd. Dit kan problemen opleveren bij de registratie ervan. Voor meer details, zie de passages hieronder en paragraaf 3.1.10 over ahmadi's. Volgens een bron zou de huwelijksakte van de Jamaat-e-Ahmadiyya rechtsgeldig behoren te zijn. Dit ondanks het feit dat de Pakistaanse overheid de ahmadi-stroming niet als islamitisch beschouwt.³⁰³ Hierbij zou er dus een onderscheid kunnen worden gemaakt tussen acceptatie en erkenning van de akte. Volgens een andere bron worden ahmadi huwelijken stilzwijgend als geldig geaccepteerd. Dit is echter geen erkenning in de eigenlijke zin. Maar praktisch wordt het zo geregeld dat huwelijksakten dan geaccepteerd kunnen worden zonder ze officieel te erkennen.³⁰⁴ Het is onduidelijk of een door de Ahmadiyya-gemeenschap afgegeven huwelijksakte kan worden gelegaliseerd door het Pakistaanse ministerie van Buitenlandse Zaken. Volgens een bron kan het ministerie van Buitenlandse Zaken huwelijksaktes van ahmadi's niet legaliseren, maar slechts bevestigen dat de kopie gelijk is aan het origineel. Dit houdt geen juridische erkenning in.³⁰⁵

Registratie ahmadi huwelijken in NADRA

Het is onduidelijk of NADRA een ahmadi-huwelijksakte accepteert ter registratie in NADRA. De meningen hierover verschillen. In de Pakistaanse context is het goed mogelijk dat beambten de regels op hun eigen manier toepassen.

Zo is het volgens een bron niet verplicht om ahmadi-huwelijken in te schrijven in NADRA. Alleen in het geval van scheiding of wanneer iemand zijn/haar naam wil laten veranderen, kan de huwelijksakte aan NADRA worden overlegd. Dit wordt dan geaccepteerd als een geldig document.³⁰⁶ Deze acceptatie om te registreren houdt geen erkenning in.³⁰⁷

Een andere bron zegt dat het praktisch noodzakelijk is om een huwelijk bij NADRA te registreren. Dit omdat het anders later tot problemen kan leiden, bijvoorbeeld bij het inschrijven van kinderen in NADRA of bij een erfenis.³⁰⁸

Volgens weer een andere bron kan een ahmadi huwelijksakte überhaupt niet in NADRA worden geregistreerd.³⁰⁹

²⁹⁹ Vertrouwelijke bron 28 januari 2022.

³⁰⁰ Zie: <https://www.nadrabirthcertificatepakistan.com/2021/09/nadra-divorce-certificate-pakistan-online.html>, geraadpleegd op 5 mei 2020.

³⁰¹ Vertrouwelijke bron 27 januari 2022.

³⁰² Vertrouwelijk bron 24 januari 2022.

³⁰³ Vertrouwelijke bron 27 januari 2022

³⁰⁴ Vertrouwelijke bron 19 april 2022

³⁰⁵ Vertrouwelijk bron 24 januari 2022; Vertrouwelijke bron 27 januari 2022; Vertrouwelijke bron 19 april 2022.

³⁰⁶ Vertrouwelijke bron 27 januari 2022.

³⁰⁷ Vertrouwelijk bron 24 januari 2022.

³⁰⁸ Vertrouwelijke bron 19 april 2022.

³⁰⁹ Vertrouwelijk bron 24 januari 2022.

Ook zijn er berichten dat NADRA medewerkers soms weigeren een ahmadi-huwelijksakte in het systeem in te voeren. In de meeste gevallen zou dit echter wel gedaan worden.³¹⁰

Registratie ahmadi huwelijken bij de Union Council

Volgens het Britse Home office en het Rapport over internationale godsdienstvrijheid over 2020 van het Amerikaanse Ministerie van Buitenlandse Zaken waren ahmadi huwelijkspartners niet in staat hun huwelijk te registreren bij de Union Council. Dit omdat de ahmadis niet onder de autoriteit van de *Muslim Family Law* van 1961 vallen.³¹¹

Christelijke huwelijken

Christelijke huwelijken worden doorgaans door de kerk gesloten en geregistreerd. Daarbij krijgt het bruidspaar een officiële trouwakte van de kerk.³¹² Het huwelijk wordt bijgeschreven in de eigen database van geregistreerde huwelijken.³¹³ Volgens een nieuwe wet kunnen christelijke huwelijken ook geregistreerd worden bij de Union Councils, maar dit is nog niet gebruikelijk tot nu toe.³¹⁴ Soms wordt het geweigerd, volgens een bron vaak uit onwetendheid van de staf.³¹⁵ Soms wordt het ook simpelweg niet uitgevoerd, om onduidelijke redenen.³¹⁶

2.2 Nationaliteit

2.2.1 Verkrijgen Pakistaanse nationaliteit van rechtswege

In de – geamendeerde – *Pakistan Citizen Act* van 1951 is neergelegd hoe men de Pakistaanse nationaliteit verkrijgt of verliest.³¹⁷ Iedereen die is geboren in Pakistan na de inwerkingtreding van de Act op 13 april 1951, is Pakistaans staatsburger (artikel 4). Ook personen die daarvoor geboren zijn op het grondgebied dat later Pakistan werd – of een van zijn/haar (groot-)ouders – hebben de Pakistaanse nationaliteit (artikel 3). Personen die vóór 1 januari 1952 gemigreerd zijn naar dit grondgebied, hebben de Pakistaanse nationaliteit (artikel 6). Verder is vastgelegd dat een persoon het staatsburgerschap verkrijgt wanneer een van de ouders Pakistaans staatsburger was op het moment van geboorte (artikel 5).³¹⁸

2.2.2 Verkrijgen Pakistaanse nationaliteit via naturalisatie

Personen die het Pakistaanse staatsburgerschap willen verkrijgen, kunnen een aanvraag tot naturalisatie doen (artikel 9 van de *Pakistan Citizen Act* van 1951). Naturalisatie kan verleend worden op basis van de *Naturalisation Act* van 1926, (VII of 1926) van 26 februari 1926. De voorwaarden waaraan aanvragers moeten voldoen zijn neergelegd in artikel 3 van de *Naturalisation Act*. Zo moeten zij onder andere meerderjarig zijn (3a); geen staatsburger zijn van Pakistan of van een land

³¹⁰ Vertrouwelijke bron 19 april 2022.

³¹¹ US Commission on International Religious Freedom, USCIRF, *Annual Report 2020*, Pakistan, April 2021, p.15-16; The joint council for the welfare of immigrants, *Note for practitioners: Home Office treatment of marriages in Pakistan by Ahmadi Muslims*, 2021; Vertrouwelijke bron 6 september 2022.

³¹² Vertrouwelijke bron 27 januari 2022.

³¹³ Vertrouwelijk bron 24 januari 2022.

³¹⁴ Vertrouwelijke bron 27 januari 2022.

³¹⁵ Vertrouwelijke bron 27 januari 2022.

³¹⁶ Vertrouwelijk bron 24 januari 2022.

³¹⁷ THE PAKISTAN CITIZENSHIP ACT, 1951, (II OF 1951), 13th April 1951, geraadpleegd via <https://www.refworld.org/pdfid/3ae6b4ffa.pdf>

³¹⁸ THE PAKISTAN CITIZENSHIP ACT, 1951, (II OF 1951), 13th April 1951, geraadpleegd via <https://www.refworld.org/pdfid/3ae6b4ffa.pdf>; The Indian Express, explained/how-pakistan-grants-citizenship-what-provisions-cover-its-minorities, 30 december 2019.

waarvan het uitgesloten is Pakistaans staatsburgerschap te verkrijgen (3b); een van de officiële talen spreken (3 e) ;minstens twaalf maanden aaneengesloten in Pakistan hebben gewoond en in de zeven jaar daarvoor vier jaar bij elkaar opgeteld (3c) en een 'goed karakter'³¹⁹ hebben (3d). Indien de aanvrager aan de voorwaarden voldoet, krijgt deze een certificaat van naturalisatie van de federale regering. Binnen dertig dagen nadat dit certificaat verleend is, moet deze persoon een eed afleggen.³²⁰ Deze eed van trouw luidt als volgt: *"I, A. B., o; do hereby swear (or affirm) that I will be faithful and bear true allegiance to the Constitution of Pakistan"*. Een magistraat of andere officieel aangewezen persoon zal de ondertekende eed doorgeleiden naar de federale regering.³²¹

Voor naturalisatie tot Pakistaans staatsburger gelden andere regels voor mannen dan voor vrouwen.

Wanneer een Pakistaanse man trouwt met een buitenlandse vrouw, kan de echtgenote daardoor de Pakistaanse nationaliteit aanvragen en verkrijgen. Wanneer een Pakistaanse vrouw met een niet-Pakistaan trouwt, blijft hij buitenlander. Deze bepaling is in verschillende uitspraken strijdig met de wet geacht en is in behandeling bij het Hooggerechtshof. Zie hiervoor het kopje 'echtscheiding en trouwen' onder paragraaf 3.3.8 over rechtsgang.³²²

2.2.3

Verliezen Pakistaanse nationaliteit

In artikel 16 van de van de Pakistan Citizen Act van 1951 is neergelegd hoe iemand de Pakistaanse nationaliteit kan verliezen.³²³ Dit kan onder andere gebeuren onder de volgende omstandigheden³²⁴:

- De persoon heeft door een handeling of een uitlating blijk gegeven van ontrouw aan of afkeer van de grondwet van Pakistan (16-3-a);
- Hij/zij heeft gedurende een oorlog waarin Pakistan verwickeld is/was, op onwettige wijze handel gedreven, gecommuniceerd of gehandeld op een zodanige manier dat de vijand er baat bij had (16-3-b);
- Hij/zij is binnen vijf jaar na naturalisatie in enig land veroordeeld geweest tot een gevangenisstraf van minstens twaalf maanden (16-3-c).

Ook een aaneengesloten verblijf van zeven jaar in buitenland zonder de verplichte registratie bij een ambassade of diplomatieke vertegenwoordiging kan leiden tot verlies van het staatsburgerschap van Pakistan (artikel 16-4-ii).

NB Dit is een functionele vertaling van de tekst. Voor de juridisch bindende tekst, zie de *Pakistan Citizen Act* van 1951 in het Engels.³²⁵

In artikel 14 a van de Pakistan Citizen Act van 1951 staat beschreven hoe men afstand kan doen van de Pakistaanse nationaliteit. De aanvrager moet meerderjarig zijn, de nationaliteit van een ander land hebben en in het bezit zijn van een geldig document waarin het staatsburgerschap van dit ander land is vastgelegd.³²⁶ Een aanvraag tot het afstand doen van de Pakistaanse nationaliteit kan bijvoorbeeld bij een ambassade worden ingediend.³²⁷

³¹⁹ Het is niet duidelijk wat er bedoeld wordt met 'goed karakter'.

³²⁰ THE NATURALIZATION ACT, 1926, (VII of 1926), 26th February, 1926, geraadpleegd via <https://www.refworld.org/pdfid/3ae6b4f68.pdf>

³²¹ THE NATURALIZATION ACT, 1926, (VII of 1926), 26th February, 1926, secties 6 en 12, geraadpleegd via <http://www.refworld.org/docid/3ae6b4f68.html>

³²² Vertrouwelijke bron 28 januari 2022.

³²³ THE PAKISTAN CITIZENSHIP ACT, 1951, (II OF 1951), 13th April 1951, geraadpleegd via <https://www.refworld.org/pdfid/3ae6b4ffa.pdf>

³²⁴ THE PAKISTAN CITIZENSHIP ACT, 1951, (II OF 1951), 13th April 1951, geraadpleegd via <https://www.refworld.org/pdfid/3ae6b4ffa.pdf>. Dit ambtsbericht bevat een functionele vertaling, voor de precieze tekst zie het origineel in het Engels.

³²⁵ THE PAKISTAN CITIZENSHIP ACT, 1951, (II OF 1951), 13th April 1951, <https://www.refworld.org/pdfid/3ae6b4ffa.pdf>, geraadpleegd op 05 mei 2022

³²⁶ THE PAKISTAN CITIZENSHIP ACT, 1951, (II OF 1951), 13th April 1951, geraadpleegd via <https://www.refworld.org/pdfid/3ae6b4ffa.pdf>

³²⁷ <https://embassyofpakistanusa.org/renunciation-of-citizenship/>

2.2.4

Opnieuw verkrijgen nationaliteit

De Pakistaanse wet staat in principe geen dubbele nationaliteit toe.³²⁸ Wel zijn er overeenkomsten gesloten die wederzijdse dubbele nationaliteit toestaan met een negentiental landen, waaronder Nederland.³²⁹

Om opnieuw de Pakistaanse nationaliteit te krijgen nadat men die verloren is of afstand ervan heeft gedaan, kan men een verklaring afleggen in de vorm van een formulier. De procedure staat beschreven in Sectie 19-b van de *Pakistan Citizenship Rules* van 1952.³³⁰

Minderjarige kinderen van wie de ouders hun Pakistaanse staatsburgerschap hebben opgezegd, hebben vanaf de dag waarop ze 21 jaar worden een jaar de tijd om een verklaring op te stellen om het Pakistaanse staatsburgerschap terug te vragen (artikel 14-2-a). Kinderen die in Pakistan wonen van ouders die hun eigen Pakistaanse nationaliteit hebben opgegeven, behouden hun staatsburgerschap (artikel 14-2-b).

³²⁸ THE PAKISTAN CITIZENSHIP ACT, 1951, (II OF 1951), 13th April 1951, Artikel 14, geraadpleegd via <https://www.refworld.org/pdfid/3ae6b4ffa.pdf>

³²⁹ <https://www.dualcitizenshipreport.org/dual-citizenship/pakistan/>; <https://best-citizenships.com/2019/07/02/pakistan-allows-dual-citizenship-with-19-countries/>

³³⁰ Immigration and Refugee Board of Canada, *Pakistan: Whether a former Pakistani citizen can reacquire his/her Pakistani citizenship, including requirements and procedures (2012- November 2015)*. Geraadpleegd via <https://www.refworld.org/docid/56af19f24.html>

3 Mensenrechten

3.1 Positie van specifieke groepen en thema's

De onderstaande paragrafen beschrijven de positie van specifieke groepen in Pakistan, alsmede enkele thema's op het gebied van mensenrechten. Het gaat hierbij om de aspecten die gewijzigd zijn sinds het thematisch ambtsbericht over de positie van ahmadi's en christenen in Pakistan 2017-2020.³³¹

3.1.1 *Bedreigingen door de Taliban en andere fanatieke islamitische bewegingen*
Volgens de *Immigration and Refugee Board of Canada* had de Taliban in Afghanistan de gewoonte om dreigbrieven naar tegenstanders te sturen, de zogenaamde 'nachtbrieven' of *Shab Nameha/Shabnamah/Shabnameh*.³³² De Taliban prikten deze brieven 's-nachts op de deuren van moskeeën of van de huizen van personen die zij beschuldigden. De brieven bevalen hun slachtoffers om naar een rechtbank te komen of bevatten meer algemene bedreigingen of boodschappen.³³³

Volgens diverse bronnen werd geen melding gemaakt van het gebruik van dergelijke brieven in Pakistan.³³⁴ Men kan het echter ook niet uitsluiten. Het is mogelijk dat deze gewoonte is overgenomen van de Taliban in Afghanistan.

Het is niet erg waarschijnlijk dat de politie zulke brieven legaliseert en verklaart of ze authentiek zijn of niet. Mocht een dergelijke brief worden ontvangen, dan kan dat aangegeven worden bij de politie, het is immers een bedreiging. Het is niet erg gebruikelijk dat militante organisaties in Pakistan brieven schrijven. Meestal voeren ze een aanval uit en claimen dan achteraf de verantwoordelijkheid.³³⁵

Wel werden mensen op andere manieren bedreigd door de TTP, de Pakistaanse Taliban, met name sinds de machtsovername door de Taliban in Afghanistan. De Pakistaanse evenknie voelde zich gesterkt door de overwinning in het buurland. De TTP bedreigde handelaren, regeringsfunctionarissen en wetshandhavers, maar ook artsen, winkeleigenaren en parlementariërs. Via telefoonnummers die begonnen met de internationale toegangscode van Afghanistan, belden of schreven de Pakistaanse Taliban welgestelde Pakistaanse handelaars en eisten betaling van afpersingsgeld.³³⁶ Als een handelaar weigerde te betalen, lieten de militanten kleine bommen ontploffen in de buurt van hun huis om ze bang te maken. Als ze bleven weigeren te betalen, gebeurde het dat militanten hen of hun familieleden letsel toebrachten of doodden. Ook hoge regeringsfunctionarissen werden bedreigd. Zij zouden bang zijn te worden aangevallen op politieke bijeenkomsten of tijdens andere openbare evenementen (zoals in het verleden het geval is geweest bij hoge politieke leiders). Verder waren politieagenten, met name diegenen die de teams van

³³¹ Thematisch Ambtsbericht over de positie van ahmadi's en christenen in Pakistan 2017-2020, december 2020.

³³² Voor meer informatie, zie: Canada: Immigration and Refugee Board of Canada, *Afghanistan: Night letters [Shab Nameha, Shabnamah, Shabnameh], including appearance (2010-2015)*, 10 February 2015, AFG105047.E, available at: <https://www.refworld.org/docid/54f02a6c4.html> [accessed 8 December 2021]

³³³ Economic Times- India Times, Taliban use traditional afghan method of night letters to intimidate, 31 augustus 2021; Canada: Immigration and Refugee Board of Canada, *Afghanistan: Night letters [Shab Nameha, Shabnamah, Shabnameh], including appearance (2010-2015)*, 10 February 2015, AFG105047.E, available at: <https://www.refworld.org/docid/54f02a6c4.html> [accessed 8 December 2021]

³³⁴ Vertrouwelijke bron 28 januari 2022; Vertrouwelijke bron 29 januari 2022.

³³⁵ Vertrouwelijke bron 28 januari 2022.

³³⁶ BBC, *Violence surges in Pakistans tribal belt as Taliban IS-K go on attack*, 13 oktober 2021; The New York Times, *To Preserve Its Own Stability, Pakistan Must Stabilize Afghanistan First; News analysis*, 22 februari 2022.

poliovaccinatoren beschermen, een doelwit van TTP-aanvallen. Volgens *Radio Free Europe* is er een alarmerende groei in het aantal afpersingszaken door de TTP.³³⁷

Het is niet bekend of het doen van aangifte van bedreigingen bij de militaire en civiele overheden iets oplevert. Volgens een bedreigde persoon die door de BBC werd geïnterviewd 'vertelden ze (de overheid -red.) dat het onmogelijk is om iedereen veiligheid te bieden, en dat ik zelf voorzorgsmaatregelen moet nemen zoals het installeren van beveiligingscamera's bij mijn huis'. Volgens een andere geïnterviewde adviseerde de politie om een gepantserde auto te kopen en zijn familie naar elders over te brengen.³³⁸ Het is niet bekend of de politie samenwerkt met de Taliban of ze bescherming biedt. Een bron stelde dat niemand vrijwillig met de Taliban samenwerkt.³³⁹

3.1.2 *Gedwongen recrutering*

Er zijn berichten dat in madrassa's (Koranscholen) gedwongen recrutering plaatsvindt. Het is niet mogelijk te bevestigen of dit daadwerkelijk gebeurt of niet.³⁴⁰ Zie ook paragraaf 3.1.3 betreffende maddrassa's en jihad.

Volgens een bron zou het *Balochistan Liberation Front* (BLF) lokale inwoners in de provincie inzetten voor verkenning en inlichtingen. Iran zou sjiitische personen in Pakistan hiervoor gebruiken.³⁴¹ Het is onbekend of deze berichten kloppen.

3.1.3 *Madrassa's en jihad*

Volgens sommige media spelen madrassa's ofwel Koranscholen een rol bij het ronselen van strijders voor de jihad. Ook zouden er in Pakistan en Afghanistan illegale madrassa's of religieuze scholen zijn die de jeugd dwingen tot jihad of heilige oorlog.³⁴²

De Afghaanse Taliban zou onder de vele Afghaanse vluchtelingen in Pakistan gerecuteerd hebben, alsmede bij madrassa's in Pakistan.³⁴³

Men kan zich afvragen of dit gedwongen of vrijwillig is, gezien de afhankelijke situatie en de indoctrinatie en isolatie waaraan studenten blootstaan. Studenten zijn vaak zo getraind dat zij zich vrijwillig aansluiten.³⁴⁴ Voor jongeren die uit arme families komen, zijn madrassa's vaak de enige mogelijkheid om onderwijs te volgen (zie hieronder).³⁴⁵

Volgens andere bronnen is het niet mogelijk dit te verifiëren en te bevestigen of gedwongen recrutering plaatsvindt of niet.³⁴⁶

Volgens een bron draagt de slechte economische situatie bij aan radicalisering van jongeren. Velen weten niet hoe zij in hun onderhoud kunnen voorzien en worden daardoor gemakkelijk gerecuteerd voor gewelddadige groeperingen.³⁴⁷ ISKP zou

³³⁷ The New York Times, *To Preserve Its Own Stability, Pakistan Must Stabilize Afghanistan First*; News analysis, 22 februari 2022; Radio Free Europe/Radio Liberty/Gandhara, *Returning Pakistani Taliban Employs Extortion As Control Grows*, 21 september 2022; Global Initiative against transnational organized crime, *Taliban faction in Pakistan spreads terror through extortion*, 20 december 2021.

³³⁸ BBC - *Violence surges in Pakistans tribal belt as Taliban IS-K go on attack*, 13 oktober 2021.

³³⁹ Vertrouwelijke bron 29 januari 2022.

³⁴⁰ Vertrouwelijke bron 7 juni 2022; Vertrouwelijke bron 7 juni 2022.

³⁴¹ Vertrouwelijke bron 29 januari 2022.

³⁴² Hindustan Times, *madrasas-in-pak-afghanistan-becoming-breeding-grounds-for-terrorists*, 5 oktober 2021; ANI News, *Madrasas in Pakistan, Afghanistan becoming breeding grounds for terrorists, says research analyst to UN*, 04 oktober 2021.

³⁴³ NY Times, *How the Taliban Outlasted a Superpower: Tenacity and Carnage*, 26 mei 2020; Algemeen Ambtsbericht Afghanistan, p.37, maart 2022.

³⁴⁴ Vertrouwelijke bron 22 juli 2022.

³⁴⁵ Vertrouwelijke bron 22 juli 2022.

³⁴⁶ Vertrouwelijke bron 7 juni 2022; Vertrouwelijke bron 7 juni 2022.

³⁴⁷ Vertrouwelijke bron 1 juli 2022.

vooral teleurgestelde Taliban-strijders uit Afghanistan aantrekken en personen die een inkomen nodig hebben.³⁴⁸

Een bekende madrassa is de *Darul Uloom Haqqania madrassa*, een van de grootste en oudste van Pakistan. De school staat op bijna honderd kilometer van de Afghaanse grens en heeft meer Talibanleiders opgeleid dan enige andere school ter wereld. Nu bekleden de alumni sleutelposities in Afghanistan.³⁴⁹

Critici noemen de school een 'universiteit van de jihad' en verwijten haar dat zij decennia lang heeft bijgedragen aan het zaaien van geweld in de regio. Zij vrezen dat extremistische madrassa's en de daarmee verbonden islamitische partijen door de overwinning van de Taliban worden aangemoedigd, waardoor het radicalisme in Pakistan verder zou kunnen worden aangewakkerd. Dit ondanks de pogingen van dat land om de meer dan 30.000 madrassa's meer onder controle van de regering te brengen.³⁵⁰

Veel van de oud-studenten nemen de naam Haqqani aan als een symbool van trots. Het Haqqani-netwerk - de militaire vleugel van de Taliban, verantwoordelijk voor gijzelingen, complexe zelfmoordaanslagen en gerichte moordaanslagen - is naar de madrassa genoemd en onderhoudt er banden mee.³⁵¹

Volgens de *New York Times* zagen Pakistaanse leiders lange tijd madrassa's als een manier om de gebeurtenissen in Afghanistan te beïnvloeden, maar zien ze nu als een bron van conflicten binnen Pakistan. De Pakistaanse regering heeft met een combinatie van financiële steun en aansporingen achter de schermen getracht het radicalisme binnen de madrassa's terug te dringen. De regering van premier Imran Khan gaf de Haqqania-madrassa 1,6 miljoen dollar in 2018 en 1,7 miljoen dollar in 2017 om het curriculum te 'mainstreamen'. De fondsen hielpen de madrassa bij de bouw van een nieuw gebouw, een badmintonveld en een computerlab, naast andere projecten. Haqqania heeft zijn leerplan uitgebreid met Engels, wiskunde en computerwetenschappen. De madrassa eist volledige ID-documentatie van buitenlandse studenten, ook van die uit Afghanistan, en bestuurders verklaarden dat er een nul-tolerantiebeleid wordt gehanteerd voor staatsvijandige activiteiten. Deskundigen op het gebied van onderwijs in Pakistan zeggen dat de inspanningen enig succes hebben gehad en dat Haqqania niet meer zo sterk als vroeger opkomt voor militante bewegingen. Maar toch, menen zij, blijven dergelijke madrassa's een strikte interpretatie van de islam onderwijzen. In de lessen zou meer aandacht worden besteed aan het bekritisieren van andere geloofsovertuigingen dan aan kritisch denken. Ook wordt de nadruk gelegd op de handhaving van eeuwenoude regels zoals diefstal vergelden met amputatie en buitenechtelijke seks bestraffen met steniging. Dat maakt sommige van hun studenten kwetsbaar voor rekrutering door militante groeperingen.³⁵²

Uit een veldonderzoek naar families die hun kinderen naar madrassa's sturen, bleek dat de meeste van deze gezinnen in grote armoede leven. Een madrassa is dan de enige weg naar onderwijs en een uitweg uit de armoede voor het hele gezin.³⁵³ Het betekent 'een mond minder te voeden' voor het gezin en een opleiding, eten en een dak boven het hoofd voor tenminste een kind.³⁵⁴ Daarnaast verstrekken de madrassa's niet alleen onderwijs, ook voorzien zij in de behoefte aan basisvoorzieningen en essentiële diensten die de staat niet verschaft. Zo kunnen zij

³⁴⁸ Algemeen Ambtsbericht Afghanistan, pp.45 en 61, maart 2022.

³⁴⁹ NY Times, *Where Afghanistan's New Taliban Leaders Went to School*, 25 november 2021.

³⁵⁰ NY Times, *Where Afghanistan's New Taliban Leaders Went to School*, 25 november 2021.

³⁵¹ NY Times, *Where Afghanistan's New Taliban Leaders Went to School*, 25 november 2021.

³⁵² NY Times, *Where Afghanistan's New Taliban Leaders Went to School*, 25 november 2021.

³⁵³ The Conversation, *It is a big relief for me how the welfare provided by madrassas holds a key to fighting the Taliban*, 26 september 2010, <https://theconversation.com/it-is-a-big-relief-for-me-how-the-welfare-provided-by-madrassas-holds-a-key-to-fighting-the-taliban-167899>

³⁵⁴ Vertrouwelijke bron 7 juni 2022.

financiële bijstand geven aan gezinnen in tijden van nood, hulp bij ziektekosten en hulp bij huwelijken en begrafenissen. Een madrassa-opleiding, inclusief onderwijs in het Arabisch, kan leiden tot banen in andere landen. Ook biedt het mogelijkheden tot werk als islamitische leraar op een school, in dezelfde madrassa of in een eigen madrassa.³⁵⁵

3.1.4 *Inschrijving hoger onderwijs*

Bij inschrijving aan de universiteit moet de student meestal zijn/haar religie aangeven. Privé-universiteiten vragen er niet altijd naar, maar staatsuniversiteiten wel. Dit moet overigens ook bij andere administratieve procedures, zoals het indienen van een FIR (*First Information Report*)^{356, 357} Personen die behoren tot religieuze minderheden kunnen bij inschrijving problemen ondervinden vanwege hun religie. Zo kunnen ahmadi's in moeilijkheden komen wanneer zij verklaren moslim te zijn of weigeren een niet-moslim verklaring te ondertekenen.^{358, 359} Deze verklaring is verplicht voor ahmadi's. Zie hiervoor paragraaf 3.1.10 over de positie van ahmadi's.

Sinds 1973 is het vak 'Islamiat' – een soort islamstudie- verplicht op basisscholen.³⁶⁰ Dit kan een probleem zijn voor ahmadi-kinderen, omdat dit vak enerzijds verplicht is, maar aan de andere kant verboden is om te volgen voor 'niet-moslims'.³⁶¹

3.1.5 *Balochistan*

Baloch organisaties

Baloch Nationalist Army (BNA)

Op 11 januari 2022 werd via een persbericht de oprichting aangekondigd van een nieuwe 'verzetsorganisatie', het *Baloch Nationalist Army* (BNA). De organisatie is een samenvoeging van twee verboden gewapende Baloch groepen die streven naar onafhankelijkheid, het *Baloch Republican Army* (BRA) en het *United Baloch Army* (UBA). Het UBA is een afsplitsing van het Baloch Liberation Army (BLA) die in 2010 ontstond toen twee leidende broers in een familieruzie verwikkeld raakten.³⁶² De organisatie heeft met name het Pakistaanse leger als doelwit.³⁶³ Op 20 januari 2022 pleegde het BNA een aanslag op de Nieuwe Anarkali markt in Lahore waarbij twee doden vielen en minstens 26 gewonden.³⁶⁴

De lijst van organisaties die verboden zijn door de Pakistaanse overheid is voor het laatst ge-update op 7 november 2021.³⁶⁵ BNA is pas na die tijd opgericht en staat niet op deze lijst.

Baloch National Movement (BNM)

³⁵⁵ The Conversation, *It is a big relief for me how the welfare provided by madrassas holds a key to fighting the Taliban*, 26 september 2010, <https://theconversation.com/it-is-a-big-relief-for-me-how-the-welfare-provided-by-madrassas-holds-a-key-to-fighting-the-taliban-167899>

³⁵⁶ Een FIR (First Information Report) is een aangifte bij de politie. Zie paragraaf 3.3 over toezicht en rechtsbescherming hiervoor.

³⁵⁷ Vertrouwelijke bron 28 januari 2022.

³⁵⁸ Dit is vergelijkbaar met andere situaties of procedures waarin ahmadi's complicaties kunnen ondervinden, zoals het aanvragen van een CNIC. Zie hiervoor paragraaf 3.1.10 over de positie van christenen en ahmadi's.

³⁵⁹ Vertrouwelijke bron 28 januari 2022.

³⁶⁰ Dawn, *Teaching Islamiat*, 7 november 2014, <https://www.dawn.com/news/1142758>

³⁶¹ Vertrouwelijke bron 28 januari 2022.

³⁶² The Balochistan Post, *Who is 'Baloch Nationalist Army'?*, 16 januari 2022.

³⁶³ Vertrouwelijke bron 30 maart 2022.

³⁶⁴ ANI News, *Newly formed Baloch National Army provides fresh impetus to Balochistan movement: Report*, 4 februari 2022.

³⁶⁵ <https://nacta.gov.pk/wp-content/uploads/2018/12/Proscribed-OrganizationsEng-3.pdf>

De Baloch National Movement (BNM) is een onafhankelijkheidsbeweging en politieke partij die is opgericht in 1987. BNM streeft naar de onafhankelijkheid van de provincie Balochistan. Zij doet dit door middel van demonstraties, deelname aan de politiek en het aan de kaak stellen van de politiek van de Pakistaanse federale overheid tegenover de provincie.³⁶⁶ De BNM heeft vertegenwoordigers in het parlement van de provincie Balochistan. Volgens een bron kan de BNM geen 'overkoepelende organisatie' worden genoemd voor andere Baloch groeperingen, maar 'voedt' de BNM wel militante groeperingen. Dit houdt in dat personen van de BNM ook bij militante organisaties aangesloten kunnen zijn. De BNM staat niet op de lijst van verboden organisaties van de Pakistaanse overheid omdat het een politieke partij is en geen militante groepering.³⁶⁷

Volgens een rapport van het Office Français de Protection des Réfugiés et Apatrides (OFPRA) heeft de regering leden van de BNM 'gemarteld, vermoord en laten verdwijnen'.³⁶⁸ De BNM is ook internationaal aanwezig, met name in Europa.³⁶⁹ Daar houden zij onder andere demonstraties.³⁷⁰ Een aantal leden van BNM werd vermoord in het buitenland, waaronder Karima Baloch, voormalig militante van BNM. Voor meer informatie hierover, zie onderaan deze paragraaf, onder het kopje 'buiten Pakistan'.³⁷¹

Balochistan Liberation Army (BLA)

Het *Balochistan Liberation Army* (BLA) is een verboden nationalistische separatistische militante beweging die strijdt tegen Pakistaanse overheidscontrole en het monopolie dat zij hebben op de bodemschatten in Balochistan. In de afgelopen jaren pleegde het BLA zeker één aandachttrekkende aanslag per jaar. De groepering wil zelfbeschikking voor Balochistan en verzet zich tegen Chinese investeringen. De aanvallen werden uitgevoerd met gerichte moorden, sluipschutter aanvallen en zelfgemaakte explosieven. Het BLA bestaat uit ongeveer duizend gewapende militanten en het voornaamste doelwit is het Pakistaanse leger.³⁷² Ook heeft de groepering Chinese doelwitten aangevallen. De Pakistaanse autoriteiten hoopten dat Chinese investeringen de economische ontwikkeling zou helpen. Separatisten zien de Chinese aanwezigheid echter als neo-kolonialisering en exploitatie van hun bodemschatten.³⁷³ Eind april 2022 doodde een vrouwelijke zelfmoordaanslagpleger van het BLA enkele Chinese docenten van het Confucius instituut in Karachi. De groepering waarschuwde voor aanvallen met nog meer geweld als China haar economische projecten in de regio niet stopzet.³⁷⁴ Volgens analisten is het een nieuwe ontwikkeling dat de beweging nu ook zelfmoordaanslagen pleegt. Tot nu toe zagen zij zichzelf als nationalist die weinig gemeen hadden met gewapende islamitische groeperingen en met hun tactieken zoals zelfmoordaanslagen.³⁷⁵

³⁶⁶ Division de l'Information, de la documentation et des recherches (DIDR) - Office Français de Protection des Réfugiés et Apatrides – *Pakistan: Le Mouvement national baloutche (Baloch National Movement, BLM)*, p.2, 09 augustus 2021; Baloch National Movement- *History*, <https://www.thebnm.org/contact-us>

³⁶⁷ Vertrouwelijke bron 12 augustus 2022.

³⁶⁸ Division de l'Information, de la documentation et des recherches (DIDR) - Office Français de Protection des Réfugiés et Apatrides (OFPRA) – *Pakistan: Le Mouvement national baloutche (Baloch National Movement, BLM)*, p.2, 09 augustus 2021.

³⁶⁹ Division de l'Information, de la documentation et des recherches (DIDR) - Office Français de Protection des Réfugiés et Apatrides – *Pakistan: Le Mouvement national baloutche (Baloch National Movement, BLM)*, p.2, 09 augustus 2021.

³⁷⁰ Zie bijvoorbeeld de Facebook pagina van BNM Duitsland: <https://m.facebook.com/pg/BNMgermany/posts/>

³⁷¹ Division de l'Information, de la documentation et des recherches (DIDR) - Office Français de Protection des Réfugiés et Apatrides – *Pakistan: Le Mouvement national baloutche (Baloch National Movement, BLM)*, 09 augustus 2021.

³⁷² Vertrouwelijke bron 30 maart 2022.

³⁷³ The Guardian, *Protests in Pakistan erupt against China's belt and road plan*, 20 augustus 2021.

³⁷⁴ Al Jazeera, *Pakistan rebel group warns China of harsher attacks*, 27 april 2022.

³⁷⁵ Al Jazeera, *Pakistan: Woman suicide bomber change in Baloch rebels' strategy?*, 28 april 2022; Vertrouwelijke bron 7 juni 2022.

Ondanks de omvangrijke bodemschatten (olie, gas, koper, goud) is Balochistan de armste provincie van Pakistan.³⁷⁶

In februari 2022 voerde het BLA verschillende aanvallen uit op veiligheidstroepen in de districten Panjgur en Nushki. De aanvallen duurden vier dagen en leidden tot de dood van negen soldaten en twintig militanten.³⁷⁷

Sinds 2019 staat de organisatie op de Amerikaanse lijst van *Foreign Terrorist Organisations*.³⁷⁸ Verder wordt BLA vanaf 2012 genoemd op de lijst van verboden organisaties van de Pakistaanse regering.³⁷⁹

Baloch Student Organization Azad (BSO-Azad)

De *Baloch Student Organization Azad* (BSO-Azad) is een politieke organisatie die zich inzet voor de rechten van studenten in Balochistan. Op hun website schrijven ze dat hun voornaamste doelen onder andere bestaan uit het vechten voor herstel van de onafhankelijke en soevereine Baloch nationale staat.³⁸⁰ De organisatie initieert demonstraties, is actief op sociale media en organiseert onder andere webinars over onafhankelijkheidsstrijders.³⁸¹

In november 2021 werd een wekenlange demonstratie gehouden om te protesteren tegen de verdwijning van twee studenten die ontvoerd zouden zijn door de Pakistaanse autoriteiten. De studenten protesteerden in november 2021 dag en nacht in winterse omstandigheden op het terrein van de universiteit van Balochistan in Quetta.³⁸² Het is onduidelijk of er al iets bekend is over het lot van de studenten. In het rapport '*Living Ghosts*' documenteerde de mensenrechtenorganisatie Amnesty International de praktijk van 'gedwongen verdwijningen'³⁸³ in Pakistan, onder andere in Balochistan. Bij deze verdwijningen ontkennen overheidsfunctionarissen een persoon vast te houden of weigeren informatie te verschaffen over hun lot of verblijfplaats. Dit kan verstrekkende gevolgen hebben voor de geestelijke en lichamelijke gezondheid van de (familie van de) betrokkene, voor de financiële status en de veiligheid van getroffen families, en het kan leiden tot stigmatisering en sociaal isolement.³⁸⁴ Het kan gebeuren dat familieleden, vrienden en burens afstand houden van een familie met een verdwenen persoon uit angst dat zij zelf ook het slachtoffer worden van deze praktijk.³⁸⁵ Voor meer informatie over gedwongen verdwijningen, zie paragraaf 3.3.11 over verdwijningen en ontvoeringen. Sinds 2013 staat BSO-Azad op de lijst van verboden organisaties van de Pakistaanse regering.³⁸⁶

Houding overheid tegenover Baloch National Movement, BSO-Azad, Baloch Liberation Army, Baloch Liberation Front, Baloch Republican Army en Lashkar-e-Balochistan en andere organisaties

De Pakistaanse autoriteiten staan vijandig tegenover separatistische bewegingen in Balochistan. De aanpak door de Pakistaanse autoriteiten van deze separatistische organisaties zou volgens een bron te omschrijven zijn als 'erg wreed'. Het leger zou

³⁷⁶ Arte, *Le Dessous des cartes - Le Baloutchistan, une région de plus en plus stratégique*, 8 oktober 2017.

³⁷⁷ Vertrouwelijke bron 30 maart 2022.

³⁷⁸ TRT World, *What's behind the US decision to proscribe a Baloch militant group?*, 19 juli 2019.

³⁷⁹ <https://nacta.gov.pk/wp-content/uploads/2018/12/Proscribed-OrganizationsEng-3.pdf>

³⁸⁰ <https://bsoazad.site/about-us-2/> geraadpleegd 2 mei 2022

³⁸¹ Zie <https://www.facebook.com/BalochStudentsOrganizationAzad> en https://twitter.com/bso_azad

³⁸² The Diplomat, *Balochistan's Students Protest Enforced Disappearances*, 1 december 2021; NDTV, *Protests In Balochistan Against Students' Kidnapping By Pak Forces: Report*, 12 november 2021; Human Rights Commission of Pakistan (HRCP), *State of Human Rights 2021*, p.16, 2022.

³⁸³ De term 'enforced disappearances' wordt algemeen gebruikt voor deze praktijk.

³⁸⁴ Amnesty International, *Pakistan: Living Ghosts: The Devastating Impact of Enforced Disappearances in Pakistan*, 22 november 2012.

³⁸⁵ Amnesty International, *Pakistan: Living Ghosts: The Devastating Impact of Enforced Disappearances in Pakistan*, p.28, 22 november 2012.

³⁸⁶ <https://nacta.gov.pk/wp-content/uploads/2018/12/Proscribed-OrganizationsEng-3.pdf>

Baloch activisten en anderen ontvoeren. Media zouden niet vrijuit kunnen rapporteren en verslag doen over deze praktijken, waardoor het leger volledig straffeloos zijn gang zou kunnen gaan.³⁸⁷

De volgende Baloch organisaties staan op de lijst van verboden organisaties van de Pakistaanse autoriteiten: Balochistan Liberation Army (BLA), Balochistan Republican Army (BRA,) Balochistan Liberation Front (BLF), Lashkar-e-Balochistan (LeB), Balochistan Liberation United Front (BLUF), Balochistan Musalla Defah Tanzeem (BMDT), Balochistan Bunyad Parast Army, Balochistan Waja Liberation Army, Baloch Republican Party Azad, Balochistan United Army, Balochistan National Liberation Army, Baloch Student Organization Azad (BSO-A) en United Baloch Army(UBA).³⁸⁸

Volgens een rapport van het *Office Francais de Protection des Réfugiés et Apatrides* (OFPRA) zijn leden van BNM het slachtoffer geworden van verschillende gewelddadige acties door de overheid zoals marteling, verdwijningen en moorden. Het rapport van het OFPRA is gebaseerd op verschillende rapporten van ngo's zoals *Human Rights Watch* (HRW) en Amnesty International en op mediaberichten. Sommige van deze bronnen dateren van vóór de verslagperiode.³⁸⁹

Volgens het *US State 2021 Country Report on Human Rights Practices* gingen illegale detenties van Baloch leiders en gedwongen verdwijningen van burgers door ondanks een amnestie voor Baloch separatisten in 2015. Baloch activisten stelden dat de speciaal opgerichte verzoeningscommissie 'niet voor veel anders diende dan de veiligheidsorganisaties te helpen om de families van slachtoffers op te sporen en lastig te vallen'. Volgens de ngo 'Voice for Baloch Missing Persons' waren er tussen januari en juli 2021 zo'n 84 vermiste personen terug gevonden, maar verdwenen er nog eens 103 in dezelfde periode. De 'Human Rights Council of Balochistan' stelde dat er 480 personen verdwenen en 177 gedood werden in Balochistan in het jaar 2020.³⁹⁰

China

Volgens mediaberichten is ook China actief in de strijd tegen de afscheidingsbeweging in Balochistan. Dit omdat de separatisten, zowel militante als politieke groepen, zich keren tegen een te grote invloed van China als gevolg van het grootschalige 'China-Pakistan Economic Corridor' (CPEC) project.³⁹¹ Separatisten vallen ook Chinese doelwitten aan.³⁹² Een Indiase krant stelde dat een Pakistaanse generaal gezegd zou hebben dat hij betaald werd door China om de vrijheidsbeweging van Balochistan te 'verpletteren'.³⁹³

³⁸⁷ Vertrouwelijke bron 24 januari 2022; Al Jazeera, Podcast The Take, *Why are people disappearing in Balochistan?*, 4 mei 2022; Amnesty International, *Pakistan: Living Ghosts: The Devastating Impact of Enforced Disappearances in Pakistan*, 22 november 2021.

³⁸⁸ <https://nacta.gov.pk/wp-content/uploads/2018/12/Proscribed-OrganizationsEng-3.pdf>

³⁸⁹ Division de l'Information, de la documentation et des recherches (DIDR) - Office Francais de Protection des Réfugiés et Apatrides - *Pakistan: Le Mouvement national baloutche (Baloch National Movement, BLM)*, 09 augustus 2021.

³⁹⁰ US State Department, Bureau of Democracy, Human Rights and Labour, *2021 Country Report on Human Rights Practices: Pakistan*, p.17, 12 april 2022, <https://www.state.gov/reports/2021-country-reports-on-human-rights-practices/pakistan/>

³⁹¹ De *China-Pakistan Economic Corridor (CPEC)* is een grootschalig bilateraal project om de infrastructuur in Pakistan te verbeteren voor nauwere handel met China en om de landen van de regio verder met elkaar te verbinden. Het project van 46 miljard dollar werd gelanceerd in 2015. Doel van CPEC is de Pakistaanse economie te hervormen door de weg-, spoor-, lucht- en energietransportsystemen te moderniseren, en de Pakistaanse diepzeehavens Gwadar en Karachi via routes over land te verbinden met de Chinese provincie Xinjiang en verder. Encyclopedia Britannica, 4 Aug. 2017, "China-Pakistan Economic Corridor (CPEC)", <https://www.britannica.com/topic/China-Pakistan-Economic-Corridor>. Accessed 7 December 2021.

³⁹² Vertrouwelijke bron 30 maart 2022.

³⁹³ Times of India - *Pak army general admits chinas role in crushing Baloch freedom movement*, 31 januari 2021 <https://timesofindia.indiatimes.com/world/pakistan/pak-army-general-admits-chinas-role-in-crushing-baloch-freedom-movement/articleshow/80610778.cms>

Drie van de vijf zelfmoordaanslagen in geheel Pakistan in 2021 waren gericht tegen Chinese staatsburgers.³⁹⁴

Buiten Pakistan

De Pakistaanse veiligheidstroepen en de onafhankelijkheidsbewegingen bestrijden elkaar met veel geweld. Ook buiten Pakistan zijn leden van de separatistische bewegingen niet veilig. De BNM heeft afdelingen die in het buitenland zijn gevestigd, met name in Europa. In het jaar 2020 overleden twee Baloch activisten onder verdachte omstandigheden buiten de Pakistaanse landsgrenzen. Het lichaam van Sajid Hussain, journalist voor de *'Balochistan Times'*, werd gevonden in Zweden in april 2020, nadat hij al meer dan een maand vermist was. In december 2020 werd in Toronto het lichaam gevonden van Karima Baloch, oud-presidente van BSO-A en voormalig militante van BNM. Zij had asiel verkregen in Canada en had al vóór haar overlijden doodsb bedreigingen gekregen van onbekende Pakistanen.³⁹⁵

Zikri's

De zikri's ofwel mahdavi's zijn een moslim minderheid die veelal etnisch Baloch zijn. Zij vereren soefi's en heiligdommen, waardoor zij het doelwit zijn geweest van gewelddadige aanvallen van militante moslim-extremisten op religieuze minderheden. Extremistische moslims beschouwen de verering van soefi's als afgoderij of afvalligheid.³⁹⁶ Volgens een bron werd gezegd dat het leger de aanvallen zou ondersteunen, zo zou het doodseskader Shafik Mengel zijn bijgestaan door het leger.³⁹⁷ Dit betekende dat zikri's het gevaar liepen zowel (indirect) door overheidstroepen als door milities aangevallen te worden.³⁹⁸ Het is onduidelijk of dit waar is. Ook is het onbekend of en niet waarschijnlijk dat zikri's op bescherming van de overheid kunnen rekenen. Een bron stelt niet op de hoogte te zijn van enige actie van de staat om hen te beschermen.³⁹⁹

Volgens een bron zijn de zikri's weliswaar goed geïntegreerd in de samenleving in Balochistan, maar leven zij tegelijkertijd enigszins geïsoleerd en trouwen zij alleen onder elkaar. Er zijn zikri's die actief zijn in de onafhankelijkheidsbeweging. Daarom zouden zij volgens deze bron ook doelwit kunnen zijn van geweld door de overheid.⁴⁰⁰

3.1.6

Rohingya's

In Pakistan bestaat een aanzienlijke Rohingya-gemeenschap (voornamelijk in Karachi). De Rohingya's zijn een Indo-Arisch volk en zijn voornamelijk moslim. Zij beschouwen de staat Rakhine in Myanmar als hun thuisland.⁴⁰¹ De schattingen van het aantal Rohingya's in Pakistan lopen sterk uiteen en variëren tussen 40.000 en 400.000 personen.⁴⁰² Zij zijn vanaf de jaren veertig in verschillende golven naar Pakistan gekomen, meestal om vervolging te ontvluchten.⁴⁰³ Alhoewel zij al gedurende verschillende generaties in Pakistan wonen, krijgen zij geen Pakistaans

³⁹⁴ PICCS. (Pakistan Institute for Conflict and Security Studies), *Resurgent militancy, rising extremism warrant collective national resolve, Pakistan annual security assessment report 2021*, p.11.

³⁹⁵ Division de l'Information, de la documentation et des recherches (DIDR) - Office Français de Protection des Réfugiés et Apatrides – *Pakistan: Le Mouvement national baloutche (Baloch National Movement, BLM)*, 9 augustus 2021.

³⁹⁶ The New York Times, *Who Are Sufi Muslims and Why Do Some Extremists Hate Them?*, 24 november 2017; The Diplomat, *How South Asia's Brand of Sufi Islam Became Radicalized*, 4 oktober 2021.

³⁹⁷ Vertrouwelijke bron 24 januari 2022.

³⁹⁸ The Diplomat, *who-is-responsible-for-persecuting-pakistan-minorities*, 12 november 2014; RFERL Ghandara, *Pakistani Security Forces Accused Of Attack On Minority Group*, 2 september 2014.

³⁹⁹ Vertrouwelijke bron 24 januari 2022.

⁴⁰⁰ Vertrouwelijke bron 12 augustus 2022.

⁴⁰¹ Deutsche Welle, *Indian government tells Supreme Court Rohingya pose 'serious threat'*, 18 september 2017.

⁴⁰² Volgens een schatting van Deutsche Welle in 2017 zijn het er 40.000-250.000, andere bronnen spreken van wel 400.000. Deutsche Welle, *Indian government tells Supreme Court Rohingya pose 'serious threat'*, 18 september 2017.

⁴⁰³ Anadolu Agency, *Rohingya Muslims in Pakistan decry global silence*, 23 augustus 2020.

staatsburgerschap en dus ook geen identiteitsbewijzen, geboorteaktes of andere documenten. Dit betekent dat zij uitgesloten zijn van bepaalde diensten en voorzieningen, zoals scholing of het legaal uitvaren met hun vissersboten.⁴⁰⁴ Door de Pakistaanse bevolking worden Rohingya's vaak beschouwd als vluchtelingen en 'Benghali' genoemd. Zij zijn gemakkelijk te herkennen aan hun uiterlijk en hebben vaak de laagst betaalde baantjes.⁴⁰⁵ Omdat zij niet in vluchtelingenkampen wonen, kunnen zij ook niet als vluchteling geregistreerd worden en hulp van UNHCR ontvangen.⁴⁰⁶

Een groot deel van de Rohingya's woont in sloppenwijken in Karachi, waar zij voornamelijk als vissers werken. Zij moeten vaak in armoede en jarenlang als 'illegaal' overleven, waardoor sommige jongeren in moslim-radicalisme vervallen.⁴⁰⁷ Omdat zij niet de benodigde papieren hebben om naar een 'gewone' school te gaan, wordt een religieuze madrassa in bepaalde gevallen gezien als de enige scholingsmogelijkheid.⁴⁰⁸

Het is voor Rohingya's moeilijk om aan verblijfsdocumenten te komen.⁴⁰⁹ Ook is het onduidelijk welke verblijfsdocumenten zij precies nodig hebben om toegang tot onderwijs en gezondheidszorg te krijgen. In ieder geval hebben kinderen hiervoor een B-Form nodig en volwassenen een CNIC. Meestal missen ze deze documenten waardoor ze geen toegang hebben tot basisvoorzieningen. Voor een CNIC moeten zij bewijzen in Pakistan te zijn geboren, maar een geboorteakte hebben zij vaak niet. Rohingya's die eerder wel over een CNIC beschikten, kunnen vaak geen nieuwe krijgen wanneer deze afloopt. Het is onduidelijk waarom. Om naar school te kunnen, hebben kinderen een B-Form nodig, wat zij meestal niet hebben. Sommige mensen kopen valse documenten op straat. Wanneer Rohingya's zonder documenten door de politie aangehouden en gecontroleerd worden, komen zij doorgaans in de problemen en lopen het gevaar gearresteerd te worden. Veel Rohingya's zijn analfabeet en kunnen niet lezen wat er op hun eigen - eventuele valse - documenten staat. Zij lopen dus ook het gevaar opgelicht te worden wanneer zij valse documenten kopen.⁴¹⁰

Als een Pakistaanse burger met een Rohingya is getrouwd in het buitenland, kan het gezin niet automatisch terugkeren naar Pakistan en daar legaal verblijven. Voor naturalisatie tot Pakistaans staatsburger gelden andere regels voor mannen dan voor vrouwen.⁴¹¹

Wanneer een Pakistaanse man trouwt met een Rohingya of andere buitenlandse vrouw, kan de echtgenote daardoor de Pakistaanse nationaliteit aanvragen en verkrijgen. Wanneer een Pakistaanse vrouw met een niet-Pakistaan trouwt, blijft hij buitenlander. Deze bepaling is in verschillende uitspraken strijdig met de wet geacht en is in behandeling bij het Hooggerechtshof. Zie hiervoor het kopje 'echtscheiding en trouwen' onder paragraaf 3.3.8 en naturalisatie onder 2.2.2.⁴¹² De regelgeving is onafhankelijk van de plaats waar het bruidspaar trouwt.

⁴⁰⁴ Human Rights Watch, *Pakistan Should Back Rohingya Rights Abroad and at Home*, 12 september 2017; Dawn, *Identity issue haunts Karachi's Rohingya population*, 23 februari 2015; The Friday Times, *The Rohingyas of Karachi*, 12 juni 2015.

⁴⁰⁵ Vertrouwelijke bron 24 januari 2022.

⁴⁰⁶ The Friday Times, *The Rohingyas of Karachi*, 12 juni 2015.

⁴⁰⁷ NPO Radio 1, *Rohingyas ook in bittere omstandigheden in Pakistan: 'Waarom doet niemand iets?'*, 06 november 2021; Vertrouwelijke bron 24 januari 2022.

⁴⁰⁸ The Friday Times, *The Rohingyas of Karachi*, 12 juni 2015.

⁴⁰⁹ The Diplomat, *Pakistan's Rohingya Hypocrisy*, 20 september 2017; Vertrouwelijke bron 24 januari 2022.

⁴¹⁰ Dawn, *Rohingyas of Karachi struggle to deal with identity crisis*, 16 juli 2017; Daily Times, *We are stateless and helpless, Pakistan's Rohingyas clamour for identity*, 16 september 2017; CodaStory, *Marooned: Karachi's stateless fishermen*, 03 november 2021.

⁴¹¹ Vertrouwelijke bron 28 januari 2022.

⁴¹² Vertrouwelijke bron 28 januari 2022.

Sjiieten (algemeen)

Sinds het vorige thematische ambtsbericht over de positie van ahmadi's en christenen in Pakistan van december 2020 is de positie van sjiieten in Pakistan niet fundamenteel veranderd.⁴¹³ Geweld van soennitische extremisten tegen sjiieten gaat nog steeds door.

Pakistan is na Iran het land met de meeste sjiieten in absolute aantallen. De sjiieten wonen door heel Pakistan, alleen in Gilgit Baltistan vormen zij de meerderheid. Het aantal sjiieten is niet bekend, sommige bronnen schatten het aantal op tien tot vijftien procent van de gehele Pakistaanse moslim bevolking (ofwel twintig tot dertig miljoen).⁴¹⁴

De meeste Pakistaanse sjiieten zijn niet van soennieten te onderscheiden op basis van hun uiterlijk en taalgebruik. Ook wordt er in het paspoort geen onderscheid gemaakt tussen soennieten en sjiieten. Wel kunnen zij herkend worden aan typisch sjiietische namen zoals Naqvi, Zaidi en Jafri.⁴¹⁵ Ook zien de sjiietische moskeeën er anders uit dan de soennitische. Verder zijn sjiieten duidelijk herkenbaar wanneer zij op pelgrimsreis gaan naar Iran of Irak of wanneer ze meedoen aan de traditionele Ashura-processie die enkel door sjiieten wordt gehouden. Tijdens deze optocht lopen in het zwart geklede gelovigen door de straten, terwijl zij zichzelf op de borst slaan.⁴¹⁶ Ashura (ook wel Ashoera) wordt gehouden op de tiende dag van Muharram, de eerste maand van de moslimkalender. Op deze dag wordt Husayn ibn Ali herdacht, kleinzoon van de profeet Mohammed en de derde sjiitische imam. Gelovigen herdenken zijn leven en sommigen praktiseren zelfkastijding.⁴¹⁷ Hazara, die doorgaans sjiietisch zijn, zijn wel goed te herkennen op grond van hun uiterlijk. Verderop in deze paragraaf wordt uitgebreider ingegaan op hun positie.

Sjiieten zijn goed vertegenwoordigd in het parlement en doen regelmatig mee aan verkiezingen voor mainstream politieke partijen.⁴¹⁸ Zij zijn ruim aanwezig in functies bij de overheid, andere openbare diensten en de culturele sfeer en kunnen het ver schoppen tot hooggeplaatste en invloedrijke posities.⁴¹⁹ Zo waren ex-president Zulfikar Ali Bhutto en zijn dochter Benazir Bhutto sjiieten.

Sjiieten kunnen doorgaans hun geloof vrij uitoefenen.⁴²⁰ Zij zijn de grootste religieuze minderheid. Tegelijkertijd hebben zij ook te lijden onder (sektarisch) geweld door soennieten.

Radicaal-islamitische soennieten, met name deobandi, beschouwen sjiieten als ongelovigen. Extremistische organisaties voeren aanvallen uit op sjiitische doelen. Hierbij kan met name de radicaal-islamitische Lashkar-e-Jhangvi (LeJ) worden genoemd. Deze groepering heeft nauwe banden met de jihadistische militante organisatie Jaish-e-Muhammad (JeM). De in 1996 opgerichte LeJ splitste zich af van de voormalige partij *Sipah-e-Sahaba Pakistan* (SSP) die strijdt tegen sjiitische

⁴¹³ Thematisch Ambtsbericht over de positie van ahmadi's en christenen in Pakistan 2017-2020, December 2020. Zie pagina 8 voor een algemene beschrijving van de positie van sjiieten.

⁴¹⁴ CIA, *The World Factbook Pakistan*, geraadpleegd 13 oktober 2021, <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/pakistan/>; UK Home Office, *Country Policy and Information Note Pakistan: Shia Muslims*, July 2021, pp.17-18.

⁴¹⁵ Australian Government, Department of Foreign Affairs and Trade, *DFAT Country Information Report Pakistan*, p.26, februari 2019.

⁴¹⁶ Australian Government, Department of Foreign Affairs and Trade, *DFAT Country Information Report Pakistan*, p.26, februari 2019.

⁴¹⁷ Newman, Andrew J.. "Āshūrā". *Encyclopedia Britannica*, 16 Aug. 2022, <https://www.britannica.com/topic/Ashura-Islamic-holy-day>. Accessed 23 September 2022.

⁴¹⁸ UK Home Office, *Country Policy and Information Note Pakistan: Shia Muslims*, p.17-18, juli 2021.

⁴¹⁹ <https://minorityrights.org/minorities/shia-and-hazaras/>, geraadpleegd op 20 oktober 2021; UK Home Office, *Country Policy and Information Note Pakistan: Shia Muslims*, p.17-18, juli 2021.

⁴²⁰ <https://minorityrights.org/minorities/shia-and-hazaras/>, geraadpleegd op 20 oktober 2021.

invloed in Pakistan.⁴²¹ De SSP verklaart openlijk dat zij sjiieten als doelwit heeft en eiste de verantwoordelijkheid voor verschillende aanslagen op.⁴²² Voor meer informatie over deze militante groeperingen, zie paragraaf 1.1.3.

Er zijn regelmatig berichten over gerichte aanvallen, ontvoeringen en moorden in gebieden waar veel sjiieten wonen. Radicale islamitische groeperingen hebben het vooral gemunt op de inwoners van Quetta, de hoofdstad van de provincie Balochistan.⁴²³ Vanwege moorden in Quetta zijn er in de jaren 2000 veel sjiieten vertrokken naar steden als Lahore en Karachi.⁴²⁴ Volgens een bron waren de meeste van de blasfemie-zaken in Balochistan in 2020 gericht tegen sjiieten.⁴²⁵ In Sindh vinden verdwijningen van sjiitische jongens en gerichte moordaanslagen op sjiieten plaats.⁴²⁶

Tijdens de verslagperiode was een dieptepunt de zelfmoordaanslag door ISKP op een sjiitische moskee in Peshawar op 4 maart 2022, waarbij 46 doden vielen.⁴²⁷

Het is onduidelijk of sjiieten die bedreigd worden effectieve bescherming van de Pakistaanse autoriteiten kunnen krijgen. Volgens een bron ondernemen de autoriteiten geen speciale actie om - afgezien van de Hazara's - sjiieten te beschermen. Niemand zou worden vervolgd voor het vermoorden of ontvoeren van sjiieten, aldus deze bron.⁴²⁸

Hazara's

Hazara's in Quetta

De Hazara's vormen een aparte groep en zijn duidelijk herkenbaar door hun euraziatische uiterlijk. Naar schattingen zijn er tussen 600.000 en een miljoen Hazara's in Pakistan. De meesten van hen zijn sjiieten, een klein deel is soennitisch.⁴²⁹ Het grootste deel van de Hazara's - ongeveer 500.000 - woont in Quetta. Omdat de sjiitische Hazara's zowel een religieuze als etnische minderheid zijn, worden zij gediscrimineerd vanwege hun geloof, maar ook op basis van hun uiterlijk en etniciteit.⁴³⁰

Op grond van uiterlijke kenmerken (afgezien van kleding) is het niet te zien of een Hazara sjiitisch of soennitisch is. Volgens HRW werden bij een aanslag op een bus vol sjiitische Hazara's, de soennitische Hazara's opgedragen uit te stappen en weg te rennen.⁴³¹

Hazara's in Quetta ondervinden veel problemen.⁴³² Dit geldt zowel voor Afghaanse Hazara's die gevlucht zijn als voor Hazara's met de Pakistaanse nationaliteit. Er zijn regelmatig berichten over gerichte aanvallen, ontvoeringen en moorden, met name

⁴²¹ Bundesamtes für Migration und Flüchtlinge (BAMF), *Länderreport 24 Pakistan- Lage der Ahmadijs und Schiiten sowie Ehrverbrechen im Kontext der islamisch geprägten Strafgesetzgebung*, p.3, Stand 05/2022.

⁴²² Vertrouwelijke bron 28 januari 2022.

⁴²³ Bundesamtes für Migration und Flüchtlinge (BAMF), *Länderreport 24 Pakistan- Lage der Ahmadijs und Schiiten sowie Ehrverbrechen im Kontext der islamisch geprägten Strafgesetzgebung*, p.4, Stand 05/2022.

⁴²⁴ Vertrouwelijke bron 24 januari 2022.

⁴²⁵ Vertrouwelijke bron 24 januari 2022.

⁴²⁶ Vertrouwelijke bron 28 januari 2022.

⁴²⁷ Al Jazeera, *ISIL suicide bomber of Pakistan mosque was Afghan exile*, 10 maart 2022,

<https://www.aljazeera.com/news/2022/3/10/isil-suicide-bomber-of-pakistan-mosque-was-afghan-exile-police>

⁴²⁸ Vertrouwelijke bron 28 januari 2022.

⁴²⁹ Australian Government, Department of Foreign Affairs and Trade, *DFAT Country Information Report Pakistan*, p.18, februari 2019.

⁴³⁰ <https://minorityrights.org/minorities/shia-and-hazaras/>, geraadpleegd 20 oktober 2021.

⁴³¹ HRW, *"We are the Walking Dead" - Killings of Shia Hazara in Balochistan, Pakistan*, 29 juni 2014.

⁴³² Vertrouwelijke bron 28 januari 2022.

in Quetta.⁴³³ De sjiitische Hazara wonen om veiligheidsredenen in geïsoleerde enclaves in de stad.⁴³⁴

Het leger verklaart officieel dat het de Hazara's beschermt. Volgens een bron betaalt de provinciale regering hoge rekeningen aan het leger voor bescherming.⁴³⁵ Verschillende bronnen claimen echter dat deze 'bescherming' onvoldoende oplevert.⁴³⁶

In Quetta wonen de Hazara's in de afgesloten wijken Mariabad en Hazara Town om ze beter te kunnen beschermen. Het leger heeft checkpoints, roadblocks en muren rondom de wijken opgetrokken. Volgens een inwoner van een van de wijken die geïnterviewd werd door de The Guardian 'leven we in een gevangenis. Onze mannen en jongeren kunnen niet naar buiten gaan. Als ze dat doen, worden ze gedood.'⁴³⁷ Medische, onderwijs- en andere diensten binnen de enclaves zijn elementair. Voedsel en andere eerste levensbehoeften moeten van buiten worden aangevoerd, en de prijzen zijn naar verluidt dubbel zo hoog als elders in Quetta. Degenen die het zich kunnen veroorloven om naar Karachi te reizen voor medische behandelingen, doen dat ook. Anderen moeten naar ziekenhuizen in Quetta buiten de enclaves, waar ze in het verleden zijn aangevallen. Sektarische militanten hebben ook Hazara's aangevallen bij religieuze processies, bij gebedshuizen en op pelgrimreizen op weg naar Iran.⁴³⁸

Er bestaan scholen binnen de enclaves, maar er is weinig mogelijkheid tot hoger onderwijs. Veel Hazara studenten hebben de hoop op hoger onderwijs opgegeven vanwege de risico's die reizen met zich meebrengt. Een klein aantal rijkere Hazara's stuurt hun kinderen naar universiteiten in Lahore of Islamabad, waar zij zich naar verluidt veiliger voelen.⁴³⁹

Veel Hazara's in Quetta verlenen diensten aan hun eigen gemeenschappen binnen de enclaves; anderen verhuizen naar andere steden in Pakistan om te werken. Of een Hazara kan verhuizen hangt sterk af van diens persoonlijke middelen en familiebanden. In het verleden werkten Hazara's vaak in het leger en bij de overheid, maar nu solliciteren nog maar weinigen naar deze banen vanwege discriminatie en angst voor aanslagen. Sinds de IS aanval in Mach in januari 2021, zijn Hazara's naar verluidt te bang om te werken in de Baloch mijnbouw. Voorheen was dit een belangrijke bron van inkomsten. Hoge werkloosheidscijfers en beperkte vooruitzichten zouden naar verluidt geleid hebben tot een gevoel van hopeloosheid onder Hazara-jongeren in Quetta.⁴⁴⁰

De meeste Hazara's in Pakistan kunnen een ID-kaart krijgen, zoals een CNIC. Sommigen menen echter dat NADRA-medewerkers soms expres vertragingen veroorzaken. Hazara's zijn het slachtoffer geweest van dodelijke aanvallen buiten het NADRA-kantoor in Quetta, toen zij probeerden paspoorten en CNICs aan te vragen. Als gevolg daarvan voelen veel Hazara's zich niet veilig om de enclaves te verlaten om documenten aan te vragen.⁴⁴¹

⁴³³ Australian Government, Department of Foreign Affairs and Trade, *DFAT Country Information Report Pakistan*, p.18, februari 2019.

⁴³⁴ Vertrouwelijke bron 7 juni 2022; Australian Government, Department of Foreign Affairs and Trade, *DFAT Country Information Report Pakistan*, p.18, februari 2019.

⁴³⁵ Vertrouwelijke bron 24 januari 2022.

⁴³⁶ Vertrouwelijke bron 24 januari 2022; Vertrouwelijke bron 28 januari 2022.

⁴³⁷ The Guardian, 'Every year we dig mass graves': the slaughter of Pakistan's Hazara, 5 april 2021.

⁴³⁸ Australian Government, Department of Foreign Affairs and Trade, *DFAT Country Information Report Pakistan*, p.19, februari 2019.

⁴³⁹ Australian Government, Department of Foreign Affairs and Trade, *DFAT Country Information Report Pakistan*, p.19, februari 2019.

⁴⁴⁰ Australian Government, Department of Foreign Affairs and Trade, *DFAT Country Information Report Pakistan*, p.19, februari 2019.

⁴⁴¹ Australian Government, Department of Foreign Affairs and Trade, *DFAT Country Information Report Pakistan*, p.19, februari 2019.

Volgens het *Department of Foreign Affairs and Trade van Australië* (DFAT) lopen de Hazara's die in de enclaves in Quetta wonen een gematigd risico op maatschappelijke discriminatie in de vorm van belemmerde toegang tot hoger onderwijs, medische diensten, werkgelegenheid en betaalbaar voedsel. Binnen en buiten de enclaves lopen Hazara's een gematigd risico op officiële discriminatie, onder meer door regeringsambtenaren en veiligheidstroepen, in de vorm van obstructie bij controleposten en ontzegging van identiteitsdocumenten, werkgelegenheid en diensten. Het DFAT is van mening dat deze discriminatie eerder het gevolg is van wijdverspreide individuele vooroordelen dan van officieel beleid.⁴⁴²

De Hazara-wijken in Quetta zijn afgesloten om ze beter te kunnen beschermen. Daarbuiten zouden ze 'op zichzelf aangewezen' zijn. Volgens een andere bron waren er eens explosieven geplaatst om een aanslag te plegen in de afgesloten wijken waarin de Hazara's wonen. Ze zouden elke dag een andere route naar hun werk lopen om geweld onderweg te voorkomen.⁴⁴³ Bij verschillende overvallen in Quetta werden Hazara's uit de bus gehaald waarin ze vervoerd werden, en vervolgens doodgeschoten omdat ze sjiïet waren.⁴⁴⁴

Bij een van de ernstigste aanvallen, gericht tegen de sjiïtische Hazara's, werden op 12 april 2020 twintig mensen gedood bij een bomaanslag op een groentemarkt in Quetta. Zij waren daar boodschappen aan het doen, buiten hun enclave. Ten minste 48 mensen raakten gewond. Onder de doden en gewonden bevonden zich ook paramilitairen van het *Frontier Corps* (FC) die de markt bewaakten.⁴⁴⁵ Begin 2021 pleegde IS een gerichte aanslag waarbij het 11 Hazara mijnwerkers doodde.⁴⁴⁶

Hazara's die Quetta verlaten, moeten de veiligheidsdiensten op de hoogte brengen. Plaatselijke bronnen melden dat de grenswachters Hazara's regelmatig lastigvallen bij controleposten. Human Rights Watch meldde gemiddeld dat gepensioneerde leden van de grenswacht Hazara's hebben omschreven als 'agenten van Iran' en 'onbetrouwbaar'.⁴⁴⁷

Hazara's in andere delen van Pakistan

De meeste Hazara's wonen in enclaves in Quetta vanwege de veiligheidssituatie in Balochistan. Kleinere bevolkingsgroepen wonen in Karachi, Lahore en Islamabad. Hazara's buiten Quetta wonen meestal niet in enclaves om het risico van etnische profilering, discriminatie en aanvallen te verminderen.⁴⁴⁸

Militante groeperingen, waaronder LeJ en ISKP beschouwen de Hazara's als 'ongelovigen' die daarom 'vogelvrij' zijn. Volgens een rapport van de *National Commission for Human Rights* (NCHR) uit 2019 zijn er sinds 1999 minstens 2.000 Hazara's door militanten gedood 'bij verschillende incidenten, waaronder bomexplosies, zelfmoordaanslagen en doelwitmoorden'. Niemand is verantwoordelijk gehouden voor deze aanvallen. Politieke en religieuze leiders van de Hazara's zijn het doelwit geweest van aanslagen en vermoord. Hazara's zijn in voorgaande jaren

⁴⁴² Australian Government, Department of Foreign Affairs and Trade, *DFAT Country Information Report Pakistan*, p.19, februari 2019.

⁴⁴³ Vertrouwelijke bron 28 januari 2022.

⁴⁴⁴ Vertrouwelijke bron 24 januari 2022.

⁴⁴⁵ Bundesamt für Migration und Flüchtlinge (BAMF), *Länderreport 24 Pakistan- Lage der Ahmadij und Schiiten sowie Ehrverbrechen im Kontext der islamisch geprägten Strafgesetzgebung*, p.4, Stand 05/2022.

⁴⁴⁶ Pak Institute for Peace Studies (PIPS), *Pakistan Security Report 2021 – Conflict and Peace Studies*, Volume 14, Jan-June 2022, Nr 1, p.18.

⁴⁴⁷ Australian Government, Department of Foreign Affairs and Trade, *DFAT Country Information Report Pakistan*, p.19, februari 2019.

⁴⁴⁸ Australian Government, Department of Foreign Affairs and Trade, *DFAT Country Information Report Pakistan*, p.18, februari 2019.

doelwit geweest in Karachi, Peshawar en elders. Militante groeperingen behouden de intentie en de capaciteit om Hazara's in heel Pakistan aan te vallen.⁴⁴⁹

Sommige Hazara's zijn gedocumenteerde Pakistaanse burgers of bezitten andere vormen van documentatie waarmee ze legaal in Pakistan kunnen verblijven. Anderen hebben geen papieren. Of een Hazara wettelijk toegang heeft tot openbare diensten en dergelijke hangt gedeeltelijk af van diens status. Maar ook andere factoren kunnen de toegang hiertoe beperken, waaronder de veiligheidssituatie voor Hazara's in Pakistan.⁴⁵⁰

Volgens het DFAT lopen de Hazara's in Balochistan een groot risico op geweld van militanten op grond van hun etnische en sektarische identiteit. Buiten Balochistan is het risico op geweld voor Hazara's gematigd. Hazara's lopen een groter risico op geweld dan andere sjiieten vanwege hun herkenbare uiterlijk en segregatie. Buiten Balochistan schat het DFAT dat Hazara's een laag risico lopen op maatschappelijke of officiële discriminatie, maar merkt op dat verhuizing naar deze gebieden moeilijk of onmogelijk is voor velen.⁴⁵¹

Volgens het *National Institute of Advanced Studies* (NIAS) in Bangalore (India) hebben de Hazara's in Pakistan te maken met 'vervolging ondanks overheidsmaatregelen om de gemeenschap te beschermen'. Redenen hiervoor zouden zijn straffeloosheid en gebrek aan rechtshandhaving. De Hazara-gemeenschap zou verklaard hebben dat de staat niet adequaat op hun situatie reageert en hen geen bescherming biedt, ondanks een nationaal actieplan. De Hazara's eisen van de staat aanzienlijke maatregelen om hun zorgen weg te nemen en hen te beschermen tegen vervolging, aldus het NIAS.⁴⁵²

3.1.8

Pashtuns

De Pashtuns⁴⁵³ leven voornamelijk in het grensgebied van Pakistan en Afghanistan. Zij leven aan beide zijden van de grens, de door de Britten getrokken zogenaamde 'Durand-lijn'. Aan Pakistaanse kant wonen zij in de provincies KP en Balochistan. De Pashtuns hebben een eeuwenoude gedragscode, de *pashtunwali*, waarop zij zeer trots zijn. Deze is gebaseerd op stammentradities, hechte familiebanden en eeuwenoude gebruiken.⁴⁵⁴ De Taliban in Afghanistan worden van oudsher gedomineerd door de Pashtuns. Als gevolg daarvan kunnen Pashtuns in Pakistan ongewild geassocieerd worden met de Taliban.

Stigmatisering en stereotypering van Pashtuns zou door heel het land kunnen gebeuren, ook op staatsniveau. Soms worden zij gestereotypeerd als aanhangers van de Taliban, omdat zij dezelfde etnische achtergrond hebben, zelfs door ex-premier Imran Khan. Dit leidt volgens critici tot normalisering van dit beeld.⁴⁵⁵ Veel Pashtuns zijn echter onderdrukt (geweest) of geterroriseerd door de Taliban, net als andere bevolkingsgroepen.

Tegelijkertijd zijn de Pashtuns wijdverspreid en bekleden zij vele hoge publieke functies. Een groot deel van het federale kabinet is Pashtun. In het leger zijn de Punjabi's de grootste etnische groep, daarna volgen de Pashtuns. Er zou sprake zijn

⁴⁴⁹ Australian Government, Department of Foreign Affairs and Trade, *DFAT Country Information Report Pakistan*, p.18, februari 2019.

⁴⁵⁰ Australian Government, Department of Foreign Affairs and Trade, *DFAT Country Information Report Pakistan*, p.18, februari 2019.

⁴⁵¹ Australian Government, Department of Foreign Affairs and Trade, *DFAT Country Information Report Pakistan*, p.19, februari 2019.

⁴⁵² Pakistan Reader van NIAS, *Hazara Persecution in Pakistan: No end in sight*, Pakistan Reader# 223, 7 October 2021.

⁴⁵³ In het Nederlands worden zij ook wel Pathanen genoemd.

⁴⁵⁴ Afghanistan Analysts Network (AAN), *Pashtunwali – tribal life and behaviour among the Pashtuns*, 21 maart 2021; Anatol Lieven, *Pakistan – A hard country*, Penguin Books 2012, pp. 377-378.

⁴⁵⁵ Gandhara, *Pakistan's Imran Khan Under Fire For Claiming Pashtuns Are Taliban Sympathizers*, 15 oktober 2021.

van een ontwikkeling waarbij groepen zich verplaatsen, de provincie KP meer multi-cultureel wordt en Pashtuns ook naar Karachi verhuizen.⁴⁵⁶

De Pashtuns maken 15.4% van de bevolking uit, tegenover 44.7% Punjabi's.⁴⁵⁷ Ook in de provincie Punjab wonen Pashtuns. Daar komt het voor dat Pashtuns gediscrimineerd worden of verdacht worden van banden met de Taliban op basis van hun afkomst.⁴⁵⁸ Zij kunnen staande worden gehouden bij controleposten. Ook bestaan er stereotyperingen, zoals dat Pashtuns conservatief zijn.⁴⁵⁹ Pakistaanse Pashtuns onderscheiden zichzelf van hun Afghaanse volksgenoten, maar Punjabi's zouden alle Pashtuns vaak over een kam scheren. Volgens een bron zouden er veel vooroordelen bestaan over Pashtuns, zoals dat het criminele circuit in Pakistan gedomineerd zou worden door de Pashtuns.⁴⁶⁰ Dit gaat dan met name om Pashtuns die afkomstig zijn uit KP.⁴⁶¹

In Lahore in de provincie Punjab zijn er delen van de stad waar de winkelhouders nagenoeg allemaal Pashtuns zijn. Volgens een bron zou het voorkomen dat de politie Pashtuns oppakt na een aanslag in de stad. Ook zouden agenten naar universiteiten gaan en daar studenten inrekenen uit Balochistan en KP (het traditionele thuisland van de Pashtuns). Volgens de bron zouden de veiligheidsdiensten denken dat de Taliban in KP makkelijk contact legt met andere Pashtuns en dat Pashtuns sympathiseren met de Taliban.⁴⁶²

Pashtun Tahaffuz Movement

In 2016 werd de *Pashtun Tahaffuz Movement* (PTM) opgericht door een groep van acht universiteitsstudenten in de noordwestelijke stad Dera Ismail Khan. Zij zetten zich in voor de rechten van etnische Pashtuns die getroffen zijn door de Pakistaanse militaire operaties van het Pakistaanse veiligheidsapparaat tegen de Taliban in het noordwesten van het land.⁴⁶³

De strategie van de PTM is niet-gewelddadig. Zij hebben veel steun onder jonge Pashtuns die gevlucht zijn voor gewelddadige conflicten. Zij veroordelen geweld door milities die volgens hen 'een verlengstuk van het leger' vormen en eisen schadeloosstelling voor de schade die het leger berokkend heeft aan burgers. Volgens het *Office Français de Protection des Réfugiés et Apatrides* (OFPRA) wordt de organisatie bijzonder onderdrukt door de veiligheidstroepen. Zij zouden gewelddadig ingrijpen bij publieke acties, activisten opsluiten in de gevangenis en media dwingen tot zelfcensuur. Leaders van de PTM zouden regelmatig het slachtoffer zijn van detentie, gerechtelijke procedures en zelfs moord, aldus OFPRA.⁴⁶⁴

De PTM stelt te maken te hebben met intimidatie, censuur en arrestaties.⁴⁶⁵ De charismatische leider Manzoor Pashteen werd verschillende malen in detentie genomen. Begin juni 2021 werd hij acht uur vastgehouden nadat hij was opgepakt op weg naar een *sit-in*. Vóór dit incident was hij al meerdere malen aangehouden op verdenking van opruiing. In januari 2020 werd hij gearresteerd toen hij kritiek had

⁴⁵⁶ Vertrouwelijke bron 24 januari 2022.

⁴⁵⁷ <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/pakistan/>

⁴⁵⁸ The News, *The discriminated Pashtun*, 5 maart 2017.

⁴⁵⁹ The Correspondent PK, *Racial profiling: Constructing the 'violent Pashtun' in our collective imagination*, 13 mei 2021.

⁴⁶⁰ Vertrouwelijke bron 29 januari 2022.

⁴⁶¹ Vertrouwelijke bron 22 juli 2022.

⁴⁶² Vertrouwelijke bron 29 januari 2022.

⁴⁶³ Al Jazeera, *Why is Pakistans Pashtun movement under attack?*, 28 januari 2020.

⁴⁶⁴ Division de l'Information, de la Documentation et des Recherches, de l'Office Français de Protection des Réfugiés et Apatrides (OFPRA), *Le Mouvement de Protection Pachtoune, (Pashtun Tahafez Mouvement PTM)*, 9 juli 2020.

⁴⁶⁵ Al Jazeera, *Why is Pakistans Pashtun movement under attack?*, 28 januari 2020.

geuit op de staat bij een publieke bijeenkomst. De maand erop werd hij op borgtocht vrijgelaten.⁴⁶⁶

3.1.9 Christenen

Voor algemene informatie over de positie van christenen in Pakistan, zie het thematisch ambtsbericht over de positie van ahmadi's en christenen in Pakistan van december 2020. Dit algemeen ambtsbericht zal ingaan op ontwikkelingen sindsdien.⁴⁶⁷

Naast de moslim-meerderheid bestaan er verschillende religieuze minderheden in Pakistan, waaronder christenen. De cijfers over het aantal christenen in Pakistan lopen uiteen van ongeveer twee miljoen tot ongeveer vier miljoen. Volgens de *United States Commission on International Religious Freedom* (USCIRF) is 1,59% van de gehele bevolking christen.⁴⁶⁸ Volgens *Open Doors* (een organisatie die vervolgte christenen wereldwijd steun biedt) zijn het er 4.052.000, ofwel 1,9% van 208.362.000 inwoners.⁴⁶⁹

De verdeling onder de verschillende stromingen is onduidelijk. Volgens Open Doors is 27,7% van het totale aantal christenen katholiek en 62,2% protestant. In absolute getallen zijn dit er respectievelijk 1.120.000 en 2.520.000. Voor de rest van de christelijke bevolking is het ofwel onbekend tot welke denominatie ze behoren, ofwel maken ze deel uit van kleinere stromingen.⁴⁷⁰ Het onderscheid tussen de verschillende denominaties is van belang voor de gelovige Christenen zelf, niet voor de overheid. In NADRA wordt 'christen' ingevoerd, zonder verdere specificatie.⁴⁷¹

Christenen leven verspreid over het hele land, met een hoge concentratie in Punjab, met name Lahore.⁴⁷² Ook in Karachi, Faisalbad, Rawalpindi en centraal-Punjab woont een redelijk aantal christenen. Soms wonen ze rondom historische kerken in Peshawar of Quetta. Een dergelijke wijk kan een sociale gemeenschap vormen, maar kan ook gemixt zijn met personen van andere geloven.⁴⁷³

In de Pakistaanse samenleving worden christenen systematisch gediscrimineerd. Ze hebben vaak de laagst betaalde baantjes. Bij gepubliceerde advertenties voor straatvegers of schoonmakers wordt soms expliciet vermeld dat een christen wordt gevraagd. Wanneer ze als huishoudelijke hulp werken, zijn ze soms verplicht met apart bestek en van aparte borden te eten.⁴⁷⁴ Ze worden gezien als tweederangsburgers.⁴⁷⁵

Vervolging en discriminatie

⁴⁶⁶ Dawn, *PTM Manzoor Pashteen released nearly 8 hours after being detained*, 4 juni 2021; Trouw, *Manzoor Pashteen kon zich maar niet neerleggen bij het onrecht in Pakistan, nu is hij opgepakt*, 28 januari 2020.

⁴⁶⁷ Thematisch ambtsbericht over de positie van ahmadi's en christenen in Pakistan 2017-2020, december 2020.

⁴⁶⁸ United States Commission on International Religious Freedom (USCIRF), *2021 annual report*.

⁴⁶⁹ <https://www.opendoors.org/en-US/persecution/countries/pakistan/?ref=wwmap>, geraadpleegd op 19 oktober 2021; <https://www.opendoors.nl/ranglijst/pakistan/>, geraadpleegd op 19 oktober 2021. Het CIA World Factbook hanteert een ander getal, namelijk bijna 243 miljoen inwoners van Pakistan.

⁴⁷⁰ Open Doors International/World Watch Research, *Pakistan Country Dossier*, November 2020

⁴⁷¹ Vertrouwelijke bron 28 januari 2022.

⁴⁷² Open Doors International/World Watch Research, *Pakistan Country Dossier*, November 2020.

⁴⁷³ Vertrouwelijke bron 28 januari 2022.

⁴⁷⁴ Vertrouwelijke bron 28 januari 2022.

⁴⁷⁵ Thematisch Ambtsbericht over de positie van ahmadi's en christenen in Pakistan 2017-2020, p.51, december 2020.

Open Doors heeft Pakistan als 8^e geplaatst op haar ranglijst voor 2021 van landen waar christenen vervolgd worden, de *World Watch List*.⁴⁷⁶ De bevindingen van Open Doors zijn als volgt samengevat: 'In Pakistan worden christenen als tweederangs burgers beschouwd. Kerkleiders kunnen worden gearresteerd als zij zich niet houden aan de wensen van de autoriteiten. Deze arrestaties dienen als waarschuwing voor de christelijke minderheid en intimideren hen verder. De COVID-19 pandemie leidde ertoe dat meer hulp wordt verleend aan christelijke dagloners, op voorwaarde dat zij zich tot de islam bekeren. De beruchte blasfemiewetten van Pakistan worden nog steeds gebruikt om niet-moslims (of moslimse minderheidssecten) te beschuldigen van belediging van de Profeet Mohammed of de Koran. Zelfs een valse beschuldiging kan leiden tot geweld door de menigte. Daarnaast is er in Pakistan nog steeds sprake van een 'stille epidemie' van ontvoeringen, gedwongen huwelijken en gedwongen bekeringen van christelijke meisjes en vrouwen.'⁴⁷⁷ Volgens een andere bron was er weinig respons op het aanbod van hulp in ruil voor bekering tijdens de pandemie.⁴⁷⁸ Ook worden er veel blasfemiezaken aangespannen tegen moslims en niet alleen tegen religieuze minderheden.⁴⁷⁹

De conclusies van Open Doors van het jaar ervoor waren: 'Historische kerken hebben in Pakistan nog relatief wat vrijheid om samen te komen, maar ze worden streng in de gaten gehouden door de overheid en zijn regelmatig het doelwit van bomaanslagen. Kerken die zich bezighouden met evangelisatie en jongerenwerk ondervinden zware tegenstand vanuit de overheid en hun omgeving. Alle christenen worden door de Pakistaanse overheid gediscrimineerd. Zo krijgen zij de lastigste, slechtst betaalde banen die er zijn. De meeste christenen zijn erg arm. Maar zelfs christenen die tot de middenklasse behoren worden buitengesloten en vervolgd vanwege hun geloof'.⁴⁸⁰ Dit houdt in dat hoewel mensen uit de middenklasse zich doorgaans beter kunnen verweren, christenen uit deze groep desondanks toch geïsoleerd en gediscrimineerd worden.

De oud-bisschop Michael Nazir-Ali die in de jaren tachtig vanuit Pakistan naar Engeland gekomen is, hoort van christenen in Pakistan dat 'zij voortdurend onder druk staan, onder dreiging van geweld. Hun kerken zijn zwaarbewaakte forten geworden, dus dat kunnen geen plaatsen van 'dienst aan de samenleving' meer zijn. De kerk doet nog steeds wat ze kan. Ze is actief in onderwijs, gezondheidszorg, alfabetisering. Maar er is minder vrijheid om dat te doen.' Volgens de oud-bisschop 'is de blasfemiewetgeving vanaf het begin enorm misbruikt tegen christenen en anderen, om rekeningen te vereffenen, haat te zaaien en zelfs als aanleiding voor groepsgeweld. Ook de maatschappelijke discriminatie is toegenomen. Er zijn schoolboeken waarin haat wordt aangewakkerd'.⁴⁸¹

Christenen die een functie bekleden binnen de kerk, hebben meestal een hogere status binnen hun gemeenschap.⁴⁸² Tegelijkertijd zijn ze daardoor naar buiten toe zichtbaarder, en dus gemakkelijker te discrimineren of tot doelwit te maken. Meer in algemene zin is het meestal zo dat personen die een hogere functie bekleden, vaak beter in staat zijn zichzelf te verdedigen.⁴⁸³

Mission Network News schreef dat 'christenen vaak het slachtoffer zijn van de blasfemiewetten. Dat zou de reden zijn dat zoveel christenen Pakistan verlaten'.⁴⁸⁴

⁴⁷⁶ <https://www.opendoorsusa.org/christian-persecution/world-watch-list/pakistan/>, geraadpleegd 22 mei 2022.

⁴⁷⁷ <https://www.opendoorsusa.org/christian-persecution/world-watch-list/pakistan/>, geraadpleegd 22 mei 2022.

⁴⁷⁸ Vertrouwelijke bron 2 juni 2022.

⁴⁷⁹ Vertrouwelijke bron 2 juni 2022.

⁴⁸⁰ <https://www.opendoors.nl/ranglijst/pakistan/>, geraadpleegd 20 oktober 2021.

⁴⁸¹ Nederlands Dagblad, 'Er zijn veel moslims van goede wil, die in vrede willen samenleven', 21 mei 2022.

⁴⁸² Vertrouwelijke bron 28 januari 2022.

⁴⁸³ Vertrouwelijke bron 28 januari 2022.

⁴⁸⁴ Mission Network News, *Pakistan cuts deal with TLP*, 5 november 2021.

Uitdragen van het geloof/prediken en evangeliseren

Religieuze publieke evenementen worden meestal in de kerk gehouden. Er bestaat een veiligheidsrisico voor openbare bijeenkomsten in het algemeen. Bij speciale gelegenheden zoals Kerst of Pasen vragen christelijke gemeenschappen aanvullende veiligheidsvoorzieningen aan bij de overheid, die ze meestal ook krijgen. Als ze geen vergunning krijgen voor een bijeenkomst, houden ze die binnen in de kerk.⁴⁸⁵ Gelovigen die in het openbaar prediken of proberen mensen te bekeren staan bloot aan grote veiligheidsrisico's. Een moslim die zich bekeert tot het christendom, wordt als afvallige beschouwd en kan daarom door andere moslims vermoord worden.⁴⁸⁶ Bijbels worden verkocht in kerken, in (grotere) boekhandels, of op sommige markten. Doorgaans zijn zij niet te vinden in kraampjes buiten op straat.⁴⁸⁷

Documenten en invoer in NADRA

De kerk geeft haar eigen christelijke doopaktes uit.⁴⁸⁸ Deze worden niet erkend door de overheid. Ze kunnen niet ingevoerd worden in NADRA omdat het systeem het niet herkent. De akte moet ondersteund worden door een ander document. Ook geeft de kerk trouwcertificaten uit. Het Hooggerechtshof adviseerde om christelijke huwelijken te registreren in NADRA. Dit advies werd gegeven in 2019 en is gedeeltelijk geïmplementeerd.⁴⁸⁹

Volgens een bron is het weleens gebeurd dat per ongeluk 'islam' in het systeem werd ingevoerd onder het kopje 'religie'. Toen dit gebeurde, weigerden NADRA medewerkers de invoer te veranderen omdat het kon opgevat worden als afvalligheid. De betrokkene moest naar een rechtbank gaan om de fout te bewijzen.⁴⁹⁰

Bij een christelijk huwelijk in Pakistan was scheiden lange tijd alleen mogelijk op basis van de beschuldiging van overspel. Als gehuwden op andere gronden wilden scheiden, moesten zij zich eerst bekeren tot de islam. Het Hof oordeelde in 2017 dat het ook mogelijk moet zijn op andere gronden te scheiden.⁴⁹¹

Christian Democratic Party

De *Christian Democratic Party* (CDP) van Ben Hur Yousaf is een kleine partij die niet geregistreerd is. De enige christelijke partij die geregistreerd zou zijn, is de *National Christian Party*.⁴⁹² De CDP heeft een eigen Facebook-pagina.⁴⁹³

Militante organisaties en gedwongen bekeringen

Geweld door militante organisaties

Sommige militante moslimorganisaties richten zich specifiek tegen christenen. Ze plegen gewelddadige aanvallen op gelovigen, dwingen hen om zich te bekeren onder bedreiging of beschuldigen hen van blasfemie.

⁴⁸⁵ Vertrouwelijke bron 28 januari 2022.

⁴⁸⁶ Vertrouwelijke bron 28 januari 2022.

⁴⁸⁷ Vertrouwelijke bron 28 januari 2022.

⁴⁸⁸ Vertrouwelijke bron 28 januari 2022.

⁴⁸⁹ US Commission on International Religious Freedom (USCIRF), *Annual report 2020*, mei 2021, p.16; Vertrouwelijke bron 22 juli 2022; Vertrouwelijke bron 6 september 2022; Agenzia Fides, *ASIA/PAKISTAN - The Supreme Court restores the registration and the civil value of Christian marriages*, 23 januari 2019; Dawn, *Islamabad UCs to start registering religious minorities' marriages, says PM's aide*, 19 december 2020.

⁴⁹⁰ Vertrouwelijke bron 29 januari 2022.

⁴⁹¹ *Courting the law, Judgment Analysis: Ameen Masih v Federation of Pakistan & Others*, 16 november 2017; Vertrouwelijke bron 22 juli 2022.

⁴⁹² Vertrouwelijke bron 29 januari 2022.

⁴⁹³ <https://www.facebook.com/ChristianDemocraticParty/about>

Er zijn militante groeperingen die doelgericht missionarissen aanvallen. Zo zijn er in Gochara and Chanto Nagar aanvallen uitgevoerd door de Taliban. Zij vinden dat christelijke missionarissen niet in KP zouden moeten opereren.⁴⁹⁴

Gedwongen bekeringen door geweld of bedreigingen

Christelijke organisaties maakten melding van gedwongen bekeringen onder bedreiging van geweld door de TLP.⁴⁹⁵ De TLP zou vinden dat 'christenen niet in Pakistan zouden moeten wonen'.⁴⁹⁶

Volgens een bron publiceerden de militante organisaties Dawat-e-Islami en Lashka-e-Taiba een handboek tot bekering tot de islam. Zij zouden voornamelijk actief zijn in Sindh.⁴⁹⁷

De groeperingen Mahajal Kuran en Dawat-e-Islami maken christenen in Punjab tot doelwit. Er zou een aanklacht tegen ze ingediend worden als ze zich niet bekeren. In KP is het aantal gedwongen bekeringen gestegen. In 2021 waren er 75 gevallen (meestal minderjarigen) van gedwongen bekering, seksuele onderworpenheid en slavernij. De praktijk nam toe omdat straffeloosheid zou zijn toegenomen.⁴⁹⁸ Volgens de HRCP zouden er in 2021 ten minste 63 gedwongen bekeringen plaatsgevonden hebben in de provincies Sindh en Punjab.⁴⁹⁹

Gedwongen bekering in ruil voor steun

Naast geweld en het dreigen met een aanklacht is er nog een andere methode om christenen tot de de islam te bekeren: het bieden van hulp op voorwaarde van bekering. Volgens een bron zijn er zijn meerdere berichten over dergelijke praktijken tijdens de verslagperiode. Islamitische organisaties zouden onder andere financiële hulp aanbieden in ruil voor bekering.⁵⁰⁰ Dawat-e-Islami zou hulpbehoevende christenen dwingen zich te bekeren om toegang te krijgen tot COVID-gerelateerde hulp.⁵⁰¹ Volgens een andere bron was er weinig respons op het aanbod van hulp in ruil voor bekering tijdens de pandemie.⁵⁰²

Gedwongen bekeringen door ontvoering

Volgens christelijke activisten zijn jonge meisjes van hun gemeenschap extra kwetsbaar voor gedwongen bekering door mannen buiten hun gemeenschap. Ze worden ontvoerd en vervolgens gedwongen te trouwen en moslim te worden.⁵⁰³ Het rapport *Abductions, Forced Conversions, and Forced Marriages of Religious Minority Women and Girls in Pakistan* van de *All-Party Parliamentary Group for Pakistani Minorities* van het Britse parlement gaat uitgebreid in op deze praktijk, die gestaag is toegenomen. De onderstaande informatie is afkomstig uit dit rapport. Christelijke of hindoemeisjes in de leeftijd van 12 tot 25 jaar worden ontvoerd, bekeerd tot de islam en onmiddellijk uitgehuwelijkt aan hun ontvoerders. Voorlopige studies suggereren dat tot duizend vrouwen en meisjes uit religieuze minderheidsgroepen elk jaar dit lot ondergaan. De werkelijke aantallen zullen echter wellicht nooit worden achterhaald. Al deze gevallen vinden straffeloos plaats.

⁴⁹⁴ Vertrouwelijke bron 28 januari 2022.

⁴⁹⁵ Christian Headlines, *Islamists in Pakistan Forcibly 'Convert' Catholic, Threaten Family*, 26 april 2021.

⁴⁹⁶ Mission Network News, *Pakistan cuts deal with TLP*, 5 november 2021.

⁴⁹⁷ Vertrouwelijke bron 29 januari 2022.

⁴⁹⁸ Vertrouwelijke bron 29 januari 2022.

⁴⁹⁹ Human Rights Commission of Pakistan (HRCP), *State of Human Rights 2021*, p.19, 2022. NB er wordt niet genoemd welke religie deze personen hadden voor bekering.

⁵⁰⁰ Vertrouwelijke bron 29 januari 2022.

⁵⁰¹ Farrukh Saif Foundation, *Muslim Organisations in Pakistan, Use COVID-19 Aid to Convert Christians to Islam*, 10 mei 2020.

⁵⁰² Vertrouwelijke bron 1 juni 2022.

⁵⁰³ US Department of State, Office of International Religious Freedom, *2020 Report on International Religious Freedom: Pakistan*, p.30, 12 mei 2021.

Gewoonlijk pleiten de familieleden van het slachtoffer na de ontvoering bij de plaatselijke politie om een *First Information Report* (FIR) in te dienen. De politie is meestal terughoudend of slaagt er niet in de zaken naar behoren te onderzoeken. In plaats daarvan krijgen de ouders vaak na een paar dagen het bekeringscertificaat en de huwelijksakte overhandigd. Er wordt ze vervolgens verteld dat het meisje vrijwillig tot de islam is toegetreden, getrouwd is en met haar nieuwe 'echtgenoot' samenwoont.⁵⁰⁴

In de rechtszaal wordt de zaak vaak afgeschilderd als een religieuze kwestie. De advocaten van de daders doen een beroep op de religieuze gevoelens van de rechter door te suggereren dat de meisjes zich vrijwillig tot de islam hebben bekeerd. In de meeste van deze gevallen vallen de vonnissen uit in het voordeel van de daders en verliezen de meisjes alle contact met hun familie.⁵⁰⁵

Een van de redenen waarom deze praktijk in de provincies Sindh en Punjab floreert, is dat vele betrokkenen er belang bij hebben het te laten voortbestaan. Zo spelen de geestelijken een sleutelrol in het bekeringsproces en het huwen van de slachtoffers met de daders. In Pakistan kan elke poging om een religieuze leider te arresteren worden opgevat als een aanval op de islam. Daarom wordt dergelijk gedrag van geestelijken vaak door regeringsambtenaren en politici getolereerd.⁵⁰⁶

Vestiging elders

In theorie zou een christen zich elders in Pakistan moeten kunnen vestigen. Volgens een bron is het echter in de praktijk niet gemakkelijk om naar een andere plaats te verhuizen alleen om specifiek geweld te ontvluchten.⁵⁰⁷ Het zou een plek moeten zijn waar werk te vinden is en de persoon in zijn levensonderhoud kan voorzien.⁵⁰⁸ Aangezien christenen vaak de slechtst betaalde baantjes hebben, kan dit een uitdaging zijn. Ook zal de gelovige dezelfde discriminatie en negatieve houding tegenover christenen tegenkomen als voorheen. Dit fenomeen is immers wijdverbreid over heel Pakistan. Volgens een andere bron kan verhuizen naar een grote stad met veel christenen soms een oplossing zijn.⁵⁰⁹

3.1.10 *Ahmadi's*

Voor algemene informatie over de positie van ahmadi's in Pakistan, zie het thematisch ambtsbericht over de positie van ahmadi's en christenen in Pakistan van december 2020.⁵¹⁰ Dit algemeen ambtsbericht zal ingaan op ontwikkelingen sindsdien.

De ahmadi moslimgemeenschap werd in 1889 opgericht, door Mirza Guhram Ahmad in Punjab, India. Veel moslims beschouwen ahmadi's als ketters omdat zij er andere interpretaties van het geloof op na houden.⁵¹¹ Voor ahmadi's is hun stichter, Mirza Ghulam Ahmad, een messias en een profeet, terwijl veel moslims geloven dat Mohammed de laatste profeet was.⁵¹²

⁵⁰⁴ All-Party Parliamentary Group for Pakistani Minorities van het Britse parlement, *Abductions, Forced Conversions, and Forced Marriages of Religious Minority Women and Girls in Pakistan*, 26 november 2021.

⁵⁰⁵ All-Party Parliamentary Group for Pakistani Minorities van het Britse parlement, *Abductions, Forced Conversions, and Forced Marriages of Religious Minority Women and Girls in Pakistan*, 26 november 2021.

⁵⁰⁶ All-Party Parliamentary Group for Pakistani Minorities van het Britse parlement, *Abductions, Forced Conversions, and Forced Marriages of Religious Minority Women and Girls in Pakistan*, 26 november 2021.

⁵⁰⁷ Vertrouwelijke bron 29 januari 2022.

⁵⁰⁸ Vertrouwelijke bron 28 januari 2022.

⁵⁰⁹ Vertrouwelijke bron 2 juni 2022.

⁵¹⁰ Thematisch ambtsbericht over de positie van ahmadi's en christenen in Pakistan 2017-2020, december 2020.

⁵¹¹ United States Commission on International Religious Freedom (USCIRF), *Factsheet Ahmadiyya muslims*, October 2021.

⁵¹² Bundesamt für Migration und Flüchtlinge (BAMF), *Länderreport 24 Pakistan- Lage der Ahmadijs und Schiiten sowie Ehrverbrechen im Kontext der islamisch geprägten Strafgesetzgebung*, p.3, Stand 05/2022.

Mirza Ghulam Ahmad zag zichzelf als een vernieuwer van de islam die uitverkoren was door Allah. Hij was van mening dat het islamitische geloof en de islamitische samenleving verslechterd waren en hervormingen nodig hadden die gebaseerd waren op goddelijke inspiratie.⁵¹³

Er zijn twee groepen ahmadi's: naast de *Ahmadiyya Muslim Jamaat* (ook Qadiani genoemd) is er een kleinere groep Lahore-ahmadi's (*Ahmadiyya Anjuman Isha'-Islam Lahore*). De Qadiani zien Mirza Ghulam Ahmad als profeet, terwijl de Lahore ahmadi's hem meer als een vernieuwer van de islam zien. In de discriminerende wet- en regelgeving tegen ahmadi's in Pakistan wordt geen onderscheid gemaakt tussen deze twee 'typen' ahmadi's.⁵¹⁴

De grotere groep *Ahmadiyya Muslim Jamaat*⁵¹⁵ heeft naar schatting tussen 600.000 en vijf miljoen leden in Pakistan. Het grote verschil in schattingen komt doordat veel ahmadi's zich niet laten registreren. De kleinere groep *Ahmadiyya Anjuman Isha'-Islam Lahore*, wordt wereldwijd op ongeveer 30.000 volgelingen geschat, waarvan er 5.000 tot 10.000 in Pakistan zouden wonen.⁵¹⁶ In dit algemeen ambtsbericht wordt geen onderscheid gemaakt tussen de verschillende stromingen.

Wetgeving

Ahmadi's worden door de Pakistaanse wetgeving ernstig beperkt in de vrije beoefening van hun geloof. Sinds een grondwetswijziging in 1974 worden zij als 'niet-moslims' beschouwd. Tijdens de militaire dictatuur van generaal Zia-ul-Haq (1978-1988) werden artikelen toegevoegd aan het Pakistaanse wetboek van strafrecht die het ahmadi's vrijwel onmogelijk maken hun geloof vrij te belijden. Zo verbieden de artikelen 298-b en 298-c van het Pakistaanse wetboek van strafrecht (*Pakistan Penal Code* ofwel PPC) ahmadi's om zichzelf moslim te noemen, hun geloof te onderwijzen en uit te dragen of om hun gebedshuizen moskeeën te noemen. Ook is het de facto onmogelijk om als moslims te stemmen.⁵¹⁷ Verder mogen zij niet zelf ritueel slachten⁵¹⁸ of de *adhan* (de oproep tot het gebed die vijf keer per dag plaatsvindt) uitvoeren.

Als een ahmadi zichzelf een moslim noemt, staat daar volgens artikel 298-c maximaal drie jaar gevangenisstraf en een geldboete op. In de praktijk kan elke publieke uiting van het ahmadi-geloof leiden tot strafrechtelijke vervolging.⁵¹⁹ In de artikelen 298-b en 298-c van de strafwet (de zogenaamde blasfemiewetten) kan godslastering strafbaar gesteld worden met levenslange opsluiting of de doodstraf. Ahmadi's zijn zeer kwetsbaar omdat simpelweg het geloof in oprichter Mirza Ghulam Ahmad als profeet al als godslastering beschouwd kan worden.⁵²⁰ De ahmadi's zijn niet de enigen die gevaar lopen door de blasfemiewetten. Zie ook de paragraaf over de blasfemiewetgeving onder 3.3.8 over rechtsgang.

Ahmadi's hebben geen vertegenwoordiging in het parlement en kunnen de facto geen publieke evenementen organiseren. Wettelijk zou het wel moeten kunnen, maar in de praktijk beroepen lokale autoriteiten zich dan op andere redenen zoals

⁵¹³ BBC News, *Who are the Ahmadi?*, 28 mei 2010.

⁵¹⁴ Thematisch ambtsbericht over de positie van ahmadi's en christenen in Pakistan 2017-2020, december 2020.

⁵¹⁵ Jamaat betekent vereniging of gemeenschap.

⁵¹⁶ Bundesamt für Migration und Flüchtlinge (BAMF), *Länderreport 24 Pakistan- Lage der Ahmadi's und Schiiten sowie Ehrverbrechen im Kontext der islamisch geprägten Strafgesetzgebung*, p.5, Stand 05/2022.

⁵¹⁷ Bundesamt für Migration und Flüchtlinge (BAMF), *Länderreport 24 Pakistan- Lage der Ahmadi's und Schiiten sowie Ehrverbrechen im Kontext der islamisch geprägten Strafgesetzgebung*, p.5, Stand 05/2022.

⁵¹⁸ Trouw, *Stel je voor dat je cel je celstraf zou krijgen voor het beschilderen van paaseieren*, 21 juli 2022.

⁵¹⁹ HRW, *Pakistan: Ensure Ahmadi Voting Rights*, 28 juni 2018.

⁵²⁰ Thematisch ambtsbericht over de positie van ahmadi's en christenen in Pakistan 2017-2020, december 2020; HRW, *Pakistan: Ensure Ahmadi Voting Rights*, 28 juni 2018.

de openbare orde, en kan het alsnog niet doorgaan.⁵²¹ De gebedshuizen van ahmadi's mogen geen moskee heten en mogen er ook niet uitzien als een moskee. Minaretten zijn verboden, evenals koranversen op graven van ahmadi's. Zij moeten separate begraafplaatsen aanhouden.⁵²²

Documenten

Wanneer een ahmadi een aanvraag doet voor bepaalde essentiële documenten, zoals een paspoort of een ID-kaart, moet bij het vakje religie 'moslim' of 'ahmadi' aangekruisd worden. Dit zijn aparte categorieën onder religie. Wanneer een ahmadi het vakje 'moslim' aankruist, moet hij/zij schriftelijk verklaren afstand te nemen van de profeet en hem te beschouwen als een bedrieger.⁵²³ Daarbij moet de aanvrager een tekst ondertekenen die volledig indruist tegen de ahmadi- geloofsovertuiging:

*"(i) I am a Muslim and believe in the absolute and unqualified finality of the Prophethood of Muhammad (Peace be upon Him) - the last of the Prophets.
(ii) I do not recognize any person who claims to be a prophet in any sense of the word or of any description whatsoever after Muhammad (Peace be upon Him) or recognize such a claimant as a prophet or a religious reformer as a Muslim.
(iii) I consider Mirza Ghulam Ahmad Qadiani to be an impostor nabi and also consider his followers whether belonging to the Lahori or Qadiani group to be Non-Muslim.*⁵²⁴

Als zij weigeren hun handtekening onder deze tekst te zetten, moeten zij een verklaring ondertekenen waarin zij bevestigen dat zij niet-moslim zijn.

Als een ahmadi niet 'islam' als religie in zijn/haar paspoort heeft staan, kan dat – naast persoonlijke en religieuze dilemma's – ook praktische problemen opleveren. Zo mogen zij dan niet meedoen aan de islamitische bedevaart (hadj) naar Mekka.⁵²⁵

De maatregelen gaan nog verder. Als ahmadi's de verklaring tegen hun oprichter niet ondertekenen en op een paspoortaanvraag schrijven dat zij moslim zijn, is dat een overtreding van de wet.⁵²⁶

In de praktijk zijn de enige manieren voor ahmadi's om een paspoort te krijgen waarop 'moslim' staat ofwel verborgen te houden dat men ahmadi is ofwel de verklaring te ondertekenen tegen Mirza Ghulam Ahmad.⁵²⁷

Sinds 30 juli 2022 is het in de provincie Punjab bij het sluiten van een islamitisch huwelijk eveneens verplicht de verklaring te ondertekenen dat Mohammed de laatste profeet is.⁵²⁸

Stemmen

Bij registratie voor een stembusgang moeten ahmadi's dezelfde formulieren ondertekenen als bij het aanvragen van een identiteitsdocument. Als zij hun handtekening zetten onder de niet-moslim verklaring, komen zij terecht op een

⁵²¹ Vertrouwelijke bron Lahore 28 januari 2022.

⁵²² Vertrouwelijke bron 28 januari 2022.

⁵²³ United States Commission on International Religious Freedom (USCIRF), *Factsheet Ahmadiyya muslims*, October 2021; The Ahmadiyya Movement of Lahore, *Ahmadis declared as non-Muslim in Pakistan*, <https://www.muslim.org/intro/survey.htm#ad>; Vertrouwelijke bron 6 september 2022.

⁵²⁴ Formulier voor paspoortaanvraag bij Pakistaans Consulaat-Generaal Frankfurt: http://www.pakmissionfrankfurt.de/wp-content/uploads/2019/06/ETD_form_A.pdf, geraadpleegd 15 april 2022.

⁵²⁵ HRW, *Pakistan: Ensure Ahmadi Voting Rights*, 28 juni 2018.

⁵²⁶ Vertrouwelijke bron 19 april 2022; Vertrouwelijke bron 6 september 2022.

⁵²⁷ Vertrouwelijke bron 22 juli 2022; Vertrouwelijke bron 6 september 2022.

⁵²⁸ Aaj TV, *Punjab CM orders inclusion of 'Khatam-e-Nabuwat' oath in nikkah document*, 31 juli 2022.

aparte kieslijst voor 'niet-moslims'.⁵²⁹ In de praktijk kiezen ahmadi's er wel voor om niet te stemmen, omdat zij het formulier niet willen ondertekenen.⁵³⁰

Vestiging elders

Het is voor ahmadi's moeilijk zich ergens anders in Pakistan te vestigen. Haat en discriminatie tegen ahmadi's bestaat in alle regio's van het land en dezelfde wetten gelden overal. De enige manier zou zijn te verzwijgen dat iemand ahmadi is. Om zichzelf te beschermen, doen vele gelovigen dit. Daarbij moeten zij oppassen dat zij zich niet verspreken. Wanneer iemand bijvoorbeeld het woord 'ahmadi' gebruikt in plaats van 'qadiani', is het duidelijk dat die persoon zelf ahmadi is. Andere groepen duiden de ahmadi's namelijk doorgaans aan met qadiani, wat als denigrerend opgevat kan worden.⁵³¹

Negatieve houding tegenover ahmadi's in de samenleving

Behalve van overheidswege, bestaat ook in de samenleving veel intolerantie tegenover ahmadi's.⁵³² Dit wordt soms aangewakkerd door publieke personen. Zo riep de bekende televisiepresentator Amir Liaquat Hussain in 2008 op tot het lynchen van ahmadi's, wat resulteerde in de moord op twee ahmadi's.⁵³³ Volgens een bron doen politici negatieve uitlatingen over ahmadi's, om zo meer populariteit te verkrijgen.⁵³⁴ Er zijn meerdere berichten dat op de voordeur van winkels bordjes worden gehangen met teksten als: 'Verboden voor Qadiani'; 'We don't serve ahmadi's' of 'First enter Islam, then enter my shop'.⁵³⁵

Daar haat jegens ahmadi's wijdverspreid is in de samenleving, worden zij ook gediscrimineerd op het gebied van onderwijs en bij het vinden van een baan.⁵³⁶ Imran Khan zag zich gedwongen om de Pakistaans-Amerikaanse econoom Ahmadi Atif Mian te ontslaan uit de *Economic Advisory Council* (EAC, een panel van economische adviseurs) na druk van religieuze fundamentalisten.⁵³⁷ In 2020 werd een Zoom-seminar van Dr Atif aan het *Institute of Business Administration* (IBA) Karachi gecancelled vanwege 'bedreigingen van extremisten aan het universiteitsbestuur'.⁵³⁸

Door de breed verspreide negatieve houding tegenover ahmadi's, is het nagenoeg niet mogelijk voor een ahmadi om een hoge functie te vervullen in het leger of in de rechtspraak.⁵³⁹

Mensenrechtenverdedigers noemen ahmadi's wel 'de meest gediscrimineerde minderheid van Pakistan'.⁵⁴⁰ In het vorige thematische ambtsbericht betreffende de situatie van christenen en ahmadi's in Pakistan werden zij ook al zo genoemd.⁵⁴¹ Ahmadi's die een functie vervullen binnen hun gemeenschap lopen nog meer gevaar dan anderen omdat zij zichtbaarder zijn.⁵⁴²

⁵²⁹ HRW, *Pakistan: Ensure Ahmadi Voting Rights*, 28 juni 2018.

⁵³⁰ HRW, *Pakistan: Ensure Ahmadi Voting Rights*, 28 juni 2018; Thematisch ambtsbericht over de positie van ahmadi's en christenen in Pakistan 2017-2020, p. 17, december 2020.

⁵³¹ Vertrouwelijke bron 13 april 2022.

⁵³² United States Commission on International Religious Freedom (USCIRF), Factsheet Ahmadiyya muslims, October 2021

⁵³³ Vertrouwelijke bron 13 april 2022; Asia Human Rights Commission, *PAKISTAN: Two persons murdered after an anchor person proposed the widespread lynching of Ahmadi sect followers*, 9 september 2008.

⁵³⁴ Vertrouwelijke bron 28 januari 2022.

⁵³⁵ Vertrouwelijke bron 13 april 2022; Vertrouwelijke bron 28 januari 2022; <https://verfolgung.ahmadiyya.de/verfolgung-in-pakistan.html>, zie afbeelding 11, geraadpleegd op 15 april 2022.

⁵³⁶ Vertrouwelijke bron 13 april 2022.

⁵³⁷ Bundesamt für Migration und Flüchtlinge (BAMF), *Länderreport 24 Pakistan- Lage der Ahmadis und Schiiten sowie Ehrverbrechen im Kontext der islamisch geprägten Strafgesetzgebung*, p.5, Stand 05/2022.

⁵³⁸ Express Tribune, *Atif Mian awarded prestigious 'Guggenheim Fellowship in Economics'*, 9 april 2021; Dawn, *IBA Karachi cancels Dr Atif Mian's lecture after 'threats from extremists'*, 22 oktober 2020.

⁵³⁹ Vertrouwelijke bron 28 januari 2022.

⁵⁴⁰ Vertrouwelijke bron 28 januari 2022.

⁵⁴¹ Thematisch Ambtsbericht betreffende de situatie van christenen en ahmadi's in Pakistan 2017-2020, december 2020, p.52.

⁵⁴² Vertrouwelijke bron 13 april 2022.

Ahmadi huwelijken

Als gevolg van de grondwetswijziging in 1974 waarbij ahmadi's tot niet-moslim werden verklaard, kunnen zij niet trouwen op grond van de *Muslim Family Laws Ordinance*. Evenmin kunnen zij huwen op basis van de *Special Marriage Act 1872*. Ahmadi's kunnen in de praktijk op grond van geen enkele wet trouwen, omdat zij dan hun religie moeten aangeven en de verklaring van niet-ahmadi moeten ondertekenen. Als zij de verklaring niet ondertekenen en wel 'moslim' invullen, staan daar straffen op.⁵⁴³

Als gevolg hiervan hebben de ahmadi's hun eigen regelgeving uitgevaardigd ten aanzien van het huwelijk die wordt aangeduid als de *Fiqah Ahmadiyya*. Er is een eigen registratiesysteem in Rabwah waarin alle huwelijken en echtscheidingen worden geregistreerd. Deze is echter nooit officieel erkend in het Pakistaanse recht. Wel worden huwelijken 'stilzwijgend' als rechtmatig geduld.⁵⁴⁴ Een officieel en eenduidig systeem voor rechtsgeldigheid bestaat dus niet. Zie ook paragraaf 2.1.10 over huwelijk en echtscheiding.

3.1.11

*LHBTI'ers*⁵⁴⁵

Homoseksualiteit is niet toegestaan in Pakistan. Artikel 377 van de Pakistaanse Strafwet (uit 1860) bepaalt dat homoseksuele handelingen strafbaar zijn. Deze bepaling betreffende '*unnatural offences*' luidt: '*Whoever voluntarily has carnal intercourse against the order of nature with any man, woman or animal, shall be punished with imprisonment for life, or with imprisonment of either description for a term which shall not be less than two years nor more than ten years, and shall also be liable to fine. Explanation: Penetration is sufficient to constitute the carnal intercourse necessary to the offence described in this section*'.⁵⁴⁶ '*Carnal intercourse*' (vleselijke gemeenschap) wordt opgevat als alles wat non-reproductieve seks is. De wet werd vroeger vooral gebruikt in verkrachtings- en kindermisbruikzaken. In de praktijk wordt de bepaling weinig gebruikt voor arrestaties op grond van homoseksualiteit. Het is immers moeilijk mensen op basis van deze wet aan te klagen, omdat er getuigen moeten zijn. Wel wordt het ingezet als instrument om LHBTI'ers te intimideren en lastig te vallen. Bij samenkomsten van LHBTI'ers worden deelnemers vaak bang gemaakt en geslagen door politiebeambten. Zij dreigen het aan de familie te vertellen en vragen om zwijggeld.⁵⁴⁷

Ook vanuit de islam ondervinden LHBTI'ers problemen. De religieuze gemeenschap staat vijandig tegenover LHBTI'ers.⁵⁴⁸ Bepaalde Koranverzen zouden zij kunnen interpreteren als afwijzend tegenover homoseksualiteit. Dit heeft zijn invloed op de houding binnen de maatschappij. LHBTI'ers worden gestigmatiseerd en gediscrimineerd.⁵⁴⁹ Velen kiezen ervoor niet openlijk uit te komen voor hun seksuele geaardheid en dit geheim te houden.⁵⁵⁰

⁵⁴³ Vertrouwelijke bron 19 april 2022.

⁵⁴⁴ Vertrouwelijke bron 19 april 2022.

⁵⁴⁵ LHBTI staat voor lesbische vrouwen, homoseksuele mannen, biseksuelen, transgenders en intersekse personen.

⁵⁴⁶ Pakistan Penal Code (Act XLV of 1860), Act XLV of 1860, October 6th, 1860
<http://www.pakistani.org/pakistan/legislation/1860/actXLVof1860.html>

⁵⁴⁷ Vertrouwelijke bron 29 januari 2022.

⁵⁴⁸ ILGA ASIA, *Disapproval and rejection: The LGBTIQ struggle for freedom bounded by social and religious beliefs in Pakistan*, pp.6, 14, 2021; PEW Research Center, *The World's Muslims: Religion, Politics and Society*, 30 april 2013.

⁵⁴⁹ Vertrouwelijke bron, 29 januari 2022.

⁵⁵⁰ Vertrouwelijke bron 29 januari 2022.

Er is geen zichtbaar actief beleid van systematische strafrechtelijke vervolging van LHBTI'ers. Vervolging vindt vooral plaats door intimidatie, geweld en chantage door individuele politieagenten.⁵⁵¹ Bij strafrechtelijke vervolging van een commuun delict zal een LHBTI'er mogelijk harder en anders worden aangepakt dan andere personen. De overheid biedt geen reële mogelijkheden aan LHBTI'ers voor bescherming. Alleen via gezondheidskaders (zoals HIV-bestrijding) kunnen zij hulp krijgen. Verder zijn zij voor bescherming aangewezen op netwerken binnen hun eigen gemeenschap en op ngo's.⁵⁵²

LHBTI-netwerken

In nagenoeg elke gemeente bestaan LHBTI-netwerken, vaak informeel of geheim omdat zij niet publiekelijk bekend willen worden. Doorgaans vind je in iedere stad een paar grote organisaties en meerdere kleinere die *community based* zijn. Zij houden zich bezig met belangenbehartiging en sensibilisering in het dagelijks leven en met de rechten van LHBTI'ers. Ook onderhouden zij contact met het ministerie van Gezondheid en het Departement voor Sociaal Welzijn en ondersteunen zij bij het opstellen van wetten. Verder is in elke stad het *National Aids Control Programme* aanwezig, dat zich ook inzet voor bescherming.⁵⁵³

Transgenders

In Zuid-Azië bestaat een lange traditie van hijra's ofwel Khawaja Sira. Dit zijn transgenders die veelal een transitie hebben doorgemaakt van man naar vrouw. Volgens een definitie worden ze beschreven als 'mensen die bij de geboorte als man worden aangeduid, maar een vrouwelijke genderidentiteit hebben en uiteindelijk vrouwelijke genderrollen aannemen.' Ook worden ze wel aangeduid met de term 'derde gender'.⁵⁵⁴ Door de lange geschiedenis bestaat er een zekere acceptatie in het sociale en culturele leven en is er iets meer tolerantie voor transgenders dan voor andere LHBTI'ers in de Pakistaanse samenleving.⁵⁵⁵ Desondanks vindt discriminatie op verschillende niveaus plaats en behoren transgenders tot de meest benadeelde lagen van de samenleving. Ze werken doorgaans in de informele economie als bedelaars, dansers of sekswerkers bij ceremonies zoals huwelijken of bij soefiheiligdommen. Transgenders zijn makkelijk te herkennen aan hun uiterlijk en zijn vaak slachtoffer van onder andere geweld, discriminatie en groepsverkrachtingen. Aangifte doen bij de politie heeft vaak weinig zin. Meestal worden de zaken buiten de rechtsgang om afgehandeld, of helemaal niet.⁵⁵⁶ In de meeste steden bestaan informele netwerken van transgenders, doorgaans een paar grote groepen en meerdere kleinere. De gevaren verschillen per regio en hangen vaak samen met hoe conservatief de samenleving is. Zo loopt de transgendergemeenschap in Balochistan relatief veel veiligheidsrisico's omdat het een conservatieve samenleving is.⁵⁵⁷

De *Transgender Persons (Protection of Rights) Act* uit 2018 heeft de transgender gemeenschap gesterkt, volgens een bron. Dankzij de wet kan een persoon nu wettelijk als transgender worden erkend, enkel en alleen op basis van een eigen verklaring. In de praktijk blijkt het echter lastig dat ook om te zetten in praktische juridische stappen, zoals registratie in NADRA. Een mogelijke terugslag is een ontwerp-amendement om sekseveranderende operaties aan bepaalde voorwaarden te onderwerpen.⁵⁵⁸ De partij *Jamaat-e-Islami* (JeI) heeft in november 2021 een

⁵⁵¹ Vertrouwelijke bron 29 januari 2022.

⁵⁵² Vertrouwelijke bron 29 januari 2022.

⁵⁵³ Vertrouwelijke bron 29 januari 2022.

⁵⁵⁴ BBC Culture, The semi-sacred 'third gender' of South Asia, 20 juli 2017.

⁵⁵⁵ ILGA ASIA, *Disapproval and rejection: The LGBTIQ struggle for freedom bounded by social and religious beliefs in Pakistan*, 2021, pp.13, 14.

⁵⁵⁶ Vertrouwelijke bron 29 januari 2022.

⁵⁵⁷ Vertrouwelijke bron, 29 januari 2022.

⁵⁵⁸ Vertrouwelijke bron 29 januari 2022.

voorstel gedaan om de wet zó te veranderen dat een medische adviesgroep moet beslissen of iemand een geslachtsveranderende operatie mag ondergaan of niet. Het wetsveranderingsvoorstel is (nog) niet aangenomen door het parlement.⁵⁵⁹

3.1.12 Vrouwen

Positie vrouwen Pakistan algemeen

Pakistan heeft een van de laagste scores op het gebied van gendergelijkheid in de wereld. Volgens het *World 2021 Global Gender Gap Report* van het Economisch Wereldforum staat Pakistan op plaats 153 van de 156 landen voor economische participatie en kansen, onderwijsniveau, gezondheid en overleving, en politieke emancipatie van vrouwen.⁵⁶⁰

Deelname van vrouwen aan het maatschappelijk leven in Pakistan is nog niet erg groot en kan sterk worden beperkt, afhankelijk van hun sociale omstandigheden. Het naleven van de *purdah* (letterlijk 'gordijn', een islamitische praktijk om vrouwen af te zonderen van niet-verwante mannen) beperkt veel vrouwen in hun persoonlijke, sociale en economische activiteiten buitenshuis. Terwijl vrouwen in steden als Lahore, Karachi en Islamabad vaak een relatieve vrijheid genieten, zijn de conservatieve gemeenschappen in rurale streken veel strenger. Er zijn berichten over wijdverspreide seksuele intimidatie van vrouwen en meisjes in openbare plaatsen, scholen en universiteiten. Sommige, meestal rijke, Pakistaanse vrouwen hebben hoge functies in het openbare leven, maar hun ervaringen zijn niet representatief voor de bevolking in het algemeen.⁵⁶¹

In de loop der jaren is de participatie van vrouwen aan het maatschappelijke leven iets verbeterd en is de wetgeving op bepaalde thema's aangescherpt. Maar er blijft nog heel veel te doen. Er is een langzame positieve trend op het gebied van deelname aan politiek en sociale media. Vrouwenemancipatie staat meer in de belangstelling en wordt opgenomen in publieke manifesten. Geweld tegen vrouwen krijgt meer aandacht.⁵⁶²

Wetgeving

Artikel 25, lid 2, van de Pakistaanse grondwet verbiedt 'discriminatie op grond van geslacht', met een voorbehoud dat de overheid in staat stelt wetten te maken ter 'bescherming van vrouwen en kinderen'. Er bestaan echter wel degelijk wetten die onderscheid maken op grond van geslacht: een man kan op elk moment een scheiding aanvragen, een vrouw kan dit niet; de wettelijke huwelijksleeftijd voor mannen is achttien jaar, terwijl dit voor vrouwen zestien jaar is (behalve in Sindh waar het achttien jaar is); en verkrachting binnen het huwelijk is niet strafbaar gesteld.⁵⁶³

Volgens de Pakistaanse wet kan een vrouw haar nationaliteit niet overdragen aan haar man of kinderen. Een man kan dit wel. Kinderen krijgen automatisch de nationaliteit van hun vader. Als een Pakistaanse man met een buitenlandse trouwt, kan de bruid zijn nationaliteit krijgen. Een buitenlandse bruidegom kan nooit de Pakistaanse nationaliteit van zijn vrouw verkrijgen door middel van een huwelijk.⁵⁶⁴

⁵⁵⁹ Deutsche Welle, *Pakistan: Religious groups seek amendment to sex change law*, 19 november 2021.

⁵⁶⁰ https://www3.weforum.org/docs/WEF_GGGR_2021.pdf

⁵⁶¹ Department of Foreign Affairs and Trade (DFAT) of the Australian Government, *DFAT Country Information Report Pakistan*, pp. 31-32, 25 januari 2022.

⁵⁶² Vertrouwelijke bron 26 januari 2022.

⁵⁶³ Department of Foreign Affairs and Trade (DFAT) of the Australian Government, *DFAT Country Information Report Pakistan*, pp. 31-32, 25 januari 2022.

⁵⁶⁴ Vertrouwelijke bron 28 januari 2022; EUAA European Agency for Asylum, *Pakistan – situation of Afghan refugees*, p.34, mei 2022.

Vrouwen worden geconfronteerd met aanzienlijke juridische discriminatie op gebieden als erfenis, eigendomsrechten, familierecht en civiele en traditionele gerechtelijke procedures.⁵⁶⁵

De afgelopen jaren is de wetgeving op bepaalde thema's verbeterd. Zowel op provinciaal als op federaal niveau werd vooruitgang geboekt. Zo werd in 2021 de *Domestic Violence (Prevention and Protection) Bill 2021* aangenomen. Deze wet stelt huiselijk geweld strafbaar met een gevangenisstraf van zes maanden tot drie jaar en voorziet in een systeem van bescherming.⁵⁶⁶ Ook in Punjab, Sindh, Balochistan en Khyber Pakhtunkhwa zijn op provinciaal niveau wetten tegen huiselijk geweld ingevoerd, evenals federale wetten die eerwraak en aanvallen met bijtend zuur strafbaar stellen. De handhaving en doeltreffendheid van deze wetten varieert. Sommige, zoals de wet op aanvallen met bijtend zuur, zijn zeer effectief geweest en hebben een dalende trend in gang gezet: aanvallen met zuur zouden sinds 2014 met ongeveer tachtig procent zijn afgenomen.⁵⁶⁷

Verder is het concept 'werkplek' beter gedefinieerd zodat gerichtere actie kan worden ondernomen in geval van geweld of intimidatie op de werkvloer.⁵⁶⁸ In januari 2022 werd de *Protection against Harassment of Women at the Workplace (Amendment) Bill* aangenomen. Deze wet verbreedt de definitie van 'werkvloer' met formele en informele werkplaatsen. Hierdoor zijn personen die in huishoudens werken - een groep die vaak geïsoleerd en gemarginaliseerd werd - ook beschermd. Hetzelfde geldt voor studenten. Ook wordt de definitie van 'harassment' uitgebreid met 'discriminatie op basis van gender, al dan niet seksueel van aard'. Verder zijn de aanklachtsprocedures gestroomlijnd om slachtoffers te beschermen tegen wraak van daders.⁵⁶⁹

Volgens HRW is geweld tegen vrouwen en meisjes - waaronder verkrachting, moord, aanvallen met bijtend zuur, huiselijk geweld en gedwongen huwelijken - endemisch in heel Pakistan.⁵⁷⁰ Mensenrechtenactivisten schatten dat ongeveer duizend vrouwen per jaar worden gedood in zogenaamde eerwraakmoorden.⁵⁷¹

Vrouwen in hogere posities (maatschappelijk leven)

In het algemeen zijn vrouwen slecht vertegenwoordigd op (hogere) posities in het maatschappelijk leven. Zij zijn tamelijk afwezig in bestuursfuncties. In openbare ambten zou het aantal vrouwen groeiende zijn, maar in bestuursraden zouden zij nog steeds minder dan twintig procent van de functies bekleden. Op sommige plaatsen zelfs minder dan vijf procent. In het bedrijfsleven stijgen de percentages, maar komen niet boven de tien procent. Het ondernemingsrecht is gewijzigd⁵⁷² en in 2019 werd de *Code of Corporate Governance for Listed Corporations* in 2019 aangenomen. Er moet nu ten minste één vrouw zitting hebben in elke raad van bestuur. De wet had in 2021 nog niet veel vruchten afgeworpen.⁵⁷³

Soms bekleden vrouwen hoge posities in het maatschappelijk leven in Pakistan, zoals voormalig premier Benazir Bhutto. Ook zijn er vrouwen die straaljagerpiloot

⁵⁶⁵ Department of Foreign Affairs and Trade (DFAT) of the Australian Government, *DFAT Country Information Report Pakistan*, pp. 31-32, 25 januari 2022.

⁵⁶⁶ Analyzing Pakistan's Domestic Violence Bill: A Delayed Agenda Anurag Singh and Saloni Neema, Edited by: Katherine Gemmingen | U. Pittsburgh School of Law, US, 06 augustus 2021; Pakistan Today, *Govt recommends referring domestic violence bill to Council of Islamic Ideology* 6 juni 2021.

⁵⁶⁷ Department of Foreign Affairs and Trade (DFAT) of the Australian Government, *DFAT Country Information Report Pakistan*, pp. 31-32, 25 januari 2022.

⁵⁶⁸ Vertrouwelijke bron 26 januari 2022.

⁵⁶⁹ HRW, *Pakistan's New Law Aims to Protect Women in Workplace*, 20 januari 2022.

⁵⁷⁰ Human Rights Watch, *World Report 2022*, pp. 510-515, 4 januari 2022.

⁵⁷¹ Human Rights Watch, *World Report 2022*, pp. 510-515, 4 januari 2022.

⁵⁷² Vertrouwelijke bron 28 januari 2022.

⁵⁷³ University of Oxford, Faculty of Law, Rafae Saigal, *Gender Diversity in the Corporate Boardroom*, 21 juli 2021 <https://www.law.ox.ac.uk/business-law-blog/blog/2020/07/gender-diversity-pakistani-corporate-boardroom>

zijn of algemeen chirurg in het ziekenhuis. Begin 2022 werd de eerste vrouwelijke rechter bij het Hoogerechtshof aangesteld.⁵⁷⁴

Dit zijn echter nog steeds uitzonderingen⁵⁷⁵, meestal zijn het vrouwen uit elitaire families.⁵⁷⁶

De positie en mogelijkheden van vrouwen hangen vooral af van de mogelijkheden binnen hun eigen milieu. In sociaal achtergebleven gebieden is het een uitdaging buitenshuis te werken.⁵⁷⁷ Voor vrouwen uit elitaire, stadse families is het makkelijker een hogere positie te bereiken.

Bij bepaalde minderheden, zoals christenen en hindoes, is het gebruikelijker dat een vrouw buitenshuis werkt.⁵⁷⁸

Politiek

Er zijn maar weinig vrouwen vertegenwoordigd in de politiek. De vrouwen die zitting hebben in het parlement bezetten doorgaans de zetels die speciaal gereserveerd zijn voor vrouwen, geen algemene zetels.⁵⁷⁹ Zestig zetels van de 342 leden tellende nationale assemblee zijn gereserveerd voor vrouwen.⁵⁸⁰ In 2021 waren er 5 vrouwen onder de 48 leden van het federale kabinet.⁵⁸¹

Politie en leger

Vrouwen zijn vertegenwoordigd bij de politie, het leger en de inlichtingendienst.⁵⁸² Daar bekleden zij echter meestal geen topposities.⁵⁸³

Er zijn enkele gevechtspiloten en begin 2022 publiceerde het leger een advertentie om vrouwen te werven als beroepsmilitair. Er lijkt een verandering gaande.⁵⁸⁴ Tot nu toe zijn er echter nog steeds weinig vrouwen in het leger en zijn zij met name werkzaam in de lagere rangen. Volgens bronnen zouden vrouwen tussen 1,5 en 1,8% van de politiemacht uitmaken.⁵⁸⁵

Er is een speciaal politiebureau alleen voor vrouwen in Islamabad. Hier kunnen vrouwen in een veilige omgeving bij andere vrouwen aangifte doen van bijvoorbeeld huiselijk geweld.⁵⁸⁶ Ook in andere steden zijn politiebureau's alleen voor vrouwen opgezet of zijn er speciale helpdesks in politiebureau's. Ook zijn er op sommige plaatsen helplijnen opgezet.⁵⁸⁷

Voor meer achtergrond, zie ook paragraaf 3.3 over toezicht en rechtsbescherming en het kopje 'geweld tegen vrouwen' in deze paragraaf.

Rechterlijke macht

Vrouwen zijn steeds meer vertegenwoordigd in de rechterlijke macht. In januari 2022 werd Ayesha Malik benoemd tot de eerste vrouwelijke rechter in het federale Hoogerechtshof.⁵⁸⁸ De *High Court* van de provincie Punjab had twee vrouwelijke rechters, maar sinds de benoeming van Malik nog maar één (van de 55). Andere provincies hebben maar weinig vrouwelijke rechters. Bij de lagere rechterlijke macht

⁵⁷⁴ Vertrouwelijke bron 24 januari 2022.

⁵⁷⁵ Vertrouwelijke bron 28 januari 2022.

⁵⁷⁶ Department of Foreign Affairs and Trade (DFAT) of the Australian Government, *DFAT Country Information Report Pakistan*, pp. 31-32, 25 januari 2022.

⁵⁷⁷ Vertrouwelijke bron 24 januari 2022.

⁵⁷⁸ Vertrouwelijke bron 7 juni 2022.

⁵⁷⁹ Vertrouwelijke bron 28 januari 2022.

⁵⁸⁰ The Express Tribune, *How reserved seats for women are reserved for privileged*, 12 juli 2018.

⁵⁸¹ US Department of State, *Country Reports on Human Rights Practices in 2021 Pakistan*, 12 april 2022.

⁵⁸² Vertrouwelijke bron 29 januari 2022.

⁵⁸³ Vertrouwelijke bron 24 januari 2022.

⁵⁸⁴ Vertrouwelijke bron 28 januari 2022.

⁵⁸⁵ Research Center of International Law, *The case for effective, gender-responsive policing in Pakistan*, 1 maart 2022; Deutsche Welle, *Female police help assault victims in Pakistan*, 2022.

⁵⁸⁶ Vertrouwelijke bron 24 januari 2022.

⁵⁸⁷ Research Center of International Law, *The case for effective, gender-responsive policing in Pakistan*, 1 maart 2022; Deutsche Welle, *Female police help assault victims in Pakistan*, 2022.

⁵⁸⁸ The Guardian, *First female judge nominated for Pakistan's supreme court*, 7 januari 2022.

in Punjab zijn vrouwen in opkomst en bedroeg het percentage begin 2022 zo'n 25%.⁵⁸⁹

Vrouwelijke participatie per regio

De vrouwelijke participatie in het maatschappelijk leven verschilt per regio en per milieu. In Balochistan en KP is het percentage vrouwen dat buitenshuis werkt klein. In Sindh zijn het er meer.⁵⁹⁰ In stedelijke gebieden ligt het percentage werkende vrouwen nog hoger. Vrouwen in steden als Lahore, Karachi en Islamabad genieten vaak een relatieve vrijheid, terwijl conservatieve gemeenschappen in rurale gebieden veel strenger zijn.⁵⁹¹

Uiteindelijk hangt de participatie van een vrouw in het maatschappelijk leven vooral af van haar familie (en haar milieu) en de mensen in haar directe omgeving.⁵⁹²

Kledingvoorschriften

Gedragscodes en kledingvoorschriften voor vrouwen zijn vooral cultureel en niet zozeer institutioneel bepaald. Vrouwen ervaren sociale druk om zich op een bepaalde manier te kleden en bedekkende kleding te dragen.⁵⁹³ In rurale regio's is deze druk nog groter dan in de steden. In urbane gebieden zie je steeds meer westerse kleding op straat.⁵⁹⁴

Er bestaat echter een relatie tussen kleding en veiligheid. Niet-naleving van de kledingvoorschriften leidt tot minder veiligheid. Vrouwen in westerse kleding op weg naar hun werk worden wel gezien als 'gemakkelijke prooi'. Zij zouden 'ongestraft' lastig gevallen kunnen worden. Het dragen van een hoofddoek in het openbaar vervoer – ook voor niet moslim-vrouwen – kan dan een gevoel van veiligheid geven.⁵⁹⁵

Uitreistoestemming en handelingsbekwaam

Vrouwen hebben geen toestemming nodig om zelfstandig naar het buitenland te reizen. Wanneer zij geldige reisdocumenten hebben, kunnen zij zonder mannelijke begeleiding het land verlaten.⁵⁹⁶

Vrouwen zijn handelingsbekwaam en hebben van rechtswege rechtsbevoegdheid. Zij hebben het wettelijk recht om zelf eigendommen te bezitten, in hun naam te kopen of over te dragen. Er zijn echter sociale beperkingen die hun rechten belemmeren. Bij een erfenis kan het bijvoorbeeld in bepaalde kringen gebruikelijk zijn dat een vrouw de erfenis aan haar broers te schenkt.⁵⁹⁷ In ruil voor deze erfenis krijgt de vrouw bescherming van haar familie.⁵⁹⁸ Ook is het gebruikelijk bij een huwelijk dat de vader van de bruid de papieren tekent. Er is geen wet daarvoor, het is een sociaal gebruik waarvan mensen verwachten dat het zo wordt uitgevoerd.⁵⁹⁹ Het wordt afgedwongen door het uitoefenen van sociale druk.

Volgens de Pakistaanse wet kunnen vrouwen zelf grote aankopen doen zoals een auto. Vaak staan er echter sociale belemmeringen in de weg. Zo komt het voor dat zij geen toegang hebben tot de financiële middelen van de familie. Ook is het een

⁵⁸⁹ Vertrouwelijke bron 28 januari 2022.

⁵⁹⁰ Vertrouwelijke bron 28 januari 2022.

⁵⁹¹ Department of Foreign Affairs and Trade (DFAT) of the Australian Government, *DFAT Country Information Report Pakistan*, pp. 31-32, 25 januari 2022.

⁵⁹² Vertrouwelijke bron 24 januari 2022.

⁵⁹³ Vertrouwelijke bron 28 januari 2022.

⁵⁹⁴ Vertrouwelijke bron 26 januari 2022.

⁵⁹⁵ Vertrouwelijke bron 28 januari 2022.

⁵⁹⁶ Vertrouwelijke bron 28 januari 2022.

⁵⁹⁷ Deze gebruiken kunnen verschillen. Volgens sommige interpretaties van het islamitische familierecht krijgen zonen twee maal zoveel als dochters bij een erfenis.

⁵⁹⁸ Vertrouwelijke bron 28 januari 2022.

⁵⁹⁹ Vertrouwelijke bron 26 januari 2022.

drempel om naar een bureaucratisch registratiekantoor vol mannen te gaan. Het gemotoriseerd voertuigbezit onder vrouwen is vijf procent.⁶⁰⁰

Alleenstaande vrouwen

Er bestaan sociale stigma's rondom alleenstaande vrouwen. Jonge vrouwen die alleen wonen krijgen opmerkingen te verduren als 'alleen het verkeerde soort vrouw woont alleen' of 'je maakt je ouders ongerust'. Langzamerhand wonen er meer vrouwen alleen, maar de sociale en praktische ongemakken zijn nog steeds groot. Sommige jonge vrouwen kiezen ervoor om naar het buitenland te vertrekken.⁶⁰¹ Bepaalde handelingen zijn moeilijk uit te voeren voor een vrouw alleen of een groep vrouwen zonder man, zoals het huren van woonruimte. Wanneer er geen man bij is, kunnen verhuurders denken dat de vrouw een prostituée is en zullen ze de woning niet willen verhuren. Daarbij maakt het niet uit of de vrouw alleenstaand, gescheiden of weduwe is.⁶⁰² Op bepaalde plekken is het iets makkelijker voor een vrouw om alleen te wonen, bijvoorbeeld in Karachi, dat van oudsher meer liberaal is. In gebieden als Balochistan of KP is het ronduit gevaarlijk voor alleenstaande vrouwen die niet bij hun familie inwonen.⁶⁰³ Een alleenstaande vrouw – single of gescheiden – die alleen zou wonen, wordt gestigmatiseerd op het platteland. Ze wordt gezien als een makkelijke prooi, iemand die je ongestraft kunt lastigvallen. In de stad is haar positie iets beter.⁶⁰⁴ Vrouwen die zich hebben laten scheiden, worden vaak buitengesloten door hun familie, wat ertoe leidt dat ze geen middelen hebben om zichzelf te onderhouden.⁶⁰⁵

Digitalisering

Vrouwen zullen profiteren van digitalisering van bepaalde bureaucratische procedures, zoals aangifte doen. Zij worden dan minder blootgesteld aan de door mannen gedomineerde bureaucratie, kunnen thuis geld overmaken, een nieuwe auto aanmelden, of andere administratieve handelingen verrichten.⁶⁰⁶

Geweld tegen vrouwen

Het aantal gevallen van gendergerelateerd geweld in Pakistan is hoog. Uit de Pakistaanse Demografische en Gezondheidsenquête 2017-18 bleek dat 27,6 procent van de vrouwen tussen 15-49 jaar die ooit een partner hadden gehad, fysiek geweld ondervonden had, meestal door hun echtgenoot. Ngo's beweren dat de werkelijke cijfers veel hoger liggen. Ngo's en overheidsambtenaren melden dat huiselijk geweld sterk is toegenomen tijdens de coronapandemie.⁶⁰⁷

Volgens een schatting gebaseerd op politierapporten vonden er in 2021 in Pakistan 5279 verkrachtingen (inclusief groepsverkrachtingen) en 478 eremoorden plaats.⁶⁰⁸

Vrouwen kunnen in principe aangifte doen van (seksueel) geweld op de werkplek, thuis of in het openbaar.⁶⁰⁹ In de praktijk wordt echter niet vaak aangifte gedaan als de dader de echtgenoot of een familielid is. Dan riskeert het slachtoffer immers om uit huis te worden gezet.⁶¹⁰ Volgens het mensenrechtenrapport van het US State Department over 2021 kwam verkrachting vaak voor, maar werd het zelden

⁶⁰⁰ Vertrouwelijke bron 28 januari 2022.

⁶⁰¹ Dawn, *Pakistani woman, single, 30. Looking for: a break*, 3 april 2021; Dawn, *A pursuit for happiness*, 26 februari 2017.

⁶⁰² Vertrouwelijke bron 28 januari 2022.

⁶⁰³ Vertrouwelijke bron 28 januari 2022.

⁶⁰⁴ Vertrouwelijke bron 26 januari 2022.

⁶⁰⁵ US Department of State, *Country Reports on Human Rights Practices in 2021 Pakistan*, 12 april 2022.

⁶⁰⁶ Vertrouwelijke bron 28 januari 2022.

⁶⁰⁷ Department of Foreign Affairs and Trade (DFAT) of the Australian Government, *DFAT Country Information Report Pakistan*, pp. 31-32, 25 januari 2022.

⁶⁰⁸ Human Rights Commission of Pakistan (HRCPP), *State of Human Rights 2021*, p.19, 2022.

⁶⁰⁹ Vertrouwelijke bron 28 januari 2022.

⁶¹⁰ Vertrouwelijke bron 28 januari 2022.

vervolgd. De regering zou de *Women's Protection Act*, die verkrachting onder het strafrecht brengt in plaats van het islamitische recht, niet effectief handhaven.⁶¹¹

Ook werd gendergerelateerd geweld vaak niet gerapporteerd vanwege stigmatisering en een gebrek aan privacy voor slachtoffers, zelfs als ze rijk zijn en veel connecties hebben. Slachtoffers van verkrachting doen vaak geen aangifte uit angst dat ze beschuldigd of vermoord zullen worden of omdat ze hun familie 'onteren'.⁶¹² Volgens onderzoeken zouden vrouwen die het slachtoffer van geweld zijn geworden, slechts in 2% van de gevallen aangifte doen.⁶¹³

De aangifte zelf op het politiebureau is in de praktijk niet makkelijk. Het taboe is minder groot dan voorheen, maar nog steeds kleeft er een stigma aan en is het onderwerp van geroddel. Vaak werken er alleen mannen op het bureau en kan worden geïnsinueerd dat de vrouw het gebeurde zelf uitgelokt zou hebben.

Heeft het incident binnenshuis plaatsgevonden, dan wordt het vaak afgedaan als een familie-aangelegenheid waarin men zich niet zou moeten mengen. Vaak is de politie pas responsief als er zichtbare sporen zijn van (grof) geweld. Autoriteiten brachten vrouwen vaak terug naar hun mishandelende familieleden.⁶¹⁴

Aangifte doen is dus mogelijk, maar gerechtigheid duurt lang. Dit geldt zowel voor mannen als voor vrouwen.⁶¹⁵

In verschillende steden zijn politiebureau's alleen voor vrouwen opgezet of speciale helpdesks in politiebureau's. Deze worden alleen bemenst door vrouwen. Ook zijn er telefonische helplijnen.⁶¹⁶

De extreem lage veroordelingspercentages ontmoedigen het doen van aangifte nog verder, evenals het gebrek aan vrouwelijke politieagenten. Huiselijk geweld wordt over het algemeen gezien als een privé-aangelegenheid binnen het gezin, en de politie is vaak terughoudend met ingrijpen. De federale en provinciale regeringen hebben geprobeerd de officiële aanpak van seksespecifiek geweld te verbeteren. Hiertoe hebben zij onder andere *gender based violence* rechtbanken en politiebureaus voor vrouwen opgericht in enkele grote steden. In mei 2021 opende de politie een eenheid voor genderbescherming met een 24-uurs hotline in Islamabad. Deze heeft in de eerste drie maanden meer dan vijfhonderd klachten behandeld.⁶¹⁷

De moord op Noor Mukadam (27 jaar) in Islamabad, liet zien dat extreem geweld tegen vrouwen ook in elite kringen voorkomt. De zaak leidde tot protesten in het hele land. De ambassadeursdochter had een huwelijksaanzoek van haar jeugdvriend, Zahir Jaffer, afgewezen. Vervolgens heeft hij haar vastgehouden, verkracht, gemarteld en gedood. In februari 2022 werd Jaffer veroordeeld tot vijftientwintig jaar gevangenisstraf.⁶¹⁸

Ook verschenen er af en toe berichten dat de politie zelf zich ook schuldig zou maken aan geweld tegen vrouwen, bijvoorbeeld wanneer zij in detentie zijn.⁶¹⁹

⁶¹¹ US Department of State, *Country Reports on Human Rights Practices in 2021 Pakistan*, 12 april 2022.

⁶¹² Vertrouwelijke bron 28 januari 2022.

⁶¹³ Research Society in International Law, *The case for effective, gender-responsive policing in Pakistan*, 1 maart 2022.

⁶¹⁴ Vertrouwelijke bron 28 januari 2022; Vertrouwelijke bron 28 januari 2022; US Department of State, *Country Reports on Human Rights Practices in 2021 Pakistan*, 12 april 2022.

⁶¹⁵ Vertrouwelijke bron 28 januari 2022.

⁶¹⁶ Research Center of International Law, *The case for effective, gender-responsive policing in Pakistan*, 1 maart 2022; Deutsche Welle, *Female police help assault victims in Pakistan*, 2022.

⁶¹⁷ Department of Foreign Affairs and Trade (DFAT) of the Australian Government, *DFAT Country Information Report Pakistan*, pp. 31-32, 25 januari 2022.

⁶¹⁸ Human Rights Watch, *World Report 2022*, pp. 510-515, 04 januari 2022.

⁶¹⁹ Asian Human Rights Commission, *PAKISTAN: State sanctioned police brutality against women must stop*, 6 juli 2017; Dawn, *Women's prisons: A feminist issue*, 11 maart 2019.

Intimidatie

Vrouwelijke journalisten, activisten en politici van de oppositie zijn vaak het slachtoffer van online intimidatie op grond van hun geslacht. Zij worden bedreigd met fysiek en seksueel geweld. Vrouwen die deelnemen aan de jaarlijkse Aurat-mars (een prominente pro-vrouwenrechten-demonstratie) zijn veroordeeld wegens het propageren van 'vulgair' gedrag en bedreigd met geweld. In 2020 werden gemanipuleerde foto's van vrouwen met borden en spandoeken online verspreid. De teksten op de borden werden beledigend voor de islam geacht, wat leidde tot haatzaaiende taal en bedreigingen.⁶²⁰

Zie ook de paragraaf 3.2.1. over vrijheid van meningsuiting specifiek voor vrouwelijke journalisten.

Geweld door militante groeperingen

Militante groeperingen zoals de TTP vallen vrouwelijke leraren en scholieren aan omdat zij erop tegen zijn dat vrouwen naar school gaan. Zij bestormen meisjesscholen en schoolbussen met meisjes, vooral in Khyber Pakhtunkhwa en Balochistan. Op deze manier werd ook de prominente onderwijsactiviste Malala Yousafzai aangevallen in een schoolbus in Swat in 2012. De gewelddadige overval was een directe reactie op een reeks media-interviews waarin Malala had gezegd dat meisjes recht hebben op onderwijs. Zij had de TTP veroordeeld vanwege hun opvattingen. In sommige gebieden vinden aanvallen plaats op meisjes en vrouwen die naar school gaan.⁶²¹

Verhuizen of ontsnappen

In theorie kan een vrouw zich elders in het land vestigen om geweld te ontvluchten. Dit is echter alleen mogelijk wanneer zij daar familie of goede vrienden heeft die haar opvangen.⁶²²

In de praktijk is het zonder steun voor een vrouw uiterst moeilijk om te verhuizen om aan een gewelddadige relatie te ontsnappen. Vrouwen die hun gezin verlaten, worden geconfronteerd met fysieke risico's, stigmatisering en hoge economische drempels.⁶²³ Omdat de Pakistaanse samenleving zeer familiegeoriënteerd is, is het heel moeilijk voor een alleenstaande vrouw om ergens anders een nieuw bestaan op te bouwen.

Opvang voor vrouwen in opvanghuizen is vaak maar voor korte tijd en de omstandigheden zijn niet optimaal. De centra zijn vol en er wordt vaak druk uitgeoefend om snel weer verder te gaan of terug te keren naar de gezinssituatie. Zie het kopje 'opvanghuizen' hieronder.

Bescherming (door de overheid)

Overheidsbescherming tegen gendergerelateerd geweld

Het is in Pakistan niet gemakkelijk om wettelijke bescherming tegen daders van gendergerelateerd geweld te verkrijgen. In Punjab is het mogelijk om een straatverbod opgelegd te krijgen onder de *Punjab Protection of Women against Violence Act*, 2016. Elders in Pakistan kan een rechter een beschermingsbevel (ontzegging van borgtocht) uitvaardigen om een slachtoffer of getuige van een

⁶²⁰ Department of Foreign Affairs and Trade (DFAT) of the Australian Government, *DFAT Country Information Report Pakistan*, pp. 31-32, 25 januari 2022.

⁶²¹ Department of Foreign Affairs and Trade (DFAT) of the Australian Government, *DFAT Country Information Report Pakistan*, pp. 31-32, 25 januari 2022.

⁶²² Vertrouwelijke bron 26 januari 2022.

⁶²³ Department of Foreign Affairs and Trade (DFAT) of the Australian Government, *DFAT Country Information Report Pakistan*, pp. 31-32, 25 januari 2022.

misdrijf te beschermen. Dit gebeurt echter zelden.⁶²⁴ Naast aangifte doen bij de politie of naar een opvanghuis gaan, blijven er dan weinig mogelijkheden over.

Het Australische *Department of Foreign Affairs and Trade* (DFAT) oordeelt in een rapport over Pakistan dat vrouwen en meisjes in Pakistan te maken hebben met een hoge mate van officiële discriminatie in de vorm van ontoereikende overheidsbescherming tegen gendergerelateerd geweld.⁶²⁵

DFAT is van oordeel dat vrouwen en meisjes in Pakistan een groot risico lopen op maatschappelijke discriminatie en geweld, in het bijzonder huiselijk geweld, vanwege hun geslacht. Arme, gemarginaliseerde, minderheids- en plattelandsvrouwen zijn bijzonder kwetsbaar en hebben geen toegang tot ondersteunende diensten.⁶²⁶

Opvanghuizen

Er bestaan opvanghuizen voor vrouwen die zich aan geweld thuis willen onttrekken. Vaak worden deze door de staat of door ngo's gerund.⁶²⁷

Zo zijn er de *Shaheed Benazir Bhutto Centers for Women* en *dar-ul-amans*. Voor door de staat beheerde tehuizen (*dar-ul-amans*) is vaak een gerechtelijk bevel nodig om een plek te krijgen en ook om weer te vertrekken. De regels zijn streng en de omstandigheden in de centra worden wel beschreven als 'gevangenisachtig'.⁶²⁸ De staatscentra hebben doorgaans niet genoeg plaats, personeel en middelen en zijn soms overvol. Sommige centra beschikken niet over basisfaciliteiten, zoals douches, wasmiddelen of toiletartikelen voor vrouwen. Ook waren er meldingen dat de mobiliteit van vrouwen beperkt werd in de centra, dat zij onder druk werden gezet om terug te keren naar hun mishandelaars of dat zij zelfs de prostitutie in werden gedreven. Soms discrimineerden staf van de tehuizen de vrouwen, gebaseerd op de overtuiging dat als een vrouw van huis vlucht, zij wel een slechte reputatie zal hebben.⁶²⁹

Ook de tehuizen gerund door ngo's laten vaak te wensen over. Zij kunnen vaak niet aan de vraag voldoen, de voorzieningen zijn beperkt en de vrouwen kunnen maar beperkte tijd blijven.⁶³⁰

Soms wordt druk uitgeoefend om terug te gaan naar huis, naar de geweldspleger. Ook doen geruchten de ronde over vrouwen die in een opvanghuis verkracht werden of gedwongen tot prostitutie.⁶³¹ Het komt geregeld voor dat een slachtoffer een FIR heeft laten opstellen, maar zich bedenkt, terug naar huis gaat en zich verontschuldigt over het gebeurde.⁶³²

Echtscheiding

Niet alleen een vrouw kan problemen ondervinden wanneer zij zich laat scheiden, ook een man kan in moeilijkheden raken. Hij kan lastiggevalen worden, onderwerp

⁶²⁴ Department of Foreign Affairs and Trade (DFAT) of the Australian Government, *DFAT Country Information Report Pakistan*, pp. 31-32, 25 januari 2022.

⁶²⁵ Department of Foreign Affairs and Trade (DFAT) of the Australian Government, *DFAT Country Information Report Pakistan*, pp. 31-32, 25 januari 2022.

⁶²⁶ Department of Foreign Affairs and Trade (DFAT) of the Australian Government, *DFAT Country Information Report Pakistan*, pp. 31-32, 25 januari 2022.

⁶²⁷ Vertrouwelijke bron 26 januari 2022; Vertrouwelijke bron 28 januari 2022.

⁶²⁸ Department of Foreign Affairs and Trade (DFAT) of the Australian Government, *DFAT Country Information Report Pakistan*, pp. 31-32, 25 januari 2022.

⁶²⁹ EASO COI query, Honour killings in Pakistan, with a focus on Punjab province, pp4-5, 17 januari 2022; US Department of State, *Country Reports on Human Rights Practices in 2021 Pakistan*, 12 april 2022.

⁶³⁰ Vertrouwelijke bron 28 januari 2022.

⁶³¹ Dawn, *SHC wants Darul Aman employee booked for rape of inmates*, 04 mei 2021; Department of Foreign Affairs and Trade (DFAT) of the Australian Government, *DFAT Country Information Report Pakistan*, pp. 31-32, 25 januari 2022.

⁶³² Vertrouwelijke bron 28 januari 2022.

zijn van kwaadsprekerij, gemarginaliseerd, gestigmatiseerd en sociaal uitgesloten worden, vooral als de vrouw uit een invloedrijke familie komt.⁶³³ Net als voor een alleenstaande vrouw is het voor een gescheiden man moeilijk zich te handhaven in de samenleving. Er bestaat veel stigma en discriminatie, en de samenleving is ingericht rondom families. Zelfs in restaurants kun je voornamelijk familie-porties bestellen. Het huren van een appartement is moeilijk voor een man alleen, net als voor een vrouw. Veel hangt af van de steun die hij of zij van de familie krijgt. Of een man fysiek risico loopt, hangt vaak af van de ex-schoonfamilie.

Kindhuwelijken

Hoewel de huwelijksleeftijd voor meisjes in de meeste gebieden technisch gezien zestien jaar is, bepaalt de islamitische jurisprudentie dat meisjes mogen trouwen zodra ze de puberteit bereiken. Kindhuwelijken en gedwongen huwelijken tussen minderjarigen blijven een ernstig en wijdverbreid probleem in Pakistan: ⁶³⁴ 18% van de meisjes trouwen voordat ze 18 zijn en 4% trouwt voor haar 15e.⁶³⁵

Een vaak geciteerde schatting is dat elk jaar ongeveer duizend gedwongen huwelijken plaatsvinden in Pakistan. Meisjes vanaf twaalf jaar werden tijdens de verslagperiode ontvoerd, verkracht, bedreigd met geweld en - in sommige gevallen - onder dwang bekeerd tot de islam. In de traditionele tribale gebieden werden gedwongen huwelijken soms bevolen door traditionele Jirga-raden (zie paragraaf 3.3.12) volgens een gewoonte die bekend staat als *badal-e-sulah* of *swara*. Hierbij worden meisjes en jonge vrouwen weggegeven om bloedvetes of landgeschillen tussen mannen te beslechten.⁶³⁶

Meisjes uit religieuze minderheidsgemeenschappen lopen een bijzonder risico op gedwongen huwelijken.⁶³⁷ Volgens HRW heeft de regering weinig gedaan om dergelijke huwelijken een halt toe te roepen.⁶³⁸

In oktober 2021 oordeelde het federale Sharia-hof dat de traditie van *swara* on-islamitisch is. Volgens HRCP valt het nog te bezien of dit oordeel zal leiden tot het einde van deze diepgewortelde praktijk.⁶³⁹

Kindbruiden kunnen niet bij opvanghuizen terecht. Zij kunnen nergens naartoe en denken vaak dat huiselijk geweld 'normaal' is.⁶⁴⁰ Ze zijn zich meestal ook niet bewust van de mogelijkheid om naar een opvanghuis te gaan of op een andere manier bescherming te zoeken.

3.1.13 *Bloed- en erekwesties*

Zogenaamde 'eerwraakmoorden', waarbij familieleden andere familieleden vermoorden waarvan wordt gedacht dat zij schande hebben gebracht voor de familie, komen veel voor in Pakistan. Eerwraakmoorden kunnen gebeuren als reactie op gedragingen als het weigeren van een gearrangeerd huwelijk, het aangaan van een niet-goedgekeurde romantische verbintenis, of 'onfatsoenlijke' kleding of gedrag, waaronder berichten in de sociale media. Hoewel jonge mannen het doelwit van eerwraak kunnen zijn, zijn de meeste slachtoffers vrouwelijk. Als er eenmaal eerwraak dreigt, blijft het slachtoffer risico lopen, zelfs als hij of zij verhuist.⁶⁴¹

⁶³³ Vertrouwelijke bron 26 januari 2022.

⁶³⁴ Human Rights Watch, *World Report 2022*, pp. 510-515, 04 januari 2022; Department of Foreign Affairs and Trade (DFAT) of the Australian Government, *DFAT Country Information Report Pakistan*, pp. 31-32, 25 januari 2022.

⁶³⁵ Human Rights Watch, *World Report 2022*, pp. 510-515, 04 januari 2022.

⁶³⁶ Department of Foreign Affairs and Trade (DFAT) of the Australian Government, *DFAT Country Information Report Pakistan*, pp. 31-32, 25 januari 2022.

⁶³⁷ Department of Foreign Affairs and Trade (DFAT) of the Australian Government, *DFAT Country Information Report Pakistan*, pp. 31-32, 25 januari 2022.

⁶³⁸ Human Rights Watch, *World Report 2022*, pp. 510-515, 4 januari 2022.

⁶³⁹ Human Rights Commission of Pakistan (HRCP), *State of Human Rights 2021*, p. 148, 2022.

⁶⁴⁰ Vertrouwelijke bron 26 januari 2022.

⁶⁴¹ Department of Foreign Affairs and Trade (DFAT) of the Australian Government, *DFAT Country Information Report Pakistan*, pp. 31-32, 25 januari 2022.

Wanneer eerwraak dreigt, wordt soms geprobeerd een alternatieve oplossing te vinden. Een schikking kan worden getroffen waarbij geld of een andere compensatie aangeboden kan worden. Ook kan een traditionele Jirga-raad gevraagd worden om advies te geven.⁶⁴²

Een Jirga is een vergadering tribale leiders die beslissingen nemen en advies geven over zaken binnen hun gemeenschap. Jirga uitspraken zijn een soort tribale rechtsspraak en zijn niet juridisch bindend. In de praktijk worden zij echter gevolgd en nageleefd. In sommige gevallen kan een Jirga uitspraak leiden tot zware straffen of de dood voor de vrouw.⁶⁴³ In sommige gevallen worden slachtoffers nog jaren na de aanvankelijke overtreding vermoord. Er zijn berichten dat in tribale gebieden eerwraakmoorden soms bevolen worden door Jirga's.⁶⁴⁴ Zie paragraaf 3.3.12 over Jirga's.

Bloed- en eerwraak is wijdverbreid in Pakistan ondanks de bestaande wetten.⁶⁴⁵ Volgens een rapport van de *Human Rights Commission of Pakistan* (HRCP) werden in Pakistan 430 gevallen van eremoord geregistreerd in 2020, met 148 mannelijke en 363 vrouwelijke slachtoffers. De telling vond plaats op basis van artikelen in de media.⁶⁴⁶ 189 van deze gevallen van eerwraakmoord werden in de provincie Punjab gepleegd, met 226 slachtoffers. Volgens de politie van Punjab lag het aantal hoger en vonden er in datzelfde jaar 237 ermoorden plaats.⁶⁴⁷ Ngo medewerkers vermoeden dat er in werkelijkheid twee keer zo veel gevallen zijn als er geregistreerd worden.⁶⁴⁸ Volgens schattingen van andere mensenrechtenactivisten worden in Pakistan jaarlijks zo'n duizend ermoorden gepleegd.⁶⁴⁹ De geografische verdeling van de 478 geregistreerde eerwraakmoorden in 2021, was als volgt: Punjab 197, Sindh 120, KP 119, Balochistan 42, Islamabad 0. Deze gegevens waren gebaseerd op politierapporten.⁶⁵⁰ In Gilgit Baltistan (GB) zouden eerwraakdoden wel geregistreerd worden als zelfmoordslachtoffers.⁶⁵¹

Onttrekken aan een gearrangeerd huwelijk

In de Pakistaanse samenleving is het niet eenvoudig zich te onttrekken aan een gearrangeerd huwelijk. Dit geldt des te meer wanneer iemand uit een conservatieve familie of omgeving komt. Er zijn geen bepalingen in de wet om personen hiervoor te beschermen.

Vaak wordt er druk op slachtoffers uitgeoefend om de situatie te accepteren in de vorm van emotionele of financiële chantage. De familie of gemeenschap dreigt dan ze uit te stoten.⁶⁵²

Verstoting is doorgaans een effectief dreigmiddel. Als vrouw alleen is het erg moeilijk om je staande te houden zonder steun van naasten in de Pakistaanse familie-georiënteerde samenleving. Naar een andere provincie verhuizen is dan ook meestal geen reële optie. Zie de tekst over alleenstaande vrouwen in paragraaf 3.1.12 over vrouwen.

Gearrangeerde huwelijken kunnen al op hele jonge leeftijd gesloten worden. Onder islamitisch recht kan een meisje trouwen zodra zij in de pubertijd is, in exceptionele

⁶⁴² Vertrouwelijke bron 28 januari 2022.

⁶⁴³ US Department of State, *2020 Country Reports on Human Rights*, p.13, 30 maart 2021.

⁶⁴⁴ Department of Foreign Affairs and Trade (DFAT) of the Australian Government, *DFAT Country Information Report Pakistan*, pp. 31-32, 25 januari 2022.

⁶⁴⁵ EASO COI query, *Honour killings in Pakistan, with a focus on Punjab province*, p.5, 17 januari 2022.

⁶⁴⁶ HRCP, *State of Human Rights in 2020*, P.16, 3 mei 2020.

⁶⁴⁷ HRCP, *State of Human Rights in 2020*, P.33, 3 mei 2020.

⁶⁴⁸ Vertrouwelijke bron 28 januari 2022.

⁶⁴⁹ Human Rights Watch, *Pakistan Should Not Again Fail 'Honor Killing' Victim*, 22 augustus 2019; Department of Foreign Affairs and Trade (DFAT) of the Australian Government, *DFAT Country Information Report Pakistan*, pp. 31-32, 25 januari 2022.

⁶⁵⁰ Human Rights Commission of Pakistan (HRCP), *State of Human Rights 2021*, pp.19,30,55,81,109,136, 2022.

⁶⁵¹ Human Rights Commission of Pakistan (HRCP), *State of Human Rights 2021*, pp.176, 218, 2022.

⁶⁵² Vertrouwelijke bron 28 januari 2022.

gevallen dus al vanaf twaalf of dertien jaar. Zij moet zelf toestemming geven voor het huwelijk, dit gebeurt echter vaak onder druk. Bij gearrangeerde huwelijken zijn de mannen vaak tussen de dertig en vijftig jaar en de meisjes onder zestien.⁶⁵³ Volgens HRW trouwt 18% van de meisjes voordat ze 18 zijn en 4% voor haar 15e.⁶⁵⁴ Zie ook de paragraaf over kindhuwelijken.

Vrouwen die vrezen dat zij het slachtoffer worden van eerwraak, kunnen het alarmnummer 115 bellen bij acuut gevaar. Volgens een studie van de Karakoram universiteit naar telefoongebruik van vrouwen in rurale gebieden heeft 80% van de vrouwen in twee bergachtige regio's van Gilgit Baltistan toegang tot mobiele telefoons. 71,8% van de vrouwen zouden de telefoons gebruiken voor veiligheidsdoeleinden.⁶⁵⁵ Ook kunnen zij naar een opvanghuis gaan. Zie hiervoor het kopje 'opvanghuizen' onder paragraaf 3.1.12 over vrouwen.

Ook Pakistaanse mannen kunnen te maken krijgen met eerwraak als zij zich aan een gearrangeerd huwelijk onttrekken. Zij zouden opvang kunnen vinden in een tehuis voor daklozen of voor oudere mannen.⁶⁵⁶

Eerwraak is minder wijdverbreid onder ahmadi's en christenen, en volgens een bron komt het ook minder voor onder Rohingya's.⁶⁵⁷ Eerwraak vindt meestal plaats in een islamitische context⁶⁵⁸ en/of in relatie tot de traditionele gedragscodes van de Pashtun en de Baloch, respectievelijk Pashtunwali en Balochmayar.⁶⁵⁹ In het algemeen komt eerwraak meer voor in conservatievere delen van de samenleving, en daarom ook in meer traditionele regio's.⁶⁶⁰ Daarbij is het volgens een bron dan minder relevant of de betrokken personen soennitisch of sjiitisch zijn.⁶⁶¹

Qandeel Baloch

Een bekende eerwraak-zaak waarover veel in de media is geschreven is die van Qandeel Baloch. De social-media ster en fotomodel postte geregeld foto's van zichzelf in westerse en soms provocerende kleding. Haar broer vond dit 'onacceptabel' en wurgde zijn zus in 2016. De broer werd vastgezet, maar de moeder 'vergaf' haar zoon voor de moord op haar dochter. Door een juridische clauseule werd hij vrijgelaten in februari 2022.⁶⁶² De wetgeving op basis waarvan gratie werd verleend staat direct hieronder beschreven onder het kopje 'wetgeving en procedures'.

Wetgeving en procedures

De *Criminal Law (Amendment) Act* 2004 en de 2016 *Criminal Law Amendment* stellen eerwraak strafbaar. In oktober 2016, drie maanden nadat Qandeel Baloch door haar broer vermoord was, nam het parlement anti-eerwraak wetgeving aan, de *Criminal Law Amendment, Offences in the Name or Pretext of Honour Act (Anti-Honour Killing Act)* aan.⁶⁶³ Op eerwraak staan nu dezelfde straffen als op moord,

⁶⁵³ Vertrouwelijke bron 28 januari 2022.

⁶⁵⁴ Human Rights Watch, *World Report 2022*, pp. 510-515, 4 januari 2022.

⁶⁵⁵ Researchgate, Access and Use of Mobile Phone in Daily Life Activities by Rural Women of Gilgit-Baltistan, Pakistan, juni 2020, https://www.researchgate.net/publication/342162096_Access_and_Use_of_Mobile_Phone_in_Daily_Life_Activities_by_Rural_Women_of_Gilgit-Baltistan_Pakistan

⁶⁵⁶ The Express Tribune, *Old age homes house 700 people*, 03 mei 2021.

⁶⁵⁷ Vertrouwelijke bron 12 augustus 2022.

⁶⁵⁸ Vertrouwelijke bron 28 januari 2022.

⁶⁵⁹ Vertrouwelijke bron 7 juni 2022.

⁶⁶⁰ Al Jazeera, *Pakistan: Three arrested over 'honour killing' of teenage sisters*, 18 mei 2022 Vertrouwelijke bron 27 augustus 2022.

⁶⁶¹ Vertrouwelijke bron 12 augustus 2022; Vertrouwelijke bron 27 augustus 2022.

⁶⁶² BBC News, *Qandeel Baloch: Court acquits brother of Pakistan star's murder*, 16 februari 2022.

⁶⁶³ EASO COI query, Honour killings in Pakistan, with a focus on Punjab province, pp.6-7, 17 januari 2022.

minimaal veertien jaar. Er is echter een lacune in de wet. De familie kan de dader 'vergeven', waardoor deze vrijuit gaat.⁶⁶⁴ Dit gebeurde ook in de Qandeel Baloch-zaak.⁶⁶⁵ Een andere maze in de wet is dat het mogelijk is dat gevallen als eerwraakmoorden behandeld worden, terwijl het motief voor de moord een andere was. De rechter heeft de bevoegdheid te bepalen om wat voor soort moord het gaat.⁶⁶⁶

Volgens een bron staat de Pakistaanse overheid welwillend tegenover onderzoek naar eerwraak. Ook zet het zich in om de lacunes in de wet te sluiten. Vooralsnog is de wetgeving echter nog niet effectief.⁶⁶⁷

Aangifte van eerwraak moet gedaan worden op het politiebureau van de plaats waar de eerwraak plaatsvond, niet in de woonplaats. Tegenwoordig kan aangifte steeds vaker online gedaan worden. Het zou mogelijk moeten zijn om aangifte op een andere plaats te doen, maar dat moet dan wel uitgelegd worden. In de praktijk komt het voor dat de politie zegt dat het een interne gelegenheid van de familie is en dat daarom geen aangifte kan worden gedaan.⁶⁶⁸

Volgens een rapport van de *Punjab Commission on the Status of Women* kwam het in Punjab in 5,4% van de eerwraak-gevallen tot een veroordeling.⁶⁶⁹

3.1.14 (Alleenstaande) minderjarigen

In Pakistan is een persoon vanaf achttien jaar meerderjarig. Dit geldt zowel voor jongens als voor meisjes. Daarmee zijn zij handelingsbekwaam en kunnen zij hun eigen reisdocument aanvragen.⁶⁷⁰

'Criminele verantwoordelijkheid'⁶⁷¹ kan echter al vanaf twaalf jaar gelden. Dat betekent dat een kind al vervolgd kan worden voor delicten, zoals drugshandel, vanaf twaalf jaar.⁶⁷² Kinderen zouden niet veroordeeld kunnen worden tot de doodstraf, maar er waren gevallen waarbij rechtbanken minderjarigen de doodstraf oplegden op basis van terrorisme wetgeving. Onbetrouwbare documenten zouden het moeilijk maken de leeftijd van mogelijke minderjarigen vast te stellen.⁶⁷³ Sinds 2010 staat er in artikel 25-a van de gewijzigde Grondwet dat alle kinderen van vijf tot zestien jaar recht hebben op 'gratis en verplicht onderwijs'.⁶⁷⁴ De implementatie hiervan is echter nog gaande en nog onvoltooid.⁶⁷⁵

Reisdocumenten

Minderjarigen kunnen een paspoort aanvragen met toestemming van hun ouders. Het is onduidelijk of zij met dit document zelfstandig kunnen uitreizen. Volgens sommige bronnen kan het wel, volgens andere niet. Waarschijnlijk hebben zij een verklaring van de ouders nodig en moeten zij begeleid worden, al dan niet door iemand van de luchtvaartmaatschappij. Een moeder alleen zal misschien een verklaring van de vader of van de rechtbank nodig hebben. Een student van zeventien jaar zal wellicht wel alleen doorgelaten worden.⁶⁷⁶

⁶⁶⁴ Vertrouwelijke bron 28 januari 2022.

⁶⁶⁵ BBC News, *Qandeel Baloch: Court acquits brother of Pakistan star's murder*, 16 februari 2022.

⁶⁶⁶ EASO COI query, Honour killings in Pakistan, with a focus on Punjab province, p.4, 17 januari 2022.

⁶⁶⁷ Vertrouwelijke bron 22 juli 2022.

⁶⁶⁸ Vertrouwelijke bron 28 januari 2022.

⁶⁶⁹ Dawn, *Rape cases down, honour killings increased in Punjab: report*, 24 december 2021.

⁶⁷⁰ Vertrouwelijke bron 26 januari 2022.

⁶⁷¹ 'Criminal responsibility' verwijst ernaar dat de dader zich bewust moet zijn van zijn daad en dat die fout was. Zie ook: <https://www.encyclopedia.com/science/encyclopedias-almanacs-transcripts-and-maps/criminal-responsibility-historical-concepts>

⁶⁷² Vertrouwelijke bron 26 januari 2022.

⁶⁷³ US Department of State, *Country Reports on Human Rights Practices in 2021 Pakistan*, 12 april 2022.

⁶⁷⁴ The News, *Govt yet to enforce free, compulsory education law*, 22 april 2020.

⁶⁷⁵ Vertrouwelijke bron 26 januari 2022.

⁶⁷⁶ Vertrouwelijke bron 26 januari 2022; Vertrouwelijke bron 20 mei 2022; Vertrouwelijke bron 20 juni 2022; Vertrouwelijke bron 22 juli 2022.

Voogdij

Guardianship en *custody* kunnen als volgt worden onderscheiden. *Guardianship* omvat de opvoeding, verzorging of pleegzorg van het kind en de dagelijkse verzorging van de emotionele en persoonlijke zaken van de minderjarige. *Custody* houdt in de bevoegdheid om rechtshandelingen en overeenkomsten te verrichten met verantwoordelijkheid voor de rechtsgevolgen.⁶⁷⁷

Minderjarigen die niet langer opgevangen kunnen worden door hun ouders (bijvoorbeeld omdat die zijn overleden) worden meestal ondergebracht bij familieleden, grootouders of andere verwanten.⁶⁷⁸ Er zijn overheidsinstellingen, zoals het *Child Protection Bureau*, die kunnen ondersteunen als een kind niet door familie wordt opgenomen.⁶⁷⁹ In het geval van een straatkind, blijft deze op straat leven of gaat het naar een tehuis. Als iemand het straatkind bij een rechtbank meldt, kan deze een voogd aanwijzen.⁶⁸⁰

Opvangmogelijkheden voor minderjarigen

Er zijn verschillende categorieën opvanghuizen voor kinderen. Zo zijn er tehuizen van de staat die worden gefinancierd door *zakat* (het geven van aalmoezen binnen het islamitische geloof), *Bait-ul-mal*-huizen van de staat, het 'Sweet homes' project, private weeshuizen, 'CWP' huizen (*Child Welfare Protection Bureau Punjab van de Child Protection Union*) en SOS Kinderdorpen.⁶⁸¹ De leefomstandigheden in dergelijke tehuizen zijn meestal sober. Volgens een studie hebben de kinderen in staatsweeshuizen in Khyber Pakhtunkhwa (KP) veel psychologische problemen en worden ze doorgaans gepest door oudere kinderen.⁶⁸² De kinderen zouden ook in latere jaren nog psychologische moeilijkheden hebben die veroorzaakt zijn door ongunstige levensomstandigheden toen zij kind waren. Dit waren bijvoorbeeld gebrek aan moderne onderwijsvoorzieningen en aan gezonde voeding, inflexibele roosters, slechte huisvesting en gebrek aan recreatie.⁶⁸³

Kinderen in weeshuizen hebben doorgaans dezelfde toegang tot gezondheidszorg als kinderen uit families met een laag inkomen. Soms hebben ze betere mogelijkheden dan kinderen uit arme families. Sommige weeshuizen hebben psychologen in dienst. Weeshuizen die niet door de staat worden geleid, zijn veelal afhankelijk van donaties. De service die ze kunnen aanbieden hangt af van de hoogte van de donaties.⁶⁸⁴

In de tehuizen worden jongens en meisjes meestal gescheiden, of ze wonen in aparte afdelingen zodra ze ouder dan tien jaar zijn. Kinderen kunnen meestal in de centra blijven totdat ze achttien jaar oud zijn, in sommige opvanglocaties is de maximumleeftijd veertien jaar of zodra ze werk hebben gevonden.⁶⁸⁵ Er is toezicht op weeshuizen. De tehuizen moeten zich registreren bij de overheid. De centra worden gemonitord en hebben ook hun eigen toezichtsorganen en –

⁶⁷⁷ Dr. Mudrasa Sabreen, *Law on the Custody of Children in Pakistan: Past, Present and Future*, <https://sahsol.lums.edu.pk/law-journal/law-custody-children-pakistan-past-present-and-future>; Voor meer informatie over deze begrippen in het islamitisch familierecht, zie <https://lawtimesjournal.in/guardianship-and-custody-under-muslim-law/>

⁶⁷⁸ Vertrouwelijke bron 28 januari 2022; Vertrouwelijke bron 26 januari 2022.

⁶⁷⁹ Vertrouwelijke bron 28 januari 2022.

⁶⁸⁰ Vertrouwelijke bron 26 januari 2022

⁶⁸¹ Vertrouwelijke bron 26 januari 2022.

⁶⁸² *Liberal Arts and Social Sciences International Journal, Problems of Orphan Children in State-Sponsored Orphanages of Khyber Pakhtunkhwa, Pakistan*, Vol. 4 No. 1 (2020): January-June 2020, <https://ideapublishers.org/index.php/lassij/article/view/111>

⁶⁸³ *Liberal Arts and Social Sciences International Journal, Problems of Orphan Children in State-Sponsored Orphanages of Khyber Pakhtunkhwa, Pakistan*, Vol. 4 No. 1 (2020): January-June 2020, p.4, <https://ideapublishers.org/index.php/lassij/article/view/111/68>

⁶⁸⁴ Vertrouwelijke bron 22 juli 2022.

⁶⁸⁵ Vertrouwelijke bron 26 januari 2022.

mechanismen. De overheid (*Social Welfare Department van het Ministerie van Mensenrechten*) kan een aanklacht indienen bij de rechtbank als zij dat nodig acht.⁶⁸⁶

De registratie van weeshuizen en weeskinderen laat vaak veel te wensen over. Hierdoor lopen weeskinderen het gevaar slachtoffer te worden van verwaarlozing, mensenhandel en orgaanroof.⁶⁸⁷

Er zijn verschillende ngo's en organisaties of groepen die weeshuizen helpen. De staat kan grotere weeshuizen of SOS Kinderdorpen benaderen voor hulp.⁶⁸⁸ Het is niet duidelijk of er altijd genoeg plaats beschikbaar is. Dat hangt ervan af hoeveel kinderen op een bepaald moment alleen komen te staan en hoe actief men zich inzet om deze kinderen onder te brengen. Niet alleen wezen, ook kinderen in kwetsbare situaties worden ondergebracht in tehuizen. Door de alom heersende armoede zijn er in Pakistan veel kinderen in kwetsbare situaties. Kinderen die het slachtoffer zijn van kindersmokkel kunnen naar familieleden of een weeshuis worden gebracht.⁶⁸⁹

Straatkinderen

Straatkinderen leven vaak zonder ouderlijk toezicht. Ze vormen groepen met elkaar waarin ze voor elkaars veiligheid zorgen. Kinderen die op straat werken hebben vaak weinig bescherming.⁶⁹⁰

Adoptie

De islam erkent officieel geen adoptie in de juridische betekenis van het woord. Desondanks is het mogelijk om een kind te adopteren in Pakistan. Kinderen kunnen onder voogdij worden gesteld van nauwe verwanten of een geschikte persoon die wordt aangewezen door de rechtbank. Deze persoon kan juridische, economische en sociale beslissingen nemen voor het kind, maar is geen legale pleegouder. Een familierechtbank beoordeelt of een verzoek tot adoptie wordt toegekend. Het welzijn van het kind is daarbij leidend. Factoren zoals gezinssamenstelling, leeftijd, godsdienst, geslacht, woonplaats, afstand tot het mogelijke 'echte' gezin van de minderjarige en de onderwijsachtergrond van de verzoekers worden meegewogen.⁶⁹¹

Een geadopteerd kind heeft andere rechten dan een biologisch kind. Zo kan een geadopteerde zoon of dochter niet erven van de adoptie-ouders, of hun naam aannemen.⁶⁹² Ook mogen geadopteerde kinderen volgens het islamitische recht niet onder een dak wonen met een stiefbroer of -zus van het andere geslacht.⁶⁹³ Wanneer kinderen in Pakistan in huis genomen worden, gebeurt dit vaak op hele jonge leeftijd. Soms wordt de 'adoptie' geheim gehouden en is er dus geen wettelijke basis voor. Ook worden geboorteaktes wel vervalst zodat het kind kan erven en diens toekomst veilig wordt gesteld. Het wordt dan geregistreerd als biologisch eigen kind van de ouders.⁶⁹⁴ Volgens een bron bestaat een andere

⁶⁸⁶ Vertrouwelijke bron 26 januari 2022.

⁶⁸⁷ The Express Tribune, *Abandoned and neglected, Sindh's orphans continue to suffer in silence*, 20 mei 2019; Dawn, *SHC orders formation of JIT to scrutinise orphanages' records*, 28 februari 2021.

⁶⁸⁸ Vertrouwelijke bron 26 januari 2022.

⁶⁸⁹ Vertrouwelijke bron 26 januari 2022.

⁶⁹⁰ Vertrouwelijke bron 26 januari 2022.

⁶⁹¹ Pakistan Law, *Islamic Law and Adoption in Pakistan*, <https://pakistanlaw.pk/articles/688/islamic-law-and-adoption-in-pakistan>; Vertrouwelijke bron 22 juli 2022; Vertrouwelijke bron 26 januari 2022; Vertrouwelijke bron 6 september 2022.

⁶⁹² Pakistan Law, *Islamic Law and Adoption in Pakistan*, <https://pakistanlaw.pk/articles/688/islamic-law-and-adoption-in-pakistan>; Vertrouwelijke bron, 22 juli 2022; Vertrouwelijke bron 6 september 2022; Vertrouwelijke bron 26 januari 2022.

⁶⁹³ Vertrouwelijke bron 22 juli 2022.

⁶⁹⁴ Vertrouwelijke bron 28 januari 2022; Vertrouwelijke bron 22 juli 2022.

mogelijkheid om geld door te geven aan geadopteerde kinderen uit het doen van giften. Deze mogen maximaal een derde van de totale bezittingen bedragen.⁶⁹⁵

3.1.15

Kastensysteem

In Pakistan bestaat geen officieel kastensysteem. De islam zou in principe egalitair zijn, maar toch geldt er in Pakistan een informele structuur waaraan mensen hun sociale status ontleen of op basis waarvan ze worden ingedeeld in een bepaalde sociale klasse. Dit is gebaseerd op het traditionele kaste-systeem dat in Zuid-Azië wijdverbreid is. Daarbij wordt een onderscheid gemaakt tussen mensen uit verschillende families of beroepsgroepen. Het systeem verschilt per provincie en kent vele nuances. In de praktijk bestaan er nog feodale systemen en zijn er grootgrondbezitters die nog veel macht hebben.⁶⁹⁶ *Baradarī*, *Biradri* of *Biraderi* betekent broederschap en wordt omschreven als (emotionele) verbondenheid en gemeenschappelijke karakteristieken binnen een groep waarvan de leden afstammen van dezelfde voorvader. *Biraderi* zou de Pakistaanse samenleving in verschillende sociale klassen onderverdelen en een belangrijke rol spelen bij politieke allianties of andere keuzes van individuen. Ook verschaft het een set normen en waarden.⁶⁹⁷

De huidige situatie waarin lagere sociale klassen een soort moderne slavenarbeid verrichten kan gezien worden als een systeem van '*bonded labour*' (horigenarbeid of lijfeigenschap) op basis van financiële schuld. De werknemers verrichten arbeid om hun schuld aan de werkgever af te betalen, maar er komt steeds een bedrag bij, zodat ze zich nooit kunnen 'vrij kopen'.⁶⁹⁸ De 'schuldsclaven' kunnen niet zomaar vluchten om hieraan te ontsnappen. Ze zijn niet vrij om te gaan en staan waar ze willen, integendeel.⁶⁹⁹ Sommigen worden zelfs aan kettingen vastgehouden. Als ze wegllopen, riskeren ze dat hun achterblijvende familieleden mishandeld worden. Vaak zijn de werknemers laag opgeleid en leven in achtergestelde, geïsoleerde gebieden, zoals Balochistan. Er is geen uitzicht op ander werk, dus meestal lijkt het of er geen andere keuze is. De arbeidskrachten werken onder andere in kolenmijnen, fabrieken, de landbouw of bij de productie van voetballen.⁷⁰⁰ De meest beruchte sector is die van het bakstenen bakken.⁷⁰¹ Dit is zware fysieke arbeid onder primitieve omstandigheden, die bijna niets oplevert. Omdat de 'schuld-slavernij' vooral voorkomt in verafgelegen gebieden, weten vaak maar weinigen mensen dat er iemand vastgehouden wordt. Vrije media zijn daar dikwijls niet toegestaan en er is geen internet. De regio's worden geleid door tribale leiders die verschillende dorpen onder zich hebben die ver uit elkaar liggen. Wanneer een geval bekend is, kan de overheid echter ingrijpen.⁷⁰² Een persoon die zich uitgebuit voelt, heeft theoretisch de mogelijkheid om naar de rechter te stappen. Veel mensen zijn zich echter niet bewust van deze mogelijkheid. Een andere optie zijn ngo's die mensen vrijkopen. Dit is echter een lang proces en er zijn maar weinig ngo's die dit doen en er de financiële middelen voor hebben.⁷⁰³ Bovendien is het een thema dat 'niemand op zijn verkiezingsmanifest zou schrijven'. Kortom, het staat niet hoog op de publieke agenda.⁷⁰⁴ In 2021 werden er 43

⁶⁹⁵ Vertrouwelijke bron 6 september 2022.

⁶⁹⁶ Facts and details, *Chastes and feudalism in Pakistan*, last updated, February 2022, <https://factsanddetails.com/south-asia/Pakistan/Life/entry-8099.html> ; Vertrouwelijke bron 26 januari 2022.

⁶⁹⁷ Researchgate, *Biradari's Function and Significance: An Anthropological Study of Gender Opinions*, Oktober 2014.

⁶⁹⁸ Vertrouwelijke bron 26 januari 2022.

⁶⁹⁹ Hasnain Kazim, *Plötzlich Pakistan – Mein Leben im gefährlichsten Land der Welt*, p.260-261, DTV & Spiegel Online, Hamburg 2015.

⁷⁰⁰ Vertrouwelijke bron 26 januari 2022; Vertrouwelijke bron 29 januari 2022.

⁷⁰¹ Vertrouwelijke bron 26 januari 2022.

⁷⁰² Vertrouwelijke bron 26 januari 2022.

⁷⁰³ Vertrouwelijke bron 29 januari 2022; Vertrouwelijke bron 26 januari 2022.

⁷⁰⁴ Vertrouwelijke bron 26 januari 2022.

personen bevrijd door ngo's vanuit Quetta.⁷⁰⁵ Volgens een oud-bisschop werden hijzelf en zijn gezin bedreigd toen de kerk zich inzette om schuldsclaven uit de steenfabrieken vrij te krijgen.⁷⁰⁶

Volgens schrijver en oud-Pakistan correspondent van *Der Spiegel* Hasnain Kazim werken er zo'n twee miljoen mensen onder slavernijgelijke omstandigheden in baksteenbakkerijen, in fabrieken, op het land of in het huishouden. Hij beschrijft de relatie als: bescherming tegen honger en dakloosheid in ruil voor het opgeven van de persoonlijke vrijheid.⁷⁰⁷

3.2 Naleving en schendingen

3.2.1 *Vrijheid van meningsuiting*

Pakistan heeft altijd een levendig medialandschap gekend. De laatste jaren is de ruimte voor vrije meningsuiting echter aanzienlijk kleiner geworden. De media hebben te maken met intimidatie en geweld en staan onder zware druk om gevoelige onderwerpen te vermijden, zoals onrechtmatigheden bij het leger, controversiële religieuze kwesties en de *Pashtun Tahafuz Movement* (PTM). Kritiek op de regering wordt steeds meer aan banden gelegd.⁷⁰⁸ *Reporters Without Borders* (RSF) plaatste Pakistan in zijn persvrijheidindex voor 2021 op plaats 145 van 180 landen.⁷⁰⁹ In 2022 zakte het land naar de 157ste plaats.⁷¹⁰ Het *Committee to Protect Journalists* (CPJ) zette Pakistan op de negende plaats van haar *Global Impunity Index* voor 2020 van landen waar journalistenmoorden niet worden opgelost. In dat jaar werden twaalf onopgehelderde gevallen gerapporteerd in Pakistan.⁷¹¹ Volgens media-waakhond *Freedom Network Pakistan* vonden tussen mei 2021 en april 2022 86 aanvallen en rechtenschendingen plaats tegen de media. Steeds vaker zijn digitale media het doelwit.⁷¹²

Journalisten

Pakistaanse journalisten hebben al langere tijd te maken met bemoeienis van de regering en het leger bij hun werk. Maar recentelijk zou de druk nog verder opgevoerd zijn. Artikelen die vroeger wel gepubliceerd zouden worden, zouden nu onderworpen worden aan zelfcensuur uit angst dat ze de regering in een slecht daglicht stellen. Daarmee zouden de media immers negatieve aandacht krijgen van de overheid.⁷¹³

Ook houdt de overheid controle op de media door geen reclame-opdrachten te verlenen aan media die kritisch staan tegenover de regering of het leger.⁷¹⁴ Hiermee verliezen deze media een belangrijke bron van inkomsten. Als gevolg van de

⁷⁰⁵ Vertrouwelijke bron 26 januari 2022.

⁷⁰⁶ Nederlands Dagblad, 'Er zijn veel moslims van goede wil, die in vrede willen samenleven', 21 mei 2022.

⁷⁰⁷ Hasnain Kazim, *Plötzlich Pakistan – Mein Leben im gefährlichsten Land der Welt*, p.260, DTV & Spiegel Online, Hamburg 2015.

⁷⁰⁸ Department of Foreign Affairs and Trade (DFAT) of the Australian Government, *DFAT Country Information Report Pakistan*, pp. 35-36, 25 januari 2022.

⁷⁰⁹ Reporters without Borders, 2021 *World Press Freedom Index*, <https://rsf.org/en/ranking?#>, geraadpleegd 21 maart 2022.

⁷¹⁰ <https://rsf.org/en/index> en <https://rsf.org/en/country/pakistan> geraadpleegd 30 mei 2022.

⁷¹¹ Committee for the Protection of Journalists, *Killers of journalists still get away with murder*, 28 oktober 2021; Department of Foreign Affairs and Trade (DFAT) of the Australian Government, *DFAT Country Information Report Pakistan*, pp. 35-36, 25 januari 2022.

⁷¹² <https://www.fnkp.org/fn-press-freedom-report-2022-islamabad-riskiest-city-for-journalists/> geraadpleegd 30 mei 2022. Voor meer informatie zie het *Freedom Network Pakistan Press Freedom Report – 2021-22* op <https://www.fnkp.org/fn-press-freedom-report-2022-islamabad-riskiest-city-for-journalists/>

⁷¹³ Department of Foreign Affairs and Trade (DFAT) of the Australian Government, *DFAT Country Information Report Pakistan*, pp. 35-36, 25 januari 2022.

⁷¹⁴ Vertrouwelijke bron 25 januari 2022; Vertrouwelijke bron 29 januari 2022.

praktijk hebben naar schatting 2.000-3.500 journalisten hun baan verloren sinds de PTI aan de macht kwam in 2018.⁷¹⁵

De regering houdt de media in de gaten en intervenueert als zaken haar niet bevallen. Media vertegenwoordigers stellen dat wanneer zij over controversiële onderwerpen berichten, het *Federal Investigation Agency* (FIA)⁷¹⁶ vaak geformuleerde waarschuwingen stuurt waarin met juridische stappen wordt gedreigd. Journalisten zeggen dat ze telefoontjes van de autoriteiten krijgen waarin zijzelf of hun familie bedreigd worden. Als ze niet stoppen met het verspreiden van gevoelige berichtgeving, zou er iets ergs gebeuren.⁷¹⁷ Er zou ze verteld worden wat ze wel en niet mogen berichten.⁷¹⁸ Een overheidskritische journalist kreeg tijdens de verslagperiode telefoontjes van onbekenden die zeiden dat haar banktegoeden bevroren zouden worden. Ook dreigden ze dat ze haar baan zou kwijtraken als ze zo zou doorgaan.⁷¹⁹

Niet alleen journalisten zelf worden lastig gevallen, ook hun familieleden kunnen worden bedreigd. Volgens het rapport over Pakistan van DFAT zeggen journalisten dat zij vaak telefoontjes ontvangen van autoriteiten die hen zelf of hun familie bedreigen als zij niet ophouden over gevoelige onderwerpen te rapporteren.⁷²⁰ Sommige mediakanalen en journalisten zijn voorzichtig en passen zelfcensuur toe. Journalisten die gevoelige (religieuze) onderwerpen en kritiek op de regering en het leger vermijden, kunnen in relatieve vrijheid opereren en lopen minder gevaar op problemen.⁷²¹

Diverse journalisten zijn het slachtoffer geworden van geweld en gedwongen verdwijningen. In mei 2021 werd de prominente journalist Asad Ali Toor in zijn huis in elkaar geslagen door drie gewapende mannen die zich identificeerden als leden van de ISI.⁷²² In april 2021 raakte omroepjournalist Absar Alam gewond toen schutters gericht op hem schoten in de buurt van zijn huis in Islamabad. Alam was eerder beschuldigd van opruiing en hoogverraad omdat hij 'denigrerende taal' over de regering had geuit op sociale media. In juli 2020 werd televisiejournalist Matiullah Jan door onbekenden ontvoerd en twaalf uur lang vastgehouden. Hij werd vastgebonden, gekneveld en geslagen.⁷²³ De populaire talkshow van Hamid Mir werd uit de lucht gehaald nadat hij zich kritisch had uitgelaten over de veiligheidsdienst en het leger naar aanleiding van de verdwijning van Asad Ali Toor. Volgens Mir is de persvrijheid in Pakistan op een van de extreemste dieptepunten beland die hij tijdens zijn decennia-lange journalistieke carrière heeft meegemaakt.⁷²⁴

Media-vertegenwoordigers ervaren niet alleen druk en intimidatie vanuit de overheid, ook worden zij bedreigd en aangevallen door militante groeperingen. In september 2021 waarschuwde een TTP-woordvoerder journalisten om 'niet naar de

⁷¹⁵ Department of Foreign Affairs and Trade (DFAT) of the Australian Government, *DFAT Country Information Report Pakistan*, pp. 35-36, 25 januari 2022.

⁷¹⁶ Het *Federal Investigation Agency* (FIA) is het onderzoeks- en opsporingsbureau van de federale Pakistaanse overheid, dat onderzoek uitvoert naar (georganiseerde) misdaad, terrorisme, mensenhandel en andere misdaden. Zie <https://www.fia.gov.pk/>

⁷¹⁷ Department of Foreign Affairs and Trade (DFAT) of the Australian Government, *DFAT Country Information Report Pakistan*, pp. 35-36, 25 januari 2022.

⁷¹⁸ Human Rights Commission of Pakistan (HRCP), *State of Human Rights 2021*, p.7, 2022.

⁷¹⁹ Vertrouwelijke bron 25 januari 2022.

⁷²⁰ Department of Foreign Affairs and Trade (DFAT) of the Australian Government, *DFAT Country Information Report Pakistan*, pp. 35-36, 25 januari 2022.

⁷²¹ Department of Foreign Affairs and Trade (DFAT) of the Australian Government, *DFAT Country Information Report Pakistan*, pp. 35-36, 25 januari 2022.

⁷²² The Guardian, 'Worse day by day': *journalists speak out after Pakistani vlogger tortured*, 2 juni 2021.

⁷²³ Department of Foreign Affairs and Trade (DFAT) of the Australian Government, *DFAT Country Information Report Pakistan*, pp. 35-36, 25 januari 2022; Vertrouwelijke bron 25 januari 2022.

⁷²⁴ The Guardian, 'Worse day by day': *journalists speak out after Pakistani vlogger tortured*, 2 juni 2021.

TTP te verwijzen als terroristen'. Anders zouden ze 'als vijanden worden beschouwd'.⁷²⁵

Volgens een journalist kunnen buitenlandse journalisten onafhankelijker opereren omdat zij minder vatbaar zijn voor intimidatie. Veel buitenlandse media hebben echter Pakistaanse journalisten in dienst.⁷²⁶ Die zijn even kwetsbaar voor intimidatie en druk als collega's die voor lokale media werken.

Vrouwelijke journalisten

Vrouwelijke journalisten die de regering bekritisieren, sociale of religieuze zeden in twijfel trekken of grenzen opzoeken, zijn het slachtoffer van nog andere vormen van intimidatie en pesterij. Zij krijgen te maken met bedreigingen met seksueel geweld en aanvallen met zuur, *doxxing* (het ongeoorloofd vrijgeven van persoonlijke documenten) en het publiceren van privéfoto's.⁷²⁷ Een vrouwelijke blogster en influencer, Qandeel Baloch, werd vermoord door haar broer omdat zij te gewaagde foto's van zichzelf postte, zie paragraaf 3.1.13 over bloed- en erekwesities. Mannelijke journalisten krijgen eerder te maken met aanvallen op hun geloofwaardigheid of beschuldigingen dat zij in dienst staan van buitenlandse mogendheden of oppositiepartijen. Beide genders kunnen te maken hebben met hardnekkige en boosaardige *online trolling*, waarvan een deel zou worden gecoördineerd door overheidsinstanties.⁷²⁸

PECA en andere wetgeving

De autoriteiten houden de inhoud van Facebook- en Twitterpagina's, bloggers en internetdiscussiegroepen in de gaten en kunnen uitingen hierop strafbaar stellen door middel van de *Pakistan Electronic Crimes Act, 2016 (PECA)*. Deze wet is sinds 2016 van kracht en stelt onder andere het posten van (vermeend) nepnieuws strafbaar. De *Federal Investigation Agency (FIA)* voert de onderzoeken uit naar de aanklachten. Op 18 februari 2022 nam de regering een verordening aan tot wijziging van de wet, waarmee online *fake news* over autoriteiten, waaronder het leger en de rechterlijke macht, bestraft kan worden met zware straffen.⁷²⁹ De straf hierop voor posts op platforms zoals Facebook en Twitter werd verhoogd van drie tot vijf jaar.⁷³⁰ Volgens Amnesty International is 'de PECA gebruikt om de vrijheid van meningsuiting het zwijgen op te leggen onder het mom van de bestrijding van 'nepnieuws, cybercriminaliteit en desinformatie'. Het amendement zou iedereen in gevaar brengen die de regering of andere staatsinstellingen in twijfel trekt. 'Journalisten, mensenrechtenverdedigers en politieke tegenstanders lopen zo het risico vervolgd te worden louter voor het uitvoeren van hun werk', aldus Amnesty. Op smaad staat nu maximaal vijf jaar gevangenisstraf.⁷³¹ In april 2022 werd het amendement ongeldig verklaard door het hooggerechtshof van Islamabad.⁷³² TikTok werd in 2021 verschillende malen aan en uit gezet door verschillende gerechtshoven en de *Pakistan Telecommunication Authority (PTA)*. Het platform zou een 'serieuze bedreiging van de openbare zeden en de moraal' vormen.⁷³³

⁷²⁵ Department of Foreign Affairs and Trade (DFAT) of the Australian Government, *DFAT Country Information Report Pakistan*, pp. 35-36, 25 januari 2022.

⁷²⁶ Vertrouwelijke bron 25 januari 2022.

⁷²⁷ Department of Foreign Affairs and Trade (DFAT) of the Australian Government, *DFAT Country Information Report Pakistan*, pp. 35-36, 25 januari 2022.

⁷²⁸ Department of Foreign Affairs and Trade (DFAT) of the Australian Government, *DFAT Country Information Report Pakistan*, pp. 35-36, 25 januari 2022.

⁷²⁹ Human Rights Watch, *Pakistan: Repeal Amendment to Draconian Cyber Law* 28 februari 2022.

⁷³⁰ Business Standard, *Pakistan govt toughens law on fake news on Twitter and Facebook*, 22 februari 2022.

⁷³¹ Human Rights Watch, *Pakistan: Repeal Amendment to Draconian Cyber Law*, 28-02-2022.

⁷³² The Express Tribune, *IHC strikes down PECA ordinance*, 08 april 2022.

⁷³³ Human Rights Commission of Pakistan (HRCP), *State of Human Rights 2021*, p.10, 2022.

Media-waakhond *Freedom Network Pakistan* (de lokale partner van RSF) bracht in november 2021 het *Impunity Report 2021* uit. Zij ondervroegen 23 journalisten die ofwel door de FIA aangeklaagd waren ofwel waren gevraagd naar het politiebureau te komen op grond van de PECA wetgeving. Op basis van hun verklaringen kwam het Freedom Network Pakistan tot de volgende bevindingen:

Van de personen die formeel werden aangeklaagd op grond van de PECA, werd ongeveer zeventig procent gearresteerd. Iets meer dan de helft van de arrestanten zou in hechtenis zijn gemarteld. Meestal hadden zij kritiek op het leger of de inlichtingendiensten geuit. De aanklacht was meestal laster.

Het meest ingeroepen artikel van de PECA is artikel 20, dat online-smaad strafbaar stelt. Bij bijna alle beschuldigingen werden ook andere wetten ingeroepen, met name het wetboek van strafrecht (PPC), meestal artikel 500, betreffende smaad. Slechts ongeveer een derde van de klachten op grond van de PECA leidde tot onderzoeken die tijdig werden afgerond. De meeste onderzoeken sleepten zich voort en bleven onvolledig, terwijl de verdachte in voorarrest zat. Voor bijna alle journalisten tegen wie een onderzoek was ingesteld, werden rechtszaken aangespannen en onmiddellijke arrestaties verricht. De FIA lijkt willekeurig gebruik te maken van haar bevoegdheid om zaken te registreren, ongeacht of de onderzoeken tegen journalisten al dan niet zijn afgerond.⁷³⁴

Op 19 november 2021 werd de '*Protection of Journalists and Media Professionals Act, 2021*' aangenomen. Deze wet zou een waarschuwings- en verdedigingsmechanisme moeten vormen voor journalisten die zich bedreigd voelen. Enkele delen van de wet zijn echter zo vaag geformuleerd dat het juist kan leiden tot zelfcensuur en intimidatie. Het gaat daarbij om sectie 6 en de definities van termen zoals fake news, oproepen tot haat en het aanzetten tot discriminatie of geweld.⁷³⁵ Volgens RSF neutraliseert deze sectie vrijwel alle bescherming die de wet geacht wordt te bieden. Dit deel verbiedt journalisten en mediaprofessionals om 'valse informatie' te verspreiden en materiaal te produceren dat 'haat zaait' of 'aanzet tot discriminatie, vijandigheid of geweld' – zonder duidelijk te definiëren wat met deze termen wordt bedoeld. De wet staat de regering toe deze beperkingen van de journalistieke vrijheid te interpreteren door willekeurig te beslissen wat 'aanzetten' is. Bovendien worden journalisten die deze 'verplichtingen' niet nakomen strafrechtelijk vervolgd, aldus RSF.⁷³⁶

Online

Voor online activisten is het risico op intimidatie door de overheid naar verluidt groter wanneer zij prominent en invloedrijk zijn en minder groot wanneer zij weinig volgers hebben.⁷³⁷

In januari 2022 werd een vrouw in Pakistan ter dood veroordeeld vanwege vermeende godslasterende uitspraken en karikaturen op WhatsApp. Deze zou zij gestuurd hebben naar iemand die zij online ontmoet had. De aanklachten werden ingediend op basis van zowel de PECA als de blasfemie wetgeving.⁷³⁸ Een paar jaar eerder had Pakistan aan Facebook en Twitter gevraagd te helpen om Pakistaanse blasfemie-verdachten te identificeren. De Pakistaanse autoriteiten wilden op deze manier mensen doelgericht kunnen vervolgen of een

⁷³⁴ Freedom Network Pakistan, *Pakistan Silencing Online Journalists Through Legal 'Victimization'*, *Freedom Network Annual Impunity Report 2021*, November 2 – International Day to End Impunity for Crimes against Journalists, 1 november 2021.

⁷³⁵ RSF, *Pakistan imposes new censorship mechanism under guise of protecting journalists*, 1 december 2021; Human Rights Commission of Pakistan (HRCP), *State of Human Rights 2021*, p.13, 2022.

⁷³⁶ RSF, *Pakistan imposes new censorship mechanism under guise of protecting journalists*, 1 december 2021;

⁷³⁷ Department of Foreign Affairs and Trade (DFAT) of the Australian Government, *DFAT Country Information Report Pakistan*, pp. 35-36, 25 januari 2022.

⁷³⁸ The Guardian, *Woman sentenced to death in Pakistan over 'blasphemous' WhatsApp activity*, 19 januari 2022.

uitleveringsverzoek kunnen indienen.⁷³⁹ Er zijn geen aanwijzingen dat dit verzoek ingewilligd is.

Burgerjournalisten

Ook burgerjournalisten lopen het gevaar slachtoffer van geweld te worden. Volgens *Freedom Network Pakistan* werden in november 2021 twee burgerjournalisten gedood (een in Sindh en een in KP) en ontsnapte er een aan ontvoering (in Punjab).⁷⁴⁰

Buiten Pakistan

Ook buiten Pakistan zijn critici niet veilig. In januari 2022 werd een Brit veroordeeld die de in Rotterdam wonende Pakistaanse activist Ahmad Waqqas Goraya had willen vermoorden. De man zou in 2021 opdracht hebben gekregen om de blogger uit de weg te ruimen voor 100.000 Britse pond. Het was niet duidelijk wie de opdracht had gegeven. Waqqas Goraya bekritiseert het Pakistaanse leger op social media.⁷⁴¹ Journalist Sajid Hussain van de 'Balochistan Times' werd in april 2020 dood gevonden in Zweden, waar hij asiel gekregen had. Hij was toen al meer dan een maand vermist. Zie ook paragraaf 3.1.5 over Balochistan.

3.2.2 *Vrijheid van godsdienst en levensovertuiging*

Afvalligen

In Pakistan wordt onder afvalligheid - *apostacy* - meestal verstaan het openlijk afstand nemen van de islam. Dit betekent dat een persoon verklaart geen moslim (meer) te zijn. In de Pakistaanse samenleving leidt een dergelijke stap tot grote woede en haat, er bestaat geen enkel begrip voor. Ook wordt de persoon daardoor de facto vogelvrij verklaard en kan door iedereen vervolgd of gedood worden. Het wordt algemeen gezien als lovenswaardig om een afvallige te doden.⁷⁴² Ook een atheïst zou als afvallige kunnen worden beschouwd.

Een afvallige zou theoretisch aan vervolging kunnen ontkomen door zijn afvalligheid of bekering tot een ander geloof niet publiekelijk bekend te maken en zijn geloof niet formeel te veranderen. Dit is echter niet altijd mogelijk en daarom is het vaak een reden om naar een ander land te vluchten. De repercussies zijn eenvoudigweg te groot.⁷⁴³ De Pakistaanse samenleving staat zeer vijandig tegenover afvalligen en bekeerlingen van islam naar een ander geloof en de gevaren voor betrokkenen zijn groot. Het is daarom ook niet erg waarschijnlijk dat een afvallige aangifte doet bij de politie in geval van bedreiging. Hij/zij zal dan immers nog meer gevaar lopen. Een afvallige kan heel eenvoudig voor godslastering worden aangeklaagd op basis van de blasfemiewetten. Op godslastering staan de doodstraf en andere zware straffen zoals levenslange opsluiting. Onder de blasfemiewetgeving valt niet alleen het beledigen van de profeet Mohammed. Het gaat veel verder en betreft ook andere uitspraken die de islam zouden beledigen. Zie de passage over blasfemiewetten in paragraaf 3.3.8 over rechtsgang.

Voor ahmadi's zijn de risico's nog groter. Zij worden immers op basis van hun geloof sowieso al als afvalligen gezien. Veel ahmadi's voelen zich daarom zeer onveilig in Pakistan. Zie ook paragraaf 3.1.10 betreffende ahmadi's.

⁷³⁹ The Guardian, *Pakistan asks Facebook and Twitter to help identify blasphemers*, 17 maart 2017.

⁷⁴⁰ <https://www.fnppk.org/two-citizen-journalists-killed-while-others-face-threats-harassment/>, geraadpleegd 30 mei 2022.

⁷⁴¹ NOS nieuws, *Brit schuldig aan moordcomplot Pakistaanse blogger in Rotterdam*, 28 januari 2022.

⁷⁴² Vertrouwelijke bron 28 januari 2022.

⁷⁴³ Vertrouwelijke bron 28 januari 2022.

3.3 Toezicht en rechtsbescherming

3.3.1 *Mogelijkheden tot het doen van aangifte van een misdrijf*

Aangifte doen van een misdrijf gebeurt op het politiebureau. Het slachtoffer moet de aangifte schriftelijk indienen. De behandelende officier bekijkt of de aanklacht strafbaar is volgens de Strafwet. Is dat het geval, dan stelt hij of zij een *First Information Report* (FIR) op. Elke FIR heeft een nummer, een jaar en verschillende tijdstippen van het verloop van de aanklacht. De officier stuurt de FIR naar hogere politie officieren, een copie gaat naar de officier van justitie. Er kan een *Investigative Officer* (IO) worden aangesteld die contact houdt met de magistraten. De FIR is een publiek document en zou volgens de wet ingezien moeten kunnen worden. In de praktijk kan het echter gebeuren dat dit niet het geval is. Een FIR is in principe publiek, maar wordt niet gepubliceerd. Soms wordt het getoond aan derden op speciaal verzoek. Het is onduidelijk of het mogelijk is een FIR online in te zien.⁷⁴⁴

3.3.2 *Inbehandelingname van aangiftes*

Volgens de Pakistaanse wet moeten aangiftes van strafbare feiten in behandeling worden genomen. Iedereen heeft het recht om een jurist te vragen hier opvolging aan te geven. Dit zou kunnen met hulp van een ngo. Als een persoon politieke invloed heeft, zal hij of zij zelf een goed gekwalificeerde jurist in de hand nemen.⁷⁴⁵ Of aangiftes voldoende voortvarend behandeld worden, hangt volgens een bron af van 'de educatie, wetenschappelijke kennis, rechtsgevoel en plichtsgevoel van de betreffende politie agent'. De behandelende IO is de persoon die de meeste invloed heeft op de afhandeling van de aangifte. Deze moet later een conclusie op de FIR schrijven en kan daar bijvoorbeeld bij zetten 'dit is fraude' of 'dit is slechts bedoeld om lastig te vallen'.⁷⁴⁶ Willekeur van de behandelende agent speelt dus een grote rol bij de behandeling van de aanvraag.

Het wordt steeds vaker mogelijk om online aangifte te doen. Dit is echter nog niet compleet doorgevoerd waardoor het digitale systeem beperkt bereikbaar is. Het is niet duidelijk wanneer, waar en welke soorten aangiftes online mogelijk zijn.⁷⁴⁷

3.3.3 *Verloop en uitkomst onderzoek*

Volgens de wet moet de aangever van een FIR een kopie van de aangifte krijgen.⁷⁴⁸ Het zou echter eenvoudig zijn om via omkoping, bedreiging, politieke invloed of persoonlijke relaties een aangifte te verkrijgen. Druk vanuit hoog politiek of ambtelijk niveau (bijvoorbeeld een hoge overheidsbeamte of parlementslid) is volgens een bron gebruikelijk.⁷⁴⁹ Volgens een andere bron komt het geregeld voor dat aanklachten niet in behandeling worden genomen. De betreffende ambtenaar kan daarvoor redenen geven als gebrek aan bewijs of dat het niet om een strafbaar feit gaat. Ook kan het gebeuren dat de procedures voor inbehandelingname zeer lang gerekt worden.⁷⁵⁰

De aanklager en de aangeklaagde worden beiden op de hoogte gehouden van het verloop en hebben vrije toegang tot het politiebureau.⁷⁵¹

⁷⁴⁴ Vertrouwelijke bron 25 januari 2022; Vertrouwelijke bron 3 juni 2022; Vertrouwelijke bron 22 juli 2022; Vertrouwelijke bron 27 augustus 2022.

⁷⁴⁵ Vertrouwelijke bron 25 januari 2022.

⁷⁴⁶ Vertrouwelijke bron 25 januari 2022.

⁷⁴⁷ <https://24justice.pk/fir-online/> geraadpleegd 28 mei 2022; Vertrouwelijke bron 27 augustus 2022.

⁷⁴⁸ Vertrouwelijke bron 27 augustus 2022.

⁷⁴⁹ Vertrouwelijke bron 25 januari 2022; Vertrouwelijke bron 22 juli 2022.

⁷⁵⁰ Vertrouwelijke bron 22 juli 2022; Vertrouwelijke bron 27 augustus 2022.

⁷⁵¹ Vertrouwelijke bron 25 januari 2022.

3.3.4 *Archiveren van FIRs*

FIRs worden opgeborgen op het politiebureau. Er is geen einddatum voor het archiveren van FIRs op papier. In sommige steden zoals Islamabad worden ze online bewaard. Alle juridische stappen en hun uitkomsten zouden zichtbaar zijn, volgens een bron. Elke burger kan zo zien of er een aanklacht is tegen een persoon in zijn omgeving. Het is publiek toegankelijk, maar wordt niet actief openbaar gemaakt. Inzage gebeurt vaak op speciaal verzoek.⁷⁵² Als de aanklacht vals blijkt, kan de FIR opgeschort worden.⁷⁵³

3.3.5 *Mogelijkheden en toegang tot bescherming*

Als de politie weigert om een aanklacht in behandeling te nemen, zijn er verschillende mogelijkheden om bescherming te zoeken. Slachtoffers kunnen een klacht indienen of er kan een *justice of peace* aangesteld worden die de zaak overneemt. Veel aanklagers vragen de hulp van personen met politieke invloed, zoals een parlamentslid of een hoge overheidsbeamte. Vaak wordt deze hulp verkregen via omkoping (van bijvoorbeeld de IO of hogere ambtenaren).⁷⁵⁴ Het verkrijgen van bescherming is vaak een financiële kwestie. Het huren van een goede jurist vergroot de kans op bescherming. Er bestaat geen gratis juridische bijstand in Pakistan. De aanklager moet alles betalen, zelfs het transport van de getuigen en van de politie. Volgens een bron is het moeilijk voor iemand zonder geld om bescherming te verkrijgen en zijn recht te halen.⁷⁵⁵

3.3.6 *Hulp van ngo's en internationale organisaties*

Ngo's en internationale organisaties kunnen tot op zekere hoogte helpen bij het verkrijgen van bescherming. Zij kunnen bijvoorbeeld rechtshulp geven, publiciteit opzoeken in *high profile cases* of persconferenties organiseren.⁷⁵⁶

3.3.7 *Wetgeving*

Blasfemiewetgeving

Sinds het vorige thematische ambtsbericht zijn er geen wijzigingen aangebracht in de blasfemiewetgeving. Er zijn amendementen ingediend, maar (nog) niet aangenomen. Het doel van de amendementen is om valse beschuldigingen te voorkomen. Volgens mensenrechtenactivisten wordt de blasfemie-wetgeving vaak misbruikt om persoonlijke rekeningen te vereffenen en wraak op iemand te nemen. Ook wordt deze gebruikt om religieuze minderheden te vervolgen.⁷⁵⁷

Media

Sinds enige tijd kunnen blasfemie-aanklachten ook ingediend worden op grond van uitspraken op sociale media. De aanklacht wordt dan niet alleen ingediend op basis van de strafwet, maar is ook gebaseerd op de *Pakistan Electronic Crimes Act, 2016* (PECA). In januari 2022 werd een Pakistaanse vrouw ter dood veroordeeld vanwege vermeende blasfemistische uitspraken en karikaturen op WhatsApp.⁷⁵⁸ Voor meer informatie, zie paragraaf 3.2.1 over vrijheid van meningsuiting.

⁷⁵² Vertrouwelijke bron 22 juli 2022; Vertrouwelijke bron 27 augustus 2022. Vertrouwelijke bron 25 januari 2022.

⁷⁵³ Vertrouwelijke bron 25 januari 2022.

⁷⁵⁴ Vertrouwelijke bron 25 januari 2022.

⁷⁵⁵ Vertrouwelijke bron 25 januari 2022.

⁷⁵⁶ Vertrouwelijke bron 25 januari 2022.

⁷⁵⁷ Human Rights Commission of Pakistan (HRCP), *State of Human Rights 2021*, p.214, 2022; Deutsche Welle, Pakistan: Critics warn over blasphemy case against Imran Khan, 13 mei 2022; Vertrouwelijke bron 25 januari 2022.

⁷⁵⁸ The Guardian, *Woman sentenced to death in Pakistan over 'blasphemous' WhatsApp activity*, 19 januari 2022.

In november 2021 werd de *Protection of Journalists and Media Professionals Act, 2021* aangenomen. Deze wet zou een waarschuwings- en verdedigingsmechanisme moeten vormen voor journalisten die zich bedreigd voelen.

Delen van de wet waren echter zo vaag geformuleerd dat deze juist kan leiden tot zelfcensuur en intimidatie.⁷⁵⁹ Zie hiervoor paragraaf 3.2.1 over vrijheid van meningsuiting onder het kopje over PECA en andere wetgeving.

Voor meer informatie over wetgeving op het gebied van media, zie paragraaf 3.2.1. over vrijheid van meningsuiting.

Andere wetten

Tijdens de verslagperiode werd ook op andere gebieden nieuwe wetgeving ingevoerd.

In 2021 werd de *'Torture and Custodial Death (Prevention and Punishment) Bill, 2021'* door de senaat aangenomen. Voor meer informatie hierover, zie paragraaf 3.3.9 over de doodstraf, mishandeling en foltering.

Op het gebied van vrouwenrechten werd de afgelopen jaren de wetgeving op bepaalde thema's verbeterd, zowel op provinciaal als op federaal niveau. Zo werd in 2021 de *Domestic Violence (Prevention and Protection) Bill 2021* aangenomen. In januari 2022 werd de *'Protection against Harassment of Women at the Workplace (Amendment) Bill'* aangenomen.⁷⁶⁰ Zie hiervoor paragraaf 3.1.12 over de positie van vrouwen.

3.3.8

Rechtsgang

In Pakistan heeft een verdachte in theorie toegang tot een advocaat. In de praktijk is dit echter meestal niet het geval. Als iemand zonder medeweten van anderen en incommunicado in bewaring is genomen, is het niet mogelijk een jurist te contacteren. Dit lukt alleen als iemand anders weet dat de persoon opgepakt is en waar die zich bevindt. Veel gevangenen worden door niemand verdedigd. Volgens een bron zit meer dan de helft van de gevangenisbevolking in voorarrest, in afwachting van een proces. Volgens een bron komt een groot deel nooit uit de gevangenis omdat ze niemand hebben die ze kan verdedigen en vanwege de trage rechtsgang.⁷⁶¹ Ook is het niet gebruikelijk om een advocaat te hebben, dus die stap om een advocaat in te schakelen wordt overgeslagen; het gebeurt eenvoudigweg niet.⁷⁶²

Om als advocaat te kunnen werken in Pakistan moet je verplicht lid zijn van de *Pakistan Bar Council*. Dit is de overkoepelende organisatie waaronder de verschillende *Provincial Bar Councils* vallen. Onder deze *councils* hangen vervolgens de *district associations*. Provincial Bar Councils geven vergunningen uit voor alle niveau's.⁷⁶³ Een advocaat die in een provincie geregistreerd is kan door het hele land werken. De vergunning wordt elke keer een stapje uitgebreid, waardoor de jurist steeds bij een hogere instantie kan werken.⁷⁶⁴ De hoogste rechterlijke instanties zijn de hooggerechtshoven (*High Courts*) in de provincies en het federale hooggerechtshof (*Supreme Court*) voor heel Pakistan.⁷⁶⁵

⁷⁵⁹ RSF (Reporters Without Borders), *Pakistan imposes new censorship mechanism under guise of protecting journalists*, 1 december 2021; Human Rights Commission of Pakistan (HRCP), *State of Human Rights 2021*, p.13, 2022.

⁷⁶⁰ HRW, *Pakistan's New Law Aims to Protect Women in Workplace*, 20 januari 2022.

⁷⁶¹ Vertrouwelijke bron 28 januari 2022.

⁷⁶² Vertrouwelijke bron 27 januari 2022.

⁷⁶³ Vertrouwelijke bron 25 januari 2022.

⁷⁶⁴ Vertrouwelijke bron 28 januari 2022.

⁷⁶⁵ Vertrouwelijke bron 25 januari 2022.

Volgens een bron is het mogelijk om een gedeelte van het register van de *Bar Council* online te raadplegen. Zij zijn het register aan het upgraden, dit zou een tot twee jaar moeten duren.⁷⁶⁶ Andere bronnen zeggen dat het niet mogelijk is om het register van de *Bar Council* online te raadplegen.⁷⁶⁷ Op de websites van de *Pakistan Bar Council* en de *Lahore Bar Association* bestaat geen mogelijkheid voor bezoekers die geen lid zijn om online (lopende) zaken in te zien.⁷⁶⁸

Echtscheiding en trouwen

Voor de procedure voor het verkrijgen van een echtscheiding, zie paragraaf 2.1.10 over huwelijken. Als aan een van deze procedures voldaan is, is de echtscheiding rechtsgeldig.

Een echtscheiding kan definitief worden gemaakt onder *Muslim Family Laws* met een *divorce effectiveness certificate*, uitgegeven door de *Union Council*. Meestal wordt een echtscheiding schriftelijk bevestigd. Het kan echter ook mondeling. Dan wordt deze uitgesproken door de echtgenoot in het bijzijn van twee getuigen.⁷⁶⁹ Vrouwen mogen dit niet doen.

Christenen, Parsi's, sikh en hindoes en ook Sindhi's volgen hun eigen regels voor echtscheidingen.⁷⁷⁰ Ahmadi's hebben hun eigen systeem van sluiting en registratie van huwelijken. Zie paragraaf 2.1.10.

Voor trouwen met een buitenlandse partner bestaan andere regels voor mannen dan voor vrouwen. Als beide personen moslim zijn, zijn er geen restricties in het moslim-familierecht. Een man kan een niet-moslima trouwen, maar een moslima kan geen niet-moslim trouwen.⁷⁷¹ De man zal zich eerst moeten bekeren tot de islam.⁷⁷²

Een man kan de Pakistaanse nationaliteit doorgeven aan zijn vrouw als hij met haar trouwt. Een vrouw kan haar Pakistaanse nationaliteit echter niet aan haar echtgenoot geven. Wel kan zij sinds het jaar 2000 het staatsburgerschap doorgeven aan haar kinderen. Bij verschillende juridische uitspraken werd geoordeeld dat het niet kunnen doorgeven van de nationaliteit aan haar echtgenoot een breuk is van Artikel 25 van de Grondwet. De regel zou moeten worden herzien en is in behandeling bij het Hooggerechtshof.⁷⁷³

Pakistan heeft met een aantal landen (waaronder Nederland en het VK) overeenkomsten gesloten waardoor dubbele nationaliteit mogelijk is. Volgens een bron zouden Indiase en Bengaalse staatsburgers de Pakistaanse nationaliteit niet kunnen verkrijgen.⁷⁷⁴

Gemengde huwelijken soennieten, sjiieten en andere religies

Huwelijken tussen soennieten en sjiieten komen geregeld voor. Over het algemeen trouwen soennitische deobandi liever niet met sjiieten, omdat zij zeer strict in de leer zijn. Barelvi zijn meestal liberaler en hebben er geen problemen mee.⁷⁷⁵ Hoe er tegen een dergelijk gemengd huwelijk wordt aangekeken hangt voornamelijk af van hoe religieus en conservatief de familie is en niet zozeer van de regio.^{776 777}

⁷⁶⁶ Vertrouwelijke bron 25 januari 2022.

⁷⁶⁷ Vertrouwelijke bron 28 januari 2022; Vertrouwelijke bron 3 juni 2022.

⁷⁶⁸ <http://pakistanbarcouncil.org/> en <http://www.lahorebarassociation.pk/>, geraadpleegd 10 april 2022.

⁷⁶⁹ Vertrouwelijke bron 25 januari 2022.

⁷⁷⁰ Vertrouwelijke bron 25 januari 2022.

⁷⁷¹ Vertrouwelijke bron 25 januari 2022.

⁷⁷² Vertrouwelijke bron 28 januari 2022; Dawn, *A matter of foreign spouses*, 13 maart 2019.

⁷⁷³ The Express Tribune, *SC to examine grant of citizenship to foreign national husbands*, 30 maart 2018; Dawn, *Peshawar High Court seeks govt response to plea against Citizenship Act*, 4 december 2021; Vertrouwelijke bron 28 januari 2022; Vertrouwelijke bron 22 juli 2022.

⁷⁷⁴ Vertrouwelijke bron 25 januari 2022.

⁷⁷⁵ Vertrouwelijke bron 25 januari 2022.

⁷⁷⁶ Vertrouwelijke bron 25 januari 2022.

⁷⁷⁷ Vertrouwelijke bron 28 januari 2022.

Waarschijnlijk zal het moeilijk zijn om een geestelijke te vinden die de nikah ceremonie wil uitvoeren. Meestal organiseert het bruidspaar dan twee huwelijksceremonies, een voor elk van de beide stromingen.⁷⁷⁸

Wanneer families van de huwelijkspartners niet met een gemengd huwelijk instemmen, kunnen zij hier juridisch niets tegen inbrengen. Wat ze wel kunnen doen is druk uitoefenen door bijvoorbeeld de huwelijkspartners geld te onthouden, ze uit het huis zetten, of ze te onderwerpen aan emotionele chantage.⁷⁷⁹

Huwelijken tussen verschillende moslimstromingen worden geregistreerd in NADRA. Ook een huwelijk tussen een moslim man en een niet-moslim vrouw wordt geregistreerd. Wanneer de bruidegom echter geen moslim was, verschilt de procedure. Dan moet de man bewijzen dat hij bekeerd is tot de islam.⁷⁸⁰

Fatwa's

Een fatwa is een niet-bindend advies, interpretatie of academische opinie over een vraagstuk binnen de sharia, gedaan door een gekwalificeerde rechtsgeleerde, meestal een moefti. Fatwa's worden gewoonlijk uitgevaardigd in antwoord op vragen van individuen of islamitische rechtbanken. Hoewel zij als gezaghebbend worden gezien, worden fatwa's over het algemeen niet als bindende uitspraken beschouwd; een vragensteller die een fatwa niet overtuigend vindt, mag een andere mening vragen.⁷⁸¹ Fatwa's worden uitgesproken binnen verschillende stromingen van de Islam.⁷⁸²

Het is niet vastgelegd wie precies fatwa's uitspreekt. Naast moefti's kan de *Dar-ul-Ifta*, een religieuze autoriteit die de Sharia uitlegt, fatwa's uitvaardigen. De Dar-ul-Ifta geeft opinies over hoe de Sharia geïnterpreteerd kan worden met betrekking tot de voorgelegde vragen. Moefiti's maken deel uit van de Dar-ul-Ifta.⁷⁸³

Sinds de fatwa tegen Salman Rushdie⁷⁸⁴ is het concept van fatwa vaak verkeerd begrepen, aldus een bron. Straffen of een doodvonnis worden opgelegd door de rechterlijke macht, niet door middel van een fatwa. Ook is een fatwa niet gericht tegen een persoon, het is een mening over een vraagstuk in het licht van de Koran, aldus deze bron. Deze meningen worden op verschillende manieren bekendgemaakt, zij kunnen worden uitgesproken in de moskee of in televisieprogramma's of worden gepubliceerd in *mainstream* kranten (in columns of als een soort vraag-en antwoordrubriek).⁷⁸⁵

Volgens een bron moet een fatwa in een formeel formaat worden opgesteld: eerst de vraag van de persoon, vervolgens de opinie volgens de Koran. Vraag en opinie moeten bij elkaar gepubliceerd worden zodat duidelijk is welk antwoord bij welke vraag hoort. Zij moeten onlosmakelijk verbonden zijn op een krantenpagina of op een website, zodat er niets aan veranderd kan worden.⁷⁸⁶ Er zijn echter ook geestelijken die wel degelijk een ander formaat hanteren dan het officiële. Er is niets opgenomen in de Pakistaanse wet hierover.⁷⁸⁷ Ook zijn er moderne vormen van

⁷⁷⁸ Vertrouwelijke bron 28 januari 2022.

⁷⁷⁹ Vertrouwelijke bron 28 januari 2022.

⁷⁸⁰ NDTV, *Pakistani Interfaith Couples Brave Threats For Forbidden Love*, 17 augustus 2014; Vertrouwelijke bron 22 juli 2022.

⁷⁸¹ Vertrouwelijke bron 25 januari 2022; Encyclopedia Britannica, <https://www.britannica.com/topic/fatwa>

⁷⁸² Vertrouwelijke bron 25 januari 2022.

⁷⁸³ Vertrouwelijke bron 25 januari 2022; Een voorbeeld van een dergelijke Dar-ul-Ifta is deze <https://darulifta-deoband.com/en/about>

⁷⁸⁴ De Iraanse ayatollah Khomeini riep in 1989 moslims op om de schrijver Salman Rushdie te doden. In zijn boek 'De Duivelsverzen' zou Rushdie de profeet Mohamed en andere aspecten van de Islam beledigd hebben. De schrijver moest onderduiken. Vanaf dat moment werd het woord 'fatwa' geassocieerd met een oproep om iemand te vervolgen of te vermoorden.

⁷⁸⁵ Vertrouwelijke bron 25 januari 2022.

⁷⁸⁶ Vertrouwelijke bron 25 januari 2022.

⁷⁸⁷ Vertrouwelijke bron 22 juli 2022; Vertrouwelijke bron 27 augustus 2022.

fatwa's, zoals websites waar vragen aan geestelijken gesteld kunnen worden. Een voorbeeld hiervan is de *British Fatwa Council*.⁷⁸⁸ Volgens de officiële definitie vormt een fatwa dus geen juridische of religieuze basis voor een blasfemie beschuldiging. Fatwa's zijn een opinie en kunnen niet gebruikt worden als bewijs door de politie of in een rechtszaak, aldus een bron.⁷⁸⁹

In het dagelijks spraakgebruik wordt een oproep om iemand te vermoorden echter vaak wel degelijk als fatwa aangeduid. Dit gebeurde bijvoorbeeld bij de oproep van TLP-hoofdman Rizvi om PVV-leider Geert Wilders te vermoorden. Zie paragraaf 1.1.2. Ook zijn er andere gevallen bekend van fatwa's van geestelijken die tegen een persoon gericht waren.

Wat ook kan gebeuren is dat een geestelijke via de luidspreker van de moskee een mededeling of oproep over een bepaalde persoon doet. Op basis daarvan kunnen mensen een aanklacht indienen bij de politie, bijvoorbeeld vanwege diefstal of blasfemie. Ook kunnen blasfemie-zaken ontstaan op basis van publieke instigatie, wanneer een menigte besluit het recht in eigen hand te nemen en de persoon gaat opzoeken.⁷⁹⁰ Doorgaans ontvangt een beschuldigde dan geen officieel bewijs van de beschuldiging, behalve wanneer een officiële aanklacht is ingediend bij de politie. Een fatwa kan echter wel opgeschreven worden in verschillende vormen (zie ook hierboven).⁷⁹¹ Soms durven mensen hiervan geen aangifte te doen bij de politie. Door de gevoeligheid van fatwa's, zijn de mensen tegen wie een fatwa is uitgevaardigd, vaak terughoudend om verdere aandacht op de zaak te vestigen. Vaak zuden deze mensen ofwel tot een minderheidsgroep behoren, bijvoorbeeld ahmadi, christen, hindoe, ofwel vrouw zijn. Het benaderen van de politie leidt tot verder onderzoek, wat kan leiden tot wraakacties van de tegenpartij. Wraakacties kunnen onder meer gericht zijn tegen de hele gemeenschap of tegen familie en eigendommen van de beschuldigde. De aanklagers kunnen uit meer dan één persoon bestaan, bijvoorbeeld een buurt, een hele familie of invloedrijke personen. Vrouwen kunnen ook bang zijn voor fysieke bestraffing door leden van hun eigen familie wanneer zij zich tot de politie wenden.⁷⁹²

Beschuldiging blasfemie

Bij een beschuldiging van blasfemie kan het erg moeilijk zijn om de onschuld te bewijzen van de aangeklaagde. Vaak zit er achter een blasfemie-beschuldiging een andere ruzie, wraak of onenigheid over landeigendom.⁷⁹³ Mensenrechtengroepen stellen dat blasfemie-beschuldigingen vaak gebruikt worden om religieuze minderheden te intimideren of persoonlijke rekeningen te vereffenen.⁷⁹⁴ Personen die beschuldigd worden van blasfemie lopen het gevaar ten prooi te vallen aan woedende menigtes die voor geen enkele reden of rationele argumenten vatbaar zijn. Onderduiken of het land verlaten is dan vaak de enige mogelijkheid. Uit de beschreven gevallen blijkt dat zelfs de overheid mensen moeilijk kan beschermen tegen de menigte.

Reactie overheid blasfemie

Wanneer een persoon beschuldigd is van blasfemie, kan de overheid reageren. Een officiële aanklacht vanwege blasfemie moet onderzocht worden door de rechterlijke macht.⁷⁹⁵ Ook kan de overheid een persoon beschermen tegen de menigte, mits zij

⁷⁸⁸ <https://www.britishfatwacouncil.org/about/> Een ander voorbeeld is: <https://www.fatwa-online.com/>

⁷⁸⁹ Vertrouwelijke bron 25 januari 2022.

⁷⁹⁰ Vertrouwelijke bron 28 februari 2022.

⁷⁹¹ Vertrouwelijke bron 25 januari 2022; Vertrouwelijke bron 27 augustus 2022.

⁷⁹² Vertrouwelijke bron 27 augustus 2022.

⁷⁹³ Vertrouwelijke bron 25 januari 2022; Vertrouwelijke bron 25 januari 2022; Vertrouwelijke bron 27 januari 2022.

⁷⁹⁴ The Independent, *UN experts to Pakistan: Release man charged with blasphemy*, 21 oktober 2021.

⁷⁹⁵ Vertrouwelijke bron 25 januari 2022.

op tijd ter plekke is. Vaak ontstaan lynchpartijen als gevolg van blasfemie-beschuldigingen of geruchten echter spontaan en escaleren zeer snel. Tijdens de verslagperiode vonden er enkele lynchpartijen plaats als gevolg van blasfemiebeschuldigingen, die veel (media)aandacht kregen. In december 2021 werd een Sri Lankaanse fabrieksmanager doodgeslagen en in brand gestoken door fabrieksmedewerkers. Hij zou posters met de naam van de profeet hebben verwijderd. Dit zou echter gebeurd zijn vanwege een schoonmaak.⁷⁹⁶ In februari 2020 werd een man doodgeslagen met stokken en aan een boom opgehangen omdat hij een Koran verbrand zou hebben. De politie had vergeefs geprobeerd hem tegen de menigte te beschermen door hem in bewaring te nemen.⁷⁹⁷ Eerder al was het politiebureau in brand gestoken waar hij vast zat.⁷⁹⁸ De man zou al meer dan vijftien jaar geestelijk gehandicapt zijn.⁷⁹⁹ Deze slachtoffers ontvingen geen waarschuwing vooraf. Mogelijk werd er via de luidspreker van de moskee iets omgeroepen. Dergelijke spontane lynchpartijen kunnen ontstaan op basis van valse geruchten of nepnieuws en kunnen in zeer korte tijd escaleren.⁸⁰⁰

Wetgeving blasfemie

Op godslastering staan zware straffen, zoals de doodstraf of levenslange opsluiting. Het gaat hierbij niet alleen om het beledigen van de profeet Mohammed. Het gaat veel verder en betreft ook andere uitspraken die de islam zouden beledigen. De Pakistaanse regering heeft nog nooit iemand geëxecuteerd op grond van de blasfemiewetgeving. Maar volgens mensenrechtengroeperingen worden personen die ervan beschuldigd worden, vaak door menigten gedood.⁸⁰¹

De beruchte blasfemiewetten van Pakistan zijn vastgelegd in artikel 295 van het wetboek van strafrecht.

Artikel 295c bepaalt dat: *'Whoever by words, either spoken or written, or by visible representation or by any imputation, innuendo, or insinuation, directly or indirectly, defiles the sacred name of the Holy Prophet Muhammad (peace be upon him) shall be punished with death, or imprisonment for life, and shall also be liable to fine.'* ('Wie door woorden, gesproken of geschreven, of door zichtbare voorstelling of door enige verdachtmaking of insinuatie, direct of indirect, de heilige naam van de Heilige Profeet Mohammed (vrede zij met hem) onteert, zal worden gestraft met de dood, of levenslange gevangenisstraf, alsmede een geldboete.')

⁸⁰²

Een overzicht van de straffen op basis van de blasfemie wetten (in het Engels):⁸⁰³

⁷⁹⁶ BBC-News, *Pakistan: Killing of Sri Lankan accused of blasphemy sparks protests*, 6 december 2021.

⁷⁹⁷ BBC-News, *Pakistan: Man accused of blasphemy killed by mob in Khanewal*, 13 februari 2022.

⁷⁹⁸ VOA, News, *Pakistan Mob Burns Police Station in Abortive Bid to Grab Blasphemy Suspect*, 29 november 2021.

⁷⁹⁹ BBC-News, *Pakistan: Man accused of blasphemy killed by mob in Khanewal*, 13-02-2022; VOA, News, *Pakistan Mob Burns Police Station in Abortive Bid to Grab Blasphemy Suspect*, 29 november 2021.

⁸⁰⁰ Vertrouwelijke bron 28 februari 2022.

⁸⁰¹ NY Times, *American Accused of Blasphemy Is Killed in Pakistan Courtroom*, 30 juli 2020.

⁸⁰² <http://www.pakistani.org/pakistan/legislation/1860/actXlvof1860.html>, geraadpleegd 20 oktober 2021, functionele vertaling.

⁸⁰³ UK Home Office, *Country Policy and Information Note Pakistan: Shia Muslims*, July 2021.

Art. 295 - *Injuring or defiling place of worship, with intent to insult the religion of any class- Up to 2 years imprisonment, or fine, or both*
 Art. 295a - *Deliberate and malicious acts intended to outrage religious feelings of any class by insulting its religion or religious beliefs - Up to 10 years imprisonment, or fine, or both*
 Art. 295b - *Defiling, etc., of Holy Quran - Life imprisonment*
 Art. 295c - *Use of derogatory remarks, etc., in respect of the Holy Prophet - Death or life imprisonment and a fine*
 Art. 298 *Uttering words, etc., with deliberate intent to wound religious feelings - One year imprisonment, or fine, or both*
 Art. 298a - *Use of derogatory remarks, etc., in respect of holy personages - Up to 3 years imprisonment, or fine, or both*
 Art. 298b *Misuse of epithets, descriptions and titles, etc., reserved for certain holy personages or places - Up to 3 years imprisonment and fine*
 Art. 298c - *Person of Quadiani [Ahmadi] group, etc., calling himself a Muslim or preaching or propagating his faith - Up to 3 years imprisonment and fine.*

3.3.9 Doodstraf, mishandeling en foltering

Doodstraf

Begin 2022 telde Pakistan 3831 personen die ter dood veroordeeld waren.⁸⁰⁴ In het jaar 2021 werd aan ten minste 125 personen (inclusief 3 vrouwen), de doodstraf opgelegd. Er werden geen executies uitgevoerd. Er verbleven 1143 gevangenen in de dodencel. De meeste veroordelingen vonden plaats in Sindh, namelijk 490, inclusief twee vrouwen. In januari 2021 vaardigde een anti-terrorisme rechtbank 3 doodstraffen uit voor het delen van content op sociale media die godslasterend zou zijn.⁸⁰⁵ In het jaar 2020 werd aan 177 mensen de doodstraf opgelegd.⁸⁰⁶ Daarvan werden er 52 veroordeeld voor moord, 10 voor moord met verkrachting en 9 voor verkrachting.⁸⁰⁷ Het aantal veroordelingen was aanzienlijk lager dan het jaar daarvoor in 2019, toen waren het er 578.⁸⁰⁸

Volgens de Pakistaanse wetgeving zijn er 33 misdrijven waarop de doodstraf staat. Dit zijn onder andere moord, blasfemie, kidnapping, meeneed (op basis van het wetboek van strafrecht, de PPC), terrorisme (anti-terrorisme wet 1997) en delicten die 'overgebleven' zijn uit de Britse wetgeving, zoals 'sabotage aan de spoorlijn' (Spoorlijn wet) of 'stripping a woman in public' (PPC). Ook zijn er enkele delicten gebaseerd op de *Hudood Ordinance*⁸⁰⁹, zoals *Zina* (seks buiten het huwelijk),

⁸⁰⁴ Justice Project Pakistan (JPP), Death Penalty Database, <https://data.jpp.org.pk/en/page/6mhr9wutz9d>. Stand op 2 maart 2022.

⁸⁰⁵ Human Rights Commission of Pakistan (HRCP), *State of Human Rights 2021*, p.14, 2022.

⁸⁰⁶ HRCP, *State of Human Rights in 2020*, P.9, 03 mei 2020; Vertrouwelijke bron 27 januari 2022.

⁸⁰⁷ Vertrouwelijke bron 27 januari 2022.

⁸⁰⁸ HRCP, *State of Human Rights in 2020*, P.9, 3 mei 2020.

⁸⁰⁹ De Hudood-verordeningen zijn een reeks wetten die onder meer overspel en seks buiten het huwelijk (waaronder verkrachting) strafbaar stellen. Zij werden in 1979 uitgevaardigd om de Pakistaanse wet te islamiseren en hebben ertoe geleid dat duizenden vrouwen gevangenen zijn gezet voor zogenaamde 'eer' misdaden. Bron: Human Rights Watch (HRW), Pakistan: Proposed Reforms to Hudood Laws Fall Short, 6 september 2006. In het wetboek van strafrecht is verkrachting ook strafbaar gesteld.

Haraabah (gewapende overval) en *Dacoity* (overval door tenminste vijf gewapende personen met moord).⁸¹⁰

Sinds 2015 zijn er in Pakistan 516 personen ook daadwerkelijk geëxecuteerd.⁸¹¹ De laatste executie vond plaats in december 2019.⁸¹² Volgens een bron zijn er verschillende redenen dat er de laatste jaren geen doodvonnissen zijn uitgevoerd. Dit zijn onder andere de inspanningen van Pakistaanse mensenrechtenactivisten, de betrokkenheid van Pakistan bij internationale mensenrechtenmechanismen, uitspraken van de hogere rechtbanken in het land en een vernieuwde procedure voor gratieverzoeken. Pleitbezorging van mensenrechtenactivisten leidde verder tot een verschuiving in de publieke perceptie van de effectiviteit van de doodstraf om terrorisme tegen te gaan. Onder de jurisprudentie die bijdroeg aan een vermindering van het aantal doodvonnissen was ook een uitspraak van het Hoggerechtshof van februari 2021.⁸¹³ Deze instantie vernietigde twee doodvonnissen omdat het personen betrof die geestesziek waren. Het Hof oordeelde dat personen die verstandelijk beperkt of mentaal ziek zijn, niet geëxecuteerd mogen worden.⁸¹⁴

De president van Pakistan heeft een constitutioneel recht om gratie te verlenen aan elke persoon die ter dood veroordeeld is. Er zijn meer dan vijfhonderd aanvragen ingediend waarvan geen enkele werd gehonoreerd.⁸¹⁵

Ook op blasfemie staat de doodstraf. Zie hiervoor paragraaf 3.3.8. over rechtsgang.

Mishandeling en foltering

Hoewel de grondwet foltering en andere wrede, onmenselijke of ontterende behandeling verbiedt, bevat het wetboek van strafrecht geen specifieke bepaling tegen foltering. Het wetboek van strafrecht verbiedt wel het gebruik van geweld en mishandeling.⁸¹⁶

Volgens het US State Department waren er echter frequente en geloofwaardige berichten dat veiligheidstroepen, met inbegrip van de inlichtingendiensten, personen in hechtenis martelden en mishandelden.⁸¹⁷

De meest gebruikte vorm van mishandeling is het slaan van slachtoffers, maar ook seksueel geweld en vernedering zou worden toegepast. Er zijn berichten dat elektrische schokken zouden worden toegediend als vorm van marteling.⁸¹⁸

Volgens HRW waren de Pakistaanse wetshandhavingsdiensten verantwoordelijk voor talrijke schendingen van verschillende mensenrechten, waaronder detentie zonder tenlastelegging en buitengerechtelijke executies. In maart 2021 had premier Imran Khan een ontmoeting met families van slachtoffers van gedwongen verdwijningen, naar verluidt door de Pakistaanse veiligheidsdiensten. Hij beloofde dat 'hun zorgen zouden worden aangepakt'. Zijn regering kondigde echter geen enkel onderzoek in de zaken aan.⁸¹⁹

⁸¹⁰ Justice Project Pakistan (JPP), <https://data.jpp.org.pk/en/document/ngo5vvasxr?page=1>, geraadpleegd 28 mei 2022.

⁸¹¹ Justice Project Pakistan (JPP), Death Penalty Database, <https://data.jpp.org.pk/en/page/6mhr9wutz9d>

⁸¹² Justice Project Pakistan (JPP), Death Penalty Database, [https://data.jpp.org.pk/en/library/?q=\(allAggregations:!f,filters:{current_status:\(values:!\(%2710480b52-bd9a-436b-8886-7985beaf6bca%27\)\)\),from:0,includeUnpublished:!f,limit:30,order:desc,sort:creationDate,types:!\(%275bcd692bf834e87d6dd936d6%27\),unpublished:!f,userSelectedSorting:!t}\)](https://data.jpp.org.pk/en/library/?q=(allAggregations:!f,filters:{current_status:(values:!(%2710480b52-bd9a-436b-8886-7985beaf6bca%27))),from:0,includeUnpublished:!f,limit:30,order:desc,sort:creationDate,types:!(%275bcd692bf834e87d6dd936d6%27),unpublished:!f,userSelectedSorting:!t}))

⁸¹³ Vertrouwelijke bron 3 juni 2022.

⁸¹⁴ Reuters, *Pakistani court reverses decision on death sentence for mentally ill*, 10 februari 2021.

⁸¹⁵ Vertrouwelijke bron 27 januari 2022.

⁸¹⁶ US Department of State, *2020 Country Reports on Human Rights Practices: Pakistan*, 30 maart 2021.

⁸¹⁷ US Department of State, *2020 Country Reports on Human Rights Practices: Pakistan*, 30 maart 2021.

⁸¹⁸ Department of Foreign Affairs and Trade (DFAT) of the Australian Government, *DFAT Country Information Report Pakistan*, p.38-39, 25 januari 2022.

⁸¹⁹ Human Rights Watch, *World Report 2022*, pp. 510-515, 4 januari 2022.

In 2021 werd de *Torture and Custodial Death (Prevention and Punishment) Bill, 2021* door de senaat aangenomen. Overheidsfunctionarissen die zich schuldig maken aan foltering riskeren daarmee een gevangenisstraf van maximaal tien jaar en een geldstraf tot maximaal twee miljoen Pakistaanse roepie.⁸²⁰ Bij verkrachting of handelingen die de dood tijdens opsluiting of bewaring tot gevolg hebben, zijn de straffen nog hoger en kunnen tot levenslange opsluiting leiden.⁸²¹ Volgens mensenrechtenactivisten en waarnemers blijft foltering nog steeds onbestraft en komt het nog steeds op grote schaal voor.⁸²² Ook bestaat zorg omdat de wet afgedwongen moet worden door de FIA, die zelf beschuldigd wordt van marteling.⁸²³ Mensenrechtenorganisaties en waarnemers zeggen dat het leger kan weggelaten worden met mishandeling omdat er een cultuur van straffeloosheid heerst. Leden van de politie, het leger en de inlichtingendiensten zouden straffeloos mishandelingen kunnen plegen, terwijl de regering geen serieuze pogingen onderneemt om de martelingen aan banden te leggen.⁸²⁴

3.3.10

Onrechtmatig toe-eigenen van land (land grabbing)

Landroof (*land grabbing*) is zeer wijdverbreid in Pakistan.⁸²⁵ Doorgaans wordt land afgenomen van arme, ongeletterde mensen. De Pakistaanse wet voorziet in rechtsmiddelen om dat tegen te gaan. De politie, magistraten en het *Land Revenue Department* hebben het mandaat om landroof te stoppen. Het is echter moeilijk voor iemand die geen geld heeft en niet kan lezen om daar gebruik van te maken.⁸²⁶ Landeigenaren die een landroof aanvechten zijn gebaat bij een geldig eigendomsdocument.⁸²⁷ Kennelijk worden ook valse eigendomsdocumenten gebruikt bij landroof.⁸²⁸

Volgens velen maakt de overheid zich zelf ook schuldig aan landroof. Dit gebeurt zowel in rurale gebieden als bij de ontwikkeling van urbane projecten. De overheid zou zich publieke graasgronden toeëigenen. Als boeren of andere lokale bewoners protesteren, wordt het water afgesloten of wordt er een muur gebouwd om het gebied af te sluiten. De overheid claimt achteraf betaald te hebben voor het land, de 'verkoop' gebeurt echter vaak onder druk en onder de marktwaarde. Het Hof heeft de mogelijkheid te oordelen in gevallen van landroof.⁸²⁹ In verschillende gevallen hebben rechters publiekelijk uitspraken gedaan over landroof door de overheid. In april 2021 zei *chief justice* (opperrechter) Mohammad Qasim Khan van het provinciale *High Court* in Lahore dat 'het leger de grootste landrover van het land lijkt te zijn geworden'.⁸³⁰ In november 2021 stelde een rechter van het Lahore High Court dat hij 'grote onregelmatigheden' had gevonden bij het prestigieuze *Ravi Riverfront City* bouwproject in Lahore. Er zijn beschuldigingen geuit van van wijdverbreide landroof door de overheid.⁸³¹ Volgens een journalist eigent het leger zich onrechtmatig land toe nabij Islamabad en Karachi om daar vervolgens zaken mee te doen.⁸³²

⁸²⁰ Dawn, *Senate passes bill 'criminalising' torture, custodial deaths*, 12 juli 2021; Human Rights Commission of Pakistan (HRCP), *State of Human Rights 2021*, p.13, 2022; Dit is ongeveer tienduizend Euro.

⁸²¹ Department of Foreign Affairs and Trade (DFAT) of the Australian Government, *DFAT Country Information Report Pakistan*, p.38-39, 25 januari 2022.

⁸²² Vertrouwelijke bron 27 januari 2022.

⁸²³ Department of Foreign Affairs and Trade (DFAT) of the Australian Government, *DFAT Country Information Report Pakistan*, p.38-39, 25 januari 2022.

⁸²⁴ Vertrouwelijke bron 28 januari 2022; Vertrouwelijke bron 24 januari 2022.

⁸²⁵ Vertrouwelijke bron 28 februari 2022.

⁸²⁶ Vertrouwelijke bron 25 januari 2022.

⁸²⁷ Vertrouwelijke bron 25 januari 2022.

⁸²⁸ Graanablog, *Land Grabbing in Pakistan: How to Settle Disputes Through Legal Action*, 15 april 2022.

⁸²⁹ Vertrouwelijke bron 28 januari 2022.

⁸³⁰ Dawn, *LHC chief justice blames DHA for 'land grab'*, 29 april 2021.

⁸³¹ The Guardian, *'We will be homeless': Lahore farmers accuse 'mafia' of land grab for new city*, 2 november 2021.

⁸³² Vertrouwelijke bron 25 januari 2022.

Pakistan stond in 2021 op de 111^e plaats van 129 op de *International Property Index*, die meet hoe eigendomsrechten in landen gerespecteerd worden.⁸³³

3.3.11 Verdwijningen en ontvoeringen

Tijdens de verslagperiode vonden ontvoeringen en gedwongen verdwijningen⁸³⁴ plaats in bijna alle gebieden van het land. Sommige functionarissen van inlichtingendiensten, politie en andere veiligheidsdiensten hielden gevangenen naar verluidt incommunicado en weigerden hun verblijfplaats bekend te maken. De onafhankelijke ngo *Human Rights Commission of Pakistan* (HRCP) schatte dat in 2020 ten minste 2100 politieke dissidenten en mensenrechtenactivisten in het land werden vermist, hoewel het werkelijke aantal hoger kon liggen.⁸³⁵ Over 2021 stelde de HRCP dat het hoogste aantal gedwongen verdwijningen gemeld werd in Balochistan. Bij de *Commission of Inquiry on Enforced Disappearances* werden er 1108 gemeld in deze provincie in 2021. Het hoogste aantal lopende zaken bedroeg 1417 in Khyber Pakhtunkhwa.⁸³⁶ De *Missing Persons Commission* stelde dat het in 2021 zo'n 8.100 zaken van vermiste personen had geopend en dat het er 5.853 opgelost had in juli van dat jaar.⁸³⁷ De verdwijningen vonden met name plaats in Balochistan en KP.⁸³⁸ Zie ook paragraaf 3.1.5 over Balochistan.

Mensenrechtenorganisaties meldden dat de autoriteiten mensenrechtenactivisten en nationalistische Pashtun, Sindhi en Baloch origine hebben laten verdwijnen. Ook hebben ze activisten vastgenomen zonder aanwijsbare reden of arrestatiebevel. Soms werden kinderen vastgehouden in een poging druk uit te oefenen op hun ouders.⁸³⁹ Activisten zeiden dat in totaal vijfhonderd Sindhi's vermist zijn, en dat er alleen al in 2020 meer dan zestig verdwenen.⁸⁴⁰ In het jaar 2021 verdwenen er vijftig Sindhi's.⁸⁴¹

Mensenrechtenactivisten en ngo's wijten het voortduren van de ontvoeringen en verdwijningen door de veiligheidstroepen aan straffeloosheid.⁸⁴²

Volgens het rapport '*Living Ghosts*' van Amnesty International teisteren gedwongen verdwijningen de Pakistaanse bevolking al sinds ten minste het midden van de jaren tachtig. Mensen worden meegenomen door staatsambtenaren, of anderen die in hun naam handelen, waardoor ze buiten de bescherming van de wet worden geplaatst. De autoriteiten ontkennen dat de persoon in hun hechtenis is of weigeren te zeggen waar deze zich bevindt. De verdwenen personen lopen het risico gemarteld en zelfs gedood te worden. Als ze worden vrijgelaten, blijven de fysieke en psychologische littekens. Het komt voor dat families niet worden ingelicht over het overlijden van hun familielid. Volgens Amnesty zijn verdwijningen een instrument van terreur dat niet alleen individuen en families treft, maar de hele samenleving raakt.⁸⁴³

⁸³³ <https://www.internationalpropertyrightsindex.org/country/pakistan>, nr 1 scoort de beste resultaten, 129 de slechtste.

⁸³⁴ 'Gedwongen verdwijning' is een letterlijke vertaling van 'enforced disappearances'. Dit is de term die wordt gebruikt door ngo's en overheden om het wegvoeren onder druk door veiligheidskrachten aan te duiden. Na de verdwijning wordt geen informatie gegeven over de verblijfplaats of reden van wegvoering.

⁸³⁵ US Department of State, 2020 Country Reports on Human Rights Practices: Pakistan, 30 maart 2021.

⁸³⁶ Human Rights Commission of Pakistan (HRCP), *State of Human Rights 2021*, p.15, 2022.

⁸³⁷ US State Department, Bureau of Democracy, Human Rights and Labour, 2021 Country Report on Human Rights Practices: Pakistan, p.5, 12 april 2022.

⁸³⁸ Vertrouwelijke bron 28 januari 2022.

⁸³⁹ US State Department, Bureau of Democracy, Human Rights and Labour, 2021 Country Report on Human Rights Practices: Pakistan, p. 5, 12 april 2022.

⁸⁴⁰ US Department of State, 2020 Country Reports on Human Rights Practices: Pakistan, p.5, 30 maart 2021.

⁸⁴¹ US State Department, Bureau of Democracy, Human Rights and Labour, 2021 Country Report on Human Rights Practices: Pakistan, p.5, 12 april 2022.

⁸⁴² Vertrouwelijke bron 24 januari 2022; Vertrouwelijke bron 28 januari 2022.

⁸⁴³ Amnesty International, Pakistan: *Living Ghosts: The Devastating Impact of Enforced Disappearances in Pakistan*, 22 november 2021.

Mensenrechtenactivisten

De beperkingen van het recht op vrije meningsuiting namen toe, waardoor mensenrechtenverdedigers steeds meer onder vuur kwamen te liggen. Zij waren het slachtoffer van gedwongen verdwijningen en kwamen onder verscherpt toezicht te staan.⁸⁴⁴ Volgens VN-experts zou er sprake zijn van een alarmerend patroon van het monddood maken van mensenrechtenverdedigers en uitgesproken leiders van het maatschappelijk middenveld door systematisch misbruik van wetgeving inzake terrorismebestrijding en veiligheid, intimidatie, geheime detentie, foltering en gedwongen verdwijning.⁸⁴⁵

De mensenrechtenactivist Idris Khattak werd sinds november 2019 vastgehouden – waarvan ruim een half jaar als slachtoffer van gedwongen verdwijning – en werd uiteindelijk veroordeeld tot veertien jaar gevangenisstraf door een militaire rechtbank. De aanklacht luidde spionage voor een buitenlandse inlichtingendienst. Volgens HRCP illustreert de zaak hoe eenvoudig de *Official Secrets Act* ingezet kan worden als wapen tegen mensenrechten-activisten.⁸⁴⁶

3.3.12

Jirga-uitspraken

Een Jirga is een vergadering van tribale leiders die beslissingen neemt en advies geeft over zaken binnen de gemeenschap. Leidraad is de *Pashtunwali*, het geheel van eeuwenoude codes en tradities van het Pashtunvolk. Aan het traditionele Pashtunrecht werd later islamitisch recht toegevoegd. Wanneer er problemen zijn binnen hun gemeenschap, proberen de stamoudsten die op te lossen door conflictbemiddeling en mitigatie. Ook kunnen ze rechtspreken volgens hun eigen tradities en mensen straffen opleggen.

De beslissingen van de Jirga zijn niet juridisch bindend, het is een sociaal instrument. Ze brengen echter wel zware sociale druk met zich mee en worden daarom wél als bindend ervaren. In strafzaken gebruiken Jirga's verbaal bewijs, geen forensisch. Zij hebben getuigen nodig. Als een persoon valse beschuldigingen uit, kan die streng gestraft worden met uitsluiting, een geldboete, het slopen van zijn huis of een andere straf.⁸⁴⁷

Volgens het mensenrechtenrapport van het US State Department veroordeelden Jirga's vrouwen vaak tot gewelddadige straffen of de doodstraf voor zogenaamde eergeerelateerde misdaden. De Jirga's, die bedoeld zijn om 'sneller recht te spreken' dan de traditionele rechtbanken, namen in sommige gevallen ook beslissingen die vrouwen en meisjes ernstig benadeelden. Zo werden vrouwen, vooral jonge meisjes, getroffen door de praktijk van *swara*, waarbij meisjes onder dwang worden uitgehuwelijkt ter compensatie van een misdaad begaan door hun mannelijke verwanten. Het Federale Sharia Hof verklaarde *swara* in oktober 2021 strijdig met de leer van de Islam. Jirga- en panchayat-besluitvorming was vaak discriminerend ten opzichte van vrouwen en meisjes, waarbij vaak zwaardere straffen werden uitgesproken dan voor mannen.⁸⁴⁸

Jirga's bestaan altijd uit mannen, vrouwen mogen geen zitting nemen in het orgaan. In theorie kan een vrouw zich tot een Jirga wenden met een probleem. Jirga's bevinden zich echter alleen in rurale gemeenschappen waar een vrouw de

⁸⁴⁴ Amnesty International, *Report Pakistan 2021*, <https://www.amnesty.org/en/location/asia-and-the-pacific/south-asia/pakistan/report-pakistan/>

⁸⁴⁵ OHCHR, *UN experts condemn conviction of Pakistan human rights defender and minority activist Idris Khattak*, 15 december 2021, <https://www.ohchr.org/en/press-releases/2021/12/un-experts-condemn-conviction-pakistan-human-rights-defender-and-minority>

⁸⁴⁶ HRW, *Pakistan Sentences Rights Defender to 14 Years in Prison*, 06 december 2021; Human Rights Commission of Pakistan (HRCP), *State of Human Rights 2021*, p.14 en p.142, 2022.

⁸⁴⁷ Vertrouwelijke bron 24 januari 2022.

⁸⁴⁸ US Department of State, *Country Reports on Human Rights Practices in 2021 Pakistan*, 12 april 2022.

toestemming van een mannelijk familielid zal moeten hebben om de Jirga te benaderen.

Wanneer een jonge (getrouwde) vrouw in een ruraal gebied buitenshuis zou willen werken, heeft ze de toestemming van haar familie nodig. Als die geen toestemming geeft, beschikt de Jirga niet over mogelijkheden om daar iets aan te doen.⁸⁴⁹

Wanneer iemand door een Jirga veroordeeld is, is het in principe mogelijk te verhuizen en zich ergens anders buiten de reikwijdte van de Jirga te vestigen. Of dat in de praktijk ook realistisch is, hangt vooral af van de financiële situatie van de betrokkene. Ook speelt diens sociale achtergrond en opleiding mee en of de persoon al dan niet een huis ergens anders heeft. Als voorwendsel voor de verhuizing kunnen verschillende redenen genoemd worden, bijvoorbeeld het opzetten van een nieuwe onderneming of het onderwijs van de kinderen.⁸⁵⁰

⁸⁴⁹ Vertrouwelijke bron 24 januari 2022.

⁸⁵⁰ Vertrouwelijke bron 24 januari 2022.

4 Vluchtelingen in Pakistan

4.1 **Wettelijke bepalingen met betrekking tot vreemdelingen in Pakistan**

Er bestaan verschillende definities van het begrip *vluchteling*. Volgens het Vluchtelingenverdrag van 1951 (*Convention relating to the Status of Refugees*) is een vluchteling iemand die zijn of haar land van herkomst ontvlucht vanwege gegronde vrees voor vervolging. Redenen voor vervolging kunnen zijn: ras of nationaliteit, godsdienst, politieke overtuiging of het behoren tot een bepaalde sociale groep. Een vluchteling kan in eigen land geen bescherming krijgen van de overheid tegen deze vervolging en in sommige landen is de overheid degene die verantwoordelijk is voor de vervolging.⁸⁵¹

Deze definitie is anders dan de omschrijving die andere organisaties hanteren en die gebruikt wordt in het dagelijks taalgebruik. In dit hoofdstuk wordt de meest algemene definitie in het dagelijks taalgebruik gebruikt, namelijk iemand die uit zijn land gevlucht is.

Op het grondgebied van Pakistan verblijven verschillende groepen mensen die niet de Pakistaanse nationaliteit hebben. Zij zijn gevlucht uit hun eigen land of zijn om een andere reden de grens overgestoken. In Pakistan gelden andere bepalingen voor vreemdelingen uit Afghanistan dan voor migranten uit andere landen.

Afghanen en hun status

Volgens UNHCR en de Internationale Organisatie voor Migratie (IOM) verbleven er begin 2022 meer dan 1,4 miljoen geregistreerde Afghaanse vluchtelingen binnen Pakistans grenzen, evenals ongeveer 840.000 houders van een *Afghan Citizenship Card* (ACC) en naar schatting 500.000-600.000 Afghanen zonder papieren.⁸⁵² Dit brengt het totaal op meer dan 2,84 miljoen Afghanen.⁸⁵³

Afghaanse vluchtelingen die zich geregistreerd hebben bij UNHCR ontvingen een **Proof of Registration Card (PoR)**.⁸⁵⁴ De PoR Card is een identiteitsbewijs voor Afghaanse vluchtelingen dat het recht verleent om legaal in Pakistan te verblijven. De kaart is geldig in heel Pakistan. PoR Card-houders kunnen niet worden gearresteerd op grond van de Vreemdelingenwet (*Foreigners Act*) van 1946 of andere preventieve wetten. De PoR Card beschermt echter niet tegen strafvervolging als de houder betrokken is bij criminele activiteiten of de Pakistaanse wet heeft overtreden. De PoR Card is geen reisdocument en geeft geen recht om internationale grenzen te overschrijden, ook niet die tussen Pakistan en Afghanistan.⁸⁵⁵ De PoR kaart is alleen bedoeld voor Afghaanse vluchtelingen en verleent het recht op gezondheidszorg, onderwijs en bewegingsvrijheid binnen Pakistan. Afghanen met een PoR Card mogen echter niet werken.⁸⁵⁶ Verder is de toegang tot gezondheidszorg en onderwijs weliswaar theoretisch verzekerd, maar in

⁸⁵¹ UNHCR begrippenlijst, <https://www.unhcr.org/nl/media/begrippenlijst/vluchtelingen/>, geraadpleegd 25 maart 2022.

⁸⁵² UNHCR, *Pakistan Factsheet, January 2022*, geraadpleegd 25 maart 2022, <https://reporting.unhcr.org/document/1892>

⁸⁵³ IOM, *IOM and government Pakistan celebrate provision multi purpose cash assistance Afghan citizen ACC holders*, 24 december 2021, <https://pakistan.iom.int/news/iom-and-government-pakistan-celebrate-provision-multi-purpose-cash-assistance-afghan-citizenship-card-acc-holders-international-migrants-day-event>

⁸⁵⁴ Vertrouwelijke bron 25 januari 2022.

⁸⁵⁵ Website UNHCR Pakistan <https://help.unhcr.org/pakistan/proof-of-registration-card-por/>, geraadpleegd 24 maart 2022

⁸⁵⁶ Vertrouwelijke bron 25 januari 2022.

de praktijk is het gezondheids- en onderwijssysteem zo overbelast dat deze toegang beperkt is.⁸⁵⁷

Het is belangrijk dat geregistreerde Afghanen hun PoR Card altijd bij zich dragen en op verzoek aan de rechtshandavingsinstanties kunnen tonen.⁸⁵⁸

Naast de vluchtelingen met een PoR Card, zijn er de houders van een **Afghan Citizenship Card (ACC)**. Dit zijn Afghanen die al langer (soms wel generaties) in Pakistan wonen en niet door UNHCR als vluchteling zijn geregistreerd. Met een ACC konden zij tijdelijk legaal in Pakistan wonen.⁸⁵⁹ De ACC-identificatiebewijzen boden toegang tot gezondheidszorg en onderwijs en beschermden tegen arrestatie en uitzetting.⁸⁶⁰ Het is niet bekend of kaarthouders wel of niet mochten werken, de regels hierover waren erg onduidelijk.⁸⁶¹ De ACC kaarten verliepen allemaal op 30 juni 2020 en zijn sindsdien niet verlengd.⁸⁶²

Volgens IOM en UNHCR waren er in december 2021 ongeveer 840.000 houders van verlopen ACC's.⁸⁶³ De status van deze personen is onduidelijk, sommige waarnemers denken dat het aflopen van de kaarten betekent dat zij geen bescherming meer bieden tegen *refoulement* (uitzetting).⁸⁶⁴

Afghanen zonder papieren in Pakistan hebben beperkte toegang tot huisvesting en onderwijs, en zonder wettelijke bescherming kunnen ze het doelwit zijn van discriminatie en pesterijen door de politie. Ze zouden niet mogen werken.⁸⁶⁵ Volgens een vertegenwoordiger van een ngo zouden zij 'vaak maanden of jaren in de gevangenis worden vastgehouden'.⁸⁶⁶ Volgens het rapport '*Pakistan – situation of Afghan refugees*' van het *European Agency for Asylum (EUAA)*, zouden ongedocumenteerde Afghanen wel afspraken kunnen krijgen bij publieke gezondheidscentra, maar zouden ze zelf voor hun medicijnen moeten betalen. Dit zou betekenen dat niet de legale status, maar de financiële situatie van een persoon bepaalt of zij wel of geen toegang hebben tot adequate gezondheidszorg.⁸⁶⁷

Het groeiende anti-vluchtelingensentiment heeft het probleem nog verergerd: sinds de machtsovername door de Taliban hebben sommige provincies het strafbaar gesteld om Afghanen op te vangen. Dit ondanks de aanmoediging van internationale organisaties om meer Afghaanse vluchtelingen op te nemen in Pakistan.⁸⁶⁸

Toegang tot diensten voor Afghanen

De vrije toegang tot de **gezondheidszorg** is gekoppeld aan de registratiestatus van Afghanen. Tegelijkertijd maakt de legale status van Afghanen nauwelijks verschil voor hun toegang tot gezondheidszorg, omdat de ondergefinancierde, overbelaste

⁸⁵⁷ TRAFIG, *Transnational Figurations of Displacement, Figurations of Displacement in and beyond Pakistan*, p.23, augustus 2021.

⁸⁵⁸ Website UNHCR Pakistan <https://help.unhcr.org/pakistan/proof-of-registration-card-por/>, geraadpleegd 24 maart 2022.

⁸⁵⁹ IOM, *UN migration agency supports Pakistans registration undocumented Afghans*, 20 september 2017, <https://pakistan.iom.int/news/un-migration-agency-supports-pakistans-registration-undocumented-afghans>

⁸⁶⁰ Algemeen Ambtsbericht Afghanistan, p.86, maart 2022.

⁸⁶¹ Vertrouwelijke bron 25 januari 2022.

⁸⁶² Algemeen Ambtsbericht Afghanistan, p.86, maart 2022.

⁸⁶³ EUAA European Agency for Asylum, *Pakistan – situation of Afghan refugees*, p.59, mei 2022; IOM, *IOM and government Pakistan celebrate provision multi purpose cash assistance Afghan citizen ACC holders*, 24 december 2021, <https://pakistan.iom.int/news/iom-and-government-pakistan-celebrate-provision-multi-purpose-cash-assistance-afghan-citizenship-card-acc-holders-international-migrants-day-event>

⁸⁶⁴ EUAA European Agency for Asylum, *Pakistan – situation of Afghan refugees*, p.60, mei 2022.

⁸⁶⁵ Foreign Policy, *Afghan Refugees Get Cold Welcome in Pakistan*, 22 november 2021.

⁸⁶⁶ EUAA European Agency for Asylum, *Pakistan – situation of Afghan refugees*, pp.58-59, mei 2022.

⁸⁶⁷ EUAA European Agency for Asylum, *Pakistan – situation of Afghan refugees*, p.85, mei 2022.

⁸⁶⁸ Foreign Policy, *Afghan Refugees Get Cold Welcome in Pakistan*, 22 november 2021.

staat van het openbare gezondheidszorgsysteem van het land zowel Afghanen als Pakistanen treft.⁸⁶⁹

De toegang tot gezondheidszorg voor Afghanen zonder papieren zou 'niet zo goed zijn' als voor houders van een identiteitskaart of een ACC. Afghanen zonder papieren kregen consultaties in openbare gezondheidsinstellingen, maar waren verplicht medicijnen te kopen op de markt. Volgens een deskundige hadden de openbare zorginstellingen in Pakistan te lijden onder 'een gebrek aan overheidsfinanciën en -middelen', en werden de medische behoeften van Afghaanse vluchtelingen 'nooit in de plannen opgenomen'. Een andere deskundige meende dat 'het gezondheidszorgstelsel van het land al overbelast was door de gezondheidsbehoeften van alleen Pakistaanse burgers'. Dit blijkt uit het feit dat Afghanen (en Pakistanen die die zich geen particuliere gezondheidszorg kunnen veroorloven) te maken hebben met lange wachttijden en afwezige artsen. Ook wordt aan patiënten gevraagd om zelf medicijnen te kopen. Als gevolg hiervan hebben sommige Afghanen gekozen voor particuliere zorgverleners, bijvoorbeeld voor de behandeling van chronische nierproblemen, soms met financiële steun van 'economisch stabiele' leden van de Afghaanse gemeenschap.⁸⁷⁰

Toegang tot **onderwijs** voor Afghaanse vluchtelingen moet worden gezien in het licht van een 'over het algemeen zwak' onderwijssysteem in Pakistan. De kwaliteit van het openbare onderwijsstelsel in Pakistan is naar verluidt slecht en er bestaat een tekort aan scholen en leraren.⁸⁷¹

Om tot een school te worden toegelaten moeten Afghanen een UNHCR-asielzoekerscertificaat en een identiteitskaart of een ACC overleggen. Afghaanse vluchtelingen kunnen kiezen tussen Pakistaanse overheidsscholen, Pakistaanse privéscholen, Afghaanse privéscholen en madrassa's.

Er zou geen toegang zijn tot onderwijs voor Afghanen zonder PoR-kaart of ACC. Voor deze Afghanen zonder papieren is het wel mogelijk om zich in te schrijven bij particuliere scholen. Deze instellingen zijn echter terughoudend met het toelaten van ongedocumenteerde Afghaanse vluchtelingen uit angst voor disciplinaire maatregelen van de Pakistaanse overheid.⁸⁷²

Andere redenen waarom Afghaanse vluchtelingenkinderen van school wegblijven zijn sociaal-economische factoren, een gebrekkige infrastructuur, een 'conservatieve houding tegenover onderwijs voor vrouwen' of veiligheidszorgen over meisjes die in plattlandsgebieden of in de periferie van stedelijke gebieden wonen. In sommige gerapporteerde gevallen werd toegang geweigerd vanwege het ontbreken van het B-Form van NADRA.⁸⁷³

Er bestaan geen wettelijke bepalingen die betrekking hebben op **staatsburgerschap** van vluchtelingen, met name Afghaanse, in Pakistan. Volgens een rapport van het EUAA wordt de status van staatsburger niet toegekend aan Afghaanse vluchtelingen in Pakistan, zelfs niet wanneer een kind van een Afghaanse vluchteling in Pakistan is geboren.⁸⁷⁴ Sommige Afghaanse vluchtelingen probeerden in Pakistan genaturaliseerd staatsburger te worden, maar hun verzoeken werden op administratief en gerechtelijk niveau afgewezen.⁸⁷⁵

De bepalingen betreffende naturalisatie tot Pakistaans staatsburger zijn neergelegd in artikel 3 van de *Naturalisation Act* van 1926 (zie paragraaf 2.2.2). Volgens een studie van het *Afghan Displacement Solutions Platform* (ADSP) hebben Afghaanse

⁸⁶⁹ EUAA European Agency for Asylum, *Pakistan – situation of Afghan refugees*, pp.84-86, mei 2022.

⁸⁷⁰ EUAA European Agency for Asylum, *Pakistan – situation of Afghan refugees*, pp.84-86, mei 2022.

⁸⁷¹ EUAA European Agency for Asylum, *Pakistan – situation of Afghan refugees*, pp.72-75, mei 2022.

⁸⁷² EUAA European Agency for Asylum, *Pakistan – situation of Afghan refugees*, pp.72-75, mei 2022.

⁸⁷³ EUAA European Agency for Asylum, *Pakistan – situation of Afghan refugees*, pp.72-75, mei 2022.

⁸⁷⁴ EUAA European Agency for Asylum, *Pakistan – situation of Afghan refugees*, p.33, mei 2022; Vertrouwelijke bron 14 september 2022.

⁸⁷⁵ EUAA European Agency for Asylum, *Pakistan – situation of Afghan refugees*, p.33, mei 2022.

vluchtelingen die wel aan de criteria voldeden toch geen naturalisatie gekregen van de federale regering.⁸⁷⁶

Rohingya's

Groepen Rohingya's wonen al verschillende generaties lang in Pakistan, met name in Karachi. Zij kunnen doorgaans geen legale verblijfsdocumenten krijgen en hebben dus moeilijk toegang tot basisvoorzieningen zoals onderwijs en gezondheidszorg. Ook kunnen zij geen legale betaalde arbeid verrichten. Zie paragraaf 3.1.6 betreffende de situatie van Rohingya's.

Documenten andere vluchtelingen

Vreemdelingen kunnen zich registreren bij UNHCR en daarmee een *Refugee Status Determination* (RSD) certificaat verkrijgen. Hiermee kunnen ze niet gearresteerd en teruggestuurd worden onder de Vreemdelingenwet. Veiligheidstroepen zouden dit echter niet altijd respecteren of ervan op de hoogte zijn.⁸⁷⁷

Nieuw is de '*Alien Registration Card*' (ARC), voor alle groepen (behalve Afghanen) die voor langere tijd in Pakistan wonen. De kaart geeft toegang tot onder andere werk en onderwijs en is vijf jaar geldig.⁸⁷⁸ De kaart is nieuw en nog weinig geïmplementeerd.⁸⁷⁹

De meeste vluchtelingen kunnen geen legale arbeid verrichten en werken daarom wel in de informele sector, bijvoorbeeld op de markt.

4.2 Terugkeer, inreis, vluchtelingen

4.2.1 Gedwongen terugkeer en refoulement vanuit Pakistan

Pakistan is geen partij bij het Vluchtelingenverdrag van 1951. Hoewel er dus geen formeel verbod op refoulement bestaat, heeft het land dit principe doorgaans wel gerespecteerd. Sinds september 2021 zijn er echter gedocumenteerde gevallen van deportatie van geregistreerde vluchtelingen.⁸⁸⁰

Volgens mediaberichten zouden er in de herfst van 2021 honderden ongeregistreerde Afghanen gedeporteerd zijn, terug naar Afghanistan.⁸⁸¹ Dit gebeurde onder andere vanuit Quetta, Karachi en Lasbela en via de Torkham, Chaman en Badini grensovergangen.⁸⁸² Toen in september 2021 tweehonderd Afghanen werden uitgezet, verklaarde een *Division Commissioner* in Quetta dat 'deze Afgaanse families gedeporteerd werden omdat ze Pakistan illegaal binnengekomen zijn'. Hij zei dat alle Afghanen die Pakistan illegaal binnenkomen, uitgezet zullen worden.⁸⁸³

In de grensgebieden bestaan speciale regelingen voor bewoners om gemakkelijk de grens over te gaan.⁸⁸⁴ Bij de Chaman grensovergang konden Afghanen die in het grensgebied wonen gewoonlijk oversteken zonder visum. Sommige Afghanen kochten vervalste identiteitskaarten waarop stond dat ze uit de Afgaanse

⁸⁷⁶ Afghan Displacement Solutions Platform (ADSP), *On the margins: Afghans in Pakistan*, December 2018; EUAA European Agency for Asylum, *Pakistan – situation of Afghan refugees*, p.33, mei 2022.

⁸⁷⁷ Vertrouwelijke bron 25 januari 2022; TRAFIG, *Transnational Figurations of Displacement, Figurations of Displacement in and beyond Pakistan*, p.9, augustus 2021; <https://www.unhcr.org/refugee-status-determination.html> geraadpleegd 29 mei 2022.

⁸⁷⁸ Business Recorder, *Alien Registration Card will facilitate inclusion in economy: PM Imran*, 13 augustus 2021; EUAA European Agency for Asylum, *Pakistan – situation of Afghan refugees*, p.59, mei 2022.

⁸⁷⁹ Vertrouwelijke bron 25 januari 2022.

⁸⁸⁰ Vertrouwelijke bron 25 januari 2022.

⁸⁸¹ The New York Times, *Afghans flee to Pakistan. An Uncertain Future Awaits*, 1 november 2021; The National News, *Pakistani authorities deport Afghani refugees fleeing Taliban*, 16 oktober 2021.

⁸⁸² Dawn, *Deporting Afghans: a never-ending story of miseries*, 25 oktober 2021.

⁸⁸³ Dawn, *Pakistan departs over 200 Afghan nationals*, 8 september 2021.

⁸⁸⁴ EUAA European Agency for Asylum, *Pakistan – situation of Afghan refugees*, p.67, mei 2022.

grensprovincie Kandahar kwamen, zodat ze zonder problemen de grens konden passeren.⁸⁸⁵

4.2.2 *Asielaanvragen, asielbeoordeling en verblijfssatus in Pakistan*

Pakistan kent geen nationale procedure die voorziet in de mogelijkheid om asiel aan te vragen bij de autoriteiten van Pakistan en heeft evenmin het Vluchtelingenverdrag van 1951 ondertekend. De UNHCR beoordeelt daarom de gevallen en registreert personen met verhoogde beschermingsbehoeften. Bij de registratie vormt de eerste stap een screening om de beschermingsbehoeften en risicoprofielen van de aanvragers vast te stellen.⁸⁸⁶ UNHCR werkt daarbij niet samen met de Pakistaanse autoriteiten, maar deze zijn wel op de hoogte.⁸⁸⁷ Pakistan accepteert over het algemeen de besluiten van de UNHCR om de status te verlenen en staat asielzoekers toe in Pakistan te blijven in afwachting van een duurzame oplossing.⁸⁸⁸

4.2.3 *Rechten van vreemdelingen*

Asielzoekers en erkende vluchtelingen worden gedoogd. Meestal is een registratiedocument voldoende voor tijdelijk onderdak. Soms kunnen zij betaald werk verrichten, de mogelijkheden en regels hiervoor zijn echter erg onduidelijk.⁸⁸⁹ Ongeregistreerde vreemdelingen lopen het gevaar opgepakt en lastig gevallen te worden op basis van de Vreemdelingenwet. Zie paragraaf 4.1 over de wettelijke bepalingen met betrekking tot vreemdelingen.

4.2.4 *Levensomstandigheden asielzoekers en vluchtelingen*

Tijdens de decennialange oorlog in Afghanistan zijn er in totaal zo'n 3 à 3,5 miljoen **Afghanen** naar Pakistan gevlucht.⁸⁹⁰ Hoeveel er naar huis zijn teruggekeerd is niet duidelijk. De vluchtelingenorganisatie UNHCR schat dat er nog steeds zo'n 2,8 miljoen Afghanen in Pakistan wonen.⁸⁹¹

Van de 1,4 miljoen officieel geregistreerde Afghaanse vluchtelingen in Pakistan woont dertig procent in vluchtelingendorpen, met name in KP en Balochistan. De omstandigheden in deze dorpen zijn vergelijkbaar met die in kampen en zijn doorgaans armoedig. De overige zeventig procent van de vluchtelingen verblijven in stedelijke gebieden in onder andere Sindh en Karachi. Sommigen wonen met *extended families* (grootfamilies), anderen bivakkeren illegaal op openbare grond of wonen in overvolle appartementen in Karachi. Zij mogen niet werken, dus is het moeilijk om zelfvoorzienend te zijn.⁸⁹² Er zijn nog ongeveer een half miljoen Afghaanse vluchtelingen zonder papieren. Deze leven meestal niet in vluchtelingenkampen, maar hebben zich over het land verspreid.⁸⁹³

Voor **ongedocumenteerde vluchtelingen** is het een grote uitdaging om toegang te krijgen tot basisvoorzieningen zoals gezondheidszorg. Toegang tot onderwijs is

⁸⁸⁵ Foreign Policy, *Afghan Refugees Get Cold Welcome in Pakistan*, 22 november 2021.

⁸⁸⁶ UNHCR, *Pakistan Factsheet, January 2022*, geraadpleegd 25 maart 2022, <https://reporting.unhcr.org/document/1892>; Vertrouwelijke bron 25 januari 2022. Voor de te ondernemen stappen voor een asielprocedure via UNHCR, zie <https://help.unhcr.org/pakistan/asylum/>

⁸⁸⁷ Vertrouwelijke bron 25 januari 2022.

⁸⁸⁸ UNHCR, *Pakistan Factsheet, January 2022*, geraadpleegd 25 maart 2022, <https://reporting.unhcr.org/document/1892>

⁸⁸⁹ Vertrouwelijke bron 25 januari 2022.

⁸⁹⁰ VOA, *More Than 300,000 Afghans Flee to Pakistan Since Taliban Takeover of Afghanistan*, 16 december 2021; Frankfurter Allgemeine Zeitung, *Träume ohne Hoffnung*, 29 december 2021.

⁸⁹¹ Zie de cijfers in paragraaf 4.1.

⁸⁹² Vertrouwelijke bron 25 januari 2022.

⁸⁹³ Frankfurter Allgemeine Zeitung, *Träume ohne Hoffnung*, 29 december 2021.

theoretisch mogelijk, maar in de praktijk moeilijk te verwezenlijken.⁸⁹⁴ Bovendien lopen ze het risico om op elk willekeurig moment gearresteerd en gedeporteerd te worden naar het land van herkomst.

Ongedocumenteerde vluchtelingen die dreigen gedeporteerd te worden zouden om hulp kunnen vragen bij UNHCR of partner-ngo's.⁸⁹⁵ Het is niet duidelijk of en hoe vaak dit gebeurt en of mensen hiervan op de hoogte zijn.

Zoals reeds vermeld, is aan de **PoR kaart** geen werkvergunning verbonden. In de praktijk werken de meeste PoR kaarthouders in de enorme informele sector, op markten, hebben kleine bedrijfjes of werken als dagloner. Zij kunnen geen officiële baan hebben (met een fiscaal nummer en pensioenaanspraken) en voor een paspoort om naar het buitenland te kunnen reizen, moeten ze naar Afghanistan.⁸⁹⁶

Alleen Afghanen met een **CNIC** zouden een baan in de formele economie kunnen krijgen. Dit zou ook leiden tot vervalsingen van documenten zoals geboorteaktes om een CNIC te kunnen bemachtigen.⁸⁹⁷

De aanwezigheid van de vele Afghanen leidt soms tot ergernis of argwaan bij de lokale bevolking. Ze vervullen banen op de lokale markten.⁸⁹⁸ In Pakistaanse media worden ze soms neergezet als criminelen en drugsdealers. Ook zijn mensen bang dat slapende cellen van extremistische organisaties gereactiveerd worden⁸⁹⁹ of dat terroristen het land zullen binnenkomen vermold als vluchtelingen.⁹⁰⁰ Daar komt bij dat verschillende leden van de terreurgroep TTP zich schuilhouden in Afghanistan, net over de grens.⁹⁰¹ Dit leidt tot nog meer wantrouwen tegenover Afghanen die de grens oversteken.⁹⁰²

Vanuit de Afghanen die tien à twintig jaar geleden naar Pakistan zijn gekomen is een **nieuwe generatie** ontstaan. Zij zijn in Pakistan geboren en opgegroeid, maar ook zij krijgen geen verblijfsdocumenten. Dat betekent dat zij uitgesloten zijn van zaken zoals een universitaire opleiding of een kantoorbaan. Zij blijven veroordeeld tot baantjes in de informele sector.⁹⁰³

4.2.5 *Nieuwe ontwikkelingen sinds machtsovername Taliban in Afghanistan*

Juridische ontwikkelingen

Sinds de machtsovername van de Taliban in Afghanistan zijn er geen nieuwe wetten aangenomen op het gebied van migratie. De grootste uitdaging is de omvang van de vluchtelingenstroom die op gang is gekomen.

Afghaanse vluchtelingen na machtsovername Taliban

Volgens de Pakistaanse autoriteiten waren er in december 2021 meer dan 300.000 Afghanen naar Pakistan gevlucht sinds de machtsovername van de Taliban in Afghanistan. 105.000 daarvan waren Pakistan binnengekomen met geldige visa. 'De

⁸⁹⁴ EUAA European Agency for Asylum, Pakistan – situation of Afghan refugees, p.77, mei 2022.

⁸⁹⁵ Vertrouwelijke bron 25 januari 2022.

⁸⁹⁶ Frankfurter Allgemeine Zeitung, *Träume ohne Hoffnung*, 29 december 2021.

⁸⁹⁷ EUAA European Agency for Asylum, Pakistan – situation of Afghan refugees, p.78 en 84, mei 2022.

⁸⁹⁸ Vertrouwelijke bron 20 februari 2022.

⁸⁹⁹ Vertrouwelijke bron 20 februari 2022; NY Times, *Afghans flee to Pakistan, An uncertain future awaits*, 13 september 2021.

⁹⁰⁰ NY Times, *Afghans flee to Pakistan, An uncertain future awaits*, 13 september 2021.

⁹⁰¹ Voice of America News, *Pakistan refuses to host additional Afghani refugees*, 13 juli 2021.

⁹⁰² NY Times, *Afghans flee to Pakistan, An uncertain future awaits*, 13 september 2021.

⁹⁰³ FAZ, *Traume ohne Hoffnung*, 29 december 2021; NY Times, *Born and raised in Pakistan, but living in legal limbo*, 28 december 2021.

rest van de 200.000 zijn illegale binnenkomers en we vragen ze om binnen negentig dagen te vertrekken, aangezien er geen crisis is in Afghanistan', zei Fawad Hussain, de Pakistaanse minister van informatie, aan de *Voice of America* (VOA) in december 2021.⁹⁰⁴

De minister zei dat zijn land al bijna drie miljoen Afghanen herbergt, waaronder officieel verklaarde vluchtelingen en illegale economische migranten. De kwetsbare Pakistaanse economie zou de last van nieuwkomers niet kunnen dragen. De Afghanen die illegaal in het land binnengekomen zijn, zouden oude vluchtelingenstatuskaarten gebruikt hebben of documenten waarin stond dat zij behoorden tot de stammen die door de Britse grensafbakening van 1893 verspreid leefden aan beide zijden van de grens.⁹⁰⁵ Deze stammen konden altijd relatief vrij de grens oversteken en zich aan beide kanten van de grens bewegen.

De Pakistaanse autoriteiten stonden voorheen al niet zo positief tegenover de komst van grote groepen Afgaanse vluchtelingen, na augustus 2021 verergerde dit nog. Ze maakten duidelijk dat de Afghanen niet welkom waren. Nieuwkomers zonder papieren zouden geen rechten hebben. Ze kunnen geen woning huren, en evenmin gebruik maken van gezondheidszorg of een bankrekening openen. De Pakistaanse autoriteiten vrezen dat het verlenen van zulke rechten een *pull-factor* zal worden.⁹⁰⁶ Ongeregistreerde ofwel illegale Afghanen riskeren op elk willekeurig moment gearresteerd en uitgezet te worden naar Afghanistan.⁹⁰⁷ Ook lopen vrouwen die zonder man zijn gekomen en LHBTI'ers een risico op *gender-based* geweld.⁹⁰⁸

4.2.6 Grensovergangen tussen Pakistan en Afghanistan

De belangrijkste grensovergangen tussen Pakistan en Afghanistan zijn Torkham en Chaman. Ghulam Khan is een derde officiële grensovergang.⁹⁰⁹ Daarnaast zijn er ongeveer twintig kleinere oversteekpunten met politie- en douanebeambten en wel honderd onbewaakte overgangen. Deze zijn volgens journalist Hasnain Kazim 'bergpaadjes, de wegen van geitenhoeders en extremisten'.⁹¹⁰ Over deze paadjes kunnen mensen illegaal de grens oversteken, als er tenminste geen hek staat. Vanaf eind oktober 2021 gingen enkele officiële grensovergangen geleidelijk aan weer open. Dit waren het Angoor Adda-grensstation⁹¹¹, de Chaman overgang⁹¹² en de Torkham-grenspost⁹¹³. De Chaman-overgang verbindt de Afgaanse stad Kandahar via Spin-Boldak met Pakistan ter hoogte van Quetta. De Torkham-post ligt ten noorden daarvan en linkt de Pakistaanse stad Peshawar met het Afgaanse Jalalabad en vervolgens Kabul.⁹¹⁴

Sindsdien waren de grensovergangen meestal open, maar lieten beperkt mensen door. Geleidelijk aan nam het grensverkeer weer toe. De omstandigheden veranderden van dag tot dag. Bij de Chaman-overgang lieten de Pakistaanse autoriteiten begin 2022 doorgaans Afghanen door die een paspoort met visum hadden, een *e-tazkeera* (een elektronische Afgaanse identiteitskaart) of die een medisch noodgeval waren. Bij de Torkham grens lieten ze slechts Afghanen door die

⁹⁰⁴ VOA, *More Than 300,000 Afghans Flee to Pakistan Since Taliban Takeover of Afghanistan*, 16 december 2021.

⁹⁰⁵ VOA, *More Than 300,000 Afghans Flee to Pakistan Since Taliban Takeover of Afghanistan*, 16 december 2021.

⁹⁰⁶ Vertrouwelijke bron 20 februari 2022.

⁹⁰⁷ Vertrouwelijke bron 20 februari 2022.

⁹⁰⁸ Vertrouwelijke bron 20 februari 2022.

⁹⁰⁹ EUAA European Agency for Asylum, *Pakistan – situation of Afghan refugees*, p.66, mei 2022.

⁹¹⁰ Hasnain Kazim, *Plötzlich Pakistan – Mein Leben im gefährlichsten Land der Welt*, p.127, DTV & Spiegel Online, Hamburg 2015.

⁹¹¹ Twitter bericht van journalist Iftikhar Firdous, 3 november 2021.

<https://twitter.com/IftikharFirdous/status/1455781743877894144?s=20&t=YDmADF9CI3nfxMFb5NxXjA>

⁹¹² Reuters, *Pakistan reopens Chaman border crossing Afghanistan*, 2 november 2021.

⁹¹³ The Times of India, *Torkham border crossing point linking Afghanistan, Pakistan reopens*, 23 oktober 2021.

⁹¹⁴ The Times of India, *Torkham border crossing point linking Afghanistan, Pakistan reopens*, 23 oktober 2021.

een paspoort met visum konden laten zien of in een medisch noodgeval.⁹¹⁵ Afghanen zonder geldige documenten die vanuit Pakistan werden geëvacueerd naar een ander land (zoals Nederland) werden wel doorgelaten.⁹¹⁶

Vanaf november 2021 hoeven kinderen onder de acht geen visum te hebben om Pakistan in te komen.⁹¹⁷ Verder worden kinderen meestal ook doorgelaten als hun ouders geldige documenten hebben. Volgens een bron hoefden ouders ook geen andere documenten (zoals een geboorteakte) te overleggen om te bewijzen dat de minderjarigen hun kinderen waren. De Pakistaanse autoriteiten stelden volgens deze bron een paar korte vragen om de relatie tussen de ouders en het kind vast te stellen.⁹¹⁸

Terugkeer Afghanen via grensovergangen

Volgens gegevens van IOM zouden er tussen 5 en 18 december 2021 3.627 ongedocumenteerde Afghanen uit zichzelf teruggekeerd zijn vanuit Pakistan naar Afghanistan. Daarvan gingen er 654 via de Torkham-grenspost en 2.973 via Chaman.⁹¹⁹ In het jaar 2021 zouden er 28.929 ongedocumenteerde Afghanen spontaan zijn teruggekeerd. Meer dan de helft daarvan (16.398) keerde terug tussen oktober en december 2021.⁹²⁰ UNHCR meldde dat Pakistan tussen september en oktober 2021 zo'n 1.800 Afghanen gedeporteerd zou hebben naar Afghanistan.⁹²¹ In 2022 keerden er volgens IOM vanaf het begin van het jaar tot aan 11 maart 16.672 Afghaanse vluchtelingen terug over de Torkham- en Chaman grensovergangen. Daarvan waren 89% ongedocumenteerde families, 9% families of individuen met een ACC en 2% ongedocumenteerde individuen reizend met gedocumenteerde families. Als 'push-factoren' werden voornamelijk genoemd: niet in staat om de huur te betalen (39%), niet in staat om water en stroom te betalen (30%) en geen werk (20%). 3% noemde angst voor arrestatie of deportatie. 'Pull-factoren' om terug te gaan waren de beschikbaarheid van hulp (66%) en hereniging met familie (34%).⁹²²

Grenshek en grensstrubbelingen

Langs 90% van de bijna 2700 kilometer lange grens tussen Afghanistan en Pakistan bewaken Pakistaanse militairen een grenshek met prikkeldraad dat zij in 2017 hebben opgetrokken.⁹²³ Eind 2021 en begin 2022 waren er incidenten waarbij de Afghaanse kant probeerde delen van het hek af te breken.⁹²⁴ Dit heeft geleid tot spanningen en aanvallen over en weer op grenswachten.⁹²⁵

Ook werden in de eerste helft van 2022 verschillende luchtaanvallen uitgevoerd op dorpen aan de Afghaanse kant van de grens. Volgens Afghanistan zat het Pakistaanse leger hier achter.⁹²⁶ Zo vielen bij een bombardement op 16 april 2022 volgens lokale bewoners en Taliban autoriteiten ten minste 47 doden, waaronder 20 kinderen. De aanvallen vonden plaats in drie dorpen in het Spera district van Khost

⁹¹⁵ Vertrouwelijke bron 25 januari 2022.

⁹¹⁶ Nu.nl, *181 mensen uit Afghanistan aangekomen in Nederland na medewerking Pakistan*, 13 juli 2022.

⁹¹⁷ Afghanistan Islamic Press, *Children up to 8 years of age can visit Pakistan without visas*, 25 november 2021.

⁹¹⁸ Algemeen Ambtsbericht Afghanistan, p.169, maart 2022.

⁹¹⁹ IOM, *Flow Monitoring - Spontaneous Returns of Undocumented Afghans from Pakistan (05 December to 18 December 2021)*, 29 december 2021, <https://www.unhcr.org/news/press/2021/12/61a72ed34/news-comment-unhcr-afghans-struggle-look-safety-borders-remain-shut.html>

⁹²⁰ EUAA European Agency for Asylum, *Pakistan – situation of Afghan refugees*, p.64, mei 2022.

⁹²¹ UNHCR, *News Comment: UNHCR: Afghans struggle to seek safety as borders remain shut to most*, 1 december 2021.

⁹²² IOM, *Flow Monitoring - Spontaneous Returns of Undocumented Afghans from Pakistan, 26 februari-11 maart 2022, 24 maart 2022*, https://pakistan.iom.int/sites/g/files/tmzbd1121/files/documents/pak_fm_bi-weekly_dashboard_26feb_11_mar.pdf

⁹²³ Voice of America News, *Pakistan refuses to host additional Afghani refugees*, 13 juli 2021; NY Times, *Afghans flee to Pakistan. Un certain future awaits*, 13 september 2021.

⁹²⁴ VOA, *Pakistan Vows to Continue Fencing Afghan Border, Downplays Taliban Disruptive Acts*, 3 januari 2022.

⁹²⁵ Vertrouwelijke bron 30 maart 2022.

⁹²⁶ Al Jazeera, *Life destroyed, Afghan civilians describe alleged border raids*, 21 april 2022.

en in het dorp Chogam.⁹²⁷ Tijdens besprekingen werd geprobeerd de onenigheid op te lossen.⁹²⁸

4.2.7

DRIVE

DRIVE (*Documentation Renewal and Information Verification Exercise*) is een Pakistan-brede campagne om de gegevens van ongeveer 1,4 miljoen geregistreerde Afghaanse vluchtelingen te verifiëren en bij te werken. Daarna zullen zij slimme identiteitskaarten ontvangen die geldig zullen zijn tot 30 juni 2023. De kaarten bevatten biometrische gegevens en zijn technologisch compatibel met de systemen die in Pakistan worden gebruikt om de identiteit van eigen onderdanen te verifiëren (NADRA). De nieuwe slimme identiteitskaarten zijn een essentieel beschermingsinstrument voor Afghaanse vluchtelingen. Ze bieden de houders sneller en veiliger toegang tot gezondheids- en onderwijsvoorzieningen en tot bankdiensten. DRIVE werd eind februari 2022 afgerond.⁹²⁹

4.2.8

Afghaanse Hazara-vluchtelingen

De behandeling van (fysiek herkenbare) Afghaanse Hazara-vluchtelingen verschilt qua documentatie niet van die van andere Afghaanse vluchtelingen. Zij kunnen echter wel anders behandeld worden, zoals onderworpen worden aan verplichte aanvullende veiligheidschecks, met name in Quetta.⁹³⁰ Hazara's staan bloot aan discriminatie en gerichte vervolging, ook omdat ze sjiïetisch zijn. Zie hiervoor paragraaf 3.1.7 over sjiïeten.

Afghaanse Hazara-vluchtelingen worden dus drievoudig gediscrimineerd en eventueel vervolgd: omdat ze etnische Hazara zijn, sjiïetisch en Afghaanse vluchteling.

⁹²⁷ Al Jazeera, *Life destroyed, Afghan civilians describe alleged border raids*, 21 april 2022.

⁹²⁸ VOA, *Pakistan Vows to Continue Fencing Afghan Border, Downplays Taliban Disruptive Acts*, 3 januari 2022.

⁹²⁹ UN News- *Pakistan: Smartcard registration drive ends for Afghan refugees*, 04 januari 2022, <https://news.un.org/en/story/2022/01/1109062>; UNHCR, *Pakistan concludes 'drive' to issue smart cards to registered Afghan refugees*, 4 januari 2022, <https://www.unhcr.org/news/briefing/2022/1/61d419634/pakistan-concludes-drive-issue-smartcards-registered-afghan-refugees.html>

⁹³⁰ Vertrouwelijke bron 25 januari 2022.

5 Terugkeer

5.1 Terugkeer naar Pakistan

Wanneer migranten terugkeren met geldige reisdocumenten ondervinden zij doorgaans geen problemen met de autoriteiten om het land weer in te komen. Voorwaarde is echter dat vaststaat dat zij de Pakistaanse nationaliteit hebben en over de juiste documenten beschikken om dit te bewijzen.⁹³¹ Ook moeten ze een uitreisstempel hebben, anders kunnen ze problemen ondervinden bij terugkeer.⁹³² Voor het uitreisstempel, zie paragraaf 1.1.9 over uitreisvisum. Terugkeerders kunnen echter moeilijkheden ondervinden wanneer zij illegaal vertrokken zijn. De luchtvaartautoriteiten verhoren gewoonlijk deze mensen bij aankomst. In enkele gevallen wordt een FIR opgesteld. De persoon kan vastgezet worden, vrijlating gebeurt dan door een rechter. De duur van de hechtenis hangt af van de ernst van de zaak.⁹³³ Volgens een andere bron is het niet illegaal, en dus niet strafbaar, maar moet het wel opgehelderd en gecorrigeerd worden. Volgens deze bron kunnen Pakistanen die met een *laissez-passer* het land inreizen ook problemen ondervinden.⁹³⁴

In 2018 werden de *Prevention Trafficking Persons Act 2018* (PTPA) en de *Prevention Smuggling Migrants Act 2018* (PSMA) aangenomen. Volgens deze wetgeving is een gesmokkelde persoon geen crimineel meer, maar een slachtoffer. De wetshandhavers zijn zich echter vaak niet voldoende bewust van deze wetten en behandelen gesmokkelde mensen nog steeds vaak als criminelen. De nieuwe regels gingen niet gepaard met opleiding of bewustmaking. Daardoor kunnen terugkeerders nog steeds onder de oude wet worden geregistreerd.⁹³⁵ Er kan zelfs een FIR en een misdadaverklaring (*crime statement*) worden opgesteld.⁹³⁶

5.2 Documenten bij terugkeer

Terugkeerders die onvrijwillig worden teruggestuurd of die reizen met nood-reisdocumenten zullen bij aankomst waarschijnlijk de aandacht trekken van de autoriteiten. Ze kunnen degenen die illegaal zijn vertrokken, in hechtenis nemen. Personen die verdacht of beschuldigd worden van strafbare feiten in Pakistan zullen bij terugkeer waarschijnlijk worden ondervraagd, ongeacht of zij al dan niet legaal zijn vertrokken. Mensen die onvrijwillig naar Pakistan terugkeren worden ondervraagd om na te gaan of zij het land illegaal hebben verlaten, gezocht worden voor misdrijven in Pakistan, of in het buitenland strafbare feiten hebben gepleegd.⁹³⁷

5.3 Terugkeer gevluchte ahmadi's

Voor terugkerende ahmadi's is het passeren van de grens doorgaans niet het probleem. Wanneer zij geldige documenten hebben en legaal uitgereisd zijn, zouden

⁹³¹ Vertrouwelijke bron 25 januari 2022; Vertrouwelijke bron 25 januari 2022.

⁹³² Vertrouwelijke bron 25 januari 2022.

⁹³³ Vertrouwelijke bron 22 september 2022.

⁹³⁴ Vertrouwelijke bron 6 september 2022.

⁹³⁵ Vertrouwelijke bron 25 januari 2022.

⁹³⁶ Vertrouwelijke bron 26 januari 2022.

⁹³⁷ Department of Foreign Affairs and Trade (DFAT) of the Australian Government, *DFAT Country Information Report Pakistan*, pp. 43-44, 25 januari 2022.

zij in principe gewoon doorgelaten moeten worden. Een bron heeft niet gehoord van gevallen waarbij ahmadi's met een geldig paspoort problemen hadden om terug te komen.⁹³⁸ De moeilijkheden komen daarna, wanneer zij de grens overgegaan zijn. Dan worden zij geconfronteerd met dezelfde problemen die zij hadden voordat zij vertrokken. Zij krijgen te maken met haat en discriminatie, net als andere ahmadis in Pakistan. Zie paragraaf 3.1.10 voor meer informatie over de positie van ahmadi's.

5.4

Situatie terugkerende afgewezen asielzoekers

Er zijn geen gevallen gemeld van terugkerende afgewezen asielzoekers met een bepaald profiel (bijv. religie, etniciteit) die in speciale negatieve aandacht kwamen te staan bij terugkeer.⁹³⁹ Dit betekent echter niet dat dit niet voorkomt. Willekeur, discriminatie, corruptie en wangedrag van individuele overheidsbeamten komen in alle lagen van de overheid voor. Ook zullen leden van religieuze minderheden dezelfde problemen, discriminatie en haat ondervinden als vóór hun vertrek. Wellicht zelfs nog meer, wanneer mensen erachter komen dat ze geprobeerd hebben te vertrekken.

⁹³⁸ Vertrouwelijke bron 25 januari 2022.

⁹³⁹ Vertrouwelijke bron 25 januari 2022.

6.2 Gebruikte afkortingen en buitenlandse namen

ACC - Afghan Citizenship Card

Ahle Sunnat Wal-Jamaat – de soennitische partij

BLA - Balochistan Liberation Army

BLF - Baloch Liberation Front

BNA – Baoch Nationalist Army

BNM - Baloch National Movement

BRA - Baloch Republican Army

BSO-Azad- Baloch Student Organization Azad

CDP - Christian Democratic Party

CII - Council of Islamic Ideology

(C)NIC – (Computerized) National Identity Card

CPEC - China-Pakistan Economic Corridor

CRC- Child Registration Certificate ofwel B-form

CRMS - Civil Registration Management System

DFAT - Department of Foreign Affairs and Trade van Australië

ECC – Exit Control List

ECP - Election Commission of Pakistan

EUAA - European Agency for Asylum (voorheen EASO)

FATA – Federally Administered Tribal Areas

FC – Frontier Corps

FIA – Federal Investigative Agency

FIR - First Information Report

FRC – Family Registration Certificate

GB- Gilgit Baltistan

Hizbul Ahrar - Partij van de Vrijen

HRCP – Human Rights Commission Pakistan

HRW – Human Rights Watch

IED's - Improvised Explosive Devices

IMF – Internationaal Monetair Fonds

ISI - Inter-Services Intelligence

ISKP – Islamic State Khorasan provincie (ook wel ISIS-K, ISK-P of IS-K)

IO - Investigative Officer

IOM – Internationale Organisatie voor Migratie

Jamaat – vereniging of gemeenschap

JeM - Jaish-e Mohammad – Leger van Mohammed

JeI - Jamaat-e-Islami– Islamitische Vereniging

JuD – Jamaat-Ud-Dawa – Vereniging voor Proselitisme

JuA - Jamaat-ul-Ahrar – Vereniging van de Vrijen

KP – Khyber Pakhtunkhwa

LeI - Lashkar-e-Islam - Leger van Islam

LeJ - Lashkar-e-Jhangvi –Leger van Jhangvi

LeT – Lashkar-e-Taiba – Leger der Rechtschapenen

LHBTI - lesbische vrouwen, homoseksuele mannen, biseksuelen, transgenders en intersekse personen

Madrassa - Koranschool

NACTA - National Counter Terrorism Authority Pakistan

NADRA - National Database & Registration Authority

NCHR - National Commission for Human Rights

ngo – non-gouvernementele organisatie

NIAS - National Institute of Advanced Studies (Bangalore, India)

NICOP – National Identity Card for Overseas Pakistani

NSC - National Security Committee

OFPRO - Office Français de Protection des Réfugiés et Apatrides

OHCHR - Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights

PECA - Pakistan Electronic Crimes Act

PIPS – Pak Institute for Peace Studies

PML-N - Pakistan Muslim League-Nawaz

POC – Pakistan Origin Card

PoR card – Proof of Registration kaart

PPC – Pakistan Penal Code

PTI - Pakistan Tehreek-e-Insaf

PTM - Pashtun Tahaffuz Movement

Refoulement – Uitzetting

RSF – Reporters Without Borders

SDGT – (Lijst van) Specially Designated Global Terrorists

SSP - Sipah-e-Sahaba Pakistan – Soldaten van de Metgezellen van de Profeet Pakistan

Tablighi Jamaat – Vereniging van Predikers

Tazkeera – Afghaans identiteitsdocument

TLP - Tehreek-e-Labbaik Pakistan

TTP - Tehreek-e-Taliban Pakistan

UBA - United Baloch Army

UNHCR - United Nations High Commissioner for Refugees

Union Council – gemeentehuis van een stad of dorp

USCIRF - US Commission on International Religious Freedom

VOA – Voice of America

6.3 Overzicht geraadpleegde bronnen

6.3.1 Rapporten

Afghan Displacement Solutions Platform (ADSP)

Afghan Displacement Solutions Platform (ADSP), *On the margins: Afghans in Pakistan*, December 2018, <https://www.acbar.org/upload/1562673003902.pdf>

Afghanistan Analysts Network (AAN)

Afghanistan Analysts Network (AAN), *Pashtunwali – tribal life and behaviour among the Pashtuns*, 21 maart 2021, <https://www.afghanistan-analysts.org/en/special-reports/pashtunwali-tribal-life-and-behaviour-among-the-pashtuns/>

All-Party Parliamentary Group for Pakistani Minorities

All-Party Parliamentary Group for Pakistani Minorities van het Britse parlement, *Abductions, Forced Conversions, and Forced Marriages of Religious Minority Women and Girls in Pakistan*, 26 november 2021, <https://appgfreedomofreligionorbelief.org/appg-for-the-pakistani-minorities-abductions-forced-conversions-and-forced-marriages-of-religious-minority-women-and-girls-in-pakistan/>

Amnesty International

Amnesty International, *Report Pakistan 2021*, <https://www.amnesty.org/en/location/asia-and-the-pacific/south-asia/pakistan/report-pakistan/>

Amnesty International, *Pakistan: Living Ghosts: The Devastating Impact of Enforced Disappearances in Pakistan*, 22 november 2021, <https://www.amnesty.org/en/documents/asa33/4992/2021/en/>

Bundesamt für Migration und Flüchtlinge (BAMF)

Bundesamtes für Migration und Flüchtlinge, *Länderreport 24 Pakistan- Lage der Ahmadis und Schiiten sowie Ehrverbrechen im Kontext der islamisch geprägten Strafgesetzgebung, Stand 05/202*,

https://www.bamf.de/SharedDocs/Anlagen/DE/Behoerde/Informationszentrum/Laenderberichte/2020/laenderreport-24-pakistan.pdf?__blob=publicationFile&v=3

Center for Research and Security Studies

Center for Research and Security Studies, *Quarterly Security Report – Q1, 2021*, <https://crss.pk/quarterly-security-report-q1-2021/>

Center for Research and Security Studies, *Quarterly Security Report – Q2, 2021*, <https://crss.pk/quarterly-security-report-q2-2021/>

CIA – World Factbook

<https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/pakistan/>

<https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/pakistan/#people-and-society>
laatst geraadpleegd 1 juni 2022.

Congressional Research Service

Congressional Research Service, *Terrorist and Other Militant Groups in Pakistan*, 23 september 2021,

<https://crsreports.congress.gov/product/pdf/IF/IF11934>

Committee for the Protection of Journalists

Committee for the Protection of Journalists, *Killers of journalists still get away with murder*, 28 oktober 2021, <https://cpj.org/reports/2021/10/killers-of-journalists-still-get-away-with-murder/>

Department of Foreign Affairs and Trade (DFAT) of the Australian Government

DFAT, *Country Information Report Pakistan*, 25 januari 2022, <https://www.dfat.gov.au/sites/default/files/country-information-report-pakistan.pdf>

Economist Intelligence Unit (EIU)

EIU, *Pakistan – Political Stability* – 15 november 2021, <https://country.eiu.com/article.aspx?articleid=231611006&Country=Pakistan&topic>

=Politics&subtopic=Forecast&subsubtopic=Election+watch&oid=551525438&flid=211611004#

European Agency for Asylum (EUAA, voorheen EASO)

EUAA, *COI Query, Honour killings in Pakistan, with a focus on Punjab province*, 17 januari 2022,
https://coi.euaa.europa.eu/administration/easo/PLib/2022_01_Q4_EASO_COI_Query_Response_PAKISTAN_honour_killings.pdf

EUAA, *Pakistan – situation of Afghan refugees, mei 2022*,
https://euaa.europa.eu/sites/default/files/publications/2022-05/2022_05_EUAA_COI_Report_Pakistan_Situation_of_Afghan_refugees.pdf

Freedom Network Pakistan

Freedom Network Pakistan, *Pakistan Silencing Online Journalists Through Legal 'Victimization', Freedom Network Annual Impunity Report 2021, November 2 – International Day to End Impunity for Crimes against Journalists, 1 november 2021*,
<https://www.fnpk.org/pakistan-silencing-online-journalists-through-legal-victimization/>

Freedom Network Pakistan, *Two Citizen Journalists Killed While Others Face Threats, Harassment*, 10 december 2021, <https://www.fnpk.org/two-citizen-journalists-killed-while-others-face-threats-harassment/>

Freedom Network Pakistan, *Press Freedom Report – 2021-22, Women In Media & Digital Journalists In The Crosshairs Of Threat Actors In Pakistan*, 29 april 2022,
<https://www.fnpk.org/fn-press-freedom-report-2022-islamabad-riskiest-city-for-journalists/>

Human Rights Commission of Pakistan (HRCP)

Human Rights Commission of Pakistan (HRCP), *State of Human Rights in 2020*, 3 mei 2021 http://hrcp-web.org/hrcpweb/wp-content/uploads/2020/09/website-version-HRCP-AR-2020-5-8-21_removed.pdf

Human Rights Commission of Pakistan (HRCP), *State of Human Rights 2021, 2022, 2022-State-of-human-rights-in-2021.pdf* (hrcp-web.org)

Human Rights Watch

Human Rights Watch, *Pakistan: Repeal Amendment to Draconian Cyber Law*, 28 februari 2022 <https://www.hrw.org/news/2022/02/28/pakistan-repeal-amendment-draconian-cyber-law>

HRW, *Pakistan's New Law Aims to Protect Women in Workplace*, 20 januari 2022, <https://www.hrw.org/news/2022/01/20/pakistans-new-law-aims-protect-women-workplace>

Human Rights Watch, *World Report 2022*, pp. 510-515, 4 januari 2022, <https://www.hrw.org/world-report/2022/country-chapters/pakistan#723967>

HRW, *Pakistan Sentences Rights Defender to 14 Years in Prison*, 6 december 2021, <https://www.hrw.org/news/2021/12/06/pakistan-sentences-rights-defender-14-years-prison>

HRW, *Pakistan should not again fail 'honor killing' victim*, 22 augustus 2019,

<https://www.hrw.org/news/2019/08/22/pakistan-should-not-again-fail-honor-killing-victim>

HRW, *Pakistan: Ensure Ahmadi Voting Rights*, 28 juni 2018, <https://www.hrw.org/news/2018/06/28/pakistan-ensure-ahmadi-voting-rights>

Human Rights Watch (HRW), *Pakistan: Proposed Reforms to Hudood Laws Fall Short*, 6 september 2006, <https://www.hrw.org/node/231315/printable/print>

HRW, *"We are the Walking Dead" - Killings of Shia Hazara in Balochistan, Pakistan*, 29 juni 2014, <https://www.hrw.org/report/2014/06/29/we-are-walking-dead/killings-shia-hazara-balochistan-pakistan>

Immigration and Refugee Board of Canada

Immigration and Refugee Board of Canada, *Pakistan: Requirements and procedures to obtain a Family Registration Certificate (FRC), including from abroad; information contained on the FRC, including whether names of family members who are deceased or reside abroad appear on the document* (2016-January 2018), 19 January 2018, PAK106044.E, available at: <https://www.refworld.org/docid/5aa8d95a7.html>

International Committee of the Red Cross (ICRC)

ICRC, *Pakistan: ICRC launches online training to address violence in health-care settings*, 29 september 2021, <https://www.icrc.org/en/document/pakistan-online-training-violence-healthcare>

ICRC, *ICRC study: Over 41% health workers experienced violence in last 2 months*, 5 januari 2021,

<https://www.icrc.org/en/document/icrc-health-workers-violence>

IFEX

IFEX (International Freedom of Expression Exchange), *Identity theft persists in Pakistan's biometric era*, 23 juli 2014, <https://ifex.org/identity-theft-persists-in-pakistans-biometric-era/>

ILGA

ILGA ASIA, *Disapproval and rejection: The LGBTIQ struggle for freedom bounded by social and religious beliefs in Pakistan*, 2021, https://static1.squarespace.com/static/5a84777f64b05fa9644483fe/t/60dd681a1fa553242243d217/1625122864378/Pakistan_Country_Report_ILGAAsia_2021.pdf

Immigration and Refugee Board of Canada

Immigration and Refugee Board of Canada, *Pakistan: Whether a former Pakistani citizen can reacquire his/her Pakistani citizenship, including requirements and procedures (2012- November 2015)*. Geraadpleegd via <https://www.refworld.org/docid/56af19f24.html>

International Organization for Migration (IOM)

IOM, *Flow Monitoring - Spontaneous Returns of Undocumented Afghans from Pakistan*, 26 februari-11 maart 2022, 24 maart 2022, https://pakistan.iom.int/sites/g/files/tmzbd11121/files/documents/pak_fm_bi-weekly_dashboard_26feb_11_mar.pdf

IOM, *Flow Monitoring - Spontaneous Returns of Undocumented Afghans from Pakistan (5 December to 18 December 2021)*, 29 december 2021, <https://dtm.iom.int/reports/pakistan-%E2%80%94spontaneous-returns-undocumented-afghans-pakistan-05-18-december-2021>

IOM, *IOM and government Pakistan celebrate provision multi purpose cash assistance Afghan citizen ACC holders*, 24 december 2021, <https://pakistan.iom.int/news/iom-and-government-pakistan-celebrate-provision-multi-purpose-cash-assistance-afghan-citizenship-card-acc-holders-international-migrants-day-event>

IOM, *UN migration agency supports Pakistans registration undocumented Afghans*, 20 september 2017, <https://pakistan.iom.int/news/un-migration-agency-supports-pakistans-registration-undocumented-afghans>

International Property Rights Index

International Property Rights Index 2021,
<https://www.internationalpropertyrightsindex.org/country/pakistan>

Long War Journal

Long War Journal, *Pakistani Taliban splinter factions officially rejoin group*, 17 augustus 2020, <https://www.longwarjournal.org/archives/2020/08/pakistani-taliban-splinter-factions-officially-rejoin-group.php>

Mission Network News

Mission Network News, *Pakistan cuts deal with TLP*, 5 november 2021,
<https://www.mnnonline.org/news/pakistan-cuts-deal-with-tlp/>

Norwegian ID Center (NID)

Norwegian ID Center (NID), *Pakistani ID cards and other identity documents*, p.33, 29 november 2019.

<https://www.nidsenter.no/globalassets/vedlegg/uoff-vedlegg/pakistan-rapporten/pakistan-rapporten-v3.pdf>

Norwegian ID Center (NID), *Pakistan added to the ID database*,
<https://www.nidsenter.no/en/news/news-archive/2019/2/pakistan-added-to-the-id-database/>

OCHA

OCHA, *Pakistan Overview map*, 2018,
https://www.humanitarianresponse.info/sites/www.humanitarianresponse.info/files/documents/files/pak643_pakistan_overview_v7_a4_l_20181203.pdf

OFPPA (Office Français de Protection des Réfugiés et Apatrides)

Division de l'Information, de la Documentation et des Recherches, de l'Office Français de Protection des Réfugiés et Apatrides, *Le Mouvement de Protection Pachtoune, (Pashtun Tahafez Mouvement PTM)*, 9 juli 2020,
https://ofpra.gouv.fr/sites/default/files/atoms/files/2007_pak_ptm.pdf

https://ofpra.gouv.fr/sites/default/files/atoms/files/2108_pak_baloch_national_movement_151189_web.pdf

OHCHR (Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights)

OHCHR, *UN experts condemn conviction of Pakistan human rights defender and minority activist Idris Khattak*, 15 december 2021, <https://www.ohchr.org/en/press-releases/2021/12/un-experts-condemn-conviction-pakistan-human-rights-defender-and-minority>

Open Doors

Open Doors USA, *What does persecution look like in Pakistan?*, World Watch List 2022,

<https://www.opendoorsusa.org/christian-persecution/world-watch-list/pakistan/>

Open Doors USA, *Pakistan*, <https://www.opendoors.org/en-US/persecution/countries/pakistan/?ref=wwmap>, geraadpleegd op 19 oktober 2021

Open Doors Nederland, *Pakistan*, <https://www.opendoors.nl/ranglijst/pakistan/>, geraadpleegd op 19 oktober 2021 en 20 oktober 2021

Open Doors International/World Watch Research, *Pakistan Country Dossier*, November 2020, <https://opendoorsanalytical.org/wp-content/uploads/2020/03/Pakistan-WWL-2020-Country-Dossier-February-update.pdf>

Pak Institute for Peace Studies (PIPS)

<https://www.pakpips.com/#1623769634031-c574830a-896f> website bezocht op 23 februari 2022.

Pak Institute for Peace Studies (PIPS), *Pakistan Security Report 2021 – Conflict and Peace Studies, Volume 14, Jan-June 2022, Nr 1*, <https://www.pakpips.com/web/wp-content/uploads/2022/01/Sr2021FinalWithTitles.pdf>

PEW Research Center

PEW Research Center, *The World's Muslims: Religion, Politics and Society*, 30 april 2013

<https://www.pewforum.org/2013/04/30/the-worlds-muslims-religion-politics-society-morality/>

Rijksoverheid

Rijksoverheid, *Antwoorden van de minister-president op vragen van het lid Wilders (PVV) over de zeer recent in Pakistan uitgesproken fatwa en dreigementen tegen een Nederlandse parlementariër*, 3 mei 2022,
<https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2022/05/03/antwoorden-op-kamervragen-over-fatwa-en-dreigementen-tegen-nederlandse-parlementarier>

Rijksoverheid, *Antwoord op vragen van de leden Ceder en Segers over de oproepen tot de doodstraf tegen een Nederlands Tweede Kamerlid door een Pakistaanse geestelijke*, 9 juni 2022,
<https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/kamervragen/detail?id=2022Z08126&id=2022D23851>

Reporters without borders (RSF)

RSF, *World Press Freedom Country Index 2022*, <https://rsf.org/en/index?year=2022>

RSF, *World Press Freedom Country Index 2021*, <https://rsf.org/en/index?year=2021>

RSF, *Pakistan*, <https://rsf.org/en/country/pakistan>

RSF, *Pakistan imposes new censorship mechanism under guise of protecting journalists*, 1 december 2021; Pakistan imposes new censorship mechanism under guise of protecting journalists | RSF

South Asia Terrorism Portal

South Asia Terrorism Portal, Lashkar-e- Jhangvi (LeJ) Pakistan,
<https://www.satp.org/terrorist-profile/pakistan/lashkar-e-jhangvi-lej>

South Asia Terrorism Portal, Sipah-e-Sahaba Pakistan,
<https://www.satp.org/terrorist-profile/pakistan/sipah-e-sahaba-pakistan-ssp>

Stanford, Center for International Security and Cooperation (CISAC)

Stanford, Center for International Security and Cooperation (CISAC), Lashkar-e-Islam,

https://cisac.fsi.stanford.edu/mappingmilitants/profiles/lashkar-e-islam#text_block_18162

TRAFIG

TRAFIG, Transnational Figurations of Displacement, *Figurations of Displacement in and beyond Pakistan*, TRAFIG working paper no. 7 - 08/2021, augustus 2021, <https://trafig.eu/output/working-papers/figurations-of-displacement-in-and-beyond-pakistan/D054-TWP-Figurations-of%20Displacement-Pakistan-Mielke-et-al-2021-v02p-2021-11-05.pdf>

UNHCR

UNHCR, *Pakistan concludes 'drive' to issue smart cards to registered Afghan refugees*, 4 januari 2022, <https://www.unhcr.org/news/briefing/2022/1/61d419634/pakistan-concludes-drive-issue-smartcards-registered-afghan-refugees.html>

UNHCR, *IOM Flow Monitoring - Spontaneous Returns of Undocumented Afghans from Pakistan (5 December to 18 December 2021)*, 29 december 2021, <https://www.unhcr.org/news/press/2021/12/61a72ed34/news-comment-unhcr-afghans-struggle-seek-safety-borders-remain-shut.html>

UNHCR Pakistan, *Proof or Registration (PoR) Card*, <https://help.unhcr.org/pakistan/proof-of-registration-card-por/> geraadpleegd 1 juni 2022.

UNHCR, *Refugee status determination*, <https://www.unhcr.org/refugee-status-determination.html>

UK Home Office

UK Home Office, *Country Policy and Information Note Pakistan: Shia Muslims, July 2021*, https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/1001418/Pakistan-Shia_Muslims-CPIN-v3.0_July_2021_.pdf

UN

UN News- Pakistan: *Smartcard registration drive ends for Afghan refugees*, 4 januari 2022, <https://news.un.org/en/story/2022/01/1109062>

UNDP

UNDP, *Latest Human Development Index Ranking 2020*,

<http://hdr.undp.org/en/content/latest-human-development-index-ranking>

UNHCR

UNHCR, *Pakistan Factsheet*, januari 2022, geraadpleegd 25 maart 2022, <https://reporting.unhcr.org/document/1892>

UNHCR, *begrippenlijst*, <https://www.unhcr.org/nl/media/begrippenlijst/vluchtelingen/>

US Department of State

US Department of State, *Country Reports on Human Rights Practices in 2021, Pakistan*, 12 april 2022, <https://www.state.gov/reports/2021-country-reports-on-human-rights-practices/pakistan/>

US Department of State, *Country Reports on Human Rights Practices in 2020, Pakistan*, 30 maart 2021, US Department of State, 2020 Country Reports on Human Rights, <https://www.state.gov/reports/2020-country-reports-on-human-rights-practices/pakistan/>

US Department of State, *Taking Action Against ISIS-K, Press Statement*, Antony J. Blinken, Secretary of State, 22 november 2021, <https://www.state.gov/taking-action-against-isis-k/>

US State Department, Bureau of Counterterrorism, *Foreign Terrorist Organisations*, <https://www.state.gov/foreign-terrorist-organizations/>

USCIRF

Annual Report of the Commission on Religious Freedom (USCIRF) *2022 Report on International Religious Freedom: Pakistan*, april 2022, <https://www.uscifr.gov/sites/default/files/2022-04/2022%20Pakistan.pdf>

Annual Report of the Commission on Religious Freedom (USCIRF) *2021 Report on International Religious Freedom: Pakistan*, april 2021, https://www.uscifr.gov/sites/default/files/2021-04/2021%20Annual%20Report_0.pdf

US Department of State, Office of International Religious Freedom, *2020 Report on International Religious Freedom: Pakistan*, 12 mei 2021, <https://www.state.gov/reports/2020-report-on-international-religious-freedom/pakistan/>

Transparency International

Transparency International, *Corruption Perceptions Index 2021*,

<https://www.transparency.org/en/cpi/2021/index/pak>

Transparency International, *Corruption Perceptions Index 2020*,

<https://www.transparency.org/en/cpi/2020/index/pak>

World Bank

Worldbank, *GNI per capita, Atlas method, Pakistan*,

<https://data.worldbank.org/indicator/NY.GNP.PCAP.CD?locations=PK>

World Bank, *Country profile Pakistan*,

https://databank.worldbank.org/views/reports/reportwidget.aspx?Report_Name=CountryProfile&Id=b450fd57&tbar=y&dd=y&inf=n&zm=n&country=PAK

World Economic Forum (WEF)

WEF, *Global Gender Report*, maart 2021,

https://www3.weforum.org/docs/WEF_GGGR_2021.pdf

6.3.2 Artikelen in de media

AA

AA, *Rohingya muslims in Pakistan decry global silence*, 23 augustus 2020,

<https://www.aa.com.tr/en/asia-pacific/rohingya-muslims-in-pakistan-decry-global-silence/1950892>

Aaj TV

Aaj TV, *Punjab CM orders inclusion of 'Khatam-e-Nabuwat' oath in nikkah document*, 31 juli 2022, <https://www.aaj.tv/news/30294086>

Afghanistan Islamic Press

Afghanistan Islamic Press, *Children up to 8 years of age can visit Pakistan without visas*, 25 november 2021, <https://www.afghanislamicpress.com/en/news/93493>

Al Jazeera

Al Jazeera, *Drop 'terrorism' charges against ex-PM Imran Khan: Pakistan court*, 19 september 2022, <https://www.aljazeera.com/news/2022/9/19/terrorism-charges-against-imran-khan-dropped-by-pakistan-court>

Al Jazeera, *Millions in Pakistan without digital ID card: Rights activists*, 26 juli 2022, <https://www.aljazeera.com/news/2022/7/26/millions-in-pakistan-without-digital-id-card-rights-activists>

Al Jazeera, *Pakistan's Imran Khan calls for early polls after Punjab victory*, 18 juli 2022, <https://www.aljazeera.com/news/2022/7/18/pakistans-imran-khan-calls-for-early-polls-after-punjab-victory>

Al Jazeera, *Pakistan: Three arrested over 'honour killing' of teenage sisters*, 18 mei 2022, <https://www.aljazeera.com/news/2020/5/18/pakistan-three-arrested-over-honour-killing-of-teenage-sisters>

Al Jazeera, *Pakistan rebel group warns China of harsher attacks*, 27 april 2022, <https://www.aljazeera.com/news/2022/4/27/pakistan-separatist-group-warns-china-of-more-deadly-attacks>

Al Jazeera, *Life destroyed, Afghan civilians describe alleged border raids*, 21 april 2022, <https://www.aljazeera.com/news/2022/4/21/life-destroyed-afghan-civilians-describe-alleged-border-raids>

Al Jazeera, *Pakistan: Hafiz Saeed gets 31 years in jail for terror financing*, 9 april 2022, <https://www.aljazeera.com/news/2022/4/9/pakistan-hafiz-saeed-gets-31-years-in-jail-for-terror-financing>

Al Jazeera, *Senior Pakistani Taliban leader killed in Afghanistan: Official*, 11 januari 2022, <https://www.aljazeera.com/news/2022/1/11/senior-pakistani-taliban-leader-killed-in-afghanistan>

Al Jazeera, *Why is Pakistan's Pashtun movement under attack?*, 28 januari 2020, <https://www.aljazeera.com/news/2020/1/28/why-is-pakistans-pashtun-movement-under-attack>

ANI News

ANI News, *Newly formed Baloch National Army provides fresh impetus to Balochistan movement: Report*, 4 februari 2022,

<https://www.aninews.in/news/world/asia/newly-formed-baloch-national-army-provides-fresh-impetus-to-balochistan-movement-report20220204100756/>

ANI News, *Madrasas in Pakistan, Afghanistan becoming breeding grounds for terrorists, says research analyst to UN*, 4 oktober 2021, <https://www.aninews.in/news/world/europe/madrasas-in-pakistan-afghanistan-becoming-breeding-grounds-for-terrorists-says-research-analyst-to-un20211004173031>

AP

AP, *Pakistani police say polio team attacked, policeman killed*, 2 augustus 2021, <https://apnews.com/article/health-pakistan-police-shootings-fa69adec902d87ccb935f95fc5515c1f>

BBC News

BBC, *Imran Khan: Pakistan police charge ex-PM under terrorism act*, 22 augustus 2022, <https://www.bbc.com/news/world-asia-62628124>

BBC, *Imran Khan: Supporters show solidarity with ex-Pakistan PM*, 22 augustus 2022, <https://www.bbc.com/news/world-asia-62635519>

BBC, *Pakistani Taliban militants announce indefinite ceasefire with Islamabad*, 3 juni 2022, <https://www.bbc.com/news/world-asia-61681128>

BBC, *Imran Khan ousted as Pakistan's PM after vote*, 10 april 2021, <https://www.bbc.com/news/world-asia-61055210>

BBC, *Qandeel Baloch: Court acquits brother of Pakistan star's murder*, 16 februari 2022, <https://www.bbc.com/news/world-asia-60388111>

BBC, *Pakistan: Man accused of blasphemy killed by mob in Khanewal*, 13 februari 2022 <https://www.bbc.com/news/world-asia-60368498>

BBC, *Pakistan: Killing of Sri Lankan accused of blasphemy sparks protests*, 6 december 2021, <https://www.bbc.com/news/59501368>

BBC, *Pakistan: Islamists against Muhammad cartoons stage comeback*, 1 december 2021, <https://www.bbc.com/news/world-asia-59456545>

BBC, *Violence surges in Pakistan's tribal belt as Taliban, IS-K go on attack*, 13 oktober 2021, <https://www.bbc.com/news/world-asia-58891613>

BBC, *Afghanistan: Who are Islamic State Khorasan Province militants?*, 11 oktober 2021, <https://www.bbc.com/news/world-asia-58333533>

BBC, *Pakistan hotel bomb: Deadly blast hits luxury venue in Quetta*, 22 april 2021, <https://www.bbc.com/news/world-asia-56834937>

BBC Culture, *The semi-sacred 'third gender' of South Asia*, 20 juli 2017, <https://www.bbc.com/culture/article/20170720-the-semi-sacred-third-gender-of-south-asia>

BBC News, *Who are the Ahmadi?*, 28 mei 2010, http://news.bbc.co.uk/2/hi/south_asia/8711026.stm

Business Standard

Business Standard, *Imran Khan to hold protest rally in Islamabad against 'corrupt' Pak govt*, 26 juni 2022, https://www.business-standard.com/article/international/imran-khan-to-hold-protest-rally-in-islamabad-against-corrupt-pak-govt-122062600042_1.html

Business Standard, *Pakistan poll body says general elections not possible before May 2023*, 27 april 2022, https://www.business-standard.com/article/international/pakistan-poll-body-says-general-elections-not-possible-before-may-2023-122042700076_1.html

Business Standard, *Pakistan govt toughens law on fake news on Twitter and Facebook*, 22 februari 2022. https://www.business-standard.com/article/international/pakistan-govt-toughens-law-on-fake-news-on-twitter-and-facebook-122022200034_1.html

Business Standard, *Make triple talaq a punishable crime in Pakistan: Islamic advisory body*, 6 september 2019, https://www.business-standard.com/article/pti-stories/make-triple-talaq-a-punishable-crime-in-pakistan-islamic-advisory-body-119090600837_1.html

Coda Story

Coda Story, Alizeh Kohari, *Pakistan's biometric ID scheme is stripping citizenship from thousands of people*, 2 november 2022, <https://www.codastory.com/authoritarian-tech/pakistan-biometric-identification-nadra/>

CodaStory, Alizeh Kohari, *Marooned: Karachis stateless fishermen*, 3 november 2021, <https://www.codastory.com/authoritarian-tech/bengali-pakistan-nadra-biometrics/>

Conversation, The

The Conversation, *It is a big relief for me how the welfare provided by madrassas holds a key to fighting the Taliban*, 26 september 2010, <https://theconversation.com/it-is-a-big-relief-for-me-how-the-welfare-provided-by-madrassas-holds-a-key-to-fighting-the-taliban-167899>

Daily Times

Daily Times, *'We are stateless and helpless', Pakistan's Rohingyas clamour for identity*, 16 september 2017, <https://dailytimes.com.pk/116609/we-are-stateless-and-helpless-pakistans-rohingyas-clamour-for-identity/>

Dawn

Dawn, *Death toll from attack on Shia mosque in Peshawar rises to 62*, 5 maart 2022, <https://www.dawn.com/news/1678412>

Dawn, *Rape cases down, honour killings increased in Punjab: report*, 24 december 2021 <https://www.dawn.com/news/1665461>

Dawn, *Peshawar High Court seeks govt response to plea against Citizenship Act*, 4 december 2021, <https://www.dawn.com/news/1661815>

Dawn, *The rise of Maulana*, 1 december 2021, <https://www.dawn.com/news/1661224>

Dawn, *Deporting Afghans: a never-ending story of miseries*, 25 oktober 2021, <https://www.dawn.com/news/print/1653870>

Dawn, *LHC declares TLP chief Saad Rizvi's detention illegal*, 1 oktober 2021, <https://www.dawn.com/news/1649518>

Dawn, *Pakistan deports over 200 Afghan nationals*, 8 september 2021, <https://www.dawn.com/news/1645139/pakistan-deports-over-200-afghan-nationals>

Dawn, *Senate passes bill 'criminalising' torture, custodial deaths*, 12 juli 2021, <https://www.dawn.com/news/print/1634687>

Dawn, *PTM Manzoor Pashteen released nearly 8 hours after being detained*, 4 juni 2021, <https://www.dawn.com/news/print/1627498>

Dawn, *SHC wants Darul Aman employee booked for rape of inmates*, 4 mei 2021, <https://www.dawn.com/news/print/1621937>

Dawn, *LHC chief justice blames DHA for 'land grab'*, 29 april 2021, <https://www.dawn.com/news/print/1620962>

Dawn, *Pakistani woman, single, 30. Looking for: a break*, 3 april 2021, <https://images.dawn.com/news/1186737>

Dawn, *SHC orders formation of JIT to scrutinise orphanages' records*, 28 februari 2021, <https://www.dawn.com/news/1609759/shc-orders-formation-of-jit-to-scrutinise-orphanages-records>

Dawn, *Security projections for 2021*, 24 januari 2021, <https://www.dawn.com/news/1603286>

Dawn, *Islamabad UCs to start registering religious minorities' marriages, says PM's aide*, 19 december 2020, <https://www.dawn.com/news/1596530>

Dawn, *IBA Karachi cancels Dr Atif Mian's lecture after 'threats from extremists'*, 22 oktober 2020, <https://www.dawn.com/news/1586464>

Dawn, *A matter of foreign spouses*, 13 maart 2019, <https://www.dawn.com/news/1469361>

Dawn, *Women's prisons: A feminist issue*, 11 maart 2019, <https://www.dawn.com/news/1468981>

Dawn, *JuD, FIF facilities taken over in Punjab, Sindh, and Balochistan after listing by federal govt*, 6 maart 2019, <https://www.dawn.com/news/1467973>

Dawn, *Rohingyas of Karachi struggle to deal with identity crisis*, 16 juli 2017, <https://www.dawn.com/news/1357920>

Dawn, *A pursuit for happiness*, 26 februari 2017, <https://www.dawn.com/news/1317028/society-in-pursuit-of-happiness>

Dawn, *Identity issue haunts Karachi's Rohingya population*, 23 februari 2015, <https://www.dawn.com/news/1165299>

Dawn, *Teaching Islamiyat*, 7 november 2014, <https://www.dawn.com/news/1142758>

Deccan Herald

Deccan Herald, *Pakistani Army Used Militants Trained By Lashkar-E-Taiba To Aid Taliban In Afghanistan*, 20 augustus 2021, <https://www.deccanherald.com/international/world-news-politics/pakistan-army-used-militants-trained-by-lashkar-e-taiba-to-aid-taliban-1021804.html>

Deutsche Welle

Deutsche Welle, *Female police help assault victims in Pakistan*, 2022, <https://learngerman.dw.com/en/sexual-violence-in-pakistan-how-female-police-officers-are-helping-victims/a-56500163>

Deutsche Welle, *Pakistan critics warn over blasphemy case against Imran Khan*, 3 mei 2022, <https://www.dw.com/en/pakistan-critics-warn-over-blasphemy-case-against-imran-khan/a-61673533>

Deutsche Welle, *Pakistan: Religious groups seek amendment to sex change law*, 19 november 2021, <https://www.dw.com/en/pakistan-religious-groups-seek-amendment-to-sex-change-law/a-59875405>

Deutsche Welle, *Pakistan picks up its COVID vaccination drive just in time*, 23 juni 2021, <https://www.dw.com/en/pakistan-picks-up-its-covid-vaccination-drive-just-in-time/a-58016318>

Deutsche Welle, *Indian government tells Supreme Court Rohingya pose 'serious threat'*, 18 september 2017, <https://www.dw.com/en/indian-government-tells-supreme-court-rohingya-pose-serious-threat/a-40556147>

Diplomat, The

The Diplomat, *Talks With TTP Take Back Seat as Pakistan's Prime Minister Turns Attention to Political Turmoil*, 16 maart 2022, <https://thediplomat.com/2022/03/talks-with-ttp-take-back-seat-as-pakistans-prime-minister-turns-attention-to-political-turmoil/>

The Diplomat *Balochistan's Students Protest Enforced Disappearances*, 1 december 2021, <https://thediplomat.com/2021/12/balochistans-students-protest-enforced-disappearances/>

The Diplomat, *How South Asia's Brand of Sufi Islam Became Radicalized*, 4 oktober 2021, <https://thediplomat.com/2021/10/how-south-asias-brand-of-sufi-islam-became-radicalized/>

The Diplomat, *Tumultuous days ahead for prime minister Imran Khan*, 27 oktober 2021, <https://thediplomat.com/2021/10/tumultuous-days-ahead-for-prime-minister-imran-khan/>

The Diplomat, *A Brief History of Mangal Bagh*, 31 januari 2021, <https://thediplomat.com/2021/01/a-brief-history-of-mangal-bagh/>

The Diplomat, *Pakistan's Rohingya Hypocrisy*, 20 september 2017, <https://thediplomat.com/2017/09/pakistans-rohingya-hypocrisy/>

The Diplomat, *Who Is Responsible for Persecuting Pakistan's Minorities?*, 12 november 2014, <https://thediplomat.com/2014/11/who-is-responsible-for-persecuting-pakistans-minorities/>

Economist, The

The Economist, *On the comeback trail with Imran Khan*, 25 augustus 2022, <https://www.economist.com/1843/2022/08/25/on-the-comeback-trail-with-imran-khan>

Economic Times, The

The Economic Times, India Times, *Jammu encounter: Had lost all hope, but army responded in time, rescued us, says family caught in gunbattle*, 22 april 2022, <https://economictimes.indiatimes.com/news/india/jammu-encounter-had-lost-all-hope-but-army-responded-in-time-rescued-us-says-family-caught-in->

The Economic Times, India Times, *Taliban use traditional Afghan method of 'night letters' to intimidate*, 31 augustus 2021, <https://economictimes.indiatimes.com/news/international/world-news/taliban-use-traditional-afghan-method-of-night-letters-to-intimidate/articleshow/85795913.cms?from=mdr>

The Economic Times, India Times, *Maulana Fazlur Rehman unanimously appointed as head of Pakistan's new anti-govt alliance PDM*, 4 oktober 2020,

https://economictimes.indiatimes.com/news/international/world-news/maulana-fazlur-rehman-unanimously-appointed-as-head-of-pakistans-new-anti-govt-alliance-pdm/articleshow/78475850.cms?utm_source=contentofinterest&utm_medium=text&utm_campaign=cppst

Express Tribune, The

The Express Tribune, *Only JI can put Pakistan on the right track: Siraj*, 21 mei 2022, <https://tribune.com.pk/story/2357565/only-ji-can-put-pakistan-on-the-right-track-siraj>

The Express Tribune, *IHC strikes down PECA ordinance*, 8 april 2022, <https://tribune.com.pk/story/2351529/ihc-strikes-down-peca-ordinance>

The Express Tribune, *Abandoned and neglected, Sindh's orphans continue to suffer in silence*, 20 mei 2019, <https://tribune.com.pk/article/83001/abandoned-and-neglected-sindhs-orphans-continue-to-suffer-in-silence>

The Express Tribune, *Old age homes house 700 people*, 3 mei 2021, <https://tribune.com.pk/story/2297945/old-age-homes-house-700-people>

The Express Tribune, *Atif Mian awarded prestigious 'Guggenheim Fellowship in Economics'*, 9 april 2021, <https://tribune.com.pk/story/2293946/atif-mian-awarded-prestigious-guggenheim-fellowship-in-economics>

The Express Tribune, *How reserved seats for women are reserved for privileged*, 12 juli 2018, <https://tribune.com.pk/story/1755698/reserved-seats-women-reserved-privileged>

The Express Tribune, *SC to examine grant of citizenship to foreign national husbands*, 30 maart 2018, <https://tribune.com.pk/story/1673256/sc-examine-grant-citizenship-foreign-national-husbands>

Financial Times (FT)

FT, *Pakistan's economic pain poses political headache for Imran Khan*, 1 december 2021,

<https://www.ft.com/content/0e93cd61-2240-473d-a03a-e204d13e3ba5>

FT, *Islamabad death deepens pessimism over violence against women*, 30 november 2021,

<https://www.ft.com/content/02d1d85b-408d-4430-93de-02ae346b178e>

Figaro, Le

Le Figaro, *L'éternelle quête du Pakistan auprès du FMI*, 29 april 2022, <https://www.lefigaro.fr/conjoncture/l-eternelle-quete-du-pakistan-aupres-du-fmi-20220428>

Foreign Policy

Foreign Policy, *Imran Khan's Revolution, The ousted prime minister is challenging the taboos of Pakistani politics*, 24 augustus 2022, <https://foreignpolicy.com/2022/08/24/imran-khan-pakistan-protests-democracy-arrest-terrorism-revolution/>

Foreign Policy, *Afghan Refugees Get Cold Welcome in Pakistan*, 22 november 2021, <https://foreignpolicy.com/2021/11/22/afghanistan-refugees-pakistan-taliban-border/v>

Frankfurter Allgemeine Zeitung (FAZ)

FAZ, *Träume ohne Hoffnung*, 29 december 2021, <https://www.faz.net/aktuell/politik/ausland/ohne-hoffnung-afghanische-fluechtlinge-in-pakistan-17704820.html>

FAZ, *Die blutige Spur der Pakistanischen Taliban*, 12 november 2021, <https://www.faz.net/aktuell/politik/ausland/ttp-die-blutige-spur-der-pakistanischen-taliban-17632098.html>

Friday Times, The

The Friday Times, *The Rohingya's of Karachi*, 12 juni 2015, <https://www.thefridaytimes.com/the-rohingyas-of-karachi/>

Gandhara RFE/RL (Radio Free Europe/Radio Liberty)

Gandhara RFE/RL, *Returning Pakistani Taliban Employs Extortion As Control Grows*, 21 september 2022, <https://gandhara.rferl.org/a/pakistan-taliban-return-extortion/32044957.html>

Gandhara RFE/RL, *Gunmen Kill Polio Worker In Pakistan Vaccination Campaign*, 2 maart 2022, <https://gandhara.rferl.org/a/pakistan-gunmen-kill-polio-vaccination-worker/31732709.html>

Gandhara RFE/RL, *Pakistan's Imran Khan Under Fire For Claiming Pashtuns Are Taliban Sympathizers*, 15 oktober 2021, <https://gandhara.rferl.org/a/imran-khan-comments-pashtuns-taliban/31511322.html>

Gandhara RFE/RL, *Pakistani Security Forces Accused Of Attack On Minority Group*, 2 september 2014, <https://gandhara.rferl.org/a/balochistan-zikri/26562816.html>

Guardian, The

The Guardian, *Shehbaz Sharif: the diligent administrator now PM of Pakistan*, 11 april 2022, <https://www.theguardian.com/world/2022/apr/11/shahbaz-sharif-the-diligent-administrator-now-pm-of-pakistan>

The Guardian, *At least 21 dead after Pakistan army clashes with militants for third day*, 4 februari 2022, <https://www.theguardian.com/world/2022/feb/04/pakistan-army-clashes-with-separatist-militants-for-third-day>

The Guardian, *Woman sentenced to death in Pakistan over 'blasphemous' WhatsApp activity*, 19 januari 2022, <https://www.theguardian.com/world/2022/jan/19/pakistan-woman-aneeqa-ateeque-sentenced-to-death-blasphemous-whatsapp-messages>

The Guardian, *First female judge nominated for Pakistan's supreme court*, 7 januari 2022, <https://www.theguardian.com/global-development/2022/jan/07/first-female-judge-nominated-for-pakistans-supreme-court>

The Guardian, *'We will be homeless': Lahore farmers accuse 'mafia' of land grab for new city*, 2 november 2021, <https://www.theguardian.com/global-development/2021/nov/02/we-will-be-homeless-lahore-farmers-accuse-mafia-of-land-grab-for-new-city>

The Guardian, *'Worse day by day': journalists speak out after Pakistani vlogger tortured*, 2 juni 2021, <https://www.theguardian.com/global-development/2021/jun/02/hamid-mir-journalists-speak-out-after-pakistani-vlogger-asad-toor-tortured>

The Guardian, *Protests in Pakistan erupt against China's belt and road plan*, 20 augustus 2021, <https://www.theguardian.com/environment/2021/aug/20/water-protests-in-pakistan-erupt-against-chinas-belt-and-road-plan>

The Guardian, *'Every year we dig mass graves': the slaughter of Pakistan's Hazara*, 5 april 2021, <https://www.theguardian.com/global-development/2021/apr/05/mass-graves-pakistan-shia-minority-hazara-slaughter-imran-khan>

The Guardian, *Pakistan asks Facebook and Twitter to help identify blasphemers*, 17 maart 2017, <https://www.theguardian.com/world/2017/mar/17/pakistan-asks-facebook-twitter-help-identify-blasphemers>

Hindu, The

The Hindu, *Pakistan-based banned terror group Lashkar-e-Islam picks its new leader*, 30 januari 2022, <https://www.thehindu.com/news/international/pakistan-based-banned-terror-group-lashkar-e-islam-picks-its-new-leader/article33703390.ece>

The Hindu - *Explained* | *Who are the Tablighi Jamaat?*, 2 april 2020, <https://www.thehindu.com/news/national/explained-who-are-the-tablighi-jamaat-the-organisation-at-the-epicentre-of-coronavirus-outbreak-in-india/article31238915.ece>

Hindustan Times, The

The Hindustan Times, *Hindustan Times, Pakistan PM Shehbaz meets brother Nawaz Sharif in London*, 12 mei 2022, <https://www.hindustantimes.com/world-news/pakistan-pm-shehbaz-meets-nawaz-sharif-in-london-video-101652277682283.html>

The Hindustan Times, *Madrasas in Pak, Afghanistan becoming breeding grounds for terrorists: UN report*, 5 oktober 2021, <https://www.hindustantimes.com/world-news/madrasas-in-pak-afghanistan-becoming-breeding-grounds-for-terrorists-un-report-101633423813185.html>

Indian Express, The

The Indian Express, *Explained: How Pakistan grants citizenship, and what provisions cover its minorities*, 30 december 20219, <https://indianexpress.com/article/explained/how-pakistan-grants-citizenship-what-provisions-cover-its-minorities-6172308/>

Independent, The

The Independent, *Pakistan Taliban extend truce for more talks with government*, 18 mei 2022,

<https://www.independent.co.uk/news/ap-pakistan-afghanistan-kabul-islamabad-b2082054.html>

The Independent, *Pakistan says US did not help topple Imran Khan's government*, 23 april 2022, <https://www.independent.co.uk/asia/south-asia/pakistan-imran-khan-shehbaz-sharif-b2063917.html>

MM News

MM News, *How Maulana Hidayat ur Rehman got dramatic success*, 16 december 2021, <https://mmnews.tv/how-maulana-hidayat-ur-rehman-got-dramatic-success/>

Nederlands Dagblad

Nederlands Dagblad, *'Er zijn veel moslims van goede wil, die in vrede willen samenleven'*, 21 mei 2022. Geen link.

News, The

The News, *Over 100 TLP clerics placed on fourth schedule*, 20 april 2021,

<https://www.thenews.com.pk/print/823060-over-100-tlp-clerics-placed-on-fourth-schedule>

The News, *Govt yet to enforce free, compulsory education law*, 22 april 2020,

<https://www.thenews.com.pk/print/647971-govt-yet-to-enforce-free-compulsory-education-law>

The News - International, *How to get B-Form or Child Registration Certificate from NADRA*, 14 november 2018, <https://www.thenews.com.pk/latest/393794-how-to-get-b-form-or-child-registration-certificate-from-nadra>

National News, The

The National News, *Pakistani authorities deport Afghani refugees fleeing Taliban*, 16 oktober 2021, <https://www.thenationalnews.com/world/asia/2021/10/16/pakistani-authorities-deport-afghan-refugees-fleeing-taliban/>

NewsLife TV

NewsLifeTV, *List of Muslim countries where 'Triple Talaq' is banned*, 22 juni 2021, <https://newslivetv.com/list-of-muslim-countries-where-triple-talaq-is-banned/>

News 18

News 18, *Explained how fringe group TLP had Pakistan on edge*, 28 oktober 2021, <https://www.news18.com/news/explainers/explained-how-fringe-group-tlp-has-put-pakistan-on-edge-4373951.html>

New York Times (NY Times)

NY Times, *Preserve Its Own Stability, Pakistan Must Stabilize Afghanistan First; News analysis*, 22 februari 2022, <https://www.nytimes.com/2022/02/22/world/asia/pakistan-afghanistan-taliban.html>

NY Times, *Born and raised in Pakistan, nut living in legal limbo*, 28 december 2021, *Born and Raised in Pakistan, but Living in Legal Limbo - The New York Times* (nytimes.com)

NY Times, *Afghans flee to Pakistan, An uncertain future awaits*, 8 september 2021, update 1 november 2021, <https://www.nytimes.com/2021/09/08/world/asia/pakistan-afghanistan-refugees.html>

NY Times, *Where Afghanistan's New Taliban Leaders Went to School*, 25 november 2021, <https://www.nytimes.com/2021/11/25/world/asia/pakistan-taliban-afghanistan-madrassa.html>

NY Times, *American Accused of Blasphemy Is Killed in Pakistan Courtroom*, 30 juli 2020, <https://www.nytimes.com/2020/07/30/world/asia/pakistan-blasphemy-killing-american.html>

NY Times, *How the Taliban Outlasted a Superpower: Tenacity and Carnage*, 26 mei 2020, <https://www.nytimes.com/2020/05/26/world/asia/taliban-afghanistan-war.html>

NY Times, *Who Are Sufi Muslims and Why Do Some Extremists Hate Them?*, 24 november 2017, <https://www.nytimes.com/2017/11/24/world/middleeast/sufi-muslim-explainer.html>

NDTV

NDTV, *Protests In Balochistan Against Students' Kidnapping By Pak Forces: Report*, 12 november 2021, <https://www.ndtv.com/world-news/balochistan-protests-continue-against-students-kidnapping-by-pak-forces-2608225>

NDTV, *Pakistani Interfaith Couples Brave Threats For Forbidden Love*, 17 augustus 2014, <https://www.ndtv.com/world-news/pakistani-interfaith-couples-brave-threats-for-forbidden-love-649644#:~:text=Marriage%20out%20of%20choice%20remains,marry%20a%20non%20Muslim%20man.>

NOS nieuws

NOS nieuws, *Brit schuldig aan moordcomplot Pakistaanse blogger in Rotterdam*, 28 januari 2022, <https://nos.nl/artikel/2414904-brit-schuldig-aan-moordcomplot-pakistaanse-blogger-in-rotterdam>

NPO

NPO Radio 1, *Rohingya's ook in bittere omstandigheden in Pakistan: 'Waarom doet niemand iets?'*, 6 november 2021, <https://www.nporadio1.nl/nieuws/buitenland/6fbc834c-c151-4614-9440-94c417471c76/rohingya-ook-in-bittere-omstandigheden-in-pakistan>

NPR

NPR, *Pakistan has a big idea, send 13.000 teams led by women to vaccinate the hesitant*, 5 maart 2022, <https://www.npr.org/sections/goatsandsoda/2022/03/05/1084228017/pakistan-has-a-big-idea-send-13-000-teams-led-by-women-to-vaccinate-the-hesitant>

Nu.nl

Nu.nl, *181 mensen uit Afghanistan aangekomen in Nederland na medewerking Pakistan*, 13 juli 2022, <https://www.nu.nl/strijd-in-afghanistan/6211899/181-mensen-uit-afghanistan-aangekomen-in-nederland-na-medewerking-pakistan.html>

Pakistan Today

Pakistan Today, *Govt recommends referring domestic violence bill to Council of Islamic Ideology* 6 juni 2021, <https://www.pakistantoday.com.pk/2021/07/06/minister-recommends-referring-domestic-violence-bill-to-religious-body/>

Parool, Het

Het Parool, *Wilders doet opnieuw aangifte tegen Pakistaanse geestelijke*, 20 november 2019, <https://www.parool.nl/nederland/wilders-doet-opnieuw-aangifte-tegen-pakistaanse-geestelijke~b06aadac/>

Reuters

Reuters, *Factbox: Who are the Pakistan separatists behind attack on Chinese citizens?*, 26 april 2022, <https://www.reuters.com/world/asia-pacific/who-are-pakistan-separatists-behind-attack-chinese-citizens-2022-04-26/>

Reuters, *Pakistan reopens Chaman border crossing*, 2 november 2021, <https://www.reuters.com/world/asia-pacific/pakistan-reopens-chaman-border-crossing-afghanistan-2021-11-02/>

Reuters, *Thousands protest in Pakistan over reprinting of Mohammad cartoons*, 4 september 2021, <https://www.reuters.com/article/us-pakistan-protest-cartoons-idUSKBN25V2KJ>

Reuters, *Factbox: What is Islamic State in Afghanistan?*, 26 augustus 2021, <https://www.reuters.com/world/asia-pacific/what-is-islamic-state-afghanistan-2021-08-26/>

Reuters, *Pakistani court reverses decision on death sentence for mentally ill*, 10 februari 2021, <https://www.reuters.com/article/pakistan-court-verdict-idUSL4N2KG2GF>

Reuters, *In blow to minorities, Pakistani court orders citizens to declare religion*, 9 maart 2018, <https://www.reuters.com/article/us-pakistan-religion-law-idUSKCN1GL28T>

Times of India, The (ToI)

The Times of India, *PML-N leader Shahbaz Sharif walks free from jail*, 23 april 2021, <https://timesofindia.indiatimes.com/world/pakistan/pml-n-leader-shahbaz-sharif-walks-free-from-jail/articleshow/82217223.cms>

The Times of India, *Torkham border crossing point linking Afghanistan, Pakistan reopens*, 23 oktober 2021, <https://timesofindia.indiatimes.com/world/south-asia/torkham-border-crossing-point-linking-afghanistan-pakistan-reopens/articleshowprint/87223393.cms>

The Times of India, *Pak army general admits China's role in crushing Baloch freedom movement*, 31 januari 2021
<https://timesofindia.indiatimes.com/world/pakistan/pak-army-general-admits-chinas-role-in-crushing-baloch-freedom-movement/articleshow/80610778.cms>

Tribune

Tribune, Govt releases over 100 TTP prisoners as 'goodwill gesture', 22 november 2021,

<https://tribune.com.pk/story/2330584/govt-releases-over-100-ttp-prisoners-as-goodwill-gesture>

Trouw

Trouw, *Stel je voor dat je celstraf zou krijgen voor het beschilderen van paaseieren*, 21 juli 2022, <https://www.trouw.nl/religie-filosofie/stel-je-voor-dat-je-celstraf-zou-krijgen-voor-het-beschilderen-van-paaseieren~b23f94af/>

Trouw, *Profiel Shehbaz Sharif: Hij staat voor het corrupte oude Pakistan maar is toch verkozen tot premier*, 11 april 2022, <https://www.trouw.nl/buitenland/hij-staat-voor-het-corrupte-oude-pakistan-maar-is-toch-verkozen-tot-premier~b3898f19/>

Trouw, *Manzoor Pashteen kon zich maar niet neerleggen bij het onrecht in Pakistan, nu is hij opgepakt*, 28 januari 2020, <https://www.trouw.nl/buitenland/manzoor-pashteen-25-kon-zich-maar-niet-neerleggen-bij-het-onrecht-in-pakistan-nu-is-hij-opgepakt~b7a91d82/>

TRT World

TRT World, *What's behind the US decision to proscribe a Baloch militant group?*, 19 juli 2019, <https://www.trtworld.com/magazine/what-s-behind-the-us-decision-to-proscribe-a-baloch-militant-group-28363>

Voice of America (VOA)

VOA News, *Pakistan Vows to Continue Fencing Afghan Border, Downplays Taliban Disruptive Acts*, 3 januari 2022, <https://www.voanews.com/a/pakistan-vows-to-continue-fencing-afghan-border-downplays-taliban-disruptive-acts-/6379947.html>

VOA News, *More Than 300,000 Afghans Flee to Pakistan Since Taliban Takeover of Afghanistan*, 16 december 2021, <https://www.voanews.com/a/more-than-300-000-afghans-flee-to-pakistan-since-taliban-takeover-of-afghanistan-/6357777.html>

VOA, News, *Pakistan Mob Burns Police Station in Abortive Bid to Grab Blasphemy Suspect*, 29 november 2021, <https://www.voanews.com/a/pakistan-mob-burns-police-station-in-abortive-bid-to-grab-blasphemy-suspect/6331737.html>

VOA News, *Pakistan refuses to host additional Afghani refugees*, 13 juli 2021, https://www.voanews.com/a/south-central-asia_pakistan-refuses-host-additional-afghan-refugees/6208191.html

VOA News, *Experts: Tehreek-e-Taliban Pakistan Merger with Splinter Groups 'Bad News' for Pakistan*, 3 september 2020, https://www.voanews.com/a/extremism-watch_experts-tehreek-e-taliban-pakistan-merger-splinter-groups-bad-news-pakistan/6195370.html

VOA News, *Pakistan Hails UN for Listing Jamaat-ul-Ahrar as Global Terrorist*, 7 juli 2017, <https://www.voanews.com/a/pakistan-hails-un-listing-jamaat-ul-ahrar-jua-global-terrorist/3933098.html>

World Watch Monitor, *Pakistan court orders citizens to declare religion*, 13 maart 2018, <https://www.worldwatchmonitor.org/2018/03/pakistan-court-orders-citizens-declare-religion/>

6.3.3 Websites

24 Justice, *FIR online in Pakistan*, <https://24justice.pk/fir-online/>

Agenzia Fides, *ASIA/PAKISTAN - The Supreme Court restores the registration and the civil value of Christian marriages*, 23 januari 2019, http://www.fides.org/en/news/65427-ASIA_PAKISTAN_The_Supreme_Court_restores_the_registration_and_the_civil_value_of_Christian_marriages

Ahmadiyya Movement of Lahore, *Ahmadis declared as non-Muslim in Pakistan*, <https://www.muslim.org/intro/survey.htm#ad>

Annals of global health, *Violence against Healthcare Workers during the COVID-19 Pandemic: A Review of Incidents from a Lower-Middle-Income Country*, 23 april 2021, <https://www.annalsofglobalhealth.org/articles/10.5334/aogh.3203/>

Arms control, *Pakistan profile*, <https://www.armscontrol.org/factsheets/pakistanprofile>

Asian Human Rights Commission, *PAKISTAN: State sanctioned police brutality against women must stop*, 6 juli 2017, <http://www.humanrights.asia/news/ahrc-news/AHRC-STM-074-2017/>

Baloch National Movement, *History*, <https://www.thebnm.org/contact-us>

Bill & Melinda Gates Foundation, *A front-row seat to the end of polio*, 17 februari 2022, <https://www.gatesfoundation.org/ideas/articles/eradicating-polio-in-pakistan-with-vaccine-data>

Best citizenship, *Pakistan allows dual citizenship with 19 countries*, 2 juli 2019, <https://best-citizenships.com/2019/07/02/pakistan-allows-dual-citizenship-with-19-countries/>

Bolo, *Steps for acquiring a child registration certificate B-form in Pakistan*, 7 januari 2022, www.bolo-pk.info/hc/en-us/articles/1500009345782-Steps-for-Acquiring-a-Child-Registration-Certificate-B-Form-in-Pakistan

British Fatwa Council, <https://www.britishfatwacouncil.org/about/>

Brittanica: Rauf, Shayan. "*China-Pakistan Economic Corridor (CPEC)*". Encyclopedia Britannica, 4 Aug. 2017, <https://www.britannica.com/topic/China-Pakistan-Economic-Corridor>. Accessed 14 May 2022

Newman, Andrew J.. "*Āshūrā*". Encyclopedia Britannica, 16 Aug. 2022, <https://www.britannica.com/topic/Ashura-Islamic-holy-day>. Accessed 23 September 2022.

Christian Headlines, *Islamists in Pakistan Forcibly 'Convert' Catholic, Threaten Family*, 26 april 2021, <https://www.christianheadlines.com/blog/islamists-in-pakistan-forcibly-convert-catholic-threaten-family.html>

Christian Today, *Protests Against 'Religion Column' in Pakistan Passports Continue*, 29 april 2005, <https://www.christiantoday.com/article/protests.against.religion.column.in.pakistan.passports.continue/2727.htm>

Dual citizen report, *Pakistan*, <https://www.dualcitizenshipreport.org/dual-citizenship/pakistan/>

Encyclopedia, *criminal responsibility, historic concepts*, <https://www.encyclopedia.com/science/encyclopedias-almanacs-transcripts-and-maps/criminal-responsibility-historical-concepts>

Exit from Pakistan control ordinance <http://balochistan.gov.pk/wp-content/uploads/2019/08/THE-EXIT-FROM-PAKISTAN-CONTROL-ORDINANCE-1981.doc.pdf>

<https://www.fatwa-online.com/>

Facts and details, *Castes and feudalism in Pakistan*, last updated, February 2022, <https://factsanddetails.com/south-asia/Pakistan/Life/entry-8099.html>

FIA, <https://www.fia.gov.pk/>

FAO, *Pakistan summary*, https://www.fao.org/ag/agn/nutrition/pak_en.stm

Farrukh Saif Foundation, *Muslim Organisations in Pakistan, Use COVID-19 Aid to Convert Christians to Islam*, 10 mei 2020, <https://www.farrukhsaif.com/muslim-organisations-in-pakistan-use-covid-19-aid-to-convert-christians-to-islam/>

Global Initiative against transnational organized crime, *Taliban faction in Pakistan spreads terror through extortion*, 20 december 2021, <https://globalinitiative.net/analysis/taliban-pakistan-terror-extortion/>

GS Bagga & Associates, *Procedure of divorce in Muslim law by the mutual consent*, <https://gsbagga.com/blog/procedure-of-divorce-in-muslim-law-by-the-mutual-consent/>

Human Rights Watch, *Pakistan Should Back Rohingya Rights Abroad and at Home*, 12 september 2017, <https://www.hrw.org/news/2017/09/12/pakistan-should-back-rohingya-rights-abroad-and-home>

The joint council for the welfare of immigrants, *Note for practitioners: Home Office treatment of marriages in Pakistan by Ahmadi Muslims*, 2021, <https://www.jcwi.org.uk/note-for-practitioners-home-office-treatment-of-marriages-in-pakistan-by-ahmadi-muslims>

Law society Pakistan, *changing of last name after marriage in Pakistan*, <https://lawsocietypakistan.com/changing-of-last-name-after-the-marriage-in-pakistan/>

Law Times Journal, *Guardianship and Custody Under Muslim Law*, <https://lawtimesjournal.in/guardianship-and-custody-under-muslim-law/>

Lost with Purpose, *What you need to know about Pakistan visa overstays and extensions*, <https://www.lostwithpurpose.com/pakistan-visa-extension-overstay/>

Minority Rights, *Shia and Hazaras*, <https://minorityrights.org/minorities/shia-and-hazaras/>

NACTA, Government of Pakistan, *National counter terrorism authority, 78 Organizations Proscribed by Ministry of Interior u/s 11-B-(1) r/w Schedule-I, ATA 1997*

<https://nacta.gov.pk/wp-content/uploads/2018/12/Proscribed-OrganizationsEng-3.pdf>

NACTA, Government of Pakistan, *National counter terrorism authority, Proscribed Persons*, <https://nacta.gov.pk/proscribed-persons/>

NADRA, *Identity CRC*, <https://www.nadra.gov.pk/identity/identity-crc/>

NADRA, *Family Registration Certificate (FRC)*, <https://www.nadra.gov.pk/identity/identity-frc/#Q1;>

NADRA, *Online Application, Online Payment & Home Delivery*,
<https://id.nadra.gov.pk/e-id/>

NADRA, *National Identity Card (NIC)*, <https://www.nadra.gov.pk/identity/identity-cnrc/>

National Center for Biotechnology Information, *Violence against Healthcare Workers during the COVID-19 Pandemic: A Review of Incidents from a Lower-Middle-Income Country*, 23 april 2021

<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC8064297/>

Occupational Medicine & Health Affairs, *Violence against HCWs Working in COVID-19 Health-Care Facilities in Three Big Cities of Pakistan*, 14 mei 2021,
<https://www.omicsonline.org/open-access/violence-against-hcws-working-in-covid19-healthcare-facilities-in-three-big-cities-of-pakistan-116629.html>

Information and Facts about Provinces of Pakistan,
<https://www.pakinformation.com/provinces.html>

Pakistan Bar Council <http://pakistanbarcouncil.org/>

Pakistan Law, *Islamic Law and Adoption in Pakistan*,
<https://pakistanlaw.pk/articles/688/islamic-law-and-adoption-in-pakistan>

Pakistan Naturalisation Act <https://www.refworld.org/pdfid/3ae6b4f68.pdf>

Pakistan Penal Code,
<http://www.pakistani.org/pakistan/legislation/1860/actXLVof1860.html>

Pakistan Reader van NIAS, *Hazara Persecution in Pakistan: No end in sight*, Pakistan Reader# 223, 7 October 2021,
https://pakistanreader.org/view_articles.php?url=The%20Hazaras%20in%20Pakistan%20have%20faced%20endless%20persecution%20despite%20state%20measures%20to%20protect%20the%20community&recordNo=223

Pakistani Mission in Frankfurt http://www.pakmissionfrankfurt.de/wp-content/uploads/2019/06/ETD_form_A.pdf

Pakistan Bureau of Statistics, *Population and religion*,
<https://www.pbs.gov.pk/content/population-religion>

The Program for Culture & Conflict Studies, Naval Postgraduate School, Monterey, CA, *Afridi Tribe*,
<https://nps.edu/documents/105988371/107571254/Afridi+UPDATED.pdf/50ec635f-f0c4-47e6-afed-caa4b53f19dc>

Phoneworld, how to renew your expired CNIC,
<https://www.phoneworld.com.pk/how-to-renew-your-expired-cnrc/>

Propakistani, how to renew your CNIC online, <https://propakistani.pk/how-to/how-to-renew-your-cnrc-online/>

Research Center of International Law, *The case for effective, gender-responsive policing in Pakistan*, 1 maart 2022, <https://rsilpak.org/2022/the-case-for-effective-gender-responsive-policing-in-pakistan/>

Researchgate, *Access and Use of Mobile Phone in Daily Life Activities by Rural Women of Gilgit-Baltistan*, Pakistan, juni 2020, https://www.researchgate.net/publication/342162096_Access_and_Use_of_Mobile_Phone_in_Daily_Life_Activities_by_Rural_Women_of_Gilgit-Baltistan_Pakistan

Researchgate, *Biradari's Function and Significance: An Anthropological Study of Gender Opinions*, Oktober 2014, https://www.researchgate.net/publication/267271110_Biradari%27s_Function_and_Significance_An_Anthropological_Study_of_Gender_Opinions

Stanford, Center for International Security and Cooperation (CISAC), *Lashkar-e-Taiba*, https://cisac.fsi.stanford.edu/mappingmilitants/profiles/lashkar-e-taiba#text_block_25834

Stringfixer, Stichting Falah-e-Insaniat, https://stringfixer.com/nl/Falah-e-Insaniat_Foundation

Lums Law Journal - Dr. Mudasra Sabreen, *Law on the Custody of Children in Pakistan: Past, Present and Future*, <https://sahsol.lums.edu.pk/law-journal/law-custody-children-pakistan-past-present-and-future>

Theodora, *Afridi Encyclopedia*, <https://theodora.com/encyclopedia/a/afridi.html>

Ahmadiyya Muslim Jamaat Deutschland, *Verfolgung der Ahmadis in Pakistan*, <https://verfolgung.ahmadiyya.de/verfolgung-in-pakistan.html>

6.3.4 Social media en andere bronnen

Social Media en blog:

Facebook, <https://www.facebook.com/ChristianDemocraticParty/about>

<https://www.facebook.com/BalochStudentsOrganizationAzad>

https://twitter.com/bsa__azad

<https://twitter.com/IftikharFirdous/status/1455781743877894144?s=20&t=YDmADF9Cl3nfxMFb5NxXjA>

Graanablog, *Land Grabbing in Pakistan: How to Settle Disputes Through Legal Action*, 15 april 2022, Land Grabbing in Pakistan: How to Settle Disputes Through Legal Action (graana.com)

Podcast en video:

Al Jazeera, Podcast The Take, *Why are people disappearing in Balochistan?*, 4 mei 2022, <https://www.aljazeera.com/podcasts/2022/5/4/why-are-people-disappearing-in-balochistan>.

Arte, *Le Dessous des cartes - Le Baloutchistan, une région de plus en plus stratégique*, 8 oktober 2017, <https://www.youtube.com/watch?v=2tfy5ylrzJY>

Boeken:

Hasnain Kazim, *Plötzlich Pakistan – Mein Leben im gefährlichsten Land der Welt*, DTV & Spiegel Online, Hamburg 2015.

Anatol Lieven, *Pakistan – A hard country*, Penguin Books 2012.

Declan Walsh, *The nine lives of Pakistan*, Bloomsbury Publishing, 2021.

6.4 Overige bijlagen

Bijlagen bij veiligheidssituatie

Tabel KP2021: Doelen van militanten in KP in 2021⁹⁴⁰

DOEL	AANTAL AANVALLEN	DODEN	GEWONDEN
Veiligheids/wetshandhavende instanties (personeel, konvooien, gebouwen)	79	118	80
Onderwijs/instituten/leraren	2	0	0
Niet-Baloch arbeidsmigranten			
Overheidsbeambten	1	3	0
Hoogspanningsmast/telefoonmast			
Niet nader gespecificeerde burgers	4	7	3
Sjiïeten			
Gebedsoorden/heiligdommen/madrassa's			
Soennieten			
Haqqani netwerk	1	1	0
Politieke leiders/werkers	5	6	5
Ngo's/maatschappelijk middenveld	1	4	1
Sikh	1	1	0
Vermeende spion	1	1	0
Gezondheids/polio werkers, veiligheidseescortes	6	5	2

⁹⁴⁰ Pak Institute for Peace Studies (PIPS), *Pakistan Security Report 2021 – Conflict and Peace Studies*, Volume 14, Jan-June 2022, Nr 1, p.64.

Pro-regering stamhoofden/vredes comite leden	7	7	3
Afghan Taliban/anderen	1	1	0
Chinees/CPEC	1	14	28
Voormalige militanten			
Spoorwegen/rails			
Ontwikkeling, exploratie projecten, bedrijven, arbeiders	1	1	0
Totaal	111	169	122

Tabel B2021: Doelen van militanten in Balochistan in 2021⁹⁴¹

DOEL	AANTAL AANVALLEN	DODEN	GEWONDEN
Veiligheids/wetshandhavende instanties (personeel, konvooien, gebouwen)	51	86	217
Onderwijs/instituten/leraren			
Niet-Baloch arbeidsmigranten	5	12	11
Overheidsbeambten	6	3	42
Hoogspanningsmast/telefoonmast	1		
Niet nader gespecificeerde burgers	10	13	57
Sjiïeten	1	11	0
Gebedsoorden/heiligdommen/madrassa's	1	0	1
Soennieten			
Haqqani netwerk			
Politieke leiders/werkers	1	4	14
Ngo's/maatschappelijk middenveld			
Sikh			
Vermeende spion			
Gezondheids/polio werkers, veiligheidsgesortes			
Pro-regering stamhoofden/vredes comite leden	2	3	0
Afghan Taliban/anderen			
Chinees/CPEC	1	3	3
Voormalige militanten	1	1	0
Spoorwegen/rails			
Ontwikkeling, exploratie projecten, bedrijven, arbeiders	1	0	0
Totaal	81	136	345

Tabel S2021: Doelen van militanten in Sindh in 2021⁹⁴²

Type aanval	Aantal aanvallen	Doden	Gewonden
-------------	------------------	-------	----------

⁹⁴¹ Pak Institute for Peace Studies (PIPS), *Pakistan Security Report 2021 – Conflict and Peace Studies*, Volume 14, Jan-June 2022, Nr 1, p.54.

⁹⁴² Pak Institute for Peace Studies (PIPS), *Pakistan Security Report 2021 – Conflict and Peace Studies*, Volume 14, Jan-June 2022, Nr 1, p.61.

Door nationalistische opstandelingen	6	2	21
Door Taliban en vergelijkbare militanten	1	11	13
Terroristische aanslagen (sectarisch gerelateerd)	1	0	1
Totaal	8	13	35